

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

І. М. Парасій-Вергуненко, С. В. Калабухова, Г. А. Ямборко,
В. М. Івахненко, В. З. Бурчевський, А. Л. Пастернак

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ у схемах і таблицях

Навчальний посібник

*За загальною редакцією професорів
Л. М. Кіндрацької та І. М. Парасій-Вергуненко*

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

УДК 005.52(075.8)
ББК 65.053
Е 45

Рецензенти

А. П. Гречан, д-р екон. наук, проф.
(Київський національний університет технологій та дизайну)
В. Г. Жила, канд. екон. наук, доц.
(Національний авіаційний університет)

Редакційна колегія обліково-економічного факультету

Голова редакційної колегії В. І. Єфіменко, канд. екон. наук, доц.
Відп. секретар редакційної колегії: Б. В. Кудрицький, канд. екон. наук
Члени редакційної колегії: М. І. Бондар, д-р екон. наук, проф.; В. М. Добровський, канд. екон. наук, проф.; Л. М. Кіндрацька, д-р екон. наук, проф.; Ю. А. Кузьмінський, д-р екон. наук, проф.; Л. Г. Ловінська, д-р екон. наук, доц.; О. А. Петрик, д-р екон. наук, проф.; В. Я. Савченко, канд. екон. наук, проф.; С. В. Свірко, д-р екон. наук, доц.

Гриф надано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
Лист від 23.09.10 № 1/11

Економічний аналіз у схемах і таблицях [Електронний ресурс] : навч. посіб. / [І. М. Парасій-Вергуненко, С. В. Калабухова, Г. А. Ямборко та ін.] ; за заг. ред. професорів Л. М. Кіндрацької та І. М. Парасій-Вергуненко. — К. : KNEU, 2012. — 323, [5] с.
ISBN 978-966-483-605-7

Навчальний посібник підготовлено відповідно до навчальної програми для студентів-бакалаврів напряму «Економіка та підприємництво». У посібнику в зручній для сприйняття студентами формі розкриваються найважливіші проблеми аналізу господарської діяльності підприємства; систематизовано сучасний інструментарій аналітичних досліджень залежно від цілей, завдань та функцій аналізу; викладено методики аналізу фінансового та операційного аналізу з урахуванням останніх змін у фінансовій звітності та стандартах обліку. Наочне подання матеріалу у вигляді схем та таблиць дає змогу сконцентруватись на найважливіших питаннях і проблемах, систематизувати й узагальнити теоретичний матеріал з дисципліни «Економічний аналіз» та набутти практичних навичок проведення аналітичних досліджень.

Призначений для студентів, аспірантів та викладачів вищих навчальних закладів економічного спрямування, слухачів шкіл бізнесу, керівників підприємств і організацій, а також фахівців економічних та фінансових служб підприємства.

УДК 005.52(075.8)
ББК 65.053

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу KNEU забороняється*

ISBN 978-966-483-605-7

© І. М. Парасій-Вергуненко,
С. В. Калабухова, Г. А. Ямборко, 2012
© KNEU, 2012

ВСТУП

Підприємництво як самостійна економічна система складає основу економіки країни. Безперервний процес функціонування підприємництва вимагає органічного поєднання величезної кількості складових елементів, ефективна взаємодія яких зумовлює високий рівень комплексу фінансових компонентів організації господарської діяльності. Загалом фінансова стабільність підприємства як системного утворення гарантує його виживання у сучасному високо конкурентному середовищі.

Важливо розуміти, що будь-які неточності й недогляди у процесі діяльності підприємства можуть призвести до його банкрутства.

Очевидно, що тільки чітка визначеність економічної поведінки суб'єкта господарювання стане цьому на заваді. Серед головних критеріїв формування економічної сфери діяльності підприємства слід виокремити аналітичні, котрі узагальнюють прийоми та методики аналізу господарської діяльності.

Важливим компонентом, який підлягає з'ясуванню в процесі аналізу, є встановлення того, чи працює підприємство ефективно. Тут доречно зазначити, що це досить складна проблема, яка потребує комплексних щодо методик здійснення аналізу діяльності у багатовекторній площині, наповнюваність якої складають теми пропонованого навчального посібника.

За період економічних реформ в Україні створено нову базу для розвитку підприємництва, відбулися суттєві структурні зрушення щодо виробничих, фінансових, інноваційних можливостей підприємництва. Для реалізації цих можливостей необхідно окреслити чіткі вимоги пізнання господарських процесів і явищ, що уможливорюється завдяки економічному аналізу як прикладній функціональній науці. Визначаючи сферу застосування економічного аналізу, важливо сформувати належне уявлення про зміст господарської діяльності й на основі цього оцінити її ефективність.

Не з теорії, а з практичної потреби суб'єктів ринкових відносин опрацьовуються найновіші методики аналізу, в основі яких — обґрунтовані ідеї, думки, логічні конструкції.

По суті, процедури економічного аналізу складають азбуку господарської діяльності і забезпечують вивчення інформаційного потоку за напрямками діяльності для ухвалення відповідних управлінських рішень. Зростання обсягу інформаційного масиву суттєво ускладнює аналітичний процес на підприємстві, утім підвищує роль і значення аналітичних досліджень.

У розвитку аналітичних навиків майбутніх спеціалістів дисципліна «Економічний аналіз» — одна із домінуючих і є логічним продовженням циклу навчальних дисциплін з підготовки бакалаврів у вищих навчальних закладах.

Опанування методик економічного аналізу дозволить вчасно виявляти недоліки у господарській діяльності та обґрунтовувати дієві заходи з їх усунення і недопущення у майбутньому.

Завершивши доволі непросту та відповідальну роботу, колектив авторів сподівається на позитивні результати, реалізацією яких будуть знанняві компетенції студентів у царині аналізу господарської діяльності підприємства як елементу ринкової економіки.

Підтвердженням глибоких аналітичних знань стане вміння синтезувати процеси і події господарського життя, розкривати їх природу, еволюцію, практичну значимість.

Нині студенти, а вже завтра — спеціалісти економічного спрямування повинні віднайти раціональні ідеї, сформувані власні погляди на багато важливих економічних питань.

Значною мірою цьому слугуватимуть знанняві компетенції, набуті в процесі засвоєння матеріалу даного посібника.

Навчальний посібник підготовлено колективом викладачів кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах та економічного аналізу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана під керівництвом д-ра екон. наук, професора **Л. М. Кіндрацької** у складі авторів: д-ра екон. наук, проф. **І. М. Парасій-Вергуненко** (тема 1 (п. 1.1, 1.3, 1.4); тема 2, тема 3 (п. 3.3, 3.4, 3.5); тема 7 (п. 7.2, 7.3, 7.5); тема 10 (п. 10.3, 10.4, 10.5, 10.6)), канд. екон. наук, доц. **С. В. Калабухова** (тема 8, тема 9), канд. екон. наук, доц. **Г. А. Ямборко** (тема 4, тема 6), канд. екон. наук, проф. **В. М. Івахненко** (тема 1 (п. 1.2), тема 3 (п. 3.1, 3.2), канд. екон. наук, доц. **В. З. Бурчевський** (тема 7 (п. 7.1, 7.4, 7.6), тема 10 (п. 10.1, 10.2, 10.7)), канд. екон. наук, ст. викл. **А. Л. Пастернак** (тема 5).

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 1. Економічний аналіз та його роль в управлінні підприємством

1.1. Сутність економічного аналізу, мета, завдання, предмет, об'єкти та суб'єкти аналізу.

1.2. Економічний аналіз у системі управління підприємством.

1.3. Функції економічного аналізу.

1.4. Види економічного аналізу, їх класифікація та сфери застосування.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 1

Зміст матеріалу за темою 1 має сприйматися студентами як теоретична основа проведення аналізу господарської діяльності підприємства. Він надає змогу знайомить студентам із сутністю економічного аналізу, метою та основними завданнями його проведення на підприємстві залежно від суб'єктів та об'єктів дослідження, роллю та місцем економічного аналізу в системі управління підприємством. Знання функцій економічного аналізу дозволяє обрати необхідний методичний інструментарій аналітичного дослідження. У процесі вивчення теми студенти ознайомлюються з основними видами економічного аналізу та сферами їх застосування, особливостями проведення таких видів аналізу, як стратегічний, функціонально-вартісний, соціально-економічний, матричний, маржинальний та ін. Важливим є розуміння того, що певні види аналізу застосовуються з урахуванням мети дослідження, об'єкта дослідження та певних умов функціонування економічних суб'єктів господарювання.

ВИВЧИВШИ МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН ЗНАТИ:

- роль і значення економічного аналізу в системі управління;
- предмет, об'єкт, суб'єкти економічного аналізу;
- основні ключові поняття економічного аналізу (категорійний апарат);
- найважливіші функції економічного аналізу;

- види аналізу, необхідні для використання під час вирішення відповідних управлінських задач;
- сутність і порядок проведення функціонально-вартісного, стратегічного, оперативного, фінансового та операційного аналізу;

УМІТИ:

- правильно застосовувати принципи аналітичних досліджень в економіці;
- коректно використовувати та будувати аналітичні показники залежно від їх видів;
- визначати сферу застосування відповідних видів аналітичного дослідження залежно від мети та умов функціонування підприємства.

1.1. Сутність економічного аналізу, мета, завдання, предмет, об'єкти та суб'єкти аналізу

Аналіз — система філософських, математичних, спеціальних знань, на основі яких здійснюються обґрунтовані судження про природу, зміну, взаємозв'язок та розвиток економічних явищ і процесів

Сутність аналізу полягає в розкладанні (розчленуванні, поділі) цілого на складові, елементи та їх вилученні із зв'язків, вивченні їхнього змісту, місця і ролі у цілісній системі

Економічний аналіз як наука дисципліна — це система спеціальних знань, пов'язана з дослідженням існуючих економічних процесів і господарських комплексів, темпів, пропорцій, тенденцій їх розвитку з виявленням їхньої глибинної сутності й причин, що зумовлюють різні відхилення від запланованих показників, управлінських заходів, договірних зобов'язань, а також об'єктивною оцінкою діяльності підприємств та їх підрозділів

Мета економічного аналізу — знаходження оптимальних шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання

Об'єкт економічного аналізу — підприємство як господарська система, що функціонує у бізнес-середовищі, та його структурні бізнес-одиниці

Предмет економічного аналізу — причинно-наслідкові зв'язки і залежності між економічними явищами та процесами господарських суб'єктів, які виникають у результаті дії економічних законів

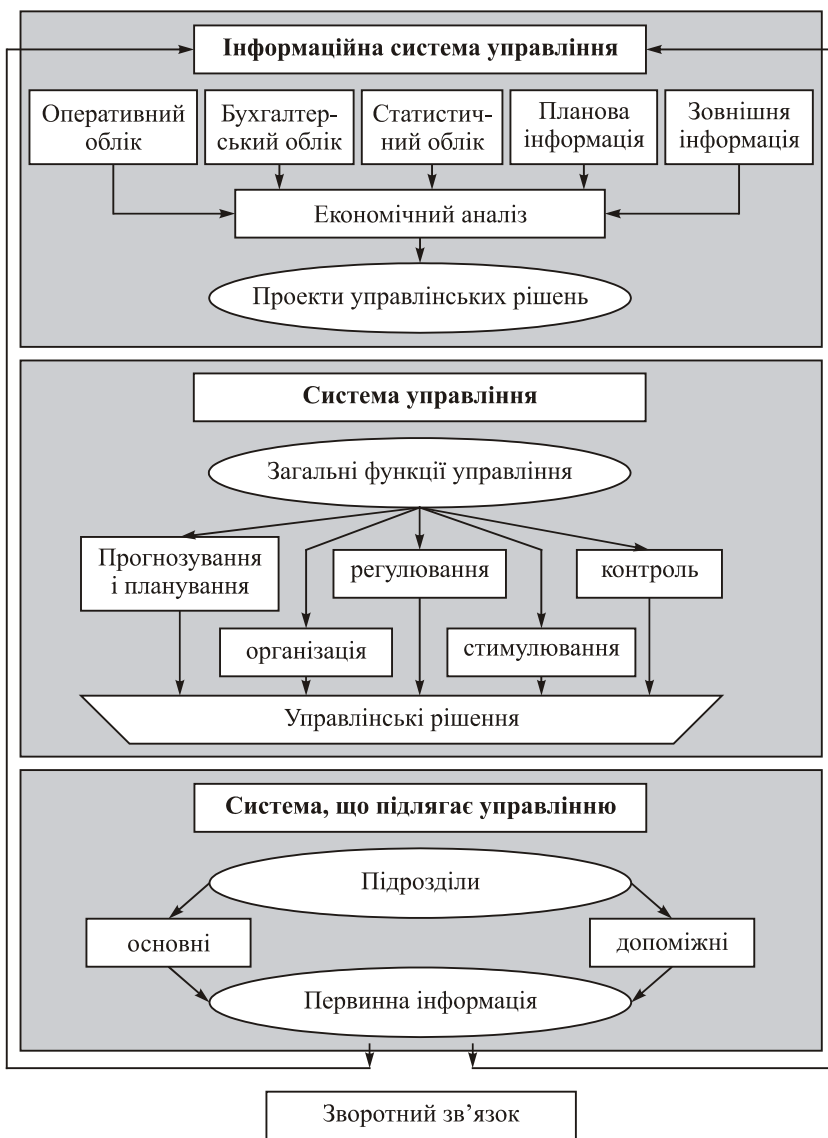

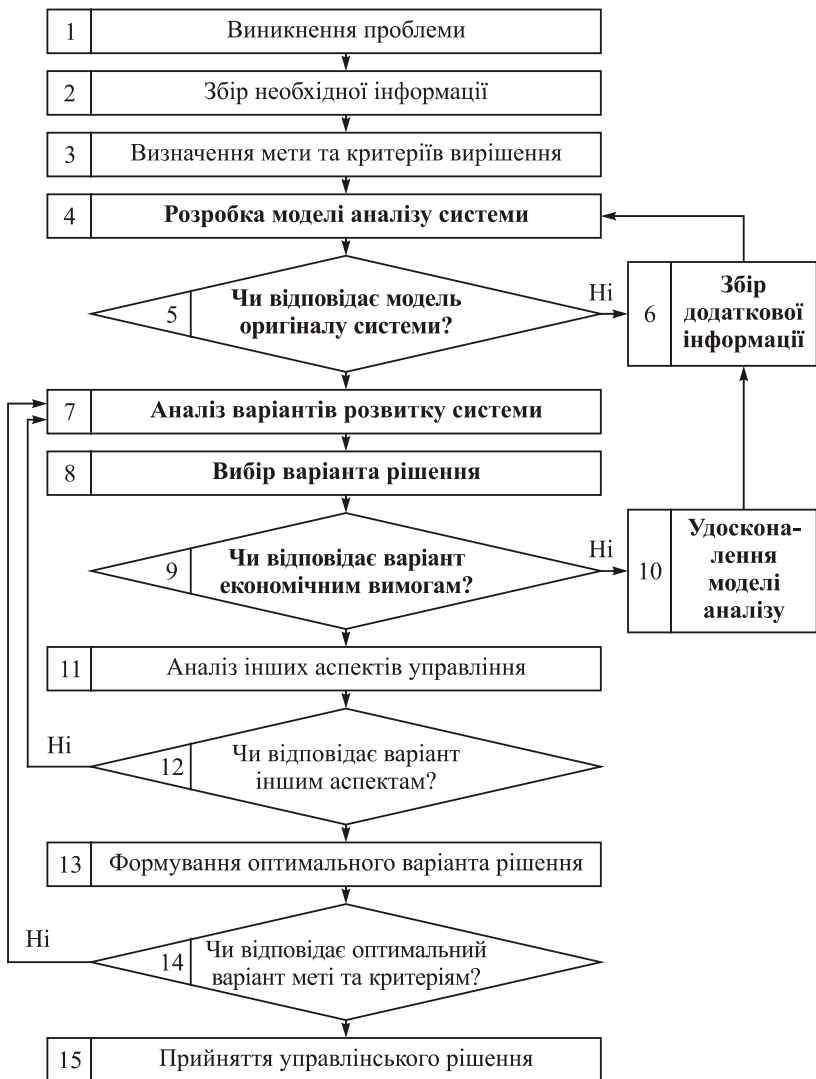
Місце навчальної дисципліни «економічний аналіз» у системі підготовки бакалавра

1.2. Економічний аналіз у системі управління підприємством

БЛОК-СХЕМА ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

1.3. Функції економічного аналізу

Основні функції економічного аналізу

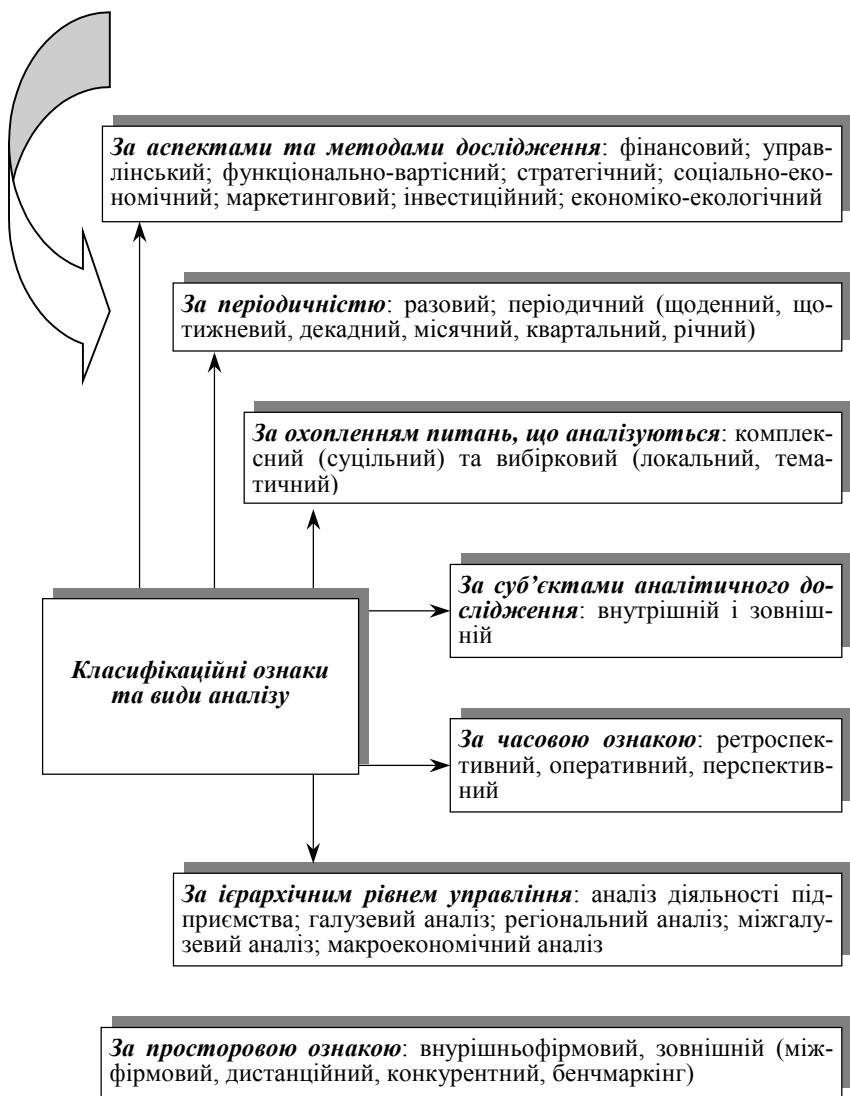
Оціночно-діагностична функція аналізу передбачає порівняння відповідності наявного внутрішнього потенціалу суб'єкта господарювання умовам зовнішнього середовища та обґрунтування на цій основі ефективності існуючої стратегії організації, визначення її ринкової та конкурентної позиції. Забезпечує визначення реального стану об'єктів і економічних процесів, констатує зміни за певний період часу, розкриває позитивні та негативні сторони явищ і процесів

Прогностична функція аналізу реалізується прогнозуванням можливих змін умов впливу зовнішнього середовища на основі перспективного аналізу. Дана функція базується на динамічному підході

Пошукова функція аналізу реалізується за допомогою аналітичного обґрунтування альтернативних шляхів визначення напрямів удосконалення внутрішніх можливостей організації з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища. Дозволяє заглиблюватись у сутність речей і явищ, розкривати причинно-наслідкові зв'язки, знаходити невикористані резерви та формувати інформацію про напрями удосконалення економічних явищ і процесів

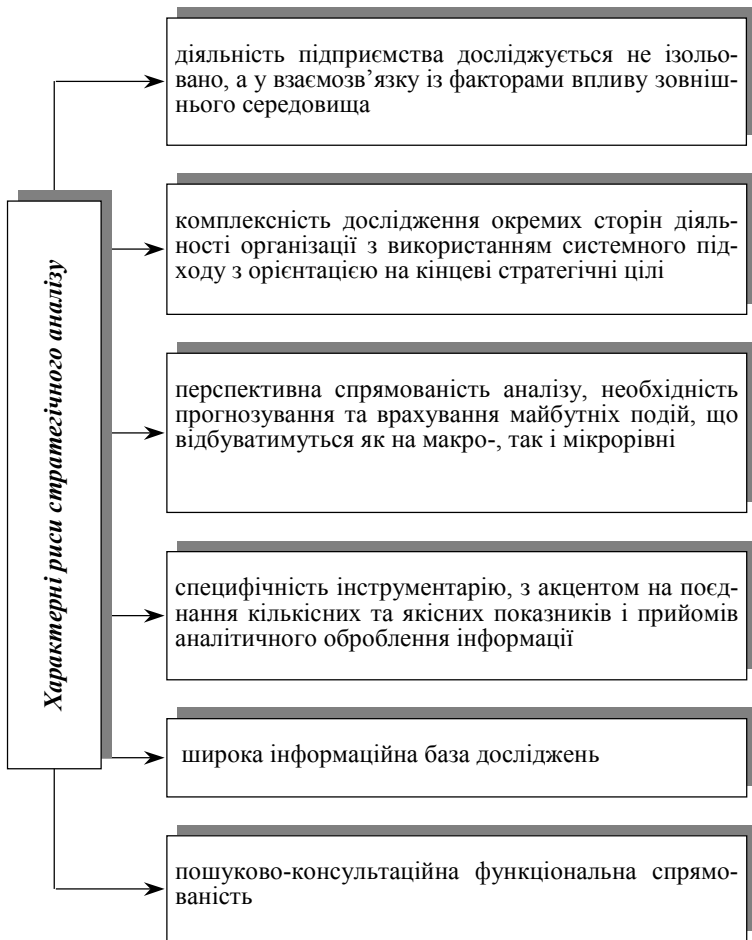
Контрольна функція аналізу передбачає порівняння відповідності фактичного стану досліджуваних об'єктів поставленим цілям і планам, що виражаються в параметричних значеннях відповідних показників, які характеризують обрані цілі

1.4. Види економічного аналізу та їх класифікація

Особливості стратегічного аналізу

Під **стратегічним аналізом** розуміється система процедур дослідження економічних явищ і процесів, які впливають на діяльність суб'єкта господарювання в минулому, поточному та майбутньому періоді як на мікро-, так і макрорівні (тобто з урахуванням впливу зовнішнього середовища). Ці процедури формують інформаційне поле для розроблення тактичних дій, спрямованих на досягнення стратегічних цілей

Основні етапи стратегічного аналізу

1. Оцінка фактичного стану підприємства, визначення його ринкової позиції та динаміки розвитку
2. Аналіз розриву між стратегічними цілями і фактичним станом і рівнем розвитку суб'єкта господарювання
3. Експертиза ресурсного потенціалу банку та визначення його достатності для досягнення стратегічних цілей
4. Прогнозування майбутніх подій у макро- та мікросередовищах, урахування як позитивного, так і негативного їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання
5. Обґрунтування доцільності та економічної ефективності намічених заходів і визначення найоптимальніших шляхів досягнення стратегічних цілей
6. Оптимізація існуючих процесів і ресурсів з позиції ризику та прибутковості
7. Факторний аналіз відхилень фактичних даних від запланованих цільових показників

Місце аналітичних процедур у системі стратегічного управління та послідовність їх проведення

**Складові
стратегічного аналізу**

Внутрішній аналіз передбачає діагностику стратегічного потенціалу в межах поставленої мети, оцінку ефективності обраних стратегій, обґрунтування найбільш раціональних шляхів виконання поставлених стратегічних цілей. У межах внутрішнього стратегічного аналізу визначають відповідність системи управління, достатність ресурсів, кваліфікації персоналу цільовим вимогам та завданням, тобто проводиться аналіз фактичного і необхідного потенціалу організації для досягнення обраної стратегії

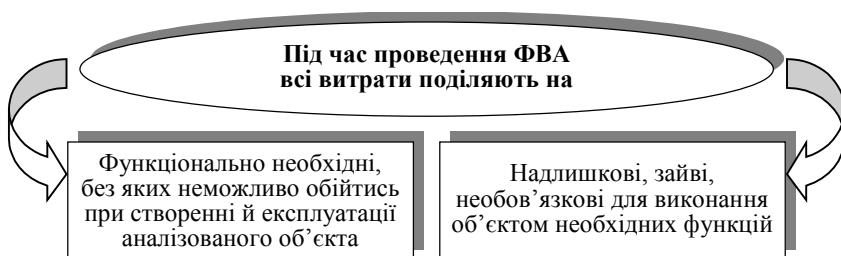
Зовнішній аналіз передбачає дослідження середовища функціонування об'єкта дослідження, методичні підходи якого суттєво відрізняються залежно від рівня оточення (безпосереднє оточення, мезо- та мегасередовище). Під час проведення зовнішнього аналізу основними аспектами дослідження мають бути: аналіз конкурентів і контрагентів; оцінка конкурентної позиції підприємства за окремими сегментами ринку; маркетинговий аналіз; аналіз ринку капіталів і ресурсів; аналіз ринку технологій; аналіз впливу політичних, соціальних, географічних, правових факторів (інфляції, сальдо платіжного балансу, рівень зайнятості населення, тенденції зміни обсягу іноземних інвестицій) на поточну стратегію та перспективи розвитку суб'єкта, а також на його конкурентів і контрагентів

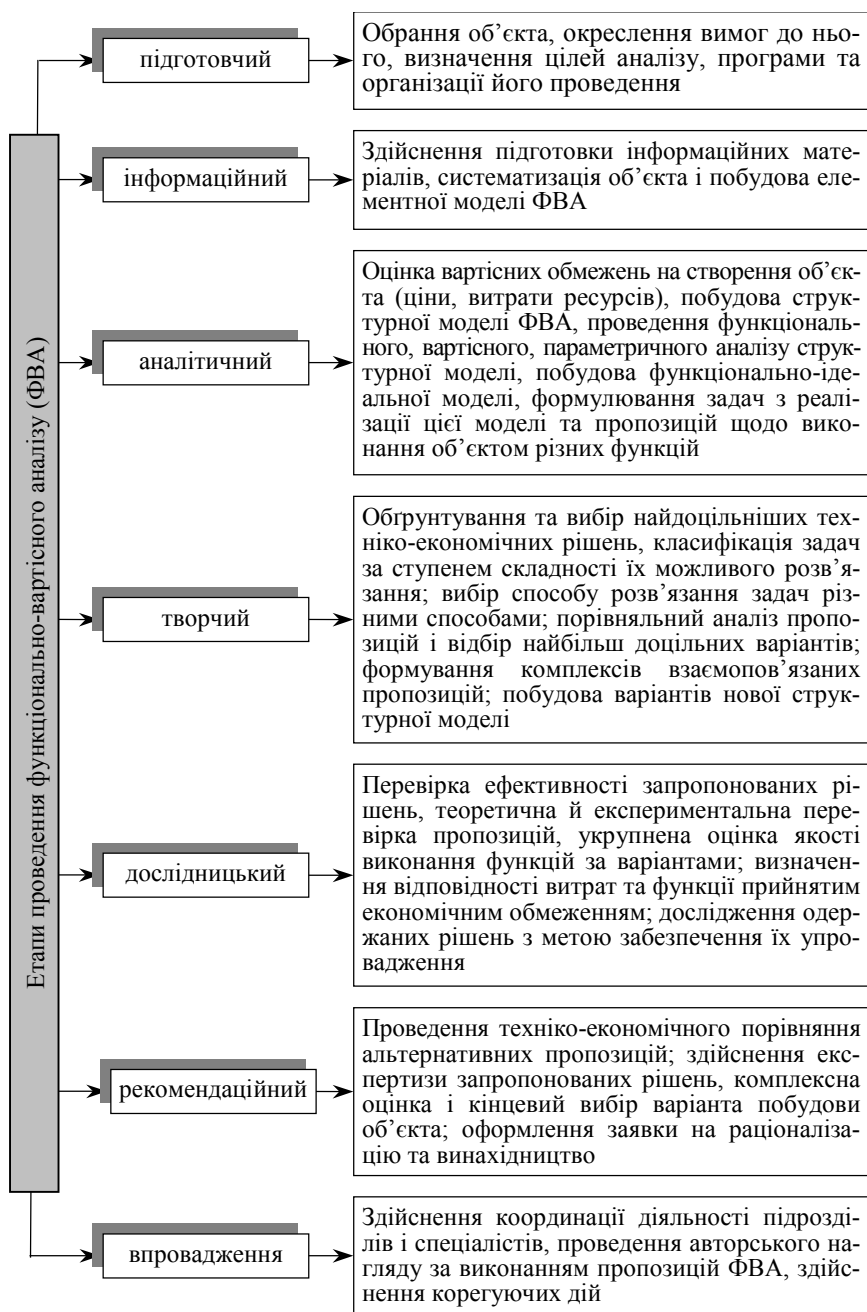
На межі внутрішнього та зовнішнього аналізу проводиться аналіз **конкурентоспроможності та конкурентних переваг** шляхом з'ясування сильних і слабких сторін організації, визначення її конкурентної позиції на ринку

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВАРТІСНИЙ АНАЛІЗ

Під функціонально-вартісним аналізом розуміють метод системного дослідження функцій об'єкта і пов'язаних з ними витрат, який спрямований на підвищення якості комплексу споживчих властивостей об'єкта та оптимізацію витрат на їх створення.

Методика ФВА базується на вивченні функцій об'єкта і витрат на їх виконання

Соціально-економічний аналіз

Соціоекономіка — новий напрям світової економічної науки, основним завданням якої є пошук ефективних (з погляду співвідношення витрат та результатів) стратегій державної політики (як економічної, так і соціальної) за рахунок характеру та сили двостороннього зв'язку між економічними та соціальними інститутами у просторі та часі, сприяння мобілізації ресурсів економічного розвитку з урахуванням особливостей соціальної організації та культури даного суспільства

Питання для самоконтролю знань

1. Зміст сучасної парадигми економічного аналізу.
2. Місце аналізу в пізнанні економічних явищ та суспільних процесів.
3. Різниця у змісті економічного аналізу на макро- та мікро- рівнях.
4. Сутність системного підходу до управління.
5. Місце економічного аналізу в системі управління підприємством.
6. Завдання економічного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.
7. Назвіть основних користувачів інформації економічного аналізу.
8. Об'єкти економічного аналізу.
9. Зміст поняття «управлінське рішення».
10. Основні складові блок-схеми процесу прийняття управлінських рішень.
11. Зв'язок економічного аналізу з іншими навчальними дисциплінами.
12. Сутність пошукової функції економічного аналізу.
13. Сутність оціночно-діагностичної функції економічного аналізу.
14. Сутність контрольної функції аналізу.
15. Сутність прогностичної функції економічного аналізу.
16. Найважливіші етапи проведення функціонально-вартісного аналізу.
17. Особливості проведення та сфера використання стратегічного аналізу.
18. Основні напрями дослідження зовнішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання.
19. Сутність та завдання функціонально-вартісного аналізу.
20. Особливості проведення соціально-економічного аналізу.
21. Сутність внутрішнього та зовнішнього аналізу під час проведення стратегічного аналізу.
22. Зв'язок економічного аналізу з іншими дисциплінами.

Тема 2. Метод та інструментарій економічного аналізу

- 2.1. Метод економічного аналізу. Категорії та принципи аналізу.*
- 2.2. Класифікація методичних прийомів економічного аналізу.*
- 2.3. Абстрактно-логічні прийоми економічного аналізу, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування.*
- 2.4. Описові кількісні прийоми економічних досліджень, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування.*
- 2.5. Використання матричного аналізу в аналітичних дослідженнях.*
- 2.6. Прийоми факторного аналізу для ретроспективного дослідження та методика їх застосування.*
- 2.7. Сутність прийомів прогнозування і оптимізації та сфери їх застосування.*

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 2

Основою будь-якої науки загалом і економічного аналізу зокрема є його метод, із застосуванням якого регулюється процедурний, методологічний і технічний аспект аналітичних досліджень. У процесі засвоєння матеріалу за темою 2 у студентів формується уявлення про основні принципи, аналітичні категорії та методичні прийоми, що використовуються в аналітичних дослідженнях діяльності суб'єктів господарювання. Студенти ознайомляться із сутністю та сферою застосування методичних прийомів для проведення ретроспективного, оперативного, перспективного та стратегічного аналізу, для дослідження стохастичних і детермінованих функціональних залежностей. За змістом теми водночас із традиційними прийомами аналізу виокремлено сучасні методичні прийоми візуалізації аналізу, зокрема АСФ-технології, матричний аналіз, динамічний аналіз у системі координат.

ВИВЧИВШИ МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН

ЗНАТИ:

- ключові категорії економічного аналізу;
- основні принципи проведення аналізу діяльності підприємства, які регулюють його процедурний бік;
- класифікаційні групи аналітичних прийомів для дослідження різних завдань у системі управління;
- сутність і механізм застосування абстрактно-логічних прийомів дослідження;

РОЗУМІТИ:

- функціональну спрямованість і сфери застосування таких описових прийомів, як середні та відносні величини, ряди динаміки, графічні прийоми, аналітичні угруповання;
- сучасні технології візуалізації аналітичних досліджень на основі АСФ-технології та динамічного аналізу в системі координат;
- методику використання прийомів абсолютних різниць, відносних різниць, ланцюгових підстановок, пропорційного ділення, дольової участі, логарифмування та інших для дослідження детермінованих функціональних залежностей;
- особливості проведення SPACE-аналізу, SWOT-аналізу, ABC-аналізу при проведенні аналізу зовнішнього середовища;

УМІТИ:

- правильно використовувати прийоми елімінування під час проведення факторного аналізу зміни окремих показників у детермінованих функціональних залежностях;
- моделювати детерміновані факторні системи та володіти прийомами подовження, розширення та скорочення факторних моделей;
- будувати матриці «Маркон», BCG, McKinsey для розв'язання типових аналітичних задач, вирішуваних на основі матричного аналізу;
- визначати теперішню та майбутню вартість грошей у часі для оцінки ефективності інвестиційних проектів;
- зводити одиничні показники у відповідні інтегральні показники для проведення рейтингової та узагальнюючої оцінки.

2.1. Метод економічного аналізу. Категорії та принципи аналізу

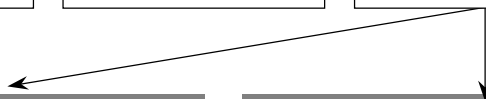
Під *методом економічного аналізу* розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання

Категорії економічного аналізу — це найбільш загальні ключові поняття даної науки, до яких належать: фактори, резерви, моделі, результативний показник, дисконт, відсоток, фінансовий результат, капітал, зобов'язання, грошовий потік, ануїтет, фінансовий леваридж

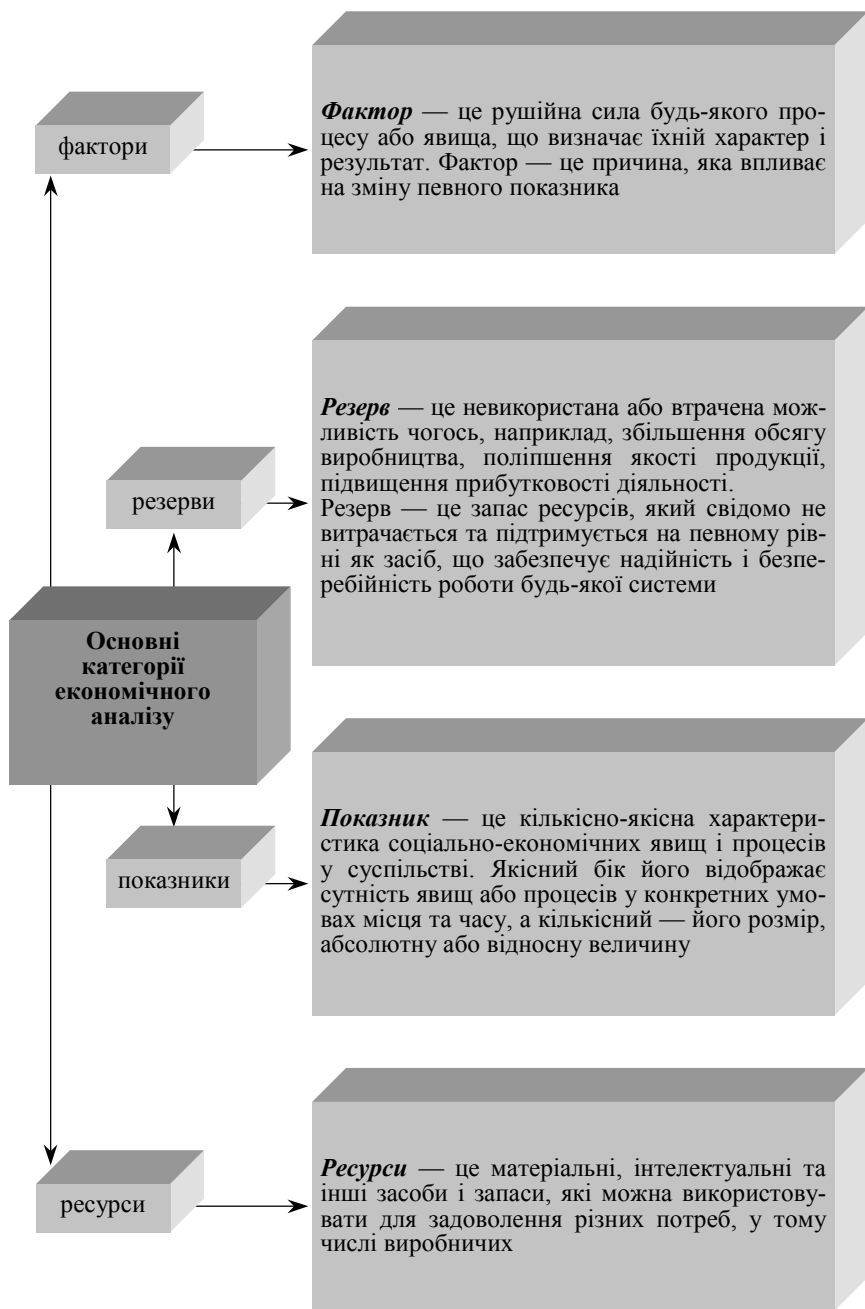
Принципи економічного аналізу регулюють процедурний бік його методології та методики. До них відносять: системність і комплексність, періодичність, зрозумілість та адекватність тлумачення, достовірність та об'єктивність, до речність і своєчасність

Основним елементом методу економічного аналізу є його **науковий інструментарій (апарат)**, тобто сукупність загальнонаукових та специфічних **приймів дослідження**

Якісні прийоми дослідження не дають жодної числової характеристики явищам, що вивчаються, а тільки визначають порядок дослідження економічних процесів, способи та підходи до вивчення

Кількісні прийоми дослідження дають числову характеристику економічним явищам і процесам

Класифікація факторів

В економічних дослідженнях під фактором розуміють причину, рушійну силу розвитку процесів і явищ

За властивостями об'єктів, що вивчаються: кількісні, якісні, структурні

За часом дії: постійні, тимчасові

За характером залучення і використання ресурсів: інтенсивні, екстенсивні

За відношенням до суб'єкта господарювання: внутрішні, зовнішні

За можливістю управління факторами: релевантні, нерелевантні

**Класифікаційні
ознаки**

За рівнем охоплення: загальні, специфічні

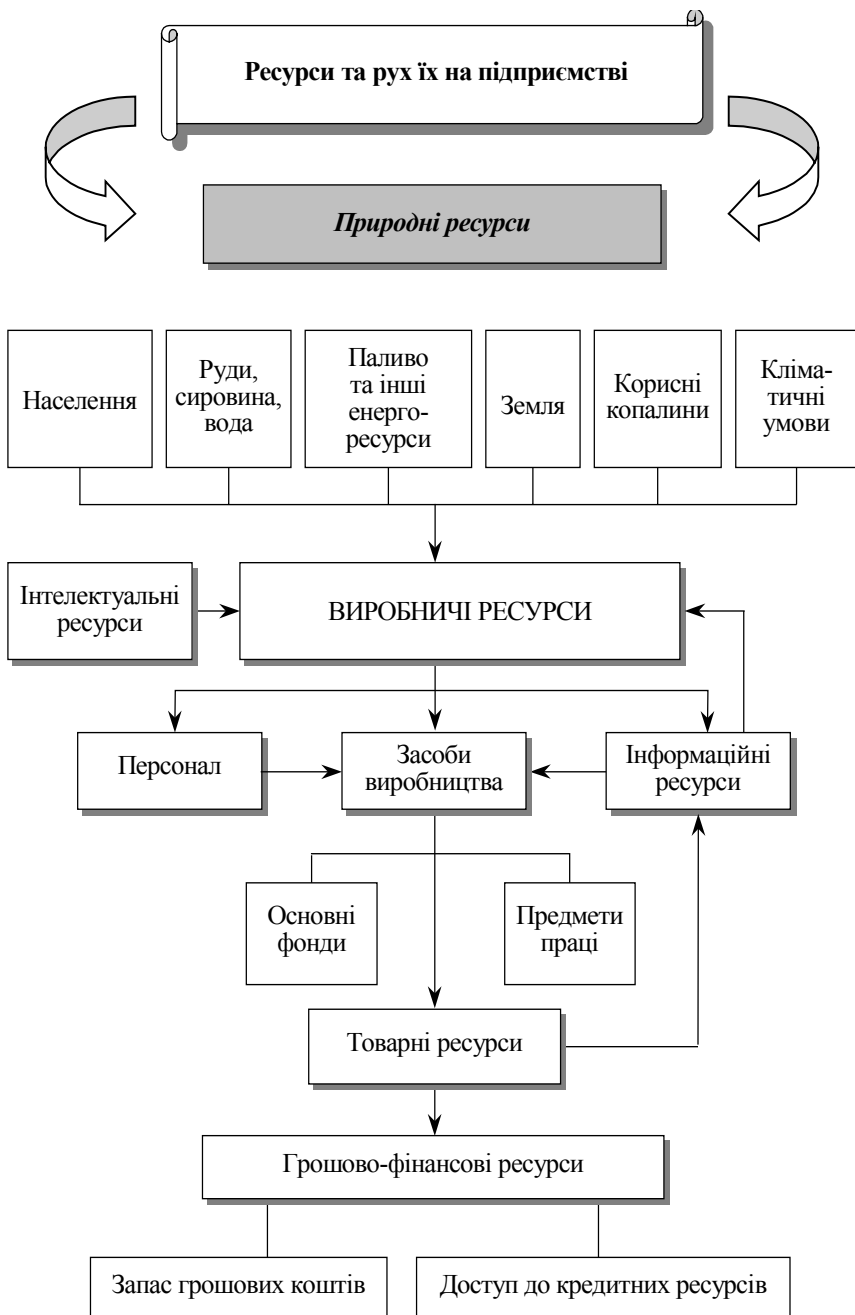
За рівнем деталізації (кількістю причин): прості, складні

За можливістю виміру впливу: параметричні, непараметричні

За важливістю: основні, другорядні

За обсягом впливу: суттєві, несуттєві

За характером дії: об'єктивні, суб'єктивні

Показники підприємства

кількісні та якісні

натуральні, трудові, вартісні

абсолютні й відносні

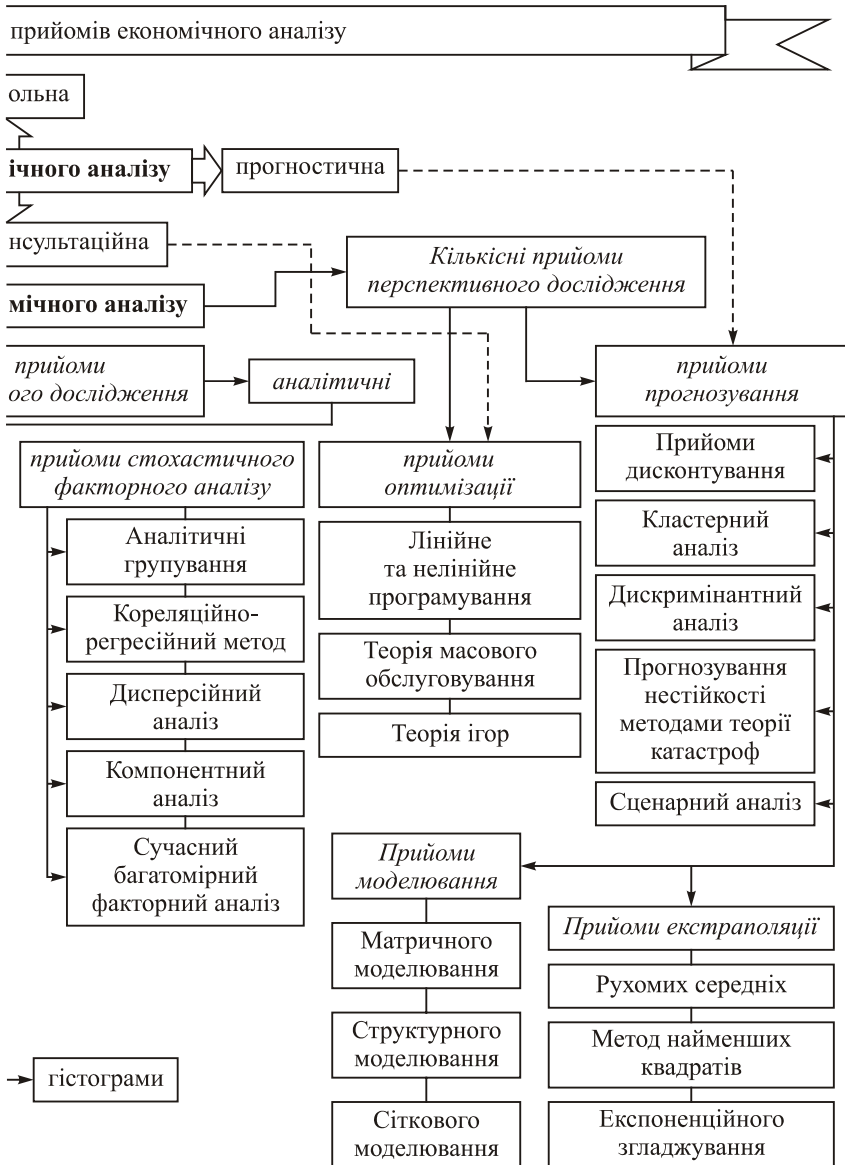
загальні й часткові

планові (нормативні) та фактичні (звітні)

основні й допоміжні

вихідні й розрахункові (похідні)

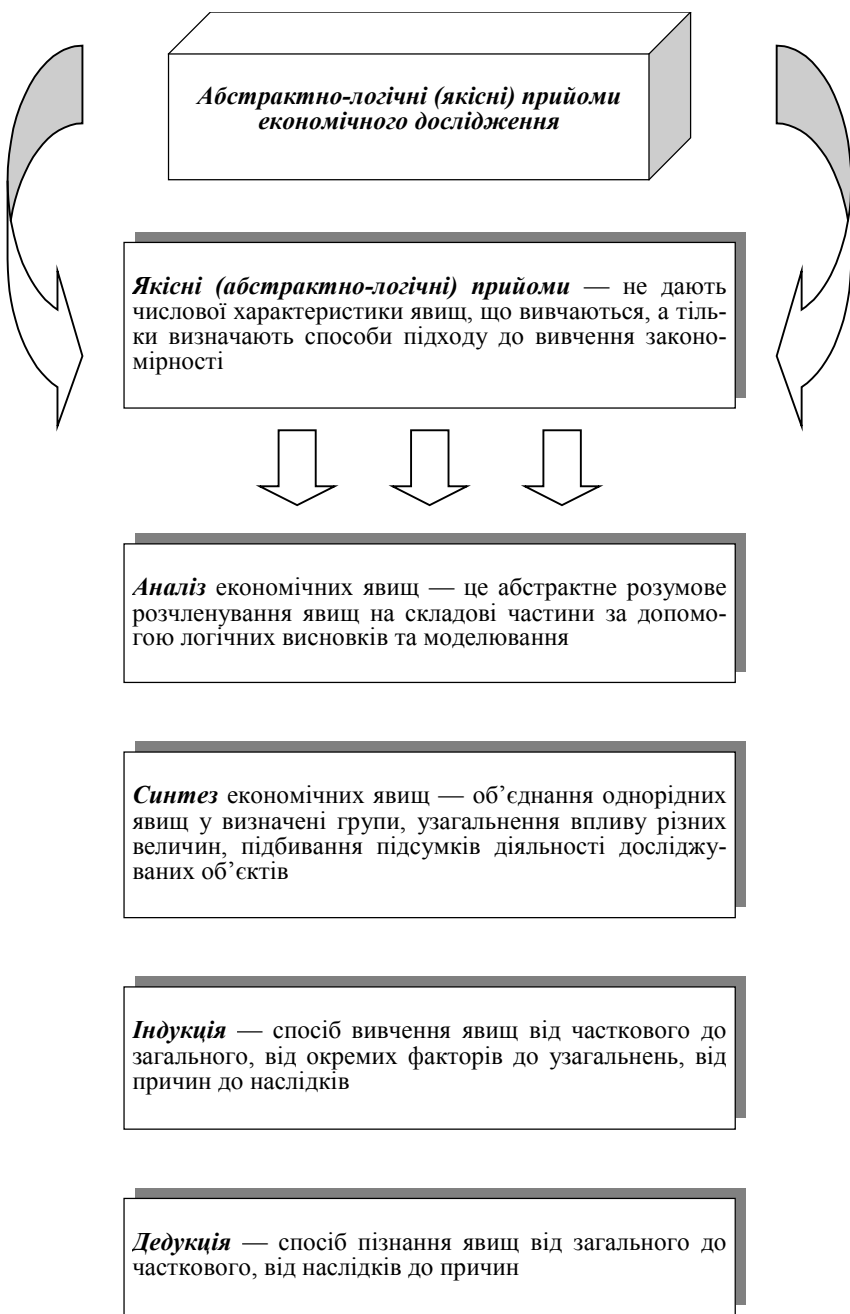

2.3. Абстрактно-логічні прийоми економічного аналізу, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування

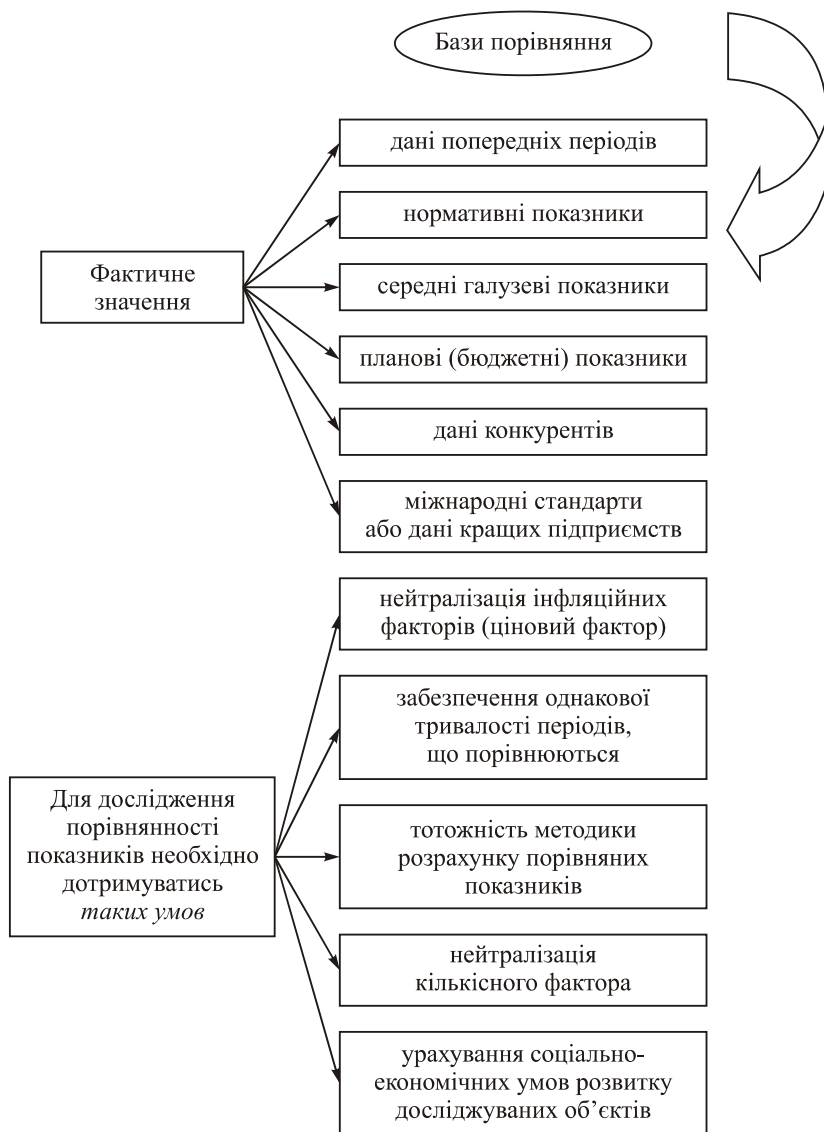
Функціональне спрямування та сфера застосування якісних (абстрактно-логічних) методичних прийомів економічного аналізу

Методичний прийом	Аналітична функція, що реалізується даним прийомом	Сфера аналітичних завдань, де застосовується методичний прийом
↓	↓	↓
Аналіз і синтез	Пошукова, оціночна	Під час розв'язання всіх аналітичних за- дач внутрішнього та зовнішнього аналізу
Індукція та дедукція	Пошукова, оціночна	Під час розв'язання всіх аналітичних задач внутрішнього та зовнішнього аналізу
Порівняння	Оціночна, діагностична	Під час розв'язання всіх аналітичних за- дач, для встановлення оцінки діяльності шляхом порівняння фактичних даних з еталонним значенням (середньогалузевим, плановим, нормативним, даними конку- рентів, минулих періодів)
SWOT-аналіз	Оціночна	Аналіз конкурентної позиції, бенчмаркінг
SPACE- аналіз	Оціночна, прогностична	Аналіз впливу факторів зовнішнього сере- довища на діяльність економічного суб'єкта
PEST-аналіз	Оціночна, прогностична	Аналіз впливу факторів зовнішнього сере- довища на діяльність економічного суб'єкта
ABC-аналіз	Пошукова	Аналіз клієнтів, дебіторів, конкурентів на основі їх диференціації за ступенем важ- ливості в три групи
PIMS-аналіз	Пошукова	Аналіз впливу ринкової стратегії на при- бутки
SNW-аналіз	Пошукова, оціночна	Використовується для дослідження жит- тєвого циклу продуктів у процесі розроб- лення продуктово-маркетингової стратегії. За його допомогою обґрунтовуються сильні, нейтральні, слабкі сторони продукту
Моделю- вання	Пошукова, прогностична	Вивчення причинно-наслідкових залежно- стей між факторами; факторний аналіз; прогнозування майбутніх подій з ураху- ванням зміни факторів
Метод «інтерв'ю»	Інформаційна	Отримання первинної інформації нефінан- сового характеру
Евристичні прийоми	Пошукова	Визначення оптимальних шляхів реалі- зації стратегічних цілей, аналітичне об- ґрунтування стратегії

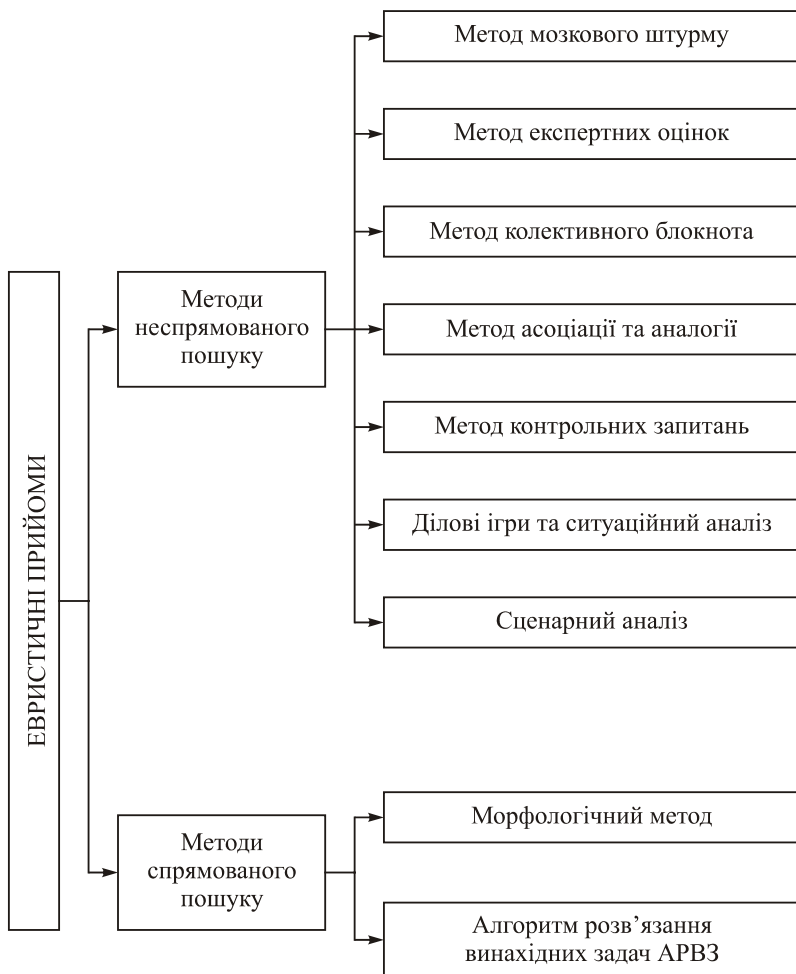

Порівняння – це спосіб дослідження дійсності через зіставлення одного показника з іншим з метою визначення спільних рис або розбіжностей між ними.

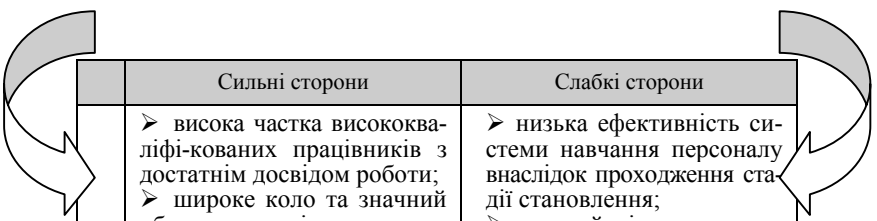
Евристичні прийоми дослідження

Евристичні прийоми – базуються на інтуїції та досвіді дослідників, здатності дослідника генерувати ідеї і нестандартні способи вирішення поставлених завдань. Широко використовуються у стратегічному аналізі

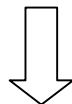
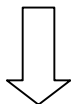
**Приклад сильних та слабких сторін підприємства «XXX»,
що визначаються в процесі SWOT-аналізу**

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Якість менеджменту	➤ висококваліфіковане та авторитетне керівництво; ➤ організаційна структура за бізнес-напрямами та напрямками функціональної підтримки; ➤ запровадження системи управлінського обліку, бюджетування; ➤ планування стратегічного розвитку підприємства та бізнес-планування структурних підрозділів; ➤ початок спільного бізнесу зі страховими компаніями, кредитними спілками та інвестиційними фондами; ➤ наявність своєї фінансово-промислової групи; ➤ доступ до дешевих кредитних ресурсів; ➤ низькі витрати на утримання персоналу в розрахунку на 1 грн доходів; ➤ численні контакти з урядом ➤ динамічне раннє реагування на ринкові зміни;	➤ недостатньо розвинута система управлінського обліку; ➤ відсутність оптимальної системи централізації та децентралізації повноважень топ-менеджменту керівникам нижчої ланки; ➤ недостатньо ефективна взаємодія головного офісу і структурних підрозділів; ➤ система прийняття рішень занадто централізована; ➤ слабка гнучкість структури організації до потреб ринку; ➤ не чітко налагоджені горизонтальні зв'язки у структурі організації; ➤ недостатні зусилля стосовно бренду; ➤ слабка інноваційна складова у бізнес-процесах; ➤ не використовуються нові бізнес-технології; ➤ недостатня увага до ризиків
Фінансовий стан	➤ значний розмір власного капіталу; ➤ стабільний фінансовий стан; ➤ за основними показниками балансу займає провідні місця в галузі; ➤ наявність значних ресурсних можливостей; ➤ можливість отримання кредитів; ➤ диверсифікована структура активів і пасивів; ➤ дотримання достатнього рівня ліквідності та платоспроможності; ➤ низький рівень проблемної заборгованості	➤ недостатній рівень прибутку; ➤ високий рівень імобілізації коштів, значні витрати на утримання будівель та споруд; ➤ зниження дохідності активів і дохідності власного капіталу в динаміці; ➤ зниження ліквідності активів у динаміці; ➤ обмежені довгострокові ресурси

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Персонал	➤ висока частка висококваліфікованих працівників з достатнім досвідом роботи; ➤ широке коло та значний обсяг знань з різних питань; ➤ постійне підвищення кваліфікації управлінського персоналу на курсах підвищення кваліфікації та семінарах	➤ низька ефективність системи навчання персоналу внаслідок проходження стадії становлення; ➤ значний рівень плинності кадрів; ➤ недостатній рівень корпоративної культури; ➤ рівень кваліфікації персоналу в структурних підрозділах не відповідає корпоративним вимогам; ➤ неконкурентний рівень оплати, що зумовлює вплив персоналу до інших організацій
Технології	➤ наявність власних винаходів, патентів, «ноу-хау»; ➤ наявність розгалуженої корпоративної мережі; ➤ наявність власного Internet-сайту; ➤ використання передових виробничих технологій; ➤ наявність налагоджених систем управління інформаційними потоками підприємства; ➤ передові інформаційні технології	➤ консервативний підхід до використання передових виробничих технологій; ➤ слабка інтегрованість інформаційних та фінансових систем, використовуваних підприємством; ➤ недостатність програмного забезпечення підтримки бізнес-напрямів, що призводить до значного обсягу ручної праці, значної чисельності персоналу, відсутності оперативності у прийнятті рішень
Маркетинг	➤ позитивний імідж підприємства; ➤ статус визнаного лідера; ➤ прийнятний рівень подання інформації про організацію у засобах масової інформації; ➤ достатній рівень реклами за окремими рекламними акціями; ➤ оптимальний рівень витрат на рекламу; ➤ наявність позитивних традицій	➤ відсутність систематизованої структурованої політики просування на ринок продукції; ➤ слабка поінформованість споживачів щодо продукції та послуг підприємства; ➤ низька якість продукції

**Перспективи та загрози для підприємства «XXX»
у системі SWOT-аналізу**

Перспективи (можливості)	Загрози
❖ перспектива участі в програмах, які реалізуються Світовим банком або ЄБРР; ❖ наявність та перспективи зростання заощаджень населення у формі готівкових коштів, які перебувають поза банківською системою; ❖ покращання бізнес-клімату в країні; ❖ економія витрат за рахунок раціоналізації організаційної структури підприємства; ❖ зростання темпів розширення ринку; ❖ обслуговування додаткових груп споживачів та покупців; ❖ вихід на нові сегменти ринку; ❖ можливості розширення асортименту для залучення нових споживачів; ❖ можливість прогнозування фінансових потреб своїх клієнтів; ❖ удосконалення податкового законодавства в напрямі зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання; ❖ послаблення ринкової позиції основних конкурентів; ❖ різне зростання попиту на окремі види продукції	❖ фінансова криза в країні або у світі ❖ низький престиж вітчизняних товарів; ❖ доступ конкурентів до дешевих джерел фінансування; ❖ втрата доступу до дешевого державного фінансування; ❖ входження на ринок сильних іноземних конкурентів; ❖ конкуренція, котра зумовлює необхідність розвитку технологій та розроблення нових продуктів, що потребує значних капіталовкладень; ❖ зниження темпів зростання ринку; ❖ несприятливі зміни в обмінних курсах валют; ❖ спад в економіці; ❖ несприятливі демографічні зміни; ❖ несприятлива державна політика; ❖ нестабільна політична ситуація в країні; ❖ зростання інфляції в країні; ❖ нестабільність гривні по відношенню до євро, долара; ❖ вихід на ринок нових конкурентів

PEST-аналіз використовується для аналізу макросередовища та визначення впливу політичних (P), економічних (E), соціальних (S), технологічних (T) факторів на діяльність суб'єкта господарювання

SPACE-аналіз — слугує цілям аналітичного дослідження зовнішнього середовища з акцентом на оцінювання стратегічної позиції організації та на пряму стратегічних дій

SNW-аналіз — використовується для дослідження життєвого циклу продукції підприємства та в процесі розроблення його продуктово-маркетингової стратегії. За допомогою його обґрунтовуються сильні, нейтральні, слабкі сторони продукції підприємства

PIMS-аналіз — використовується для дослідження напрямів і сфер (полів) бізнесу підприємства — мінімальних об'єктів стратегічного планування, які характеризуються низкою продуктових, ринкових та організаційних структурних ознак. PIMS-аналіз передбачає оцінку впливу окремих стратегій як на прибуток підприємства загалом, так і за окремими напрямками його бізнесу

Функціонально-вартісний аналіз — використовується під час дослідження співвідношення «результат—витрати» у розрізі окремих калькуляційних одиниць підприємства — центрів відповідальності, продуктів, клієнтів, проектів

Бенчмаркінг — використовується для порівняння діяльності підприємства з практикою інших підприємств з метою усунення вузьких місць і недоліків у діяльності на основі врахування досвіду. Дає змогу покращити діяльність підприємства та збільшити його конкурентоспроможність

CVP-аналіз (або визначення «точки беззбитковості») передбачає визначення мінімального обсягу реалізації, необхідного для покриття всіх витрат підприємства, як постійних, так і змінних. Визначається за окремими продуктами, їх групами та загалом по підприємству

2.4. Описові кількісні прийоми економічних досліджень, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування

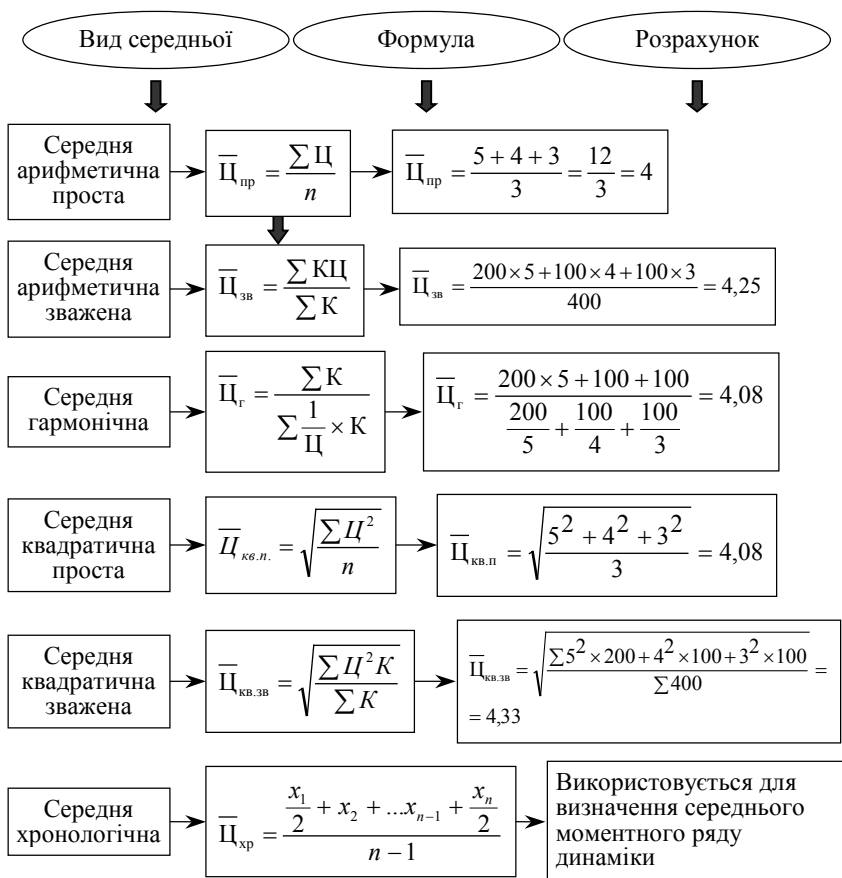
Функціональне спрямування та сфера застосування кількісних описових прийомів економічного аналізу

Методичний прийом	Аналітична функція, що реалізується даним прийомом	Сфера аналітичних завдань, де застосовується методичний прийом
Середні величини	Оціночна, контрольна	Сфера застосування універсальна (внутрішній та зовнішній аналіз)
Відносні величини	Оціночна, контрольна	Сфера застосування універсальна (внутрішній та зовнішній аналіз)
Структурні групування	Оціночна	Аналіз структури активів, пасивів, доходів, витрат, клієнтів, конкурентів
Ряди динаміки	Оціночна, прогностична	Визначення тенденцій розвитку економічних явищ у минулому; є базою для екстраполяції тенденцій на майбутнє.
Матричний аналіз	Оціночна, аналітична	Аналіз конкурентної позиції, аналіз конкурентоспроможності банків та їх окремих продуктів, визначення пріоритетних банківських продуктів
Графічні прийоми	Оціночна, аналітична	Візуалізація аналітичного дослідження, надання аналітичній інформації зрозумілого наочного тлумачення
Аналіз у системі координат	Оціночна	Визначення конкурентної позиції банку, оцінка ефективності обраної стратегії за допомогою комбінування двох ключових показників
АСФ-технології	Оціночна, пошукова	Визначення конкурентної позиції банку в системі координат, обґрунтування найоптимальніших шляхів досягнення стратегічних цілей на основі бенчмаркінгу

Використання в економічному аналізі середніх величин

Вихідна інформація для розрахунку

Реалізовано продукції, кг	Кількість (К)	Ціна (Ц)
I сорту	200	5
II сорту	100	4
III сорту	100	3
Усього	400	X

Використання графічних прийомів у економічному аналізі

Графіки – це масштабне зображення певних показників за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовно-художніх фігур.

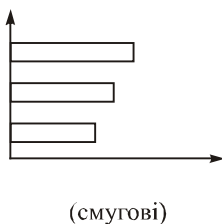
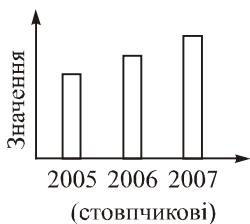
Вид і форма графіка

Сфера застосування графіка

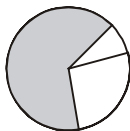
Діаграми, порівняння,
динаміки (стовпчикові, смугові)

Ілюструють співвідношення
різних об'єктів за певним показником

Структурні (секторні)
діаграми

Дають змогу визначити склад досліджуваних
показників, питому вагу окремих частин
у загальному обсязі

Графіки зв'язку

Використовуються для вивчення
взаємозв'язків між показниками (x та y)

прибуток,
або
продуктивність
праці

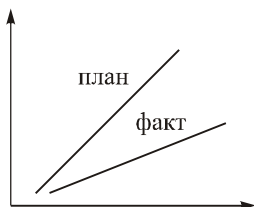
Розмір активів (x)
Середня з/п

Види графіків

лінійні
ступеневі
гіперболічні
параболічні

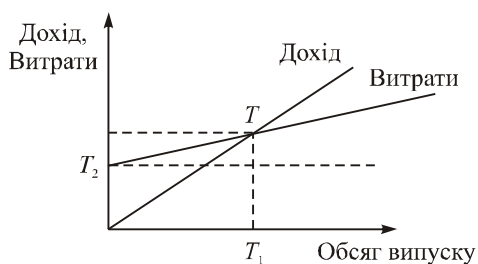
Графіки контролю

Застосовуються для вивчення ходу виконання цільових (планових, нормативних) показників

Розрахункові
(аналітичні графіки)

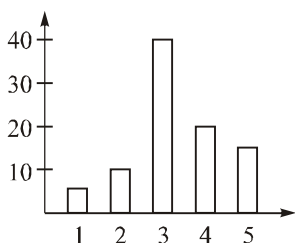
Виконують подвійну функцію: використовуються для спрощення аналітичних розрахунків

Гістограми

Це діаграма, що використовується для відображення даних з таблиці частот у вигляді окремих стовпчиків

Заробітна плата	до 1000	1001–2000	2001–3000	3001–4000	4001–5000
Кількість працівників	5	10	40	20	15

Використання в економічному аналізі рядів динаміки

Рядом динаміки називають часову послідовність значень економічних показників. Виокремлюють хронологічні (моментні) та часові (інтервальні) ряди значень показників.

**Показники,
що використовують-
ся
для дослідження
змін і тенденцій
у динаміці**

Абсолютний приріст — різниця між наступним і попереднім рівнем ряду
 $(x^1 - x^0)$

Темп зростання — відношення наступного рівня до попереднього або іншого рівня, взятого за базу порівняння
 $(x^1 : x^0)$

Темп приросту — відношення абсолютного приросту до базисного рівня
 $[(x^1 - x^0) : x^0]$

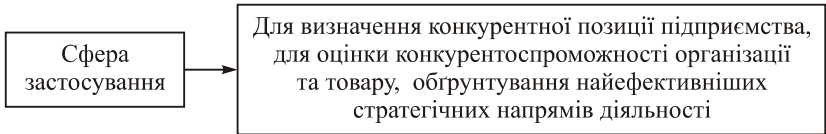
Абсолютне значення одного відсотка приросту — відношення абсолютного приросту до темпу приросту у відсотках

Коефіцієнт еластичності — відношення темпів приросту одного параметра до темпів приросту іншого за економічним змістом параметра, який перебуває у відповідній залежності від першого (еластичний до нього).

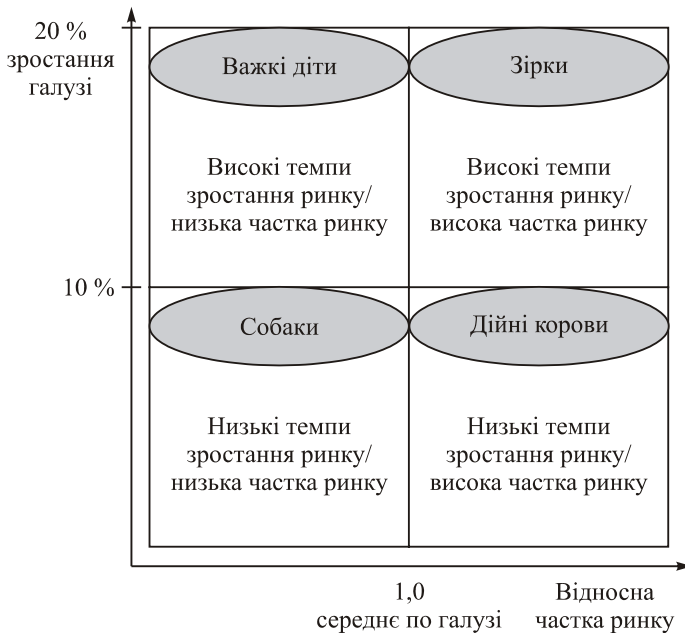
Показує, на скільки пунктів зміниться значення одного параметра, якщо значення еластичного до нього параметра змінити на один пункт

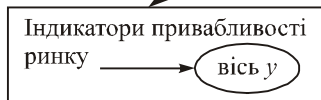
2.5. Використання матричного аналізу в аналітичних дослідженнях

Матриці – візуальний спосіб зіставлення показників, коли кожен показник позиціонується на полях дво- або тривимірної аналітичної матриці

Найпоширеніші види матриць

Показники	<i>max</i>	оцінка
1. Темпи зростання ринку	20	14
2. Диверсифікація продуктів за викликом бізнесу	15	10
3. Особливості конкуренції	10	6
4. Норма прибутку в галузі	20	10
5. Цінності споживачів	20	10
6. Відданість споживачів торговій марці	15	10
Загальна кількість балів	100	60

Показники	<i>max</i>	оцінка
1. Відносна частка ринку	15	5
2. Зростання частки ринку	10	7
3. Дистриб'юторська мережа	15	10
4. Ефективність дистриб'юторської мережі	15	7
5. Кваліфікація персоналу	10	6
6. Відданість (лояльність споживачів)	10	6
7. Технологічні переваги (патенти)	5	4
8. Маркетингові переваги	10	5
9. Гнучкість	10	5
Загальна кількість балів	100	55

Матриця «МАРКОН» використовується при формуванні асортиментної політики і є ефективним інструментом визначення конкурентної позиції окремих видів продукції.

У методі МАРКОН використовуються такі цільові параметри, які вказують на ефективність асортиментної позиції

1) коди горизонтальної вісі — QPC ,
де Q — кількість проданих одиниць продукту;
 P — ціна одиниці продукції;
 C — середні змінні витрати на одиницю продукції

2) коди по вертикалі — AUI ,
де A — загальна маржа, або маржинальний дохід ($A = PQ - CQ$),
 U — маржа на одиницю продукції ($U = A/Q$)
 I — частка маржі в доході (ціні) ($I = A/(P \cdot Q)$ чи U/P)

Можливі асортиментні групи матриці МАРКОН

		QPC — кількість, ціна, змінні витрати на одиницю продукції											
AUI — загальна маржа, маржа на одиницю, частка маржі в доході		111	110	101	100		011	010	001	000			
	111												
	110												
	101												
	100												
	011												
	010												
	001												
	000												

ХАРАКТЕРИСТИКИ АСОРТИМЕНТНИХ ГРУП ВИРОБІВ МАТРИЦІ МАРКОН

Назва асортиментної групи	Коди осередків матриці	Характеристика видів продукції та стратегічні дії
«Білі гіганти»	111/111; 110/111; 101/111; 110/110	Вироби успішно продаються на ринках зі стабільним або зростаючим попитом, що приносять фірмі основні прибутки внаслідок великих обсягів продажу і великої валової маржі
«Червоні гіганти»	110/100; 101/101; 101/100; 100/100)	Вироби мають також велику «енергію», хоча й меншу, ніж білі гіганти. Унаслідок великих обсягів продажу вони мають високе значення загальної валової маржі, хоча маржа у них на одиницю нижча, ніж у «білих гігантів». Відповідно товари даної групи приносять значну частку прибутку
«Сині карлики»	011/111; 010/111; 001/111; 010/110	Вироби відрізняються значною рентабельністю, але користуються обмеженим попитом. Це може бути елітний товар з огляду на високу якість (високі ціни і припустимі змінні витрати виробництва за малого попиту). Товари даної групи мають бути в центрі уваги маркетологів як перспективний високорентабельний товар з великою «енергією»
«Чорна діра»	101/001; 110/000; 101/000; 100/000	Товар, що поглинає великий обсяг ресурсів, але не приносить відповідну віддачу у вигляді валової маржі. Такі товари необхідно або знімати з виробництва, або, якщо керівництво відчуває, що потенціал продажу у них ще є, вкладати кошти в удосконалення їхнього виробництва та більш активно просувати на ринок
«Білі карлики»	110/011; 100/011; 010/111; 100/010	Продукція має певний резерв рентабельності, але внаслідок малих обсягів продажу не приносить великого абсолютного доходу і валової маржі. Це можуть бути нові товари, що вводяться на ринок чи різновиди основних товарів, що насичують асортимент фірми. Позиція «білого карлика» при зниженні рентабельності перетворюється на «супутника», а при помилкових рішеннях керівництва стосовно можливостей продукту і відсутності дієвого контролю витрат — на «чорну діру»
«Супутники»	001/001; 010/000; 001/000; 000/000)	Товари не приносять високих прибутків, але й не виробляються у великому обсязі. Ситуація характерна, коли керівництво не поспішає знімати з виробництва «безперспективний» з погляду прибутку товар, обмежуючи обсяг його виробництва, або цей товар, незважаючи на свою фінансову вразливість, необхідний фірмі для певних цілей (престиж, реклама, традиції, соціальна значущість)

**Приклад використання спрощеного варіанта матриці «МАРКОН»
під час обґрунтування асортиментної політики підприємства**

Показники	Види продукції		Усього		Середнє значення	
	А	Б	В	Г		
Обсяг реалізації	100	20	80	200	400	100
Ціна	15	20	4	10	×	×
Змінні витрати на одиницю продукції	7	8	3	7	×	×
Маржа на одиницю продукції	8	14	1	3	26	6,5
Виручка (дохід)	1500	400	320	2000	×	×
Маржа загальна	800	280	80	600	×	×

КОДУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ МАТРИЦІ

Вид продукції	Обсяг реалізації (Q)	Маржа на одиницю продукції (M)
А	1	1
Б	0	1
В	0	0
Г	1	0

РОЗТАШУВАННЯ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ У МАТРИЦІ «МАРКОН»

$Q \backslash M$	М-1 (білі) (маржа більша за середнє значення)	М-0 (чорні) (маржа менша за середнє значення)
$Q = 1$ (гіганти) (обсяг реалізації більший за середнє значення)	<i>Білі гіганти</i> А (1/1)	<i>Чорні гіганти</i> Г (1/0)
$Q = 0$ (карлики) (обсяг реалізації менший за середнє значення)	<i>Білі карлики</i> Б (0/1)	<i>Чорні карлики</i> В (0/0)

2.6. Прийоми факторного аналізу та методика їх застосування

Функціональне спрямування та сфера застосування кількісних прийомів факторного аналізу

Методичний прийом	Аналітична функція, що реалізується даним прийомом	Сфера аналітичних завдань, де застосовується методичний прийом
Прийоми дослідження детермінованих залежностей		
Прийоми елімінування (ланцюгові підстановки, спосіб абсолютних та відносних різниць), інтегральний прийом, спосіб пропорційного ділення, спосіб пайової участі	Контрольна, оціночна, пошукова	Оцінка впливу окремих факторів на зміну результативного показника, які знаходяться у функціональній залежності. Передбачають умовну фіксацію (елімінування) впливу окремих факторів. Використовується для аналізу та контролю відхилень фактичних даних від базисних (бюджетних, нормативних) показників.
Балансовий прийом	Оціночна, контрольна	Використовується для дослідження залежностей між факторами, що можуть бути представлені у вигляді адитивної моделі. Його використання доцільне, коли зв'язок між окремими показниками відображено у формі балансу, тобто рівних підсумків, отриманих у результаті низки різних зіставлень
Прийоми дослідження стохастичних залежностей		
Аналітичні групування	Оціночна, пошукова	Використовуються для визначення типів взаємозв'язків між окремими показниками і є першим етапом кореляційно-регресійного аналізу
Кореляційно-регресійний аналіз	Пошукова, прогностична	Використовується для факторного аналізу за наявності стохастичних залежностей між факторами. Може застосовуватись під час розв'язання задач аналізу впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність компанії; у прогнозуванні та плануванні майбутніх подій у стратегічних дослідженнях
Дисперсійний аналіз	Пошукова, прогностична	Дає загальну схему перевірки статистичних гіпотез, що базуються на вивченні різних джерел варіації або неоднорідності. Однофакторний дисперсійний аналіз використовується для перевірки суттєвих відмінностей між середніми значеннями вибірок, що розглядаються
Компонентний аналіз	Пошукова, прогностична	Метод характеристики цілісної сутності явищ шляхом визначення його складових структурних компонентів

Моделювання детермінованих факторних систем

I. Прийом подовження факторної моделі, коли окремі фактори, що складаються з кількох причин, розшифровуються, тобто деталізуються

$$y = \frac{x_1}{x_2} \rightarrow x_1 = x_{11} + x_{12} \quad y = \rightarrow \frac{x_{11} + x_{12}}{x_2} = \frac{x_{11}}{x_2} + \frac{x_{12}}{x_2}$$

Приклад $ROA = \frac{\text{Прибуток (П)}}{\text{Активи (А)}}$,

де Прибуток = Доходи – Витрати, тобто $\Pi = Д - В$

Активи = Оборотні активи + Необоротні активи

$$A = OA + HA$$

тоді $ROA = \frac{Д - В}{OA + HA}$

II. Прийом розширення факторних систем

Базується на математичному правилі, якщо чисельник і знаменник дробу помножити на одне й те саме число, величина дробу не зміниться

$$y = \frac{x_1}{x_2} \times \frac{a}{a} \times \frac{b}{b} = \frac{x_1}{x_2} \times \frac{a}{b} \times \frac{b}{a} \times \frac{b}{b}$$

Приклад $ROA = \frac{\Pi}{A} \times \frac{Д}{Д} = \frac{\Pi}{Д} \times \frac{Д}{A}$
 (ф-ла Дюпона) прибутковість оборотність
 де Д — дохід продажу активів

III. Прийом скорочення факторної системи, коли досягається необхідний ступінь агрегування параметрів функціонального зв'язку. Дозволяє отримати модель, однакову за типом з вихідною, але з новим набором факторів

$$y = \frac{x_1}{\frac{x_2}{a}}, \text{ то } y = \frac{x_1}{x_2} \cdot a$$

$$ROA = \text{Прибутковість продажу} \times \text{Оборотність активів} = \frac{\Pi}{Д} \times \frac{Д}{A} = \frac{\Pi}{A}$$

**РОЗРАХУНОК ВПЛИВУ ФАКТОРІВ
НА ЗМІНУ ОБСЯГУ ВАЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Показники	Умовні позначення	Базисний період	Звітний період	Відхилення	
				Абсолютне	Відносне
1. Валова продукція, грн	ВП	22 000	25 920	+3920	+0,1782
2. Середньоспискова чисельність робітників, осіб	Ч	10	9	−1	−0,1
3. Кількість відпрацьованих днів одним робітником, днів	Д	22	24	+2	+0,0909
4. Середньоденний виробіток одного працівника, грн	Вд	100	120	+20	+0,2

Спосіб ланцюгових підстановок

Дас змогу визначити вплив окремих факторів на зміну величини результативного показника шляхом поступової заміни базисної величини кожного факторного показника в обсязі результативного показника на фактичну величину у звітному періоді. Визначення впливу кожного фактора здійснюється шляхом порівняння результативного показника після заміни фактора з результативним показником до його заміни

**Методика використання способу
ланцюгових підстановок**

Факторна модель $\longrightarrow y = a \cdot b \cdot c$

ДОПОМІЖНА РОЗРАХУНКОВА ТАБЛИЦЯ

№ пістан.	Фактори			Результативний показник	Видив фактора
	а	в	с		
0	a^0	b^0	c^0	y^0	—
1	a^1	b^0	c^0	y^1	$y_a^1 - y^0$
2	a^1	b^1	c^0	y^2	$y_b^1 - y_a^1$
3	a^1	b^1	c^1	y^3	$y_c^1 - y_b^1$

**ПРИКЛАД РОЗРАХУНКУ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ
ЗА ДОПОМОГОЮ СПОСОБУ ЛАНЦЮГОВИХ ПІДСТАНОВОК**

Фактор	№ пістан.	Фактори			Продукція	Видив фактора
		ч	д	вд		
—	0	10	22	100	22 000	—
1. Чисельність робітників	1ч	9	22	100	19 800	-2200
2. Кількість відпрацьованих днів одним робітником, дні	2д	9	24	100	21 600	+1800
3. Середньоденний виробіток одного працівника, грн	3в _д	9	100	120	25 920	+4320
Сумарний вплив усіх факторів	×	×	×	×	×	+3920

**Методика використання способу
абсолютних різниць**

Вплив першого фактора (a)

$$\Delta Ya = a \times b^0 \times c^0$$

Вплив другого фактора (b)

$$\Delta Yb = a' \times \Delta b \times c^0$$

Вплив третього фактора (c)

$$\Delta Yc = a' \times b' \times \Delta c$$

**ПРИКЛАД РОЗРАХУНКУ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ
ЗА ДОПОМОГОЮ СПОСОБУ
АБСОЛЮТНИХ РІЗНИЦЬ**

Розрахунок впливу факторів	Алгоритм розрахунку	Розрахунок
1. Зміни чисельності	$\Delta ВПч = \Delta Ч \cdot Д^0 \cdot B_o^0$	$\Delta ВПч = (-1) \cdot 22 \cdot 100 = -2200$
2. Зміни кількості днів, відпрацьованих одним працівником	$\Delta ВПд = Ч' \cdot \Delta Д \cdot B_o^0$	$\Delta ВПд = 9 \cdot (+2) \cdot 100 = +1800$
3. Зміни одногоденного виробітку одного працівника	$\Delta ВПв_о = Ч' \cdot Д' \cdot \Delta B_o$	$\Delta ВПв_о = 9 \cdot 24 \cdot (+20) = +4320$
Сумарний вплив усіх факторів	$\Delta ВП = ВП^3 - ВП^0$	+3920

Методика використання способу відносних різниць

Вплив першого фактора (а)

$$\Delta Ya = Y^0 \times \left(\frac{a'}{a^0} - 1 \right)$$

Вплив другого фактора (б)

$$\Delta Yb = (Y^0 + Ya) \times \left(\frac{b'}{b^0} - 1 \right)$$

Вплив третього фактора (с)

$$\Delta Yc = (Y^0 + Ya + Yb) \times \left(\frac{c'}{c^0} - 1 \right)$$

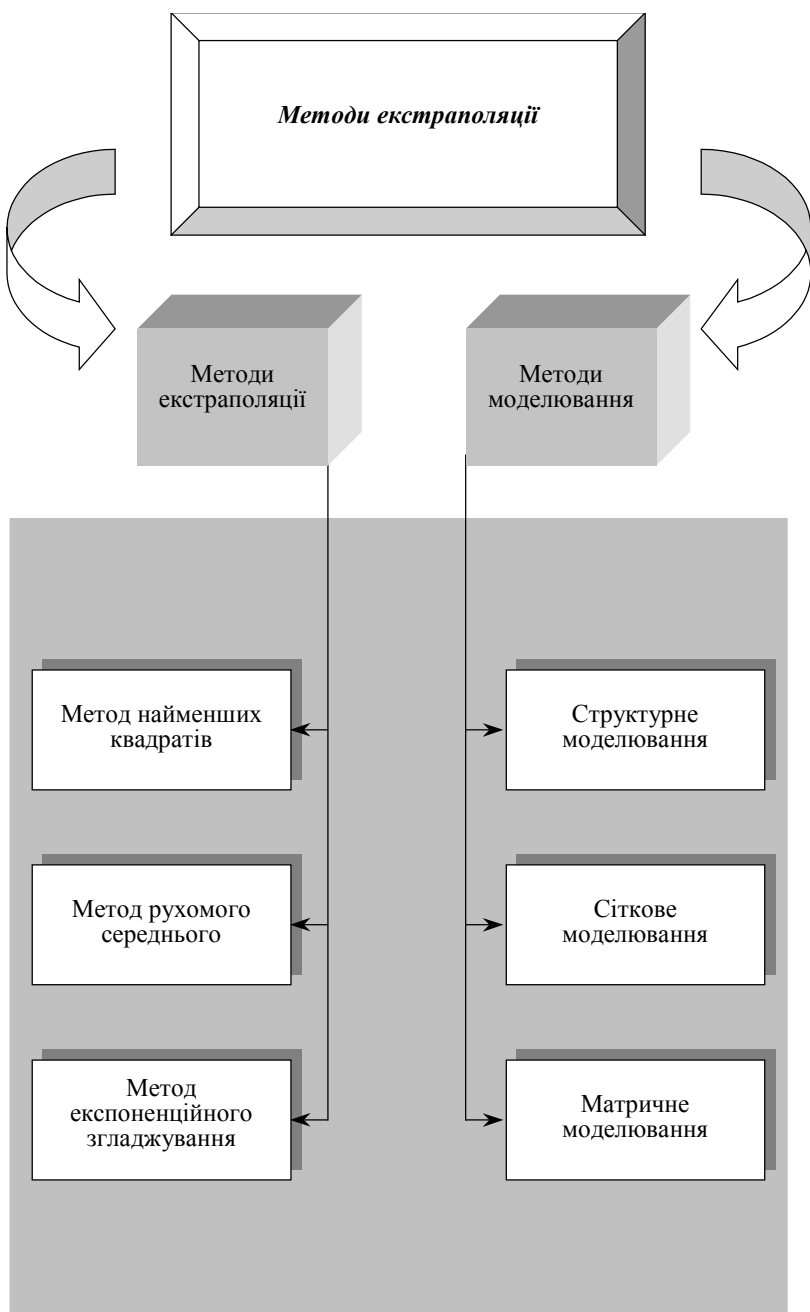
ПРИКЛАД РОЗРАХУНКУ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СПОСОБУ ВІДНОСНИХ РІЗНИЦЬ

Розрахунок впливу факторів	Алгоритм розрахунку	Розрахунок
1. Зміни чисельності	$\Delta BПч =$ $= BП^0 \cdot \left(\frac{ч'}{ч^0} - 1 \right)$	$\Delta BПч =$ $= (22\ 000) \cdot \left(\frac{9}{10} - 1 \right) = -2200$
2. Зміни кількості днів відпрацьованих одним працівником	$\Delta BПд = (BП^0 +$ $+ BПч) \times \left(\frac{д'}{д^0} - 1 \right)$	$\Delta BПд = (22\ 000 -$ $- 2200) \cdot \left(\frac{24}{22} - 1 \right) = +1800$
3. Зміни одногоденного виробітку одного працівника	$\Delta BПв_о = (BП^0 +$ $+ BПч + BПд) \times$ $\times \left(\frac{B'_о}{Bо^0} - 1 \right)$	$\Delta BПв_о = (22\ 000 -$ $- 2200 + 1800) \times$ $\times \left(\frac{120}{100} - 1 \right) = +4320$
Сумарний вплив усіх факторів	$\Delta BП = BП' \cdot BП^0$	+3920

2.7. Сутність прийомів прогнозування і оптимізації та сфери їх застосування

Функціональне спрямування та сфера застосування прийомів прогнозування

Методичний прийом	Аналітична функція, що реалізується даним прийомом	Сфера аналітичних завдань, де застосовується методичний прийом
Сітьове (моделювання) планування	Пошукова, контрольна	Процедурно забезпечує визначення критичного шляху (критичної маси, ціни, часу) виконання господарських операцій. Дас змогу мінімізувати ступінь факторного впливу і визначити «вузькі місця» у досягненні мети. Господарські операції у сітковому графіку подаються як певна сукупність виконуваних робіт за визначеним алгоритмом. Оптимізація процесу здійснюється або зменшенням ціни ресурсів, або зміною алгоритму послідовності виконання робіт
«Дерево цілей»	Пошукова	«Дерево цілей» є різновидом аналітичного графа і дає змогу раціонально організувати аналітичний процес і визначити центри формування проміжних та кінцевих аналітичних результатів. Повний граф показників використовується для розрахунку кількісних значень різних показників, які є вимірниками значень факторів досягнення цілей. Кожен із базових показників основного графа у подальшому подається власною сукупністю показників, залежність між якими і базовим показником відома
Сценарний аналіз	Пошукова, прогностична	Метод, що дозволяє логічно і послідовно планувати майбутні події та процеси в умовах невизначеності. Сценарій за своєю описовістю є акумулятором відної інформації, на основі якої має будуватися робота з впровадженням досліджуваної стратегії. Як правило розробляється три види сценарію: оптимістичний, песимістичний і найбільш ймовірний
Метод рухомих середніх	Прогностична	Застосовується у випадках, коли не потрібен дуже точний прогноз. В разі його використання прогноз будь-якого періоду являє собою середній показник кількох результатів спостережень часового періоду.
Прийом експоненційного згладжування	Прогностична	Забезпечує досить швидке реагування прогнозу на всі події, що відбуваються протягом періоду, який охоплюється часовим рядом
Матричне та структурне моделювання	Контрольна, оціночна, пошукова	Використовується для проведення аналізу впливу факторів та в управлінському обліку для аналізу витрат компанії
Прийоми дисконтування	Пошукова, прогностична	Використовується при визначенні вартості грошей у часі. Може бути використаний в оцінці сучасної вартості майбутніх грошових потоків
Кластерний аналіз	Оціночна	Використовується у сегментації ринку. Кластерний аналіз дає змогу отримати групи (кластери) об'єктів, які за певними ознаками схожі між собою. Об'єктами досліджень можуть бути респонденти, бренди, банківські установи
Дискримінантний аналіз	Оціночна, діагностична	Використовується з побудови моделей для діагностики ймовірності банкрутства. Завданням дискримінантного аналізу є дослідження групових відмінностей (дискримінації) об'єктів за відповідними ознаками. На основі додаткової інформації уможливлене визначення того, чи дійсно групи відрізняються між собою і яким чином

Метод рухомого середнього — прогноз будь-якого періоду являє собою середній показник кількох фактичних попередніх результатів спостережень часового ряду.

Рухоме середнє для четвертого періоду визначається за три попередні періоди (або інші інтервали часу) і розраховується за формулою:

$$F_4 = (D_3 + D_2 + D_1) / 3$$

Приклад розрахунку рухомого середнього

Місяць	Обсяг продажу, тис. грн	Алгоритм розрахунку	Прогноз (тримісячний інтервал)
Січень	564	—	—
Лютий	533	—	—
Березень	612	—	—
Квітень	789	$(564 + 533 + 612) / 3$	570
Травень	622	$(533 + 612 + 789) / 3$	645
Червень	697	$(612 + 789 + 622) / 3$	674
Липень	758	$(789 + 622 + 697) / 3$	703
Серпень	713	$(622 + 697 + 758) / 3$	692
Вересень	734	$(697 + 758 + 713) / 3$	723
Жовтень	697	$(758 + 713 + 734) / 3$	735
Листопад	685	$(713 + 734 + 697) / 3$	715
Грудень	711	$(734 + 697 + 685) / 3$	705

Метод експоненційного згладжування — ураховуються фактичні дані за попередній період та прогнозні дані, розподілені за константою згладжування

Прогноз розраховується за формулою:

$$P_4 = F_3 \cdot \alpha + (1 - \alpha) \cdot P_3$$

P_4 — прогнозовані дані на четвертий період;

F_3 — фактичні дані за попередній період (третій);

P_3 — прогнозовані дані за попередній період (третій);

α — константа згладжування ($0 < \alpha < 1$)

Приклад розрахунку прогнозу за допомогою *експоненційного згладжування*

Місяць	Обсяг продажу, тис. грн	Алгоритм розрахунку	Прогноз ($\alpha = 0,4$)
Січень	564	-	550
Лютий	533	$564 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 550$	556
Березень	612	$533 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 556$	547
Квітень	789	$612 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 547$	720
Травень	622	$789 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 720$	748
Червень	697	$622 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 748$	698
Липень	758	$697 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 698$	698
Серпень	713	$758 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 698$	722
Вересень	734	$713 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 722$	718
Жовтень	697	$734 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 718$	728
Листопад	685	$697 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 728$	716
Грудень	711	$685 \cdot 0,4 + (1 - 0,4) \cdot 716$	704

Майбутня вартість — вартість інвестованих у справу грошових коштів через визначений проміжок часу з урахуванням установленної ставки відсотка. Вона вираховується за формулою

$$FV = P \cdot (1 + k)^n$$

де FV — майбутня вартість;
 P — вартість грошей на даний момент;
 k — відсоткова ставка;
 n — кількість років (періодів)

Інвестуючи, наприклад, 1000 грн на 5 років під річну ставку 12 %, необхідно визначити майбутню вартість інвестиції. Вона дорівнює:

$$FV = 1000 \cdot (1 + 0,12)^5 = 1762,3 \text{ грн.}$$

Для розрахунку майбутньої вартості внеску, інвестиції, грошового потоку існує спеціальна таблиця.

МАЙБУТНЯ ВАРТІСТЬ ОДНІЄЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ ЧЕРЕЗ N ПЕРІОДІВ

Період	Відсоткова ставка														
	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %	10 %	11 %	12 %	13 %	14 %	15 %
1	1,010	1,020	1,030	1,040	1,050	1,060	1,070	1,080	1,090	1,100	1,110	1,120	1,130	1,140	1,150
2	1,020	1,040	1,061	1,082	1,102	1,124	1,145	1,166	1,188	1,210	1,232	1,254	1,277	1,300	1,322
3	1,030	1,061	1,093	1,125	1,158	1,191	1,225	1,260	1,295	1,331	1,368	1,405	1,443	1,482	1,521
4	1,041	1,082	1,126	1,170	1,216	1,262	1,311	1,360	1,412	1,464	1,518	1,574	1,630	1,689	1,749
5	1,051	1,104	1,159	1,217	1,276	1,338	1,403	1,469	1,539	1,611	1,685	1,762	1,842	1,925	2,011
6	1,062	1,126	1,194	1,265	1,340	1,419	1,501	1,587	1,677	1,772	1,870	1,974	2,082	2,120	2,313
7	1,072	1,149	1,230	1,316	1,407	1,504	1,606	1,714	1,828	1,949	2,076	2,211	2,353	2,502	2,660
8	1,083	1,172	1,267	1,369	1,477	1,594	1,718	1,851	1,993	2,144	2,305	2,476	2,658	2,853	3,059
9	1,094	1,193	1,305	1,423	1,551	1,689	1,838	1,999	2,172	2,358	2,558	2,773	3,004	3,252	3,518
10	1,105	1,219	1,348	1,480	1,629	1,791	1,967	2,159	2,367	2,594	2,839	3,106	3,395	3,707	4,046
11	1,116	1,243	1,384	1,539	1,710	1,898	2,105	2,332	2,580	2,853	3,152	3,479	3,836	4,226	4,652
12	1,127	1,268	1,426	1,601	1,796	2,012	2,252	2,518	2,813	3,138	3,498	3,896	4,334	4,818	5,350
13	1,138	1,294	1,469	1,665	1,886	2,133	2,410	2,720	3,066	3,452	3,883	4,363	4,898	5,492	6,153
14	1,149	1,319	1,513	1,732	1,980	2,261	2,579	2,937	3,342	3,794	4,310	4,887	5,535	6,261	7,076
15	1,161	1,346	1,558	1,801	2,079	2,397	2,759	3,172	3,642	4,177	4,785	5,474	6,254	7,138	8,137

Теперішня вартість — це вартість на сьогодні майбутніх надходжень грошових коштів з поправкою на ризик. Теперішня вартість є основою для порівняння прибутковості різних інвестицій за певний період

$$PV = \frac{FV}{(1+k)^n}$$

де PV — теперішня вартість;
 FV — майбутня вартість грошового потоку;
 K — відсоткова ставка;
 n — кількість років (періодів)

Теперішня вартість 1000 грн за відсоткової ставки 13 % через 8 років становитиме:

$$PV = 1000 / (1 + 0,13)^8 = 1000 / 2,65844 \approx 376 \text{ грн.}$$

Теперішню вартість майбутнього прибутку, грошового потоку можна визначити, користуючись ставками дисконту поданої таблиці

ТЕПЕРІШНЯ ВАРТІСТЬ ОДНІЄЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ ($PVIF_{k,n} = 1/(1+k)^n$)

Період	Відсоткова ставка											
	6 %	7 %	8 %	9 %	6 %	7 %	8 %	13 %	14 %	15 %	16 %	17 %
1	0,943	0,935	0,925	0,919	0,909	0,901	0,893	0,885	0,877	0,870	0,862	0,855
2	0,890	0,873	0,857	0,842	0,826	0,812	0,797	0,783	0,769	0,756	0,743	0,731
3	0,840	0,816	0,794	0,772	0,751	0,731	0,712	0,693	0,675	0,658	0,641	0,624
4	0,792	0,763	0,735	0,708	0,683	0,659	0,636	0,613	0,592	0,572	0,552	0,534
5	0,747	0,713	0,681	0,650	0,621	0,593	0,567	0,543	0,519	0,497	0,476	0,456
6	0,705	0,666	0,630	0,596	0,564	0,535	0,507	0,480	0,456	0,432	0,410	0,390
7	0,665	0,623	0,583	0,547	0,513	0,482	0,452	0,425	0,400	0,376	0,354	0,333
8	0,627	0,582	0,540	0,502	0,467	0,434	0,404	0,376	0,351	0,327	0,305	0,285
9	0,592	0,544	0,500	0,460	0,424	0,391	0,361	0,333	0,308	0,284	0,263	0,243
10	0,558	0,508	0,463	0,422	0,386	0,352	0,322	0,295	0,270	0,247	0,227	0,208
11	0,527	0,475	0,429	0,388	0,350	0,317	0,287	0,261	0,237	0,215	0,195	0,178
12	0,497	0,444	0,397	0,356	0,319	0,286	0,257	0,231	0,208	0,187	0,168	0,152
13	0,469	0,415	0,368	0,326	0,290	0,258	0,229	0,204	0,182	0,163	0,145	0,130
14	0,442	0,388	0,340	0,299	0,263	0,232	0,205	0,181	0,160	0,141	0,125	0,111
15	0,41	0,36	0,31	0,27	0,23	0,20	0,18	0,160	0,140	0,12	0,10	0,095

Методика побудови дерева цілей на прикладі показника рентабельності активів

Функціональне спрямування та сфера застосування прийомів оптимізації

Методичний прийом	Аналітична функція, що реалізується даним прийомом	Сфера аналітичних завдань, де застосовується методичний прийом
↓	↓	↓
Лінійне програмування	Пошукова, Консультаційна	Пошук найоптимальніших шляхів досягнення стратегічних цілей з багатьох альтернативних варіантів найкращого, оптимального у заданому цільовому критерії. Пошук екстремальних значень зміни досліджуваних параметрів об'єкта за ресурсних обмежень цієї зміни. Оптимізація асортименту банківських продуктів, формування ресурсної бази, вибір найбільш оптимальних шляхів використання банківських ресурсів з максимізацією прибутку, вирішення задачі «купувати чи виробляти»
Динамічне та опукле програмування	Пошукова	Вибір оптимального обсягу закупівель, коли сума грошових витрат залежить від розміру партій закупівель
Теорія масового обслуговування (теорія черг)	Пошукова	Використовується для аналізу кількісного аспекту процесів і явищ, пов'язаних з масовим обслуговуванням, наприклад, для вирішення соціально-економічних задач, у процесі організації обслуговування та ремонту устаткування, проектування потокових ліній, планування маршрутів міського транспорту, планування банкоматної мережі
Теорія ігор	Пошукова	Використовується для вибору стратегії компанії в умовах конкуренції та невідомості дії конкурентів. В управлінні ця теорія набула форми ділової гри. Сформулювавши конфліктні ситуації, математично їх можна подати як гру двох, трьох чи більше партнерів, кожен з яких має за мету максимізувати свої вигоди за рахунок іншого партнера. Доцільно використовувати для оптимізації асортименту продукції та видів діяльності

**Методика зведення одиничних показників
для встановлення рейтингової оцінки**

**1. Етап. Обґрунтування системи оціночних показників
і формування матриці вихідних даних**

Назва підприємства	Коефіцієнт автономії	Рентабельність капіталу	Оборотність активів
Альфа	0,54	0,36	1,5
Сігма	0,68	0,15	2,3
Омега	0,74	0,25	2,0

2. Етап. Побудова матриці стандартизованих коефіцієнтів

У кожній графі визначається максимальний елемент, який приймається за одиницю, після чого всі елементи графі діляться на максимальний елемент еталонної системи і формується матриця стандартизованих коефіцієнтів.

Назва підприємства	Коефіцієнт автономії	Рентабельність капіталу	Оборотність активів
Альфа	0,73	1	0,65
Сігма	0,92	0,42	1
Омега	1	0,69	0,87

**3. Етап. побудова матриці квадратів
і встановлення рейтингової оцінки систем, що оцінюються**

Усі елементи матриці підносяться до квадрата і для визначення рейтингу їх значення додаються по кожному підприємству. За потреби кожному показнику встановлюється коефіцієнт вагомості (значущості).

Назва підприємства	Коефіцієнт автономії	Рентабельність капіталу	Оборотність активів	Сума	Місце в рейтингу
Альфа	0,53	1	0,42	1,95	3
Сігма	0,85	0,18	1	2,03	2
Омега	1	0,48	0,76	2,24	1

Питання для самоконтролю знань

1. Характеристика основних принципів економічного аналізу.
2. Зміст і характеристика методу економічного аналізу.
3. Сутність системного підходу і сфера його застосування в економічному аналізі.
4. Суть, значення та сфера використання евристичних прийомів дослідження.
5. Сутність прийомів «мозкового штурму» та «експертних оцінок».
6. Характеристика прийому порівняння в економічному аналізі.
7. Основні бази порівняння та способи приведення показників до зіставного виду.
8. Особливості використання абстрактно-логічних прийомів аналізу.
9. Види групувань і методика їх побудови.
10. Механізм моделювання факторних систем.
11. Основні типи детермінованих факторних моделей і способи перетворення їх.
12. Способи виміру впливу факторів у детермінованому факторному аналізі.
13. Особливості використання прийомів елімінування в економічному аналізі для визначення впливу факторів.
14. Основні види відносних і середніх величин.
15. Основні аналітичні показники, що використовуються у дослідженні рядів динаміки.
16. Мета, завдання і сфера застосування кореляційно-регресійного аналізу.
17. Сутність і методика використання прийому абсолютних різниць.
18. Мета та особливості використання прийому порівняння в економічному аналізі.
19. Сутність та особливості використання балансового прийому в економічному аналізі.
20. Сутність і методика використання прийому ланцюгових підстановок.
21. Сутність і методика використання прийому відносних різниць.
22. Сутність і методика використання прийому пропорційного ділення.
23. Зміст значення коефіцієнта кореляції і детермінації.

24. Сутність, методика використання та сфера застосування матричного аналізу.

25. Види графіків і сфера їх використання.

26. Особливість використання SWOT-аналізу. Назвіть приклади сильних і слабких сторін діяльності підприємства.

27. Особливість використання евристичних прийомів у економічному аналізі.

28. Види математичних прийомів, що використовуються в економічному аналізі.

29. Алгоритм застосування інтегрального методу, його переваги і недоліки.

30. Стохастичні функціональні залежності та використовувані для них види кореляційно-регресійних моделей.

Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація економічного аналізу на підприємстві

3.1. Інформаційні ресурси аналізу.

3.2. Загальні підходи до організації економічного аналізу

3.3. Методичне забезпечення проведення економічного аналізу діяльності суб'єктів господарювання.

3.4. Оформлення результатів економічного аналізу

3.5. Організація аналітичних досліджень в умовах застосування інформаційних технологій.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 3

У своїй розвинутій формі інформація має вигляд певного «знання», «повідомлення». Вона може бути виражена за допомогою цифр, букв та інших символів. В економіці інформація відображає процеси і явища господарської діяльності людей, закономірності функціонування ринку і його складових. Більшість інформаційних джерел, які використовуються в аналізі, мають **форму показників**. Глибина аналізу та обґрунтованість висновків і заходів за його результатами значною мірою залежать від добору показників, які у своїй сукупності формують цілі ланцюги, окремі групи і комплекси даних. Уся система показників дає кількісні та якісні характеристики різних сторін господарської діяльності підприємства або окремих економічних явищ і процесів.

Інформація має велике значення для оцінювання роботи підприємства, а це зумовлює відповідне ставлення до неї з боку працівників та акціонерів підприємств, банківських установ, потенційних інвесторів та інших користувачів аналітичної інформації. Особливо важливі питання якості інформації. Підібрана для аналізу інформація і, насамперед, показники обліку і звітності мають бути ретельно перевірені за формою і змістом.

Цілеспрямованість аналітичного дослідження, вагомість його висновків та обґрунтованість пропозицій значною мірою залежать від добору виконавців та організації робіт. Виконавцями аналізу на підприємстві є економісти, контролери, бухгалтери, економісти-аналітики, а також працівники інших професій, які мають відповідний досвід і схильність до аналітичних досліджень.

Вивчивши матеріал за темою, студент повинен

ЗНАТИ:

- основні інформаційні джерела, що використовуються в аналізі господарської діяльності підприємства;
- порядок класифікації основних видів інформації;
- основні вимоги до аналітичної інформації;
- методи перевірки якості даних, що використовуються в аналітичному дослідженні;
- порядок організації аналітичної роботи на підприємстві та складові елементи окремого напрямку аналізу;
- основні етапи проведення аналізу та їхній зміст;
- сучасні обліково-аналітичні програми та функціональні можливості їх залежно від завдань і цілей аналізу;

УМІТИ:

- добирати необхідну для аналізу інформацію;
- перевіряти якість бухгалтерських даних і звітності;
- створювати необхідні аналітичні таблиці та будувати графіки;
- складати програму та календарний план аналітичних досліджень;
- організовувати співпрацю з іншими співробітниками підприємства для досягнення цілей аналізу;
- обирати потрібний порядок оформлення результатів аналітичної роботи та реалізації конкретних заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємства.

«Данные могут для кого-то не представлять ценности от того, что он либо не имеет возможности их применить, либо не знает, как ими пользоваться...»

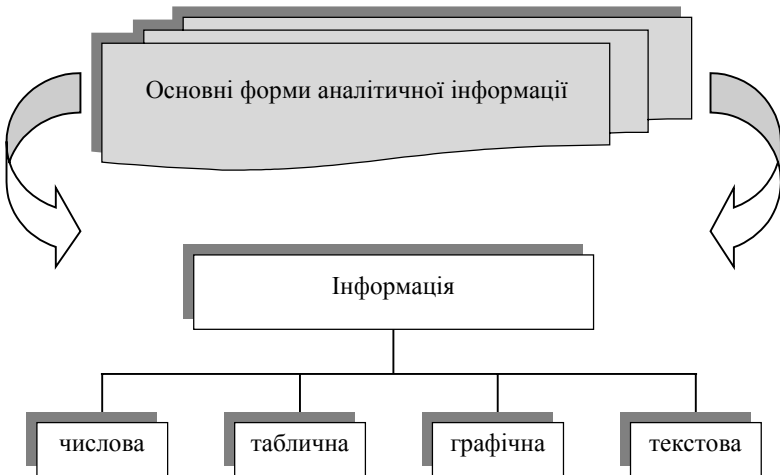
У. Дж. Рейхман. Применение статистики. — М.: Статистика, 1969. — С. 18

«При рассмотрении публикуемых статистических данных в первую очередь следует выяснить следующее: кто это сказал, что он сказал, что он не сказал... Иногда возникает соблазн, кроме того, спросить, знал ли он, что говорит»

Там же. — С. 39.

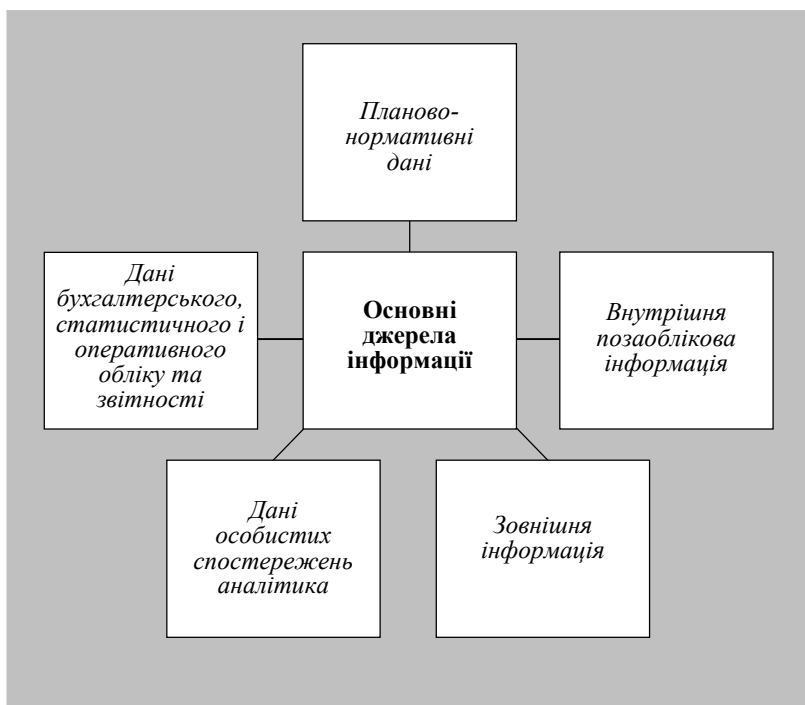
3.1. Інформаційні ресурси аналізу

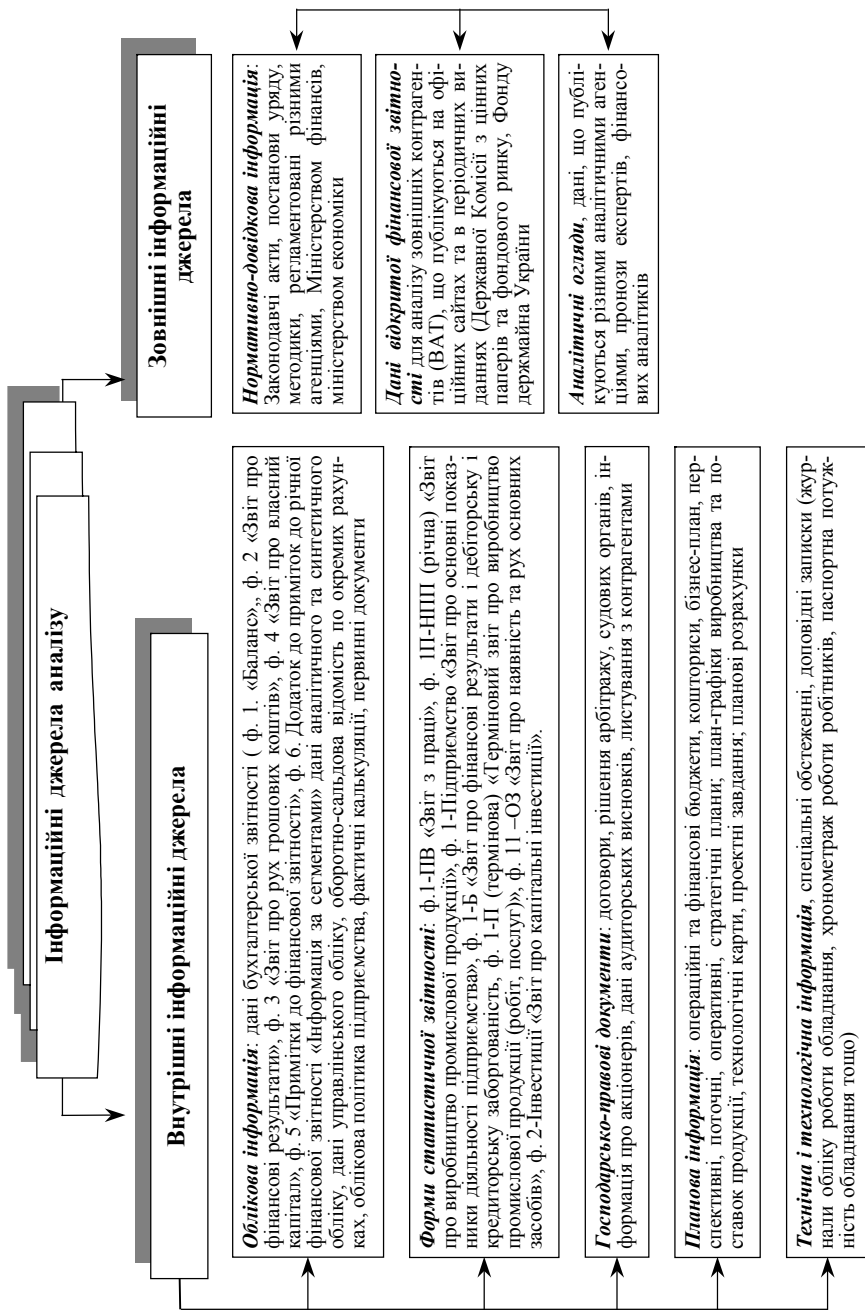
Інформація — це певним чином упорядковані повідомлення, сигнали про кількісний та якісний стан речей чи явищ, сукупність даних і знань про них.

Основні вимоги до аналітичної інформації

- **Перша** — якість, вірогідність даних
- **Друга** — повнота і різнобічність даних
- **Третя** — оперативність, своєчасність і безперервність
- **Четверта** — порівнюваність даних за складом, у часі й просторі
- **П'ята** — доступність, гласність даних

Види перевірки якості інформації

```
graph TD; A[Види перевірки якості інформації] --> B[Перевірка за формою]; A --> C[Перевірка інформації за змістом];
```

Перевірка за формою

Під час *перевірки за формою* встановлюється правильність оформлення документів і звітів з погляду повної наявності й заповнення всіх реквізитів, таблиць, підписів, арифметичних сум, підсумків; відповідність і спадкоємність цифр, перенесених з інших документів та попередніх років; узгодженість цифр у різних формах звіту і взаємозалежних величин. Проводячи таку перевірку, користуються засобами логічного та арифметичного контролю

Перевірка інформації за змістом

Під час *перевірки інформації за змістом*, а вона може бути здійснена лише на підприємстві, установлюють відповідність звіту даним бухгалтерського обліку, а достовірність самого обліку перевіряють за його відповідністю реальному стану речей та процесів на підприємстві. Ця перевірка більш складна і є елементом ревізії або аудиту

Помилки репрезентативності, пов'язані з недостатнім обсягом вибірки в процесі статистичної обробки великої сукупності даних

Систематичні помилки більш поширені й виникають унаслідок недосконалої методики та організації обліку. Вони можуть бути як на стадії первинної реєстрації, так і подальшого опрацювання та узагальнення даних обліку

Найнебезпечнішими є **постійні** викривлення інформації в одному напрямі (зловмисні). Вони виникають через свідоме спотворення даних з метою збільшення обсягів виконаних робіт (приписки) чи навпаки, приховування доходів (для ухилення від оподаткування) тощо

Форми та напрями дезінформації

Дезінформація

Приховування
негативної
інформації

Незбалансоване
та у нав'язливій
формі надання

Замовчування
важливої
інформації

Тенденційний
виклад матеріалу
(маніпуляція даними)

Використання
графічних ілюзій
за ілюстрації фактів

3.2. Загальні підходи до організації економічного аналізу

Організація економічного аналізу — це система раціональних, скоординованих дій у процесі вивчення об'єкта спостереження відповідно до визначених завдань

Організаційні етапи аналітичної роботи

I. Підготовчий етап	1. Визначення завдань і об'єктів аналізу
	2. Планування аналітичної роботи; складання плану, програми, графіка проведення економічного аналізу
	3. Визначення суб'єктів аналізу, вибір організаційної форми та розподіл обов'язків між окремими виконавцями
	4. Інформаційне та методичне забезпечення економічного аналізу; розроблення системи аналітичних показників, що характеризують об'єкт аналізу, побудова макетів аналітичних таблиць, графіків, схем; збирання цифрової та іншої інформації про об'єкт дослідження; перевірка достовірності джерел інформації, ознайомлення з матеріалами попередніх досліджень
	5. Інші організаційні питання

II. Основний (аналітичний) етап	6. Підготовка аналітичних балансів, групування необхідних даних, структурний аналіз
	7. Систематизація й опрацювання необхідної інформації, аналітичне оброблення даних про стан і розвиток об'єкта
	8. Вивчення напрямів і причин зміни показників, дослідження тенденцій розвитку, з'ясування функціональних зв'язків
	9. Розрахунок окремих показників
	10. Виявлення взаємодіючих факторів і розрахунок їх впливу на зміну показників; визначення резервів підвищення ефективності діяльності, прогнозування параметрів розвитку досліджуваного об'єкта
	11. Ситуаційний аналіз зміни показників діяльності залежно від впливу факторів зовнішнього середовища
	12. Оптимізація існуючих процесів з метою підвищення ефективності діяльності підприємства

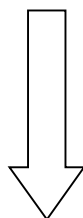

III. Завершальний (підсумковий) етап	13. Підсумкова оцінка діяльності й узагальнення отриманих результатів аналізу
	14. Оформлення результатів аналітичної роботи; розробка висновків та пропозицій щодо прийняття відповідних управлінських рішень, належних організаційно-технічних заходів
	15. Систематичний контроль за виконанням рішень, прийнятих на підставі результатів аналізу

Загальне керівництво аналітичною роботою на підприємстві здійснює заступник директора з економічної роботи (головний економіст). Безпосередньо цю роботу може очолювати керівник планового відділу або головний бухгалтер чи його заступник

Складові організації проведення окремої аналітичної роботи

Організація проведення окремих аналітичних робіт

призначення керівника роботи

підбір кваліфікованих виконавців

складання плану роботи

забезпечення необхідними інструктивними матеріалами

забезпечення технічними та іншими засобами

контроль роботи та реалізація пропозицій аналітиків

інші

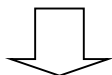
**РОЗПОДІЛ ОБОВ'ЯЗКІВ
МІЖ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ СЛУЖБАМИ ПІДПРИЄМСТВА
В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ**

Функціональні служби підприємства	Види аналітичних робіт
Планово-економічний відділ Виробничий відділ Планово-диспетчерське бюро (ПДБ)	Загальне дослідження економіки підприємства Розроблення заходів щодо поліпшення викорис- тання виробничих ресурсів і наявних резервів ви- робництва Оцінка виконання планів випуску продукції та рит- мічності виробництва Вивчення питань технічної й організаційної підго- товки виробництва, стану виробничих заділів, три- валості технологічного циклу
Технологічний відділ	Розроблення та оцінка технологічних нормативів Оцінка прогресивності технологічних процесів і заходів поліпшення організаційно-технічного рів- ня підприємства
Відділ праці та заробіт- ної плати Відділ кадрів Лабораторії (групи) нау- кової організації праці (НОП)	Оцінка забезпеченості підприємства робочою си- лою Аналіз якості та руху кадрів на підприємстві Удосконалення рівня організації праці та підви- щення продуктивності праці Аналіз використання робочого часу Визначення витрат фонду заробітної плати та рів- ня середньої зарплати Оцінка ефективності форм і систем оплати та сти- мулювання праці
Бухгалтерія Фінансовий відділ	Контроль та аналіз виконання кошторисів витрат на виробництво, адміністративних, загальновироб- ничих та інших цільових витрат Аналіз виробничої та реалізованої собівартості про- дукції, показника витрат на 1 грн продукції Аналіз показників бухгалтерського балансу Аналіз виконання фінансового плану, фінансового стану та розрахунків підприємства Аналіз рентабельності продукції та підприємства Аналіз оборотних коштів та їх оборотності Аналіз використання спеціальних фондів і прибу- тку

**РОЗПОДІЛ ОБОВ'ЯЗКІВ
МІЖ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ СЛУЖБАМИ ПІДПРИЄМСТВА
В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ (ПРОДОВЖЕННЯ)**

Функціональні служби підприємства	Види аналітичних робіт
Відділ головного механіка (Відділ головного енергетика)	Аналіз використання виробничих потужностей Оцінка технічного стану (та зносу) будівель, устаткування та окремих машин Аналіз фонду робочого часу, устаткування, виконання графіків роботи та ремонту основних фондів Розроблення та оцінка ефективності заходів щодо заміни, модернізації обладнання Оцінка ефективності використання енергетичних ресурсів та стану енергетичного господарства підприємства
Відділ постачання (відділ комплектації) Відділ збуту (маркетингу)	Оцінка виконання планів постачання матеріальних ресурсів за обсягами, номенклатурою, строками Аналіз стану складського господарства, величини та оптимальності запасів товарно-матеріальних цінностей Оцінка величини транспортно-заготівельних витрат та можливих резервів їх економії Аналіз виконання договірних зобов'язань і планів поставок продукції споживачам згідно з контрактами. Аналіз кон'юнктури ринку та потенційних можливостей зростання обсягу продажу продукції підприємства
Відділ капітального будівництва (за його наявності)	Оцінка інвестиційної привабливості підприємства та потенційного залучення капіталу зі сторони Аналіз виконання обсягів капітального будівництва та планів введення в дію запланованих об'єктів Оцінка ефективності здійснених і запланованих інвестицій

Причини невдач аналітичного дослідження

→ **Реорганізація підприємства та зміна керівництва.** Нові адміністратори не мають за мету продовження дослідження

→ **Недостатня заінтересованість вищих керівників у продовженні досліджень.** Вони можуть суперечити їх поглядам на ті чи інші проблеми. Це може бути також наслідком поганого чи взагалі відсутнього **контакту** аналітика з вищим керівництвом підприємства

→ Намагання окремих осіб **використовувати дослідження в особистих інтересах**, а не для досягнення цілей організації. Наприклад вимагають, щоб результати дослідження підтвердили певну думку або прогнози

→ Економічні труднощі підприємства, що закінчуються згортанням **наукових і конструкторських робіт**

→ Витрати на дослідження повинні здійснювати ті керівники, для яких вони виконуються. **Керівники, як правило, не мають належної поваги до того, що отримують задарма**

3.3. Методичне забезпечення проведення економічного аналізу діяльності суб'єктів господарювання

1. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81

2. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р. № 22

3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені наказом Міністерства економіки України від 17.01.2001 р. № 10

4. Положення щодо підготовки аудиторських висновків, які подаються до Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку при розкритті інформації емітентами та професійними учасниками фондового ринку, затверджене рішенням Державної Комісії з цінних паперів і фондового ринку від 19.12.2006 р. №15/28

5. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджене наказом Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року № 49/121

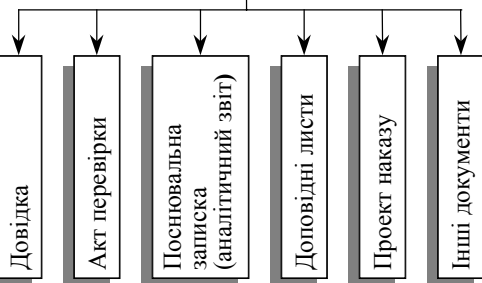
6. Методичні рекомендації проведення державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання (Тимчасові). Схвалено Методологічною радою ГоловокРУ, протокол № 5 від 31.03.2006 р.

7. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170

8. Методичні рекомендації з аналізу й оцінки фінансового стану підприємств, затверджені Укоопспільною від 28.07.2006 р.

3.4. Оформлення результатів аналітичного дослідження

Оформлення результатів аналітичного дослідження

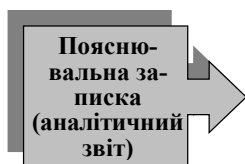
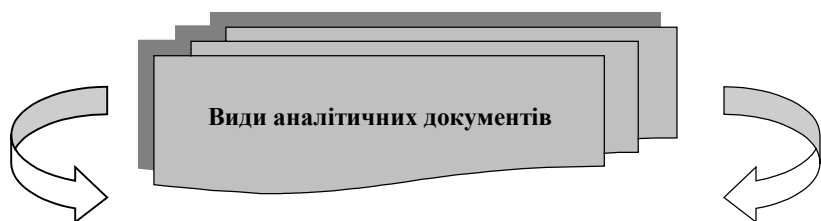
Форми оформлення результатів економічного аналізу

Безтекстова
форма

Результати аналізу подано у вигляді таблиць, графіків, діаграм без пояснювального тексту. Найчастіше використовується в оперативному аналізі (за добу, декаду) та забезпечує оперативний контроль за процесом виробництва, отримання термінової інформації. Показники, наведені в аналітичних таблицях, на графіках і діаграмах, є аналітичним і ілюстративним матеріалом. Безтекстова форма оформлення результатів розрахована на висококваліфікованих працівників. Подання результатів аналізу у безтекстовій формі скорочує період між проведенням аналізу та використанням його результатів

Описова
форма

Описова форма поєднує як табличне оформлення результатів аналізу, так і текстове, використовується в економічному аналізі роботи за місяць, квартал, рік і зводиться до пояснення цифрових, табличних результатів аналізу текстом, або так званою пояснювальною запискою

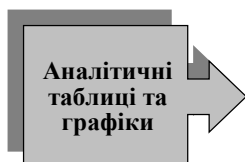
Пояснювальна записка — це аналітичний документ, в якому оформлюються висновки за результатами аналізу, зроблені на підставі аналітичних розрахунків, даних таблиць, довідок і аналітичних записок. Має включати такі дані: загальну характеристику діяльності підприємства; висновки за результатами дослідження та пропозиції щодо подальшого розвитку об'єкта дослідження (перелік заходів, терміни та виконавці), усунення недоліків у роботі та поліпшення діяльності підприємства в цілому

Довідки та аналітичні записки — документи, що складаються для характеристики окремих факторів, які впливають на результати діяльності — обсяг реалізації продукції, собівартість, прибуток, продуктивність праці тощо. Зміст цих документів конкретніший, акцентований на відображення недоліків або досягнень, виявлених резервів, напрямів розвитку

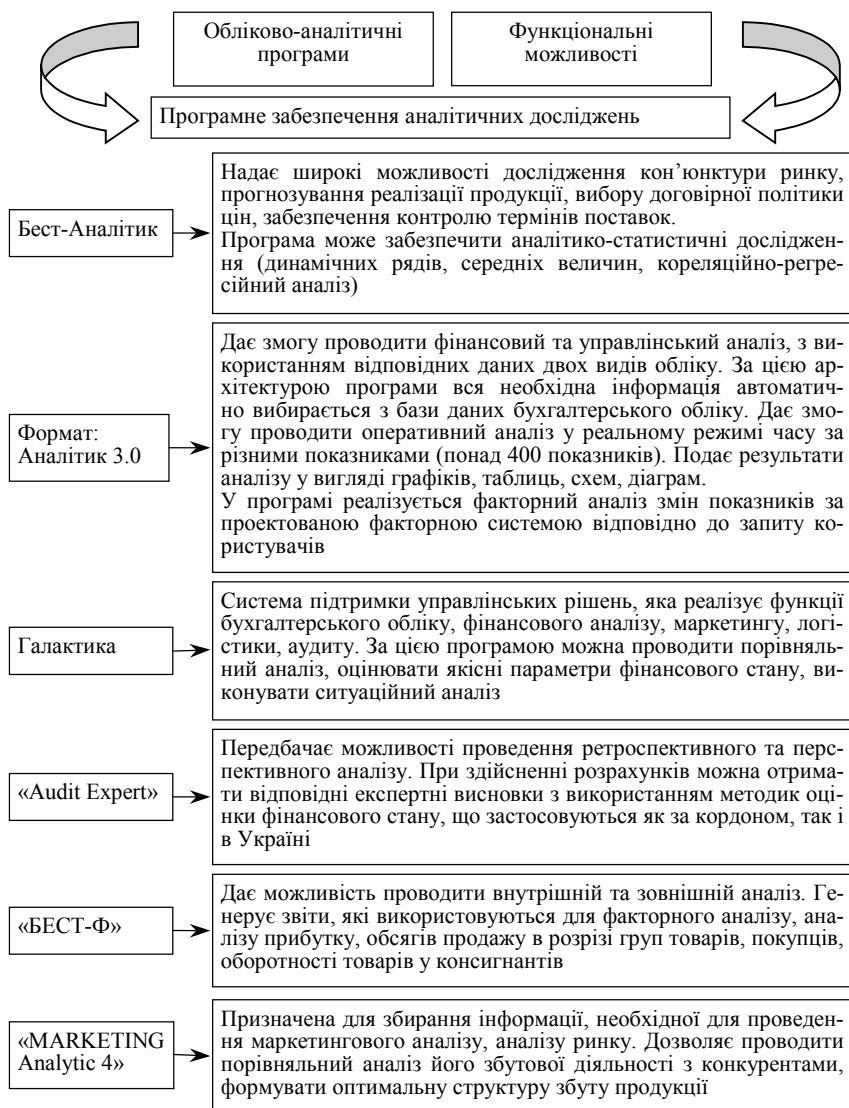

У звітах-рапортах відображаються результати аналізу за короткий проміжок часу, містяться висновки про позитивні та негативні моменти, а також пропозиції щодо використання резервів, усунення недоліків і покращання діяльності підприємства

Аналітичні таблиці та графіки — дають змогу систематизувати, узагальнити, наочно проілюструвати результати аналітичних досліджень, подати матеріал у зручній та придатній для сприйняття результатів аналізу формі. Форми таблиць можуть бути найрізноманітнішими. Їх будують відповідно до потрібних для аналізу даних. Аналітичні таблиці мають бути наочними і простими

3.5. Організація аналітичних досліджень в умовах застосування інформаційних технологій

Порядок здійснення аналітичної роботи в умовах функціонування АРМ-аналітика

Експлуатація комплексу АРМ аналітика

Фактори

- ❖ тенденції розвитку економічних явищ і процесів
- ❖ управління діяльністю суб'єкта
- ❖ зміст і структура аналітичних завдань

Завдання

- ❖ Постановка та опис завдань економічного аналізу
- ❖ Розроблення алгоритмів і моделей вирішення завдань
- ❖ Створення банку даних для АРМ аналітика
- ❖ Впровадження АРМ аналітика в практику управління

Результати

- ❖ Зниження трудомісткості та вартості аналітичного процесу
- ❖ Скорочення строків оброблення аналітичних даних, підвищення їх якості та достовірності
- ❖ Створення умов для переходу до безпаперової технології оброблення аналітичних даних
- ❖ Забезпечення дотримання термінів надання результатів аналізу
- ❖ Підвищення гнучкості й забезпечення управління аналітичним процесом
- ❖ Удосконалення організації праці аналітичних працівників

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність інформації та її роль для аналітичного дослідження.
2. Причини браку цінності інформації для окремих користувачів.
3. Основні вимоги до аналітичної інформації.
4. Оперативність інформації та використання комп'ютерних технологій.
5. Класифікація джерел аналітичної інформації.
6. Показники та їх класифікація.
7. Порядок перевірки якості інформації за формою і змістом.
8. Види помилок та їх сутність, зміст поняття дезінформація.
9. Можливі прийоми для перекручування даних.
10. Етапи аналітичних досліджень та їхній зміст.
11. Сутність організації аналітичних робіт.
12. Програмне забезпечення аналітичних досліджень.
13. Склад елементів організації аналітичної роботи на підприємстві.
14. Коло виконавців аналізу.
15. Склад аналітичної групи.
16. Порядок узагальнення й оформлення матеріалів аналітичної роботи.
17. Види аналітичних документів та їхній зміст.
18. Причини невдач під час проведення аналітичних досліджень.
19. Форми організації аналізу на підприємстві.
20. Основні методики, що регламентують порядок проведення аналізу.
21. Процесуальна будова аналітичних досліджень.

Розділ 2

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 4. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності

- 4.1. Роль і значення аналізу фінансового стану в сучасних умовах розвитку економіки.*
- 4.2. Основні види та етапи аналізу фінансової звітності.*
- 4.3. Склад і зміст фінансової звітності підприємств.*
- 4.4. Баланс як основне джерело інформації для оцінки фінансового стану підприємства.*
- 4.5. Аналіз складу та структури необоротних (імобілізованих) активів.*
- 4.6. Аналіз оборотності запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості.*
- 4.7. Аналіз та оцінка платоспроможності та ліквідності.*
- 4.8. Аналіз фінансової стійкості підприємства.*

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 4

У сучасних умовах розвитку економіки аналіз фінансового стану є необхідною умовою оцінки ефективної діяльності підприємства. Результати аналізу використовуються різними групами користувачів. Забезпечення користувачів повною і достовірною аналітичною інформацією про фінансовий стан — це основа прийняття управлінських рішень. Аналітичні дослідження надають можливість оцінити та спрогнозувати платоспроможність і ліквідність, необхідний рівень фінансової стійкості, установити оптимальний обсяг запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, доцільність інвестицій. Основним об'єктом аналітичного дослідження є фінансова звітність підприємства, а дієвим інструментарієм — система аналітичних показників, які характеризують фінансовий стан підприємства. Абсолютні аналітичні показники і фінансові коефіцієнти формують базу для оцінки діяльності та використовуються для фінансового планування, прогнозування і контролю та забезпечення стабільного фінансового стану.

Метою вивчення теми є напрацювання студентами навичок самостійного формування аналітичної моделі аналізу фінансової звітності, що відповідає запитам користувачів та вміння аналізувати й оцінювати платоспроможність і ліквідність, фінансову стійкість, ділову активність підприємства, як індикаторів його

фінансового стану, обґрунтовувати вибір альтернативних варіантів рішень щодо фінансування господарської діяльності, розміщення та використання ресурсів.

Вивчивши матеріал за темою, студент повинен

ЗНАТИ:

- форми фінансової звітності та інформаційне навантаження кожної із них;
- роль і значення фінансової звітності в процесі прийняття управлінських рішень різними групами користувачів;
- основні види аналізу фінансової звітності підприємств;
- визначення активів, капіталу і зобов'язань як основних складових балансу;
- роль і значення аналізу фінансового стану підприємства;
- основні групи аналітичних показників як індикаторів фінансового стану підприємства;
- визначення, значення і порядок розрахунку показників ліквідності та платоспроможності підприємства;
- роль і значення показників ділової активності;
- порядок розрахунку і економічну суть показників оборотності активів;
- методика розрахунку, роль і значення показників фінансової стійкості;
- порядок розрахунку операційного, виробничого та фінансового циклу підприємства;
- методику розрахунку показників абсолютного і відносного вивільнення оборотних засобів;

УМІТИ:

- систематизувати аналітичну інформацію з огляду на цілі аналізу та запити користувачів;
- здійснювати аналітичну діагностику та оцінку фінансового стану підприємства;
- використовувати методи й інструменти аналізу для обґрунтування управлінських рішень щодо покращання фінансового стану;
- застосовувати аналітичний інструментарій у здійсненні різних видів аналізу;
- розраховувати, оцінювати та обґрунтовувати системність показників ліквідності та платоспроможності;
- розрахувати показники ділової активності та застосувати їх на практичному матеріалі;
- оцінювати ефективність управління фінансовою діяльністю.

4.1. Роль і значення аналізу фінансового стану в сучасних умовах розвитку економіки

ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, потенційні фінансові можливості підприємства

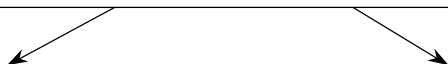
МЕТА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

- оцінити минулу фінансово-господарську діяльність;
- підготувати аналітичну інформацію для прогнозу

ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ

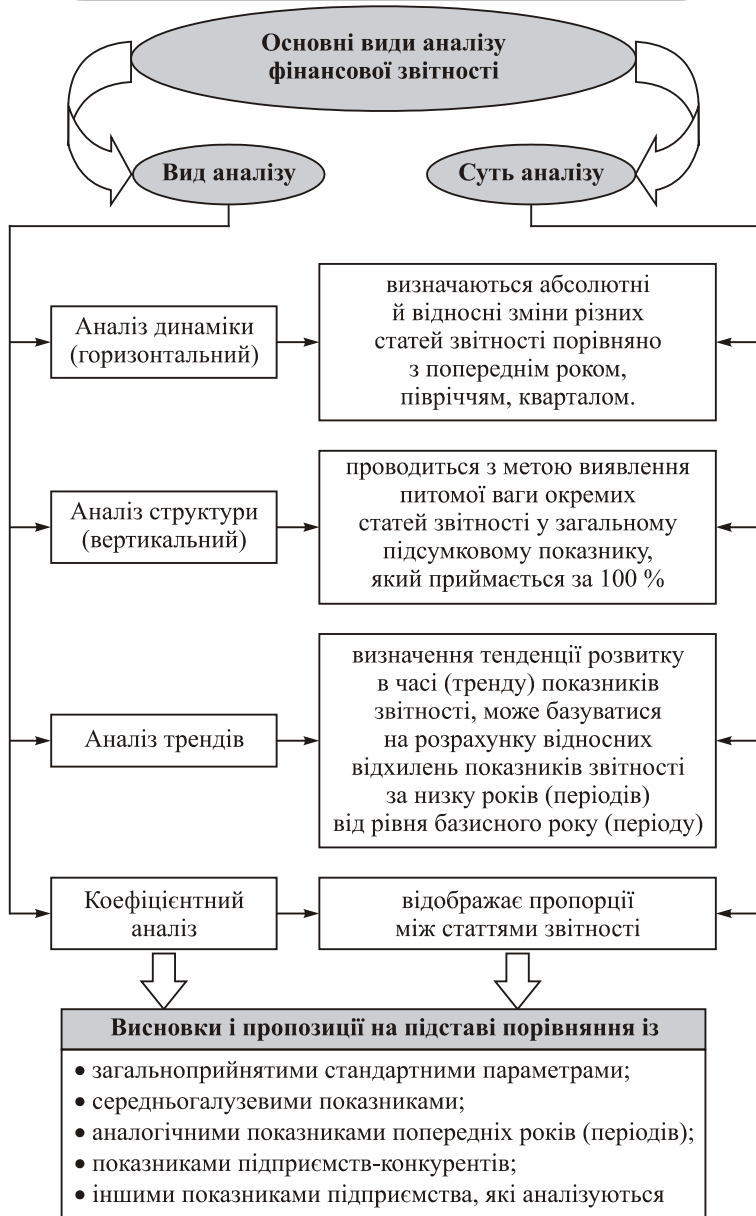
- визначення та оцінка фінансового стану підприємства на момент проведення аналізу;
- виявлення тенденцій і закономірностей розвитку підприємства;
- визначення «вузьких» місць, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства;
- виявлення резервів, які підприємство може використовувати для поліпшення фінансового стану

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТОВУЮТЬ

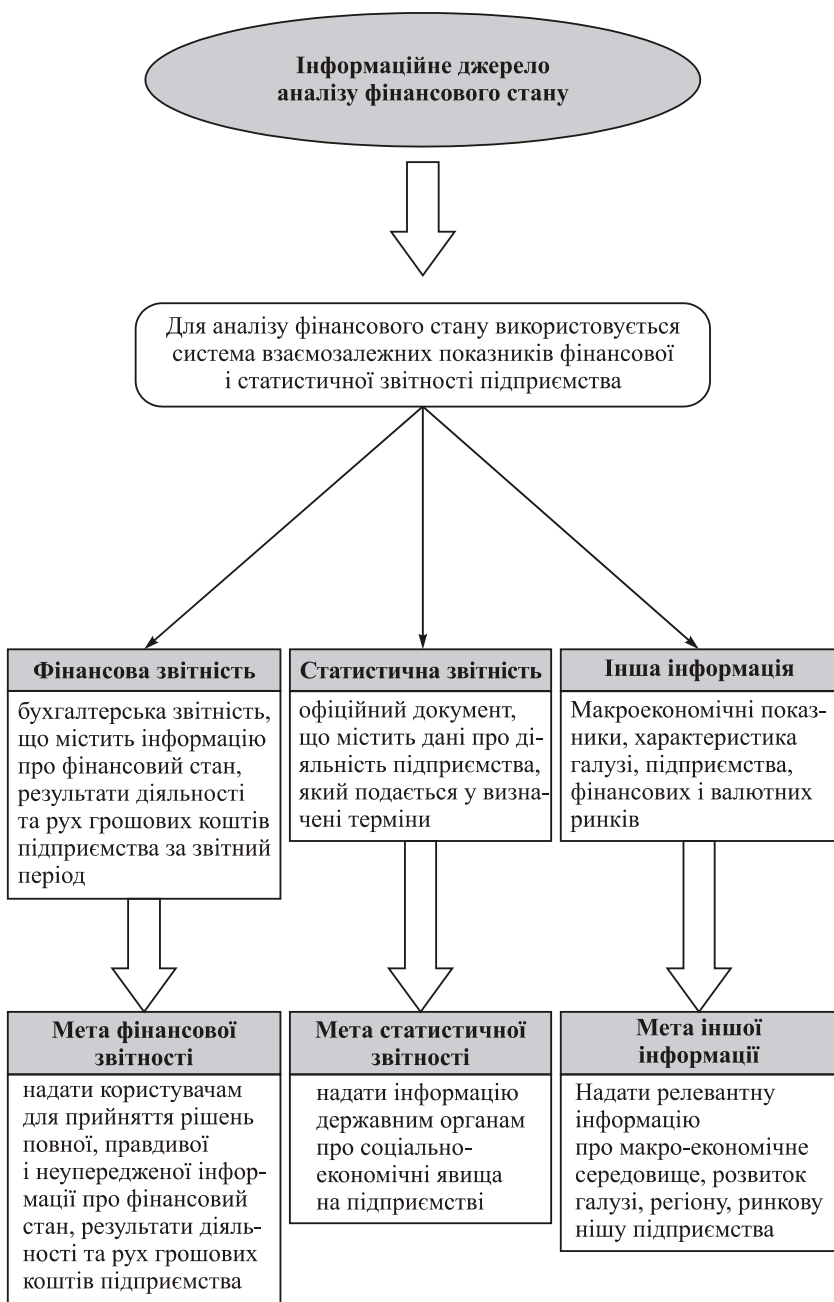
адміністрація	для прийняття управлінських рішень
банки	для оцінки платоспроможності позичальника
інвестори	для оцінки доцільності інвестицій
учасники фондового ринку	для визначення ціни акцій і їх урожайності
аудитори, контролюючі органи	для оцінки та прийняття рішень

4.2. Основні види та етапи аналізу фінансової звітності

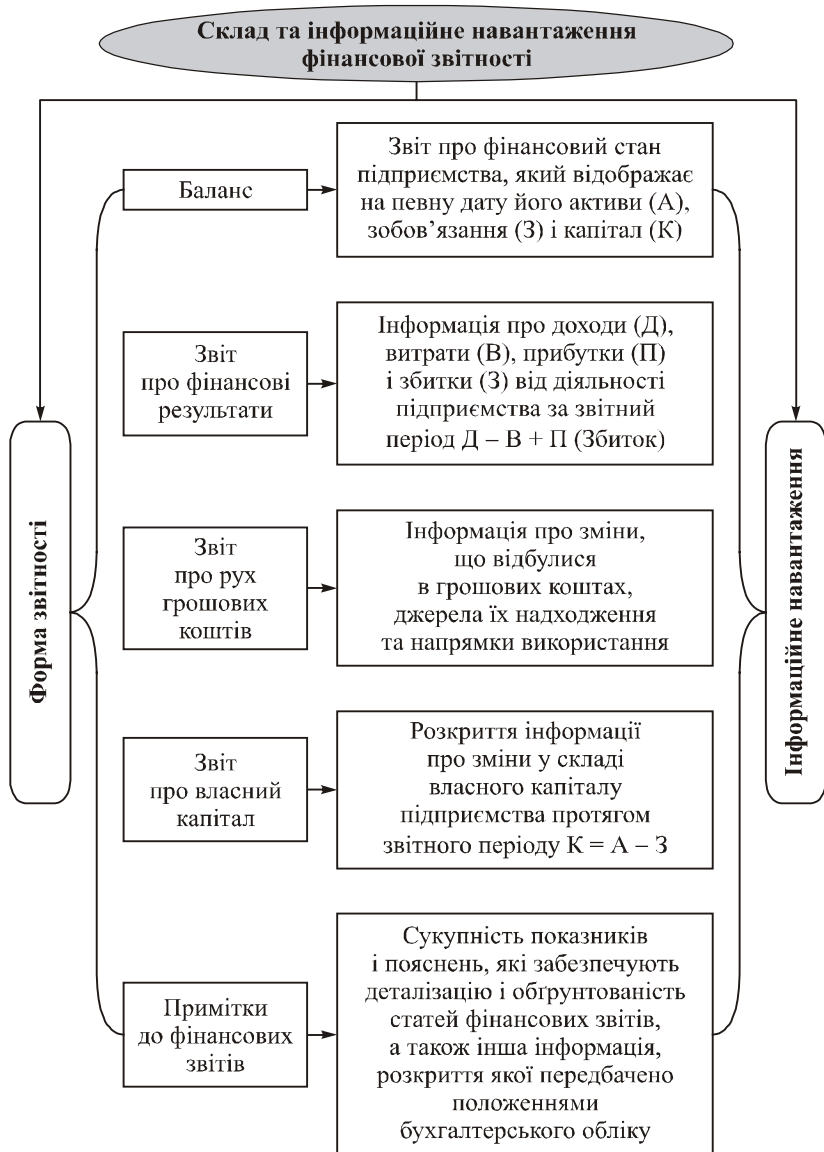

ЕТАПИ КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

4.3. Склад і зміст фінансової звітності підприємств

4.4. Баланс — як основне джерело інформації для оцінки фінансового стану підприємства

Структура балансу

АКТИВ	ПАСИВ
Розділ I. Необоротні активи <i>Всі активи, які не є оборотними (П(С)БО 2)</i>	Розділ I. Власний капітал <i>Частина в активах підприємства що залишається після вирахування його зобов'язань (П(С)БО 2)</i>
Розділ II. Оборотні активи <i>Оборотні активи - грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців з дати балансу (П(С)БО 2)</i>	Розділ II. Забезпечення наступних витрат і платежів <i>Нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі, величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозових) оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень</i>
Розділ III. Витрати майбутніх періодів <i>Витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів (П(С)БО 2)</i>	Розділ III. Довгострокові зобов'язання <i>Усі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями(П(С)БО 2)</i>
Розділ IV. Необоротні активи призначені для продажу (вписуваний) <i>Вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність"</i>	Розділ IV. Поточні зобов'язання <i>зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або мають бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу (П(С)БО)</i>
	Розділ V. Доходи майбутніх періодів <i>Доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів (П(С)БО 2)</i>
БАЛАНС	БАЛАНС

$$A = K + Z$$

БАЛАНС

Джерело інформації для оцінки фінансового стану

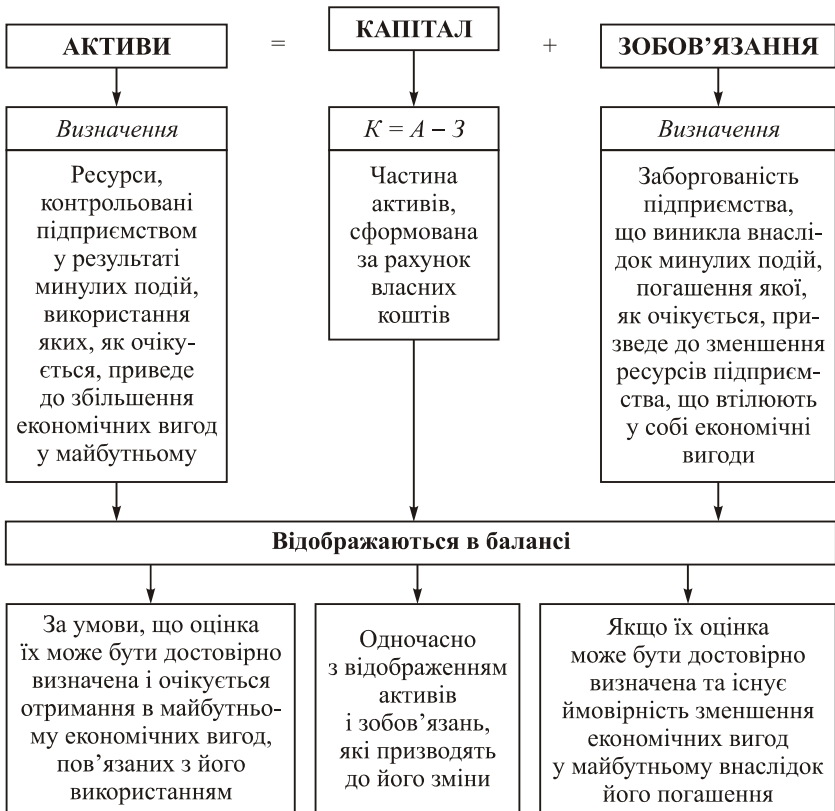
Визнання складових балансу

Баланс – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал

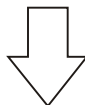
*Можливо, це звучить дивно, але баланс насправді є захоплюючим читивом.
Мері Арчер*

Елементи балансу

(П (с) БО 2 «Баланс»)

**Аналітична модель балансу
та необоротних активів**

Аналітична модель балансу	
Актив	Пасив
Необоротні активи (Розділ 1 активу балансу)	Власний капітал (Розділ 1 пасиву балансу)
	Довгострокові зобов'язання (Розділ 3 пасиву балансу)
Оборотні активи (Розділ 2 активу балансу)	Поточні зобов'язання (Розділ 4 пасиву балансу)

Склад статей Розділу 1 «Необоротні активи»
Усі активи, які не є оборотними (ПСБО 2)
(1) Нематеріальні активи: рядок 011 – рядок 012 = рядок 010 (2) Незавершене будівництво: рядок 020 балансу (3) Основні засоби: рядок 031 – рядок 032 = рядок 030 (4) Довгострокові біологічні активи: рядок 036 – рядок 037 = рядок 035 (5) Довгострокові фінансові інвестиції: рядок 040, 045 балансу (6) Довгострокова дебіторська заборгованість: рядок 050 балансу (7) Інвестиційна нерухомість: рядок 056 – рядок 057 = рядок 055 (8) Відстрочені податкові активи: рядок 060 балансу (9) Інші необоротні активи: Рядок 070

**Аналітична модель балансу
та склад оборотних активів**

Аналітична модель балансу	
Актив	Пасив
Необоротні активи (Розділ 1 активу балансу)	Власний капітал (Розділ 1 пасиву балансу)
Оборотні активи (Розділ 2 активу балансу)	Довгострокові зобов'язання (Розділ 3 пасиву балансу)
	Поточні зобов'язання (Розділ 4 пасиву балансу)

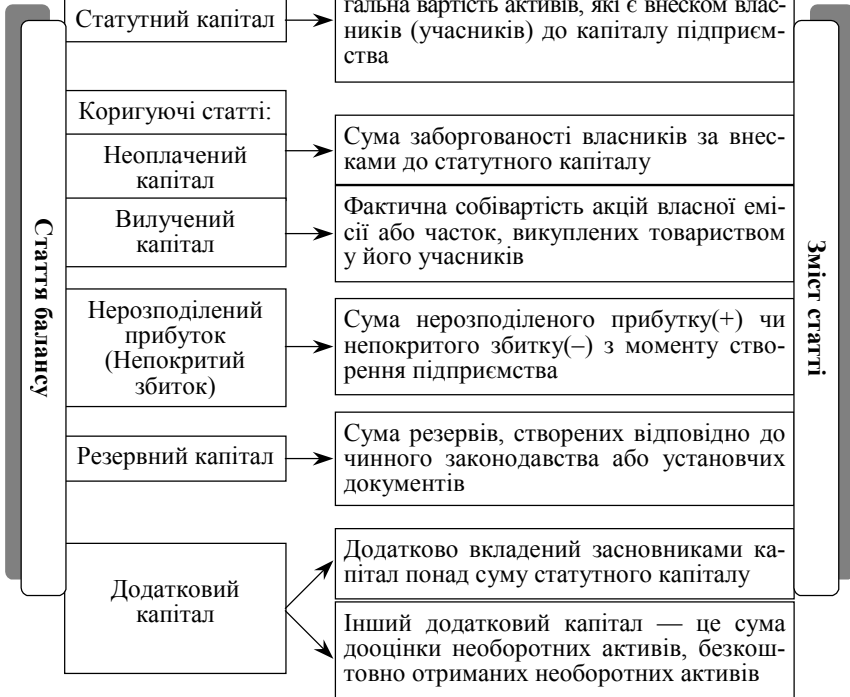
Склад статей Розділу 2 «Оборотні активи»

Оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати балансу (ПСБО 2)

- (1) Товарно-матеріальні запаси
(рядки від 100 до 140 активу балансу)
- (2) Дебіторська заборгованість
(рядок від 150 до рядка 210 активу балансу)
- (3) Поточні фінансові інвестиції
(рядок 220 активу балансу)
- (4) Грошові кошти та їх еквіваленти
(рядки 230, 240 активу балансу)
- (5) Інші оборотні активи
(рядок 250 балансу)

Необоротні активи, призначені для продажу
(рядок 275 балансу) – для аналізу окремих аналітичних показників їх доречно прирівнювати до оборотних активів

**Аналітична модель балансу
та зміст статей власного капіталу**

Аналітична модель балансу та структура зобов'язань

Аналітична модель балансу	
Актив	Пасив
Необоротні активи (Розділ 1 активу балансу)	Власний капітал (Розділ 1 пасиву балансу)
	Довгострокові зобов'язання (Розділ 3 пасиву балансу)
Оборотні активи (Розділ 2 активу балансу)	Поточні зобов'язання (Розділ 4 пасиву балансу)

ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ – усі зобов'язання, які не є поточними

- (1) Довгострокові кредити банків: рядок 440
- (2) Довгострокові фінансові зобов'язання: рядок 450
- (3) Відстрочені податкові зобов'язання: рядок 460
- (4) Інші довгострокові зобов'язання: рядок 470

ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства, або мають бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу

- (1) Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
- (2) Короткострокові кредити
- (3) Поточні зобов'язання за розрахунками і довгостроковими зобов'язаннями

ІНШІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (потребують деталізації для аналізу)

Розділ II пасиву балансу
Забезпечення наступних витрат платежів

Розділ V пасиву балансу
Доходи майбутніх періодів

нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі, величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень

Доходи, отримані протягом поточного або попередніх звітних періодів, які належать до наступних звітних періодів

ОСНОВНІ ЕТАПИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЗА ДАНИМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Аналіз фінансового стану здійснюється поетапно,
заходи і прийоми підпорядковуються
запитам аналітиків і цілям користувачів фінансової звітності

Основні етапи аналізу фінансового стану

1. Загальна характеристика підприємства,
галузі, регіону, макросередовища

2. Вивчення і оцінка фінансової та статисти-
чної звітності за 2—3 останні роки

3. Загальний аналіз динаміки та структури
активів і пасивів балансу, виявлення суттє-
вих змін показників звітності

4. Аналіз динаміки та структури доходів і
витрат за даними звіту про фінансові ре-
зультати

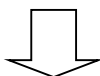
5. Коефіцієнтний аналіз і оцінка фінансово-
го стану підприємства

6. Інтерпретація й оцінка аналітичних показ-
ників, висновки та пропозиції відповідно до
запитів аналітиків і цілей користувачів фі-
нансової звітності

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

АНАЛІТИЧНЕ ГРУПУВАННЯ ТА АНАЛІЗ СТАТЕЙ АКТИВУ БАЛАНСУ

Побудова агрегованого (ущільненого)
балансу залежить від запитів і цілей аналізу

Статті активу балансу	Код рядка	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення	Темпи зростання
1. Необоротні активи	080	93 000,0	114 000,0	+21 000,0	+1,23
2. Оборотні активи					
2.1. Запаси	$\Sigma 100-140$	38 000,0	39 000,0	+1000,0	+1,03
2.2. Дебіторська заборгованість за товари, роботи послуги	161	48 000,0	45 000,0	-3000,0	- 0,94
2.3. Дебіторська заборгованість (інша)	$\Sigma 150, \text{ від } 170 \text{ до } 210$	19 500,0	12 700,0	- 6800,0	- 0,65
2.4. Поточні фінансові інвестиції	220	600,0	400,0	-200,0	- 0,66
2.5. Грошові кошти та їх еквіваленти	230,240	2500,0	7200,0	+4700,0	+2,88
Усього оборотних активів	260	108 600,0	104 300,0	- 4300,0	- 0,96
3. Витрати майбутніх періодів	270	130,0	240,0	+110,0	+1,8
4. Необоротні активи, утримувані для продажу	275	5600,0	600,0	-5000,0	- 0,11
БАЛАНС		207 330,0	219 140,0	+11 810,0	+1,056

АНАЛІТИЧНЕ ГРУПУВАННЯ ТА АНАЛІЗ СТАТЕЙ ПАСИВУ БАЛАНСУ

Статті активу балансу	Код рядка	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення	Темпи зростання
Власний капітал	380	119 200,0	144 100,0	+24 900,0	+1,21
Забезпечення наступних витрат і платежів	430	1500,0	350,0	-1150,0	-0,23
Довгострокові зобов'язання	480	16 000,0	18 200,0	+2 200,0	+1,14
Поточні зобов'язання У тому числі					
Короткострокові кредити банків	500	22 600,0	20 000,0	-2 600,0	-0,88
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	2000,0	5900,0	+3900,0	+2,95
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	40 000,0	27 800,0	-12 200,0	-0,69
Інші поточні зобов'язання	520, 540— 610	4200,0	2300,0	-1 900,0	-0,54
Усього поточних зобов'язань	620	68 800,0	56 000,0	-12 800,0	-0,81
Доходи майбутніх періодів	630	1830,0	490,0	-1340,0	-0,26
БАЛАНС	640	207 330,0	219 140,0	+11 810,0	+1,05

**ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ЗМІНИ
динаміки і структури
показників балансу**

Необхідно встановити причину зміни статті балансу та виявити «ненадійні» статті балансу

Під час дослідження причин зростання чи зниження та окремих статей балансу необхідно врахувати:

- 1) методичні засади обліку: переоцінку необоротних активів, нарахування курсових різниць на монетарні статті, зміну методів облікової політики;
- 2) неефективну фінансову, інвестиційну, цінову та маркетингову політику підприємства: зміну термінів розрахунку з дебіторами, спад попиту на продукцію підприємства

УВАГА! ЗРОСТАННЯ, як і ЗНИЖЕННЯ валюти балансу та окремих статей останнього може призвести до погіршення платоспроможності і, відповідно, фінансового стану підприємства

4.5. Аналіз складу та структури необоротних (імобілізованих) активів

Актив	Код рядка	На початок звіт. періоду		На кінець звіт. періоду		Відхилення	
		Сума	%	Сума	%	Сума	%
I. Необоротні активи							
Нематеріальні активи:							
— залишкова вартість	010	470,0	0,5	400,0	0,4	-70,0	-0,1
— первісна вартість	011	950,0	×	1050,0	×	+100,0	×
— накопичена амортизація	012	(480,0)	×	(650,0)	×	+170,0	×
Незавершене будівництво	020	24 000,0	25,8	20 700,0	18,2	-3300,0	-7,6
Основні засоби:							
— залишкова вартість	030	68 000,0	73,1	92 000,0	80,7	+24 000,0	+7,6
— первісна вартість	031	105 400,0	×	138 000,0	×	+32 600,0	×
— знос	032	(37 400,0)	×	(46 000,0)	×	+8600,0	×
Довгострокові біологічні активи:							
справедлива (залишкова) вартість	035						
Довгострокові фінансові інвестиції:							
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040			250,0	0,2	+250,0	+0,2
інші фінансові інвестиції	045	430,0	0,5	0		-430,0	-0,5
Довгострокова дебіторська заборгованість	050						
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	055			500,0	0,4	+500,0	+0,4
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	056		×	850,0	×	+850,0	—
Знос інвестиційної нерухомості	057		×	(350,0)	×	+350,0	—
Відстрочені податкові активи	060	100,0	0,1	150,0	0,1	+50,0	—
Інші необоротні активи	070						
Усього за розділом I	080	93000,0	100,0	114 000,0	100,0	+21 000,0	+1,23

4.6. Аналіз оборотності запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості

ВИЗНАННЯ, ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ЗАПАСІВ

- **Запаси** — це активи, які:
- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва
- утримуються для споживання в процесі виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством

УВАГА! Збільшення абсолютної і відносної величини оборотних активів може свідчити як про розширення виробництва, так і про зниження їх оборотності

СТРУКТУРНО ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗАПАСІВ

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Відхилення	
		Сума	%	Сума	%	Сума	%
I. Товарно-матеріальні запаси							
Виробничі запаси	100	29 000,0	76,4	30 400,0	77,9	+1400,0	+1,5
Поточні біологічні активи	110	0	0	0	0	0	0
Незавершене виробництво	120	1000,0	2,6	1400,0	3,6	+400,0	+1,0
Готова продукція	130	8000,0	21,0	7200,0	18,5	-800,0	-2,5
Товари	140	0	0	0	0	0	0
Усього запасів		38 000,0	100,0	39 000,0	100,0	+1000,0	0
Усього оборотних активів	260	108 600,0	52,3	104 300,0	47,6	- 4300,0	-4,7
Баланс	280	207 330,0	100,0	219 140,0	100,0	+11 810,0	

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ:

Величина оборотних активів і чистого оборотного капіталу в загальній сумі активів;

Структура і динаміка оборотних активів;

Оборотність оборотних активів і їх складових;

Термін фінансового циклу

УВАГА! Збільшення абсолютної і відносної величини оборотних активів може свідчити як про розширення виробництва, так і про зниження їх оборотності

ПОКАЗНИКИ ОБОРОТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

- Коефіцієнт загальної оборотності активів;
- Коефіцієнт оборотності виробничих запасів (КВЗ);
- Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва (КНВ);
- Коефіцієнт оборотності готової продукції

ЕФЕКТ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ХАРАКТЕРИЗУЄТЬСЯ ПОКАЗНИКАМИ ВИВІЛЬНЕННЯ СУМИ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ.

Показники абсолютного і відносного вивільнення чи залучення оборотних засобів визначаються як добуток показника зниження терміну обороту запасів (у днях) і фактичну собівартість реалізованої продукції.

Показник потреби підприємства в оборотних активах (ПОА): $ПОА = \text{Сума запасів} + \text{Сума дебіторської заборгованості} - \text{Сума кредиторської заборгованості}$

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ОБОРОТНОСТІ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Показник	Формула розрахунку	Розрахунок
Коефіцієнт загальної оборотності активів	$\frac{\text{Дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)}}{\text{Середня вартість активів}}$	$\frac{p.010 \text{ ф} - 2}{\text{Середня вартість активів}}$
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	$\frac{\text{Собівартість реалізації товарів (робіт, послуг)}}{\text{Середній залишок за звітний період матеріалів}}$	$\frac{p.040 \text{ ф} - 2}{h100(3 + 4)}$
Коефіцієнт оборотності готової продукції	$\frac{\text{Собівартість реалізації товарів (робіт, послуг)}}{\text{Середній залишок за звітний період готової продукції}}$	$\frac{p.040 \text{ ф} - 2}{p.130 (\text{гр. 3} + \text{гр. 4}) \div 2}$

Інформаційним джерелом розрахунку показників оборотності є дані балансу (рядки 100—140 розділу 2 активу балансу) і звіту про фінансові результати (рядки 010, 035, 040).

ОБОРОТНІСТЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ХАРАКТЕРИЗУЄТЬСЯ:

- Швидкістю обертання — кількістю оборотів, які здійснюються за період, що аналізується;
- Терміном обороту — періодом, за який повертаються в господарський обіг грошові кошти інвестовані в оборотні активи

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ:

- Зниження виробничих втрат через дефіцит матеріальних ресурсів;
- Прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів;
- Зменшення лишків товарно-матеріальних запасів, які впливають на ліквідність балансу і за можливості скорочення виробничого циклу;
- Скорочення витрат на зберігання запасів з моменту надходження від постачальників до моменту передачі на виробництво;

УВАГА! ФІНАНСОВИЙ СТАН підприємства залежить від того, наскільки швидко кошти, інвестовані в оборотні активи, трансформуються у грошові кошти

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗНИКІВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ

Свідчать про ефективність управління підприємством

Використання результатів аналізу для підвищення ефективності діяльності підприємства

Прискорення
обертання ресурсів,
скорочення періоду
їх обороту

Збільшення
числа оборотів

Низький рівень
коефіцієнтів
обертання активів

Ефективніше і раціональніше використання ресурсів, прискорення розрахунків

Удосконалення технології, модернізації, автоматизація

Недостатнє завантаження виробничих потужностей, зростання дебіторської заборгованості

ВИЗНАЧЕННЯ ТРИВАЛОСТІ ОПЕРАЦІЙНОГО ЦИКЛУ

Операційний (виробничий) цикл – це період, протягом якого грошові кошти інвестовані у запаси і дебіторську заборгованість. Фінансовий цикл — це період від моменту одержання коштів від покупця до моменту розрахунку з постачальниками.

Потреба в оборотних активах: $ПОА = \text{Запаси} + \text{Дебіторська заборгованість} - \text{Кредиторська заборгованість}$

Чим **коротші** цикли, тим **вигідніше** підприємству

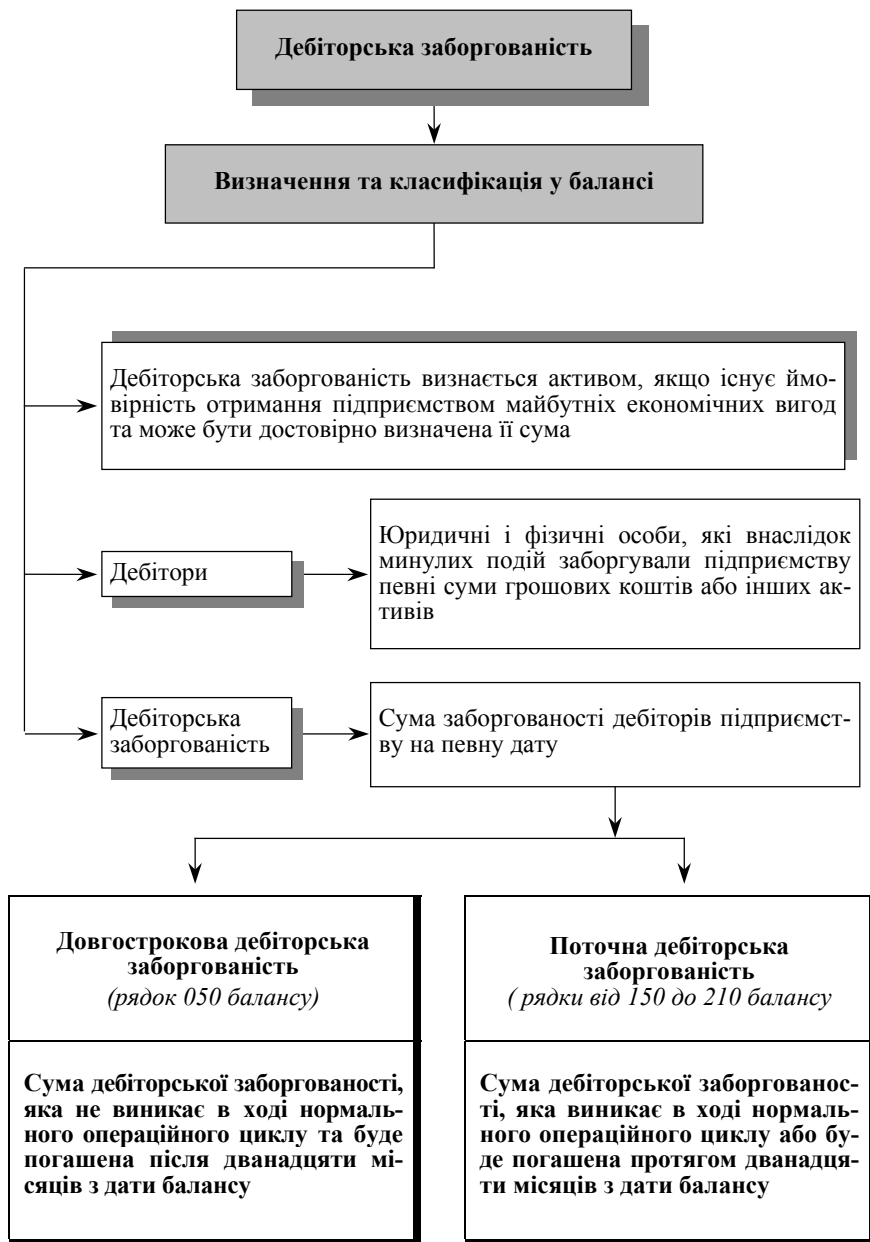
ЗАГАЛЬНЕ ПРАВИЛО ЕФЕКТИВНОСТІ

Чим швидше обертаються ресурси, тим менший їх обсяг потрібен для здійснення операційної діяльності і тим ефективніша діяльність підприємства

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

№ п/п	Показник	Попередній звітний період	Звітний період	Відхилення
1	Вихідні дані для розрахунку коефіцієнтів			
1.1	Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	442 200,0	628 600,0	+186 400,0
1.2	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	385 100,0	548 300,0	+163 200,0
1.3	Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	312 200,0	410 800,0	+98 600,0
1.4	Середня вартість активів	190 000,0	213 235,0	+23 235,0
1.5	Середня вартість виробничих запасів	33 000,0	31 500,0	-1500,0
1.6	Середня вартість незавершеного виробництва	900,0	1200,0	+300,0
1.7	Середня вартість готової продукції	12 000,0	7600,0	- 4400,0
1.8	Середня вартість товарно-матеріальних запасів	45 910,0	40 300,0	-5610,0
1.8	Середня дебіторська заборгованість за товари	14 100,0	16 100,0	+2000,0
1.9	Середня сума власного капіталу	126 000,0	131 650,0	+5650,0
1.10	Середня вартість чистих активів	41 000,0	44 050,0	+3050,0
1.11	Середня вартість кредиторської заборгованості	31 000,0	33 900,0	+2900,0
2.	Розрахунок коефіцієнтів ділової активності			
2.1	Коефіцієнт загальної оборотності активів (р.1.1: р.1.4)	2,3	2,9	+0,6
2.2	Термін одного обороту оборотних активів	157,3	124,1	-33,2
2.3	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	9,5	13,0	+3,5
2.4	Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва	346,8	342,3	- 4,6
2.5	Коефіцієнт оборотності готової продукції	26,0	54,0	+28,0
2.6	Коефіцієнт оборотності товарно-виробничих запасів	6,8	10,1	+3,3
2.7	Термін одного обороту товарно-виробничих запасів	53,6	35,8	-17,8
2.8	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	31,4	39,0	+7,6
2.9	Термін одного обороту дебіторської заборгованості	11,6	9,4	-2,2
2.10	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	10,1	12,1	+2,0
2.11	Термін одного обороту кредиторської заборгованості	36,1	30,2	-5,9

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Визнання та оцінка дебіторської заборгованості

ВИЗНАННЯ:

Поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та оцінюється за первісною вартістю.

ОЦІНКА

Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю

- Увага! У балансі відображається сума дебіторської заборгованості не погашеної на звітну дату за чистою реалізаційною вартістю.
- Для розрахунку чистої реалізаційної вартості нараховується резерв сумнівних боргів.
- Чиста реалізаційна вартість — це різниця між первісною вартістю дебіторської заборгованості та сумою резерву сумнівних боргів

АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ:

1. Вивчення суті та оцінки статей дебіторської заборгованості (стаття 150—210 та стаття 050 балансу)
2. Аналіз динаміки і структури дебіторської заборгованості за даними балансу
3. Коефіцієнтний аналіз дебіторської заборгованості та зіставлення з кредиторською заборгованістю

Висновки і пропозиції

Співвідношення термінів погашення дебіторської і кредиторської заборгованості

Оцінка динаміки і структури дебіторської заборгованості порівняно із кредиторською

Коефіцієнтний аналіз дебіторської заборгованості

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Розрахунок на підставі звітності	Економічна суть
1	Термін погашення дебіторської заборгованості (ДЗ)	$\frac{\text{Середня ДЗ за товари (роботи, послуги)}}{\text{Дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)}} \times 365$	$\frac{\text{р.161 Балансу (гр.3 + гр.4)} \div 2}{\text{р.010 ф - 2}} \times 365$	Характеризує тривалість одного обороту дебіторської заборгованості в днях. Зниження показника — позитивна тенденція.
2	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (ДЗ)	$\frac{\text{Дохід від реалізації товарів (робіт, послуг)}}{\text{Сер. за звітн. період ДЗ за товари (роботи, послуги)}}$	$\frac{\text{р.010 ф - 2}}{\text{р.161 Балансу (гр.3 + гр.4)} \div 2}$	Відображає число оборотів дебіторської заборгованості за звітний період. За прискорення оборотності спостерігається зниження коефіцієнта, що свідчить про покращання розрахунків дебіторів

ВИСНОВКИ І ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

ВИСНОВКИ:

Прискорення оборотності дебіторської заборгованості сприяє зменшенню суми мобілізованих коштів.

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ:

У термінах відстрочки погашення дебіторської заборгованості необхідно враховувати ділову репутацію покупців та обсяги продажу;
Для зниження ризику неплатежів доцільно диверсифікувати коло покупців;
Для мінімізації ризиків неплатежів необхідно аналізувати фінансовий стан покупців

Коефіцієнтний аналіз кредиторської заборгованості

№ п/п	Показник	Формула розрахунку	Розрахунок на підставі звітності	Економічна суть
1	Термін погашення кредиторської заборгованості (КЗ)	$\frac{\text{Середня КЗ за товари (роботи, послуги)}}{\text{Собівартість реаліз. товарів (робіт, послуг)}} \times 365$	$\frac{\text{р.530 Балансу (гр.3 + гр.4)} \div 2}{\text{р.040 ф - 2}} \times 365$	Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості в днях. Зменшення тривалості обороту в днях — потребує порівняння з тривалістю одного обороту дебіторської заборгованості.
2.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (КЗ)	$\frac{\text{Собівартість реалізації товарів (роботи, послуг)}}{\text{Середня за звітний період КЗ}}$	$\frac{\text{р.040 ф - 2}}{\text{р.530 Балансу (гр.3 + гр.4)} \div 2}$	Відображає швидкість обертання кредиторської заборгованості. Прискорення оборотності — негативна тенденція, яка може призвести до погіршення ліквідності

ВИСНОВКИ:

Погашення кредиторської заборгованості завершує фінансово-виробничий цикл підприємства
Зниження фінансово-виробничого циклу підприємства-це фактор підвищення ефективності управління

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ:

Терміни погашення кредиторської заборгованості мають бути довшими, ніж термін виробничого циклу і термін погашення дебіторської заборгованості;
Можливості погашення кредиторської заборгованості залежать від структури, мобільності й ліквідності оборотних активів та попиту на продукцію
УВАГА! АНАЛІЗ кредиторської заборгованості проводиться комплексно з аналізом показників ефективності використання оборотних активів

ВИСНОВКИ І ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

4.7. Аналіз та оцінка платоспроможності та ліквідності

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ

Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов'язань підприємства активами, термін перетворення яких у гроші збігається з терміном погашення зобов'язань.

Ліквідність балансу аналізується шляхом порівняння активів, згрупованих за ступенем ліквідності та розміщених у порядку її зниження, із зобов'язаннями, що згруповані за терміном їх погашення і розташовані в порядку їх зростання.

УМОВИ АБСОЛЮТНОЇ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ

$$\begin{aligned} A1 &\geq P1 \\ A2 &\geq P2 \\ A3 &\geq P3 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} A3 &\geq P3 \\ A4 &\leq P4 \\ A4 &\leq P4 \end{aligned}$$

Фінансові коефіцієнти для оцінки платоспроможності

Показник	Економічна суть	Розрахунок	Інтерпретація
Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{абс}}$)	Показує, яку частину заборгованості можна погасити за рахунок наявних грошових коштів	$K_{\text{абс}} = \frac{\text{Грошові кошти та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Рекомендоване значення 0,15—0,2
Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пл}}$)	Прогнозні можливості розрахунку за зобов'язаннями за умови сплати дебіторської заборгованості	$K_{\text{пл}} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Рекомендоване значення 0,—0,8 <i>Зниження свідчить про необхідність активізації роботи з дебіторами</i>
Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{\text{зл}}$)	Достатність оборотних активів підприємства для покриття зобов'язань	$K_{\text{зл}} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Рекомендоване значення 1—2 <i>Значення показує, що оборотних активів має бути достатньо для покриття зобов'язань</i>
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації засобів ($K_{\text{л.моб}}$)	Ступінь залежності підприємства від товарно-матеріальних запасів	$K_{\text{л.моб}} = \frac{\text{Грошові кошти та їх еквіваленти} + \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Рекомендоване значення 0,5—0,7 <i>Нижня межа показує достатність мобілізації запасів для покриття поточних зобов'язань</i>
Коефіцієнт власної плато спроможності ($K_{\text{в.пл}}$)	Здатність підприємства погасити зобов'язання за рахунок чистих оборотних активів	$K_{\text{в.пл}} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	<i>Показник залежить від специфіки виробничої та комерційної діяльності підприємства</i>

Розрахунок і аналіз коефіцієнтів платоспроможності

Підприємство: ТОВ «Родзинка»

Показник	Формула розрахунку за балансом	На початок звітного року	На кінець звітного року
Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{ас}}$)	$\frac{P.230 + p.240 + p.220 \text{ балансу}}{P.620 \text{ балансу}}$	$K = (2500,0 + 600,0) : 68800,0 = 0,04$	$K = (7200,0 + 400,0) : 56\,000,0 = 0,16$
Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пл}}$)	$\frac{P.260 - \text{сума } p(100 - 140)}{P.620 \text{ балансу}}$	$K = (108\,600 - 38\,000) : 68800,0 = 1,02$	$K = (104\,300,0 - 39\,000,0) : 56\,000,0 = 1,16$
Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{\text{зл}}$)	$\frac{P.260 + p.275 \text{ балансу}}{P.620 \text{ балансу}}$	$K = 108\,600 : 68\,800 = 1,57$	$K = 104\,300,0 : 56\,000,0 = 1,86$
Коефіцієнт ліквідності при мобілізації	$\frac{P.230 + p.240 + p.220 + \sum p(100 - 140)}{P.620 \text{ балансу}}$	$K = 41100 : 68\,800 = 0,59$	$K = 46\,600,0 : 56\,000,0 = 0,83$
Коефіцієнт власної платоспроможності	$\frac{P.260 - p.620}{P.620 \text{ балансу}}$	$(108\,600 - 68\,800) : 68\,800 = 0,57$	$K = (104\,300,0 - 56\,000,0) : 56\,000,0 = 0,86$

ВИСНОВКИ

- Показники платоспроможності на кінець звітного періоду зросли, відповідають рекомендованим значенням, що свідчить про здатність підприємства розраховуватися за зобов'язаннями.
- Підприємство може скористатися вигідними фінансовими пропозиціями і на даний момент немає обмежень щодо вибору фінансових рішень.

4.8. Аналіз фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість — характеристика стабільності фінансового стану підприємства, яка забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі джерел фінансування

Основною метою аналізу фінансової стійкості є інформаційне забезпечення прийняття рішення щодо фінансового важеля та оцінки ризику і можливого прибутку щодо джерел фінансування

Фінансова стійкість відбиває рівень ризику діяльності компанії та її залежності від позикового капіталу

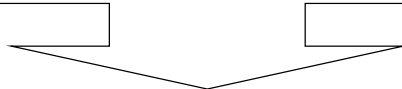
Результати розрахунків фінансової стійкості дають змогу оцінити:

- інтенсивність використання позикових засобів;
- ступінь залежності від короткострокових зобов'язань;
- рівень довгострокової стійкості компанії без позикових засобів

Основні завдання аналізу

- оцінити наявність чи відсутність можливостей щодо залучення власного капіталу;
- визначити ступінь захищеності кредиторів;
- проаналізувати прибутковість та ефективність власного і позикового капіталу

Джерела інформації
для аналізу фінансової
стійкості

Баланс, звіт
про фінансові результати

Показники фінансової стійкості

Основні показники фінансової стійкості

Показники, для оцінки міри захищеності кредиторів

Співвідношення власного і позикового капіталу

Коефіцієнт фінансової стійкості

$$K = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}}$$

Відношення власного капіталу до суми балансу

Коефіцієнт фінансової незалежності

$$K = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Підсумок балансу}}$$

Відношення позикового капіталу до суми балансу

Коефіцієнт заборгованості

$$K = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Підсумок балансу}}$$

Інтерпретація коефіцієнтів, висновки, прогнози

- Коефіцієнти фінансової стійкості різні для кожної галузі діяльності

- Визначаються типи і нормативне середньогалузеве значення показників фінансової стійкості

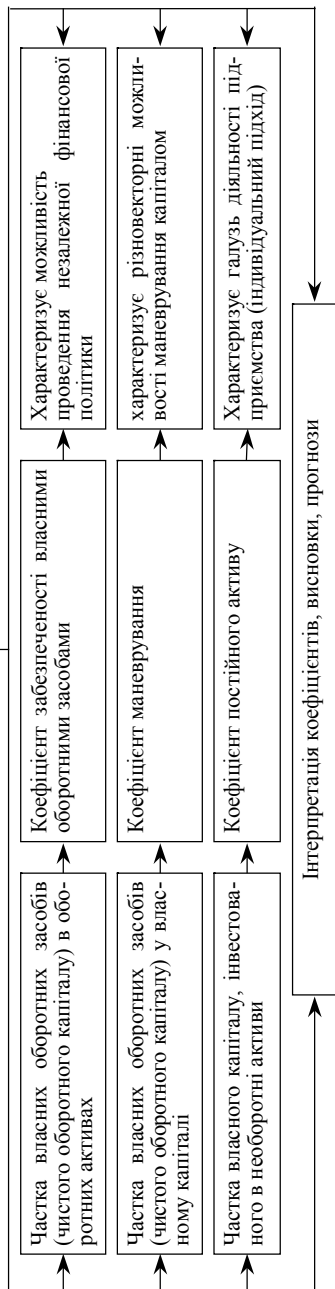
Увага! Збільшення зобов'язань — це ризики, але водночас і можливе збільшення прибутку та зростання бізнесу

Необхідно проаналізувати прибутковість капіталу і оцінити ризики

Показники фінансової стійкості

Відносні показники фінансової стійкості підприємства

Показники для оцінки ступеня захищеності власників

Інформаційне джерело балансу: статті активу і пасиву балансу

Визначені коефіцієнти необхідно порівняти з рекомендованим їх значенням

ОСНОВНЕ ЗАВДАННЯ: визначити ступінь залежності від позикового капіталу і достатність власних засобів з урахуванням структури активів

Увага! Важливо оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує джерела фінансування (власний і позиковий капітал) відповідно до стратегічних цілей підприємства

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ: недостатня фінансова стійкість ускладнює розрахунки із зовнішніми та внутрішніми партнерами, а завищена — породжує вільний грошовий потік і проблему їх мобілізації

Розрахунок відносних показників фінансової стійкості

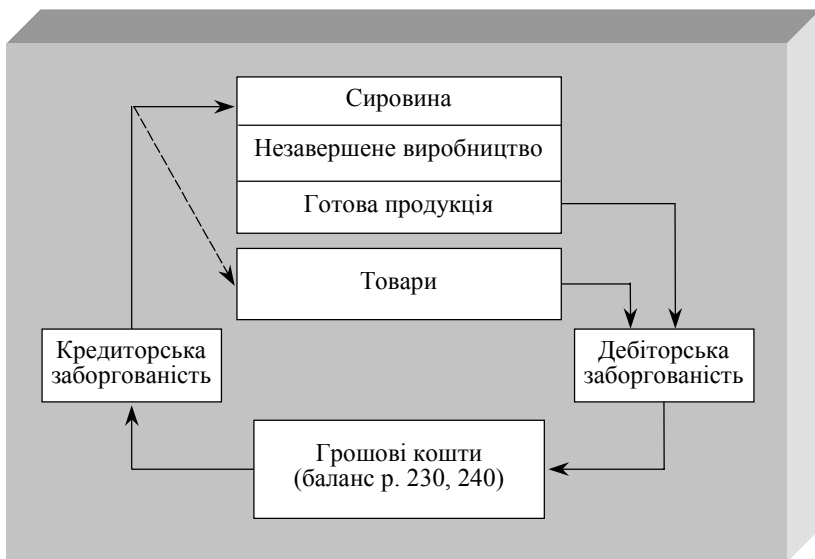
№ з/п	Показники	Порядок розрахунку показника	Оптимальне значення
1	Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\text{Рядок 380 балансу}}{\text{Р.430} + 480 + \text{Р.620} + 630 \text{ балансу}}$	Рекомендоване значення 0,60—0,7
2	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$\frac{\text{Рядок 380 балансу}}{\text{Рядок 640 балансу}}$	> 0,5
3	Коефіцієнт заборгованості (фінансової напруги)	$\frac{\text{Рядок 430} + 480 + \text{Р.620} + 630 \text{ балансу}}{\text{Р.380 балансу}}$	Не більше 0,5 (50 %)
4	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\frac{\text{Р.260} - \text{Р.620 балансу}}{\text{Р.260 балансу}}$	> 0 до 10%
5	Коефіцієнт маневрування	$\frac{\text{Р.260} - \text{Р.620 балансу}}{\text{Р.380 балансу}}$	Рекомендоване значення 0,2—0,5
6	Коефіцієнт постійного активу	$\frac{\text{Р.080 ф} - 1}{\text{Баланс Р 380}}$	Зростання, індивідуальний для кожного підприємства
7	Коефіцієнт відношення необоротних і оборотних активів	$\frac{\text{Р.080 балансу}}{\text{Р.260 балансу}}$	Характеризує наміри підприємства

Розрахунок показників фінансової стійкості підприємства

Підприємство «РОДЗИНКА»

Показник	На початок звітного року	На кінець звітного року	Зміни за період
Коефіцієнт фінансової стійкості	$119\,200,0 : (1500 + 16\,000 + 68\,800 + 1830) = 1,35$	$144\,100,0 : (350 + 18\,200 + 56\,000 + 490) = 1,92$	+ 0,57
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$119\,200,0 : 207\,330,0 = 0,57$	$144\,100,0 : 219\,140,0 = 0,65$	+ 0,08
Коефіцієнт заборгованості (фінансової напруги)	$88\,130,0 : 119\,200,0 = 0,73$	$75\,040,0 : 144\,100,0 = 0,52$	- 0,21
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	$(108\,600,0 - 68\,800,0) : 108\,600,0 = 0,36$	$(104\,300,0 - 56\,000,0) : 104\,300,0 = 0,46$	+ 0,10
Коефіцієнт маневрування	$(108\,600,0 - 68\,800,0) : 119\,200,0 = 0,33$	$(104\,300,0 - 56\,000,0) : 144\,100,0 = 0,35$	+ 0,02
Коефіцієнт постійного активу	$93\,000,0 : 119\,200,0 = 0,78$	$114\,000,0 : 144\,100,0 = 0,79$	+ 0,01
Коефіцієнт співвідношення мобільних і імобільних активів	$93\,000,0 : 108\,600,0 = 0,86$	$114\,000,0 : 104\,300,0 = 1,09$	+ 0,23

Операційний цикл грошових коштів

Увага! У разі проходження повного циклу
Грошові кошти > Кредиторська заборгованість > Товарно-матеріальні цінності > Дебіторська заборгованість > **Грошові кошти** обсяг грошових коштів збільшується

Джерела додаткових грошових надходжень	Позаопераційні впливи грошових коштів
• додатково вкладений власний капітал;	Повернення кредитів
• довгострокові кредити;	Виплати власникам (дивіденди)
• поточні кредити;	Відсотки за кредитами
• продаж активів, не призначених для продажу	Відсотки за кредитами Придбання необоротних активів

Питання для самоконтролю знань

1. Форми фінансової звітності та зміст інформаційного навантаження кожної з них.
2. Роль і значення фінансової звітності в процесі прийняття управлінських рішень різними групами користувачів.
3. Основні види аналізу фінансової звітності підприємств.
4. Баланс як основне інформаційне джерело оцінки фінансового стану підприємства.
5. Визначення активів, пасивів і капіталу як основних складових балансу.
6. Роль і значення аналізу фінансового стану підприємства.
7. Основні групи аналітичних показників як індикаторів фінансового стану підприємства.
8. Визначення і значення показників ліквідності.
9. Формула розрахунку коефіцієнта загальної ліквідності та його економічна сутність.
10. Доцільність розрахунку та формула коефіцієнта поточної ліквідності.
11. Формула розрахунку коефіцієнта абсолютної ліквідності та його значення.
12. Визначення поняття «платоспроможність підприємства» і його економічна сутність.
13. Роль і значення показників ділової активності.
14. Формули розрахунку показника оборотності активів та його економічна сутність.
15. Узгодженість та формула розрахунку показників оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості.
16. Порядок визначення показників абсолютного і відносного вивільнення оборотних засобів.
17. Економічний зміст показників швидкості обертання й терміну обороту оборотних активів та їх узгодженість і відмінності.
18. Необхідність і методика розрахунку показників фінансової стійкості.
19. Основне джерело фінансування діяльності кожного підприємства та переваги компаній при використанні власного і позикового капіталу.
20. Особливості власного і позикового капіталу підприємства та їх доцільне співвідношення.
20. Сутність фінансового левериджу.

21. Визначення таких термінів: фінансовий леверидж, додатковий капітал, пайовий капітал, вилучений капітал, неоплачений капітал.

22. Сутність фінансового левериджу та формула його розрахунку.

23. Порядок оцінки можливості підприємства розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

24. Коефіцієнти для оцінки ефективності управління підприємством своїми активами, формули їх розрахунку.

25. Поняття операційного, виробничого та фінансового циклу підприємства.

Тема 5. Аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства

5.1. Значення, завдання та основні напрями аналізу фінансових результатів.

5.2. Факторний аналіз валового та операційного прибутку.

5.3. Аналіз рентабельності підприємства.

5.4. Факторний аналіз рентабельності підприємства.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 5

Матеріал за темою 5 має сприйматися студентом, як теоретична та практична основа проведення аналізу фінансових результатів підприємства. У процесі вивчення теми студент ознайомлюється з порядком формування валового та чистого прибутку. Метою вивчення теми є засвоєння студентом основних напрямів аналізу прибутку, а саме: динаміки та структури фінансових результатів підприємства, впливу основних факторів на зміну валового прибутку, визначення впливу факторів на зміну рентабельності підприємства. Засвоєння студентами матеріалу за темою формує у них уявлення про основні фактори впливу на зміну валового прибутку та рентабельності підприємства. Знання методики Дюпон дозволяє обрати необхідний методичний інструментарій дослідження факторів, які впливають на зміну рентабельності підприємства.

Вивчивши МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН:

ЗНАТИ:

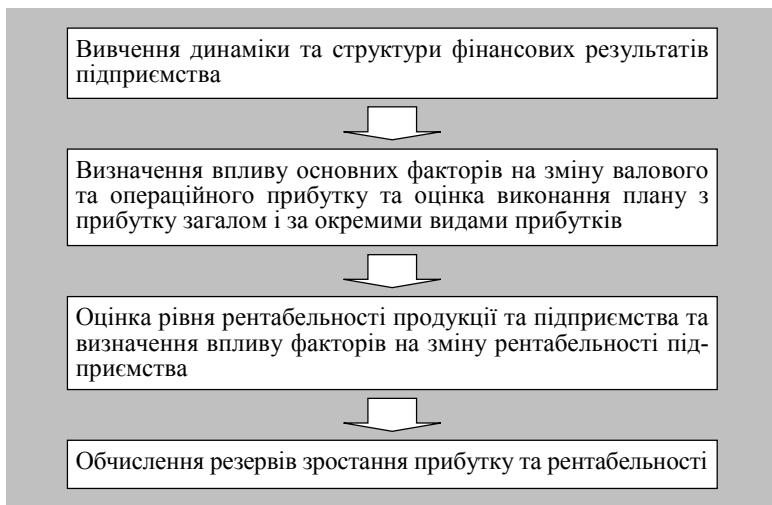
- роль і значення аналізу фінансових результатів підприємства;
- основні напрями аналізу прибутку;
- мету і призначення звіту про фінансові результати;
- основні види прибутку, які відображені у звіті про фінансові результати;
 - основні етапи формування чистого прибутку;
 - основні фактори, які впливають на зміну валового прибутку;
 - визначення рентабельності підприємства;
 - зміст методики Дюпон, вказати її застосування для факторного аналізу рентабельності підприємства;
 - двох-, трьох- та чотирьохфакторні моделі, які впливають на зміну рентабельності капіталу;
 - управлінські рішення, які можуть позитивно вплинути на збільшення рентабельності підприємства.

УМІТИ:

- розрахувати основні фактори, які впливають на зміну валового прибутку;
- розрахувати чистий прибуток підприємства;
- розрахувати рентабельність продукції та підприємства;
- розрахувати рентабельність активів;
- розрахувати рентабельність капіталу;
- розрахувати фактори, які впливають на рентабельність активів і капіталу.

5.1. Значення, завдання та основні напрями аналізу фінансових результатів

За результатами своєї діяльності підприємства отримують фінансовий результат у вигляді прибутків або збитків. **Прибуток — це грошовий дохід, утворений у результаті господарської діяльності підприємства.** Прибуток є найважливішим показником, який характеризує господарську діяльність підприємства і є його метою. Якщо витрати підприємства перевищують грошові надходження, то підприємство зазнає збитків. Основні напрями аналізу прибутку.

Порядок формування чистого прибутку

Дохід від реалізації продукції
–
Податок на додану вартість, акцизний збір
=
Чистий дохід від реалізації продукції
–
Собівартість реалізованої продукції
=
Валовий прибуток (збиток)
–
Адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати
=
Фінансові результати від операційної діяльності
+
Дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи (витрати)
=
Фінансові результати від звичайної діяльності
–
Податок на прибуток від звичайної діяльності
+
Надзвичайні доходи (витрати)
=
Чистий прибуток

5.2. Факторний аналіз валового та операційного прибутку

Валовий прибуток визначається різницею між сумами чистого доходу від реалізації продукції і собівартості реалізованої продукції

Основні фактори впливу на зміну валового прибутку

Зміна **обсягу** реалізації продукції

Зміна **собівартості**

Зміна **ціни** продукції

Асортиментно-структурні зрушення

Приклад розрахунку впливу факторів на прибуток від реалізації

Показники	За планом	Фактично	Відхилення
1. Прибуток від реалізації продукції, грн	39 000	50 750	11 750
2. Реалізовано продукції, т	1300	1450	150
3. Собівартість 1 т, грн	160	185	25
4. Прибуток від 1 т, грн	30	35	5
5. Ціна 1 т/грн	190	220	30

Прибуток від реалізації продукції:

за планом $(190 - 160) \cdot 1300 = 30 \cdot 1300 = 39\,000$;

фактично $(220 - 185) \cdot 1450 = 35 \cdot 1450 = 50\,750$.

1. Вплив обсягу реалізації на прибуток від реалізації продукції

$$39\,000 \cdot (1450/1300 - 1) = 39\,000 \cdot 0,115 = 4485.$$

Отже, за рахунок зростання обсягу реалізації продукції на 150 т прибуток від реалізації продукції збільшився на 4485 грн.

2. Вплив собівартості на прибуток від реалізації продукції

$$(-1) \cdot (1450 \cdot (185 - 160)) = -36\,250.$$

Отже, за рахунок зростання собівартості 1 т на 25 грн прибуток від реалізації продукції зменшився на 36 250 грн.

3. Вплив ціни на прибуток від реалізації продукції

$$1450 \cdot (220 - 190) = 43\,500.$$

Отже, за рахунок зростання ціни 1 т на 5 грн прибуток від реалізації продукції збільшився на 43 500 грн.

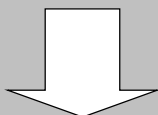
Перевірка $4485 - 36\,250 + 43\,500 = 11\,735$.

5.3. Аналіз рентабельності діяльності підприємства

Рентабельність — це відносний показник прибутковості підприємства. У ньому синтезуються всі фактори виробництва та реалізації продукції. Рентабельність — це відношення результату, відображеного у чистому прибутку, до ресурсів, вкладених для його отримання.

$$\text{Рентабельність} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{База розрахунку}} . \quad (3.1)$$

Із формули видно, що рентабельність прямо пропорційна отриманому прибутку та обернено пропорційна базі розрахунку. Прибуток показує абсолютний ефект від діяльності підприємства, а рентабельність характеризує міру цієї ефективності, тобто відносний ступінь прибутковості підприємства або продукції, що виробляється

Рентабельність підприємства обчислюється за формулою:

$$\text{Рентабельність підприємства} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи підприємства}} . \quad (3.2)$$

Рентабельність підприємства розраховується як відношення чистого прибутку до активів

Рентабельність продукції обчислюється як відношення валового прибутку від реалізації до собівартості реалізованої продукції.

$$\text{Рентабельність продукції} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість продукції}} \quad (3.3)$$

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво та збут. **На рентабельність продукції впливають такі фактори**

Зміна ринкових цін на продукцію підприємства. Збільшення ціни за незмінності всіх інших факторів веде до збільшення рентабельності продукції

Зміна рівня собівартості продукції. Зменшення собівартості за незмінності всіх інших факторів веде до збільшення рентабельності продукції

Зміна обсягу реалізації. Збільшення обсягу реалізації за незмінності всіх інших факторів веде до збільшення рентабельності продукції

Зміна виплат за податками. Зменшення податкових відрахувань за незмінності всіх інших факторів веде до збільшення рентабельності продукції

5.4. Факторний аналіз рентабельності діяльності підприємства

Розрахунок факторів, які впливають на зміну рентабельності підприємства, здійснюється з використанням методики Дюпон. Уперше вона була використана компанією Дюпон для дослідження впливу різних показників на рентабельність підприємства.

На зміну рентабельності активів підприємства впливають два фактори

Рентабельність
продажу

Швидкість обертання
активів

Рентабельність активів залежить від швидкості обертання активів та рентабельності продажу.

$$R_{\text{Активів}} = R_{\text{Продаж}} \cdot K_{\text{Оборотності активів}}$$

Розрахунок рентабельності активів за допомогою двохфакторної моделі.

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Дохід}} \cdot \frac{\text{Дохід}}{\text{Активи}} ;$$

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} \text{ — Рентабельність капіталу;}$$

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Дохід}} \text{ — Рентабельність продажу;}$$

$$\frac{\text{Дохід}}{\text{Активи}} \text{ — Швидкість обертання активів}$$

**Наведене свідчить,
що на рентабельність капіталу впливають три фактори**

Рентабельність
продажу

Швидкість
обертання активів

Коефіцієнт
фінансового важеля

Рентабельність капіталу обчислюється за формулою:

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Капітал}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Дохід}} \cdot \frac{\text{Дохід}}{\text{Активи}} \cdot \frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}} \quad (4.2)$$

Рентабельність капіталу є одним з основних параметрів, який використовується у практичній діяльності для прийняття рішення про інвестування фінансових ресурсів

Модель рентабельності капіталу можна розширити до чотирьох факторів.

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Капітал}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{ПДО}} \times \times \frac{\text{ПДО}}{\text{Дохід}} \times \frac{\text{Дохід}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}}, \quad (4.3)$$

де ПДО — Прибуток до оподаткування;

$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Капітал}}$ — Рентабельність капіталу;

$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{ПДО}}$ — Коефіцієнт податкової загрузки;

$\frac{\text{ПДО}}{\text{Дохід}}$ — Питома величина прибутку до оподаткування у виручці;

$\frac{\text{Дохід}}{\text{Активи}}$ — Швидкість обертання активів;

$\frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}}$ — Коефіцієнт фінансового важеля;

Модель рентабельності капіталу можна звужити до двох факторів:

$$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Капітал}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}} \cdot \frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}}. \quad (4.4)$$

Питання для самоконтролю знань

1. Роль і значення аналізу фінансових результатів підприємства.
2. Визначення основних напрямів аналізу прибутку.
3. Інформаційні джерела аналізу фінансових результатів підприємства.
4. Мета і призначення звіту про фінансові результати.
5. Основні види прибутку, відображені у звіті про фінансові результати.
6. Основні етапи формування чистого прибутку.
7. Сутність податку на додану вартість і акцизного збору.
8. Визначення собівартості реалізованої продукції.
9. Визначення валового прибутку (збитку).
10. Характеристика адміністративних витрат і витрат на збут.
11. Сутність понять *дохід від участі в капіталі* та інші фінансові доходи (витрати).
12. Основні фактори впливу на зміну валового прибутку.
13. Визначення рентабельності підприємства.
14. Формула розрахунку рентабельності продукції та підприємства.
15. Управлінські рішення, які позитивно впливають на збільшення рентабельності підприємства.
16. Суть методики Дюпон і сфера її застосування для факторного аналізу рентабельності підприємства.
17. Економічний зміст формули рентабельності активів, фактори впливу на зміну рентабельності активів.
18. Формула рентабельності капіталу, фактори впливу на зміну рентабельності капіталу.
19. Дво-, три- та чотирифакторні моделі впливу на зміну рентабельності капіталу.

Тема 6. Аналіз грошових потоків

6.1. Звіт про рух грошових коштів як інформаційне джерело аналізу. Горизонтальний і вертикальний аналіз грошових потоків.

6.2. Методика аналізу руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та операційної діяльності.

6.3. Методика аналізу та оцінки капітальних інвестиційних проектів.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 6

У процесі фінансового аналізу вивчають фінансово-економічний стан підприємства з метою прийняття рішення щодо управління грошовими потоками. Основна мета аналізу грошових потоків — виявлення причин дефіциту чи надлишку вільних коштів і оцінка джерел їх надходження та напрямів використання. Водночас аналіз грошових потоків доповнює методику оцінки платоспроможності й ліквідності та надає можливість спрогнозувати фінансовий стан підприємства. У результаті аналізу і управління грошовими потоками досягається збалансованість формування фінансових ресурсів, необхідних для господарської діяльності підприємства та оптимізація інвестування капіталу в необоротні й оборотні активи. Вибір найбільш ефективного і обґрунтованого проекту капітальних інвестицій здійснюється на підставі аналітичних досліджень.

Метою вивчення теми є напрацювання студентами навичок класифікації грошових потоків за видами діяльності, формування аналітичної моделі аналізу звіту про рух грошових коштів, що відповідає запитам користувачів та вміння аналізувати й оцінювати достатність грошових коштів для операційної та інвестиційної діяльності, обґрунтовувати вибір альтернативних варіантів капітальних інвестицій.

ВИВЧИВШИ МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН

ЗНАТИ:

- роль і значення аналізу грошових потоків підприємства;
- мету, призначення та структуру звіту про рух грошових коштів;
- ознаки класифікації грошових потоків, які застосовуються у звіті про рух грошових коштів, та характеристику кожної із них;
- визначення операційної, інвестиційної і фінансової діяльності та основні напрями припливів і відпливів грошових коштів;
- методи розкриття інформації про рух грошових коштів і недоліки й переваги кожного з них;
- основні етапи аналізу грошових потоків підприємства, суть і значення кожного з них;
- причини виникнення і методи регулювання дефіциту грошових коштів;
- порядок розрахунку коефіцієнтів руху грошових коштів;
- визначення та методи оцінки капітальних інвестицій;
- сутність методів урахування вартості грошей у часі та їх застосування для оцінки капітальних інвестицій;
- методи оцінки капітальних інвестицій без урахування вартості грошей у часі;
- види інвестиційних ризиків і методику їх аналізу та оцінки;

УМІТИ:

- класифікувати грошові потоки за видами діяльності;
- аналізувати грошові потоки за кожним розділом звіту про рух грошових коштів;
- розрахувати і пояснити абсолютні й відносні аналітичні показники;
- розрахувати ліквідний грошовий потік і пояснити його економічну суть;
- проаналізувати і оцінити проект капітальних інвестицій;
- обґрунтувати вибір альтернативного варіанта проекту капітальних інвестицій.

6.1. Звіт про рух грошових коштів, як інформаційне джерело аналізу. загальний аналіз грошових потоків

Усе слід вимірювати грошима.
Тільки це дозволить людям
обмінюватися своїми послугами,
і тільки так існуватиме суспільство

(Аристотель, 384—332 pp. до н. е.)

ОСНОВНА МЕТА АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ — установлення причин дефіциту чи надлишку залишку грошових коштів і джерел їх надходження та напрямів використання для контролю за поточною ліквідністю і платоспроможністю

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ:

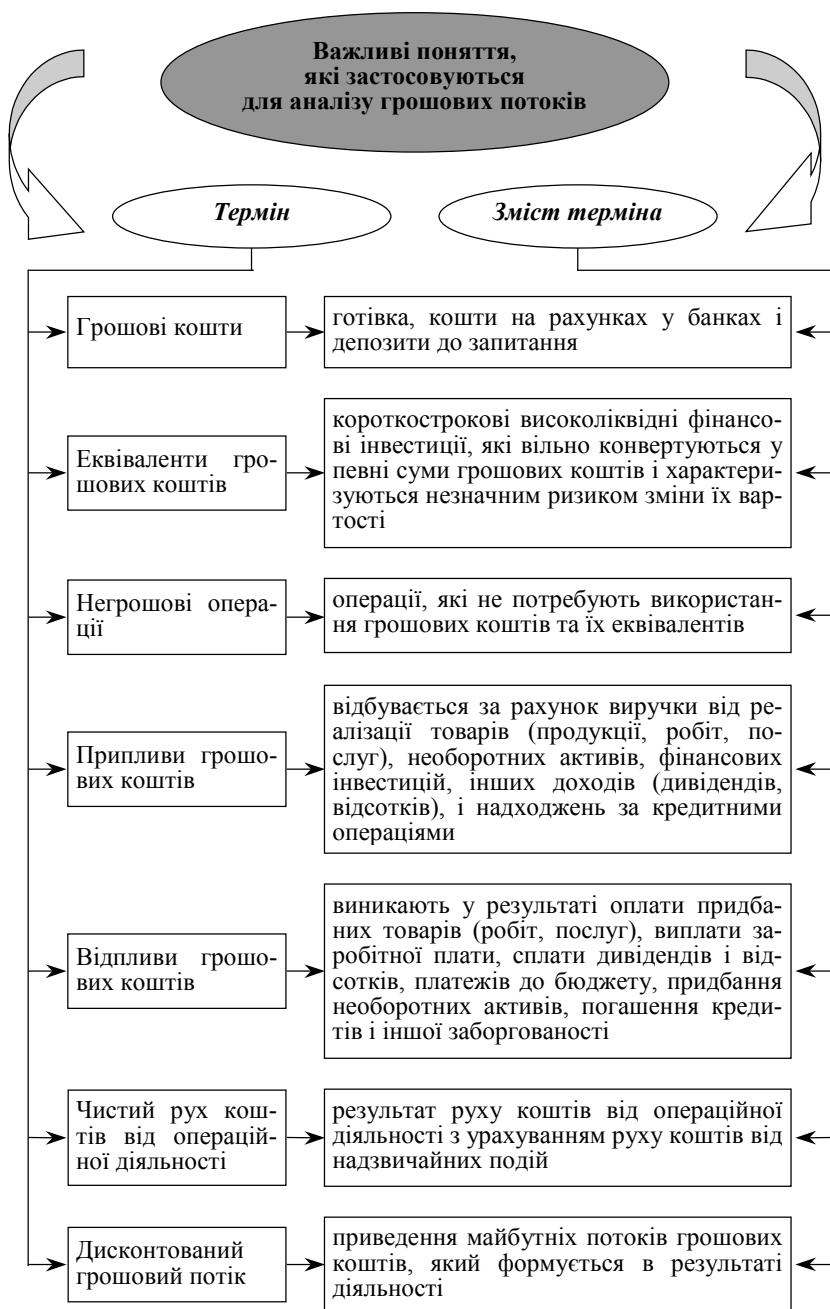
- регулювання ліквідності балансу;
- оцінка потреби у грошових коштах для придбання запасів, управління дебіторською заборгованістю;
- аналіз та оцінка інвестування грошових коштів у необоротні активи та фінансові інвестиції;
- аналіз та оцінка джерел фінансування за рахунок власного чи позикового капіталу;
- управління операційними витратами з метою їх оптимізації;
- аналіз зіставності грошових надходжень із грошовими видатками за видами діяльності;
- планування виручки від реалізації готової продукції та інших активів підприємства

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ — АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ, ЩО ВКЛЮЧАЄ:

- вивчення звіту про рух грошових коштів;
- аналіз динаміки і структури грошових потоків за видами діяльності;
- коефіцієнтний аналіз руху грошових коштів

ІНФОРМАЦІЙНИМ ДЖЕРЕЛОМ АНАЛІЗУ є звіт про рух грошових коштів, бюджет грошових коштів, показники бухгалтерського обліку.

АНАЛІЗ руху грошових коштів доповнює методику оцінки платоспроможності та ліквідності за даними балансу і надає можливість глибше оцінити фінансовий стан підприємства

Звіт про рух грошових коштів (П(с)БО 4)

Призначення — розкриття інформації про рух грошових коштів підприємства протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

Мета звіту: надання користувачам фінансової звітності повної правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період

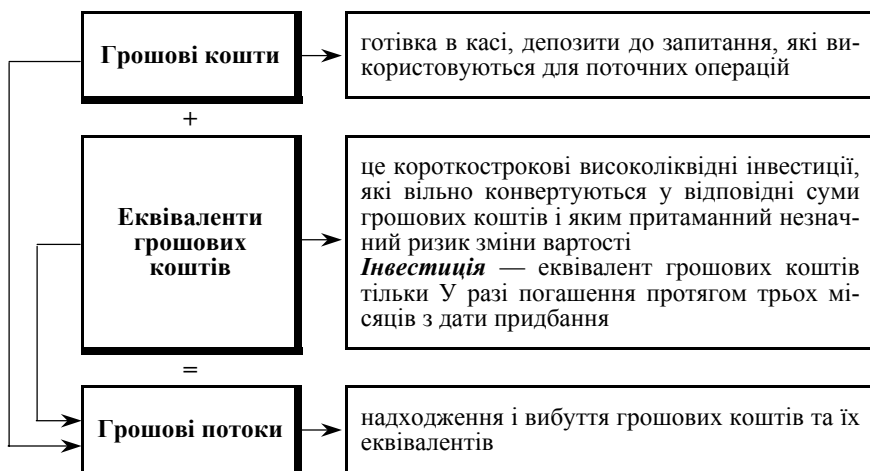
Інформація зі звіту про рух грошових коштів дає можливість оцінити:

- зміни в активах підприємства, його фінансовій структурі;
- платоспроможність: можливість погасити борги, коли це необхідно;
- ліквідність: наскільки легко можна обернути активи і зобов'язання у грошові потоки;
- фінансову гнучкість: здатність вдаватися до активних заходів з метою зміни суми та часу надходження майбутніх потоків грошових коштів;
- здатність підприємства виконувати зобов'язання зі сплати дивідендів у майбутньому;
- відмінності між визнаним (нарахованим) доходом (методом нарахування) та одержаними грошовими потоками;
- грошові й негрошові аспекти інвестиційної та фінансової діяльності підприємства

Звіт про рух грошових коштів — інформаційне джерело аналізу надходження та використання грошових коштів

**Звіт про рух грошових коштів
розкриває інформацію про грошові кошти
і їх еквіваленти**

АНАЛІЗ

руху грошових коштів — основа об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства.

Результат управління грошовими потоками — це збалансованість грошових, матеріальних потоків і формування фінансових ресурсів необхідних для забезпечення діяльності та виконання підприємством усіх своїх зобов'язань

Звіт про рух грошових коштів (П(с)БО 4)

ПРИЗНАЧЕННЯ

Інформація про рух грошових коштів підприємства протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

МЕТА ЗВІТУ

Надання користувачам фінансової звітності повної правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період

Аналіз руху грошових коштів підприємства здійснюється на підставі звіту про рух грошових коштів

АНАЛІЗ

руху грошових коштів здійснюється за розділами звіту

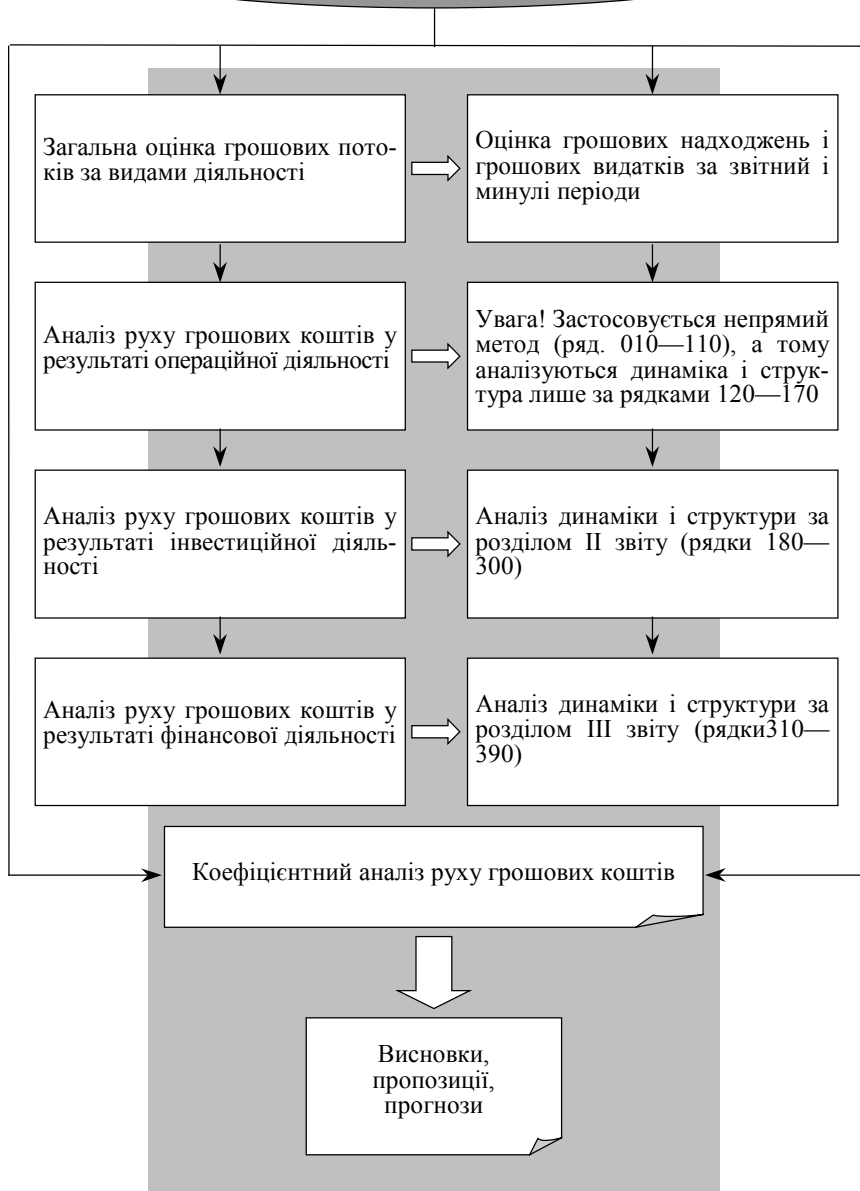

Рух грошових коштів
у результаті
інвестиційної
діяльності

Рух грошових коштів
у результаті опе-
раційної діяльності

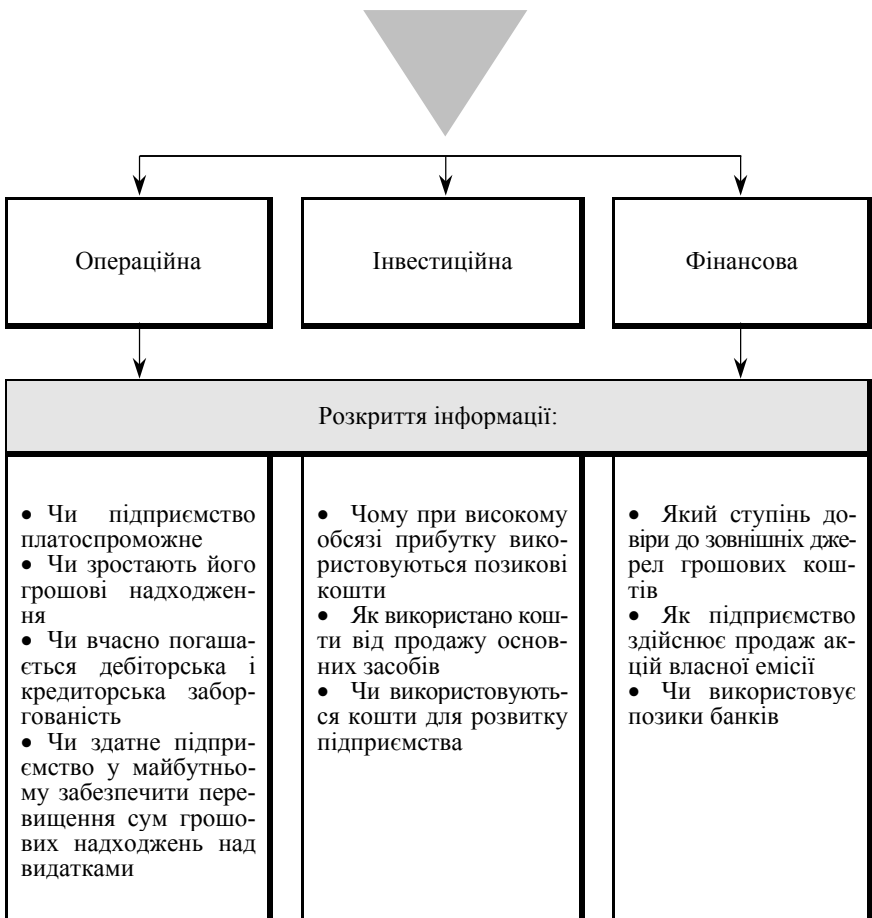
Рух грошових коштів
у результаті
фінансової діяльності

**Етапи і методи аналізу грошових потоків
на підставі Звіту про рух грошових коштів**

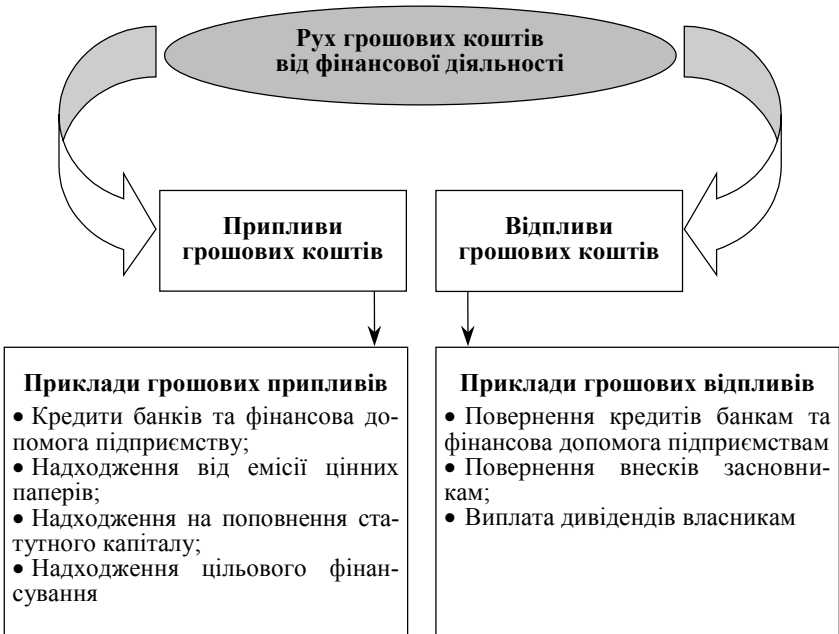
**Аналітична модель звіту
про рух грошових коштів**

**Звіт про рух грошових коштів розкриває інформацію
про суми надходжень та видатків за видами діяльності**

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ — діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу (П(С)БО 4).

РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ від фінансової діяльності розкривається прямим методом

ВАЖЛИВО ПРОАНАЛІЗУВАТИ рівень самофінансування та залежність підприємства від зовнішніх запозичень, визначивши ліквідний грошовий потік

ЛІКВІДНИЙ ГРОШОВИЙ ПОТІК характеризує зміни в чистій кредитній позиції.

ЧИСТА КРЕДИТНА ПОЗИЦІЯ — це різниця між сумою кредитів, одержаних підприємством, і сумою грошових коштів.

ЛІКВІДНИЙ ГРОШОВИЙ ПОТІК у сукупності з фінансовим левериджем відображають поріг за якого діяльність підприємства покращується за рахунок позикового капіталу

2. Методика аналізу руху грошових коштів від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності

ГОРИЗОНТАЛЬНИЙ АНАЛІЗ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Стаття	Код	За звітний період		За попередній період		Звітний до попереднього
		надходження	видаток	надходження	видаток	
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності						
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	010	7800,0		6100,0		1700,0
Коригування на:						
Амортизацію необоротних активів	020	1300,0	×	1100,0	×	200,0
Збільшення (зменшення) забезпечень	030					
Збиток (прибуток) від нерезалізованих курсових різниць	040					
Збиток (прибуток) від неопераційної діяльності	050					
Витрати на сплату відсотків	060		×		×	
Прибуток (збиток) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах	070	9100,0		6300,0		2800,0
Зменшення (збільшення) оборотних активів	080		3300,0		1500,0	1800,0
витрат майбутніх періодів	090	0,4		0,1		0,3
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	100	2900,0		2700,0		200,0
доходів майбутніх періодів	110					
Грошові кошти від операційної діяльності	120					
Сплачені:						
відсотки	130					
податки на прибуток	140	×	2360,0	×	1530,0	830,0
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150					
Рух коштів від надзвичайних подій	160					
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170					

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ У РЕЗУЛЬТАТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття	Код	За звітний період		За попередній період		Звітний до попереднього
		надходження	видаток	надходження	видаток	
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності						
Реалізація: фінансових інвестицій	180		×		×	
необоротних активів	190		×		×	
майнових комплексів	200					
Отримані: відсотки	210		×		×	
дивіденди	220		×		×	
Інші надходження	230		×		×	
Придбання: фінансових інвестицій	240	×		×		
необоротних активів	250	×				
майнових комплексів	260	×				
Інші платежі	270	×				
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	280					
Рух коштів від надзвичайних подій	290					
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	300					

**АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РУХУ КОШТІВ
В РЕЗУЛЬТАТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Стаття	Код	За звітний період		За попередній період		Звітний до поперед- нього
		надхо- дження	видаток	надхо- дження	видаток	
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності Надходження власного капіталу	310		×		×	
Отримані позики	320		×		×	
Інші надходження	330					
Погашення позик	340					
Сплачені дивіденди	350					
Інші платежі	360					
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	370					
Рух коштів від надзвичайних подій	380					
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	390					

КОЕФІЦІЄНТИ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТІВ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПОКАЗНИКАМИ РУХУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Коефіцієнти руху грошових коштів	Розрахунок	Економічна суть коефіцієнту
Відношення руху грошових коштів від операційної діяльності до доходу	Рух грошових коштів від операційної діяльності Дохід від реалізації товарів	Грошові кошти, генеровані кожною грошовою одиницею доходу
Надходження грошових коштів від активів	Рух грошових коштів від операційної діяльності Загальна сума активів	Грошові кошти, генеровані загальними активами
Надходження грошових коштів на власний капітал	Рух грошових коштів від операційної діяльності Власний капітал	Грошові кошти, генеровані з власного капіталу
Коефіцієнт покриття боргу	Рух грошових коштів від операційної діяльності Короткострокові зобов'язання	Здатність погашати короткострокові зобов'язання чистими грошовими коштами від операційної діяльності
Коефіцієнт покриття боргу за фінансовими зобов'язаннями	Рух грошових коштів від операційної діяльності Короткострокові фінансові зобов'язання	Здатність погашати короткострокові фінансові зобов'язання чистими грошовими коштами від операційної діяльності
Коефіцієнти реінвестування	Рух грошових коштів від операційної діяльності Вибуття грошових коштів на необоротні активи	Здатність придбання необоротних активів за рахунок грошових коштів від операційної діяльності

Для аналізу грошових потоків необхідно розрахувати систему аналітичних показників

- сальдо загального грошового потоку
- коефіцієнт ліквідності грошового потоку
- коефіцієнт ефективності грошового потоку

Сальдо загального грошового потоку (позитивне чи від'ємне) дорівнює загальній сумі надходжень грошових коштів за період, зменшений на загальну суму грошових платежів за період

Коефіцієнт ліквідності грошового потоку — це співвідношення загальної суми надходжень грошових коштів за період до загальної суми грошових платежів за період

Для забезпечення необхідної ліквідності значення **коефіцієнта має бути не меншим 1**

Коефіцієнт ефективності грошового потоку — це співвідношення суми чистого грошового потоку за період до загальної суми грошових платежів за період

6.3. Методика аналізу та оцінки капітальних інвестиційних проєктів

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ — це вкладання грошових коштів у різноманітні проєкти чи придбання власності з метою одержання доходу та приросту власного капіталу.

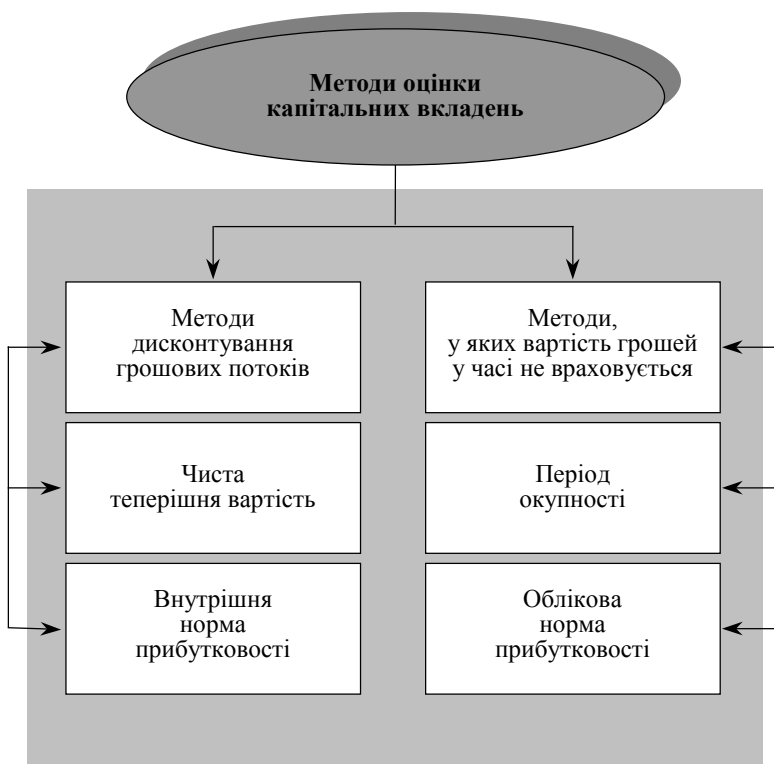
НЕОБХІДНОЮ УМОВОЮ ВИБОРУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ — є відшкодування вкладених коштів за рахунок одержаних вигід.

В ОЦІНЦІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НЕОБХІДНО ВРАХОВУВАТИ:

- Ризик проєкту: чим довший період інвестування, тим проєкт ризикованіший
- Вартість грошей у часі: гроші втрачають вартість під впливом інфляції
- Привабливість проєкту порівняно із альтернативними варіантами
- Масштаби проєкту: придбання (поглинання) іншої компанії чи будівництво нового заводу

ВАЖЛИВІ ФАКТОРИ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ КАПІТАЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

- рентабельність проєкту з урахуванням вартості грошей у часі
- збалансованість ризиків інвестування грошей
- дохідність капітального інвестування

КОНЦЕПЦІЯ вартості грошей у часі

Майбутня вартість грошей — це вартість інвестиції через певний період, ураховуючи відсоткову ставку:

$$FV = PV \cdot (1 + I)^N,$$

де FV — майбутня вартість,
 PV — теперішня вартість;
 I — ставка вартості грошей;
 N — кількість періодів.

Теперішня вартість — це вартість майбутніх надходжень у теперішній час.

$$PV = FV : (1 + I)^N$$

Методи дисконтування грошових потоків

Вартість грошей з урахуванням часу — сума доходу на інвестиції, яка отримана або може бути отримана за певний період часу

Метод

Чиста теперішня вартість (ЧТВ)

Метод

Внутрішня норма прибутковості (ВНП)

Теперішня (дисконтована) вартість майбутніх грошових надходжень мінус сума первісних інвестицій

Ставка дисконту, за якою чиста теперішня вартість проекту капітальних вкладень дорівнює нулю

Чиста теперішня вартість (ЧТВ)

Ставка відсікання (СВ)

$ЧТВ \geq 0$

$ЧТВ < 0$

$ВНП \geq 0$

$ВНП < СВ$

проект прийняти

проект відхилити

проект прийняти

проект відхилити

Методи, у яких вартість грошей у часі не враховується

Період окупності (ПО)

період часу, необхідний для повного відшкодування інвестиції за рахунок чистих грошових надходжень від її використання

Розрахунок

$$\text{Період окупності} = \frac{\text{Сума інвестиції}}{\text{Чисті річні надходження}}$$

Облікова норма прибутковості (ОНП)

співвідношення суми середнього чистого прибутку, одержаного в результаті проекту капітальних інвестицій до первісної вартості інвестицій

Розрахунок

$$\begin{aligned} \text{Облікова норма рентабельності} &= \\ &= \frac{\text{Сума серед. прибутку}}{\text{Первісна інвестиція}} \cdot \\ \text{Сума середнього прибутку} &= \\ &= \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Кількість років}} \end{aligned}$$

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ

ПРИКЛАД ОЦІНКИ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Підприємство «Родзинка» планує придбати виробниче обладнання вартістю 500 000 грн, щоб 5 років виготовляти готову продукцію. За підрахунками щорічні чисті грошові надходження очікуються в сумі 126 000 грн, а вартість капіталу — 10 %. Чисті грошові надходження за період — 630 000 грн, а додатковий чистий щорічний прибуток 26 000 грн

МЕТОДИ ДИСКОНТУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

РОЗРАХУНОК ЗА МЕТОДОМ ЧИСТОЇ ТЕПЕРІШНЬОЇ ВАРТОСТІ

1) Розраховуємо теперішню вартість грошових надходжень (ТВГ): при вартості капіталу 10 % і періоді 5 років, фактор теперішньої вартості анuitету дорівнює 3,7908, а тому $ТВГ = 126\,000 \text{ грн} \cdot 3,7\,908 = 477\,640 \text{ грн}$.

2) Визначаємо чисту теперішню вартість:

$ЧТВ = 477\,640 \text{ грн} - 500\,000 \text{ грн} = -22\,360 \text{ грн}$. Отже, проект потенційно не вигідний.

РОЗРАХУНОК ЗА МЕТОДОМ ВНУТРІШНЬОЇ НОРМИ ПРИБУТКОВОСТІ

1. Розраховуємо фактор дисконту: $500\,000 \text{ грн} : 126\,000 = 3,9682$.

2. Згідно з таблицею теперішньої вартості анuitету аналізуємо, що при $n = 5$ фактор дисконту 3,9682 вищий 7 %, але нижчий 8 %, а тому при вартості капіталу — 10 % проект не вигідний

МЕТОДИ, У ЯКИХ ВАРТІСТЬ ГРОШЕЙ У ЧАСІ НЕ ВРАХОВУЄТЬСЯ

РОЗРАХУНОК ЗА МЕТОДОМ *період окупності (ПО)*

1) Розраховуємо період окупності: $500\,000 : 126\,000 = 3,96$, тобто 3 роки і 8 місяців.

Нагадуємо: метод не враховує вартість грошей у часі.

РОЗРАХУНОК ЗА МЕТОДОМ *Облікова норма прибутковості (ОНПО)*

1) Розраховуємо облікову норму прибутковості:

$26\,000 : 500\,000 = 0,05$ або 5 %, що нижче вартості капіталу

УВАГА! Зниження інвестиційних ризиків — це обґрунтований вибір інвестиційного проекту.

- Вибір методу для оцінки проектів капітального інвестування залежить від інвестиційного середовища та намірів інвесторів.
- Дохідність та безпека інвестування визначаються внутрішніми і зовнішніми факторами, які змінюються у часі

Питання для самоконтролю знань

1. Роль і значення аналізу грошових потоків підприємства.
2. Визначення понять: приплив грошових коштів, відплив грошових коштів, чистий рух коштів, дисконтований грошовий потік.
3. Інформаційне джерело аналізу грошових потоків підприємства.
4. Мета і призначення звіту про рух грошових коштів.
5. Ознаки класифікації грошових потоків, які застосовуються у звіті про рух грошових коштів, і характеристика кожної із них.
6. Основні грошові припливи і відпливи від операційної діяльності.
7. Визначення інвестиційної діяльності та основні напрями грошових відплив.
8. Визначення фінансової діяльності та джерела грошових припливів.
9. Методи розкриття інформації про рух грошових коштів, недоліки та переваги кожного з них.
10. Основні етапи аналізу грошових потоків підприємства, суть і значення кожного з них.
11. Формула розрахунку ліквідного грошового потоку і його економічна сутність.
12. Умови виникнення і регулювання дефіциту грошових коштів.
13. Перелік управлінських рішень, які зможуть позитивно вплинути на ліквідацію дефіциту грошових потоків.
14. Сутність і значення коефіцієнтного аналізу руху грошових коштів.
15. Визначення капітального інвестування, можливі варіанти інвестування.
16. Методи оцінки капітальних інвестицій.
17. Значення термінів: вартість капіталу, ставка дисконтування, теперішня і майбутня вартість грошей, ануїтет.
18. Сутність методу внутрішньої норми прибутковості, який застосовується для оцінки капітальних інвестицій.
19. Сутність методу чистої теперішньої вартості, переваги і недоліки цього методу.
20. Методи оцінки капітальних інвестицій, у яких вартість грошей у часі не враховується.
21. Сутність методу облікової норми прибутковості й доречність його застосування.
22. Методика застосування і розрахунку періоду окупності інвестиційного проекту.
23. Види інвестиційних ризиків і методика їх аналізу й оцінки.

Розділ 3

УПРАВЛІНСЬКИЙ АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема 7. Аналітичне обґрунтування виробничої програми та оцінка її виконання

7.1. Зміст, завдання та інформаційне забезпечення аналізу виробництва продукції.

7.2. Використання маржинального аналізу (CVP-аналізу) в обґрунтуванні виробничої програми та формування портфеля замовлень.

7.3. Способи оптимізації асортименту та структури виробничої програми з метою максимізації доходу та операційного прибутку на основі ABC-аналізу, функціонально-вартісного аналізу, матриці «Маркон».

7.4. Аналіз динаміки обсягів виробництва та оцінка виконання виробничої програми в цілому по підприємству, центрах відповідальності та по окремих видах продукції.

7.5. Аналіз виконання бюджету за асортиментом та структурою випущеної продукції.

7.6. Аналіз якості та конкурентоспроможності продукції.

7.7. Методика аналізу інноваційного розвитку підприємства.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 7

Продуктивна виробнича діяльність підприємства в умовах формування ринкового середовища визначається параметрами виробництва та продажу продукції з метою одержання прибутку. Засвоєння матеріалу за темою сприятиме формуванню у студентів знань щодо комплексу методів і прийомів економічного аналізу для обґрунтування й оптимізації виробничої програми, яка являє собою важливу компоненту загального процесу діяльності суб'єктів господарювання. Цікавим за змістом є підбір аналітичних завдань, скомпонованих за матеріалами теми.

Важливо розуміти, що забезпечення стабільності під час виконання виробничої програми сприяє побудові конкурентоспроможної стратегії й тактики бізнесу в умовах посилення глобалізаційних процесів у економіці.

Розвиток інтелектуально-аналітичних здібностей студента уможливується в процесі вивчення сучасних методів оцінки виконання виробничої програми, діагностики та прогнозування господарської діяльності підприємств різних форм власності.

Вивчивши МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН

ЗНАТИ:

- особливості формування виробничої програми в умовах ринкового середовища;

- джерела інформації для аналізу виробничої програми;
- загальну модель визначення параметрів виробничої програми;
- методику маржинального аналізу за обґрунтування виробничої програми;
- методику АВС-аналізу за оптимізації асортименту та структури випуску продукції;
- сутність методу МАРКОН, його переваги та недоліки;
- методику аналізу виконання плану за асортиментом та ритмічністю виробництва продукції;
- знати основні показники, що характеризують якість та конкурентоспроможність продукції, методику узагальнення одиничних показників у єдиний інтегральний показник;
- методику аналізу інноваційного розвитку підприємства;

УМІТИ:

- обирати необхідні прийоми і методики для проведення аналізу виробничої програми;
- оцінювати динаміку обсягів виробництва та виконання виробничої програми в цілому по підприємству та за окремими видами продукції;
- робити узагальнюючу оцінку рівня якості продукції та підраховувати резерви збільшення доходу внаслідок підвищення якості продукції та недопущення браку;
- аналізувати процеси інноваційного розвитку підприємства, якості та конкурентоспроможності, розробляти проекти управлінських рішень, оргтехзаходів, програм;
- виявляти тенденції та можливості розвитку виробництва з використанням прийомів прогнозування.

7.1. Зміст, завдання та інформаційне забезпечення аналізу виробництва продукції

Виробнича програма — це система адресних завдань з виробництва й доставки споживачам продукції відповідної якості та в установлені терміни згідно з договорами поставки у розгорнутій номенклатурі й асортименті

Загальна мета аналізу виробництва продукції — обґрунтування шляхів збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції порівняно з конкурентами, визначення оптимального обсягу, номенклатури й асортименту продукції потрібної якості для укладання договорів з її виробництва та поставки за максимального використання потенціалу підприємства і досягнення стійкої прибутковості його виробничої діяльності

Під час розроблення виробничої програми необхідно враховувати

У міру насичення ринку та посилення конкуренції не виробництво визначає обсяги продажу, а навпаки, можливий обсяг продажу є основою розробки виробничої програми

Завдання аналізу

Оцінка якості формування виробничої програми, напруженості та обґрунтованості планів діяльності як загалом по підприємству, так і за окремими виробничими підрозділами

Аналіз динаміки обсягів виробництва та визначення впливу факторів на зміну загальних обсягів виробництва в цілому по підприємству та за окремими видами продукції

Аналітичне обґрунтування оптимальних обсягів виробництва з метою максимізації доходу та операційного прибутку

Оцінка виконання виробничої програми (бюджету виробництва) за асортиментом, номенклатурою, якістю, конкурентоспроможністю, ритмічністю

Виявлення та кількісна оцінка резервів збільшення виробництва та реалізації продукції, розроблення рекомендацій щодо засвоєння виявлених резервів

**Особливості формування
виробничої програми
в умовах ринкового середовища**

→ Пріоритети у визначенні засад виробничої діяльності мають не виробники, а споживачі продукції, які визначають оптимальний обсяг, асортимент, якість та інші характеристики продукції. Участь виробників у ринковому середовищі визначається параметрами ринку продукції (ємності, насиченості, конкурентоспроможності)

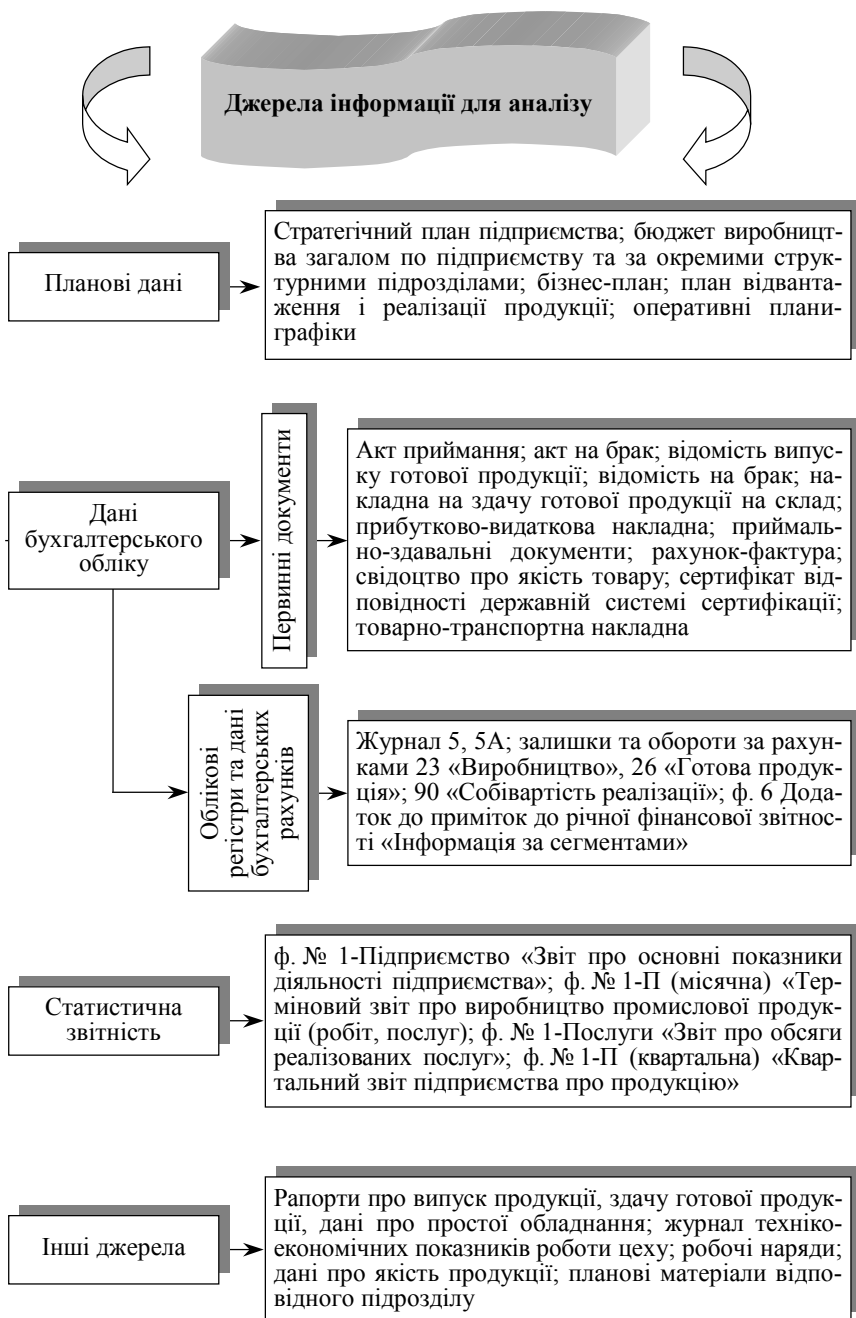
→ Державне регулювання окремих видів виробничої діяльності, що виражається в обмеженні чи забороні деяких виробництв (зброї, тютюнових виробів, алкогольних напоїв, фармацевтичної продукції) за допомогою ліцензування чи квотування торговельного обороту. Через систему пільг стимулюється виробництво малоефективних, але життєво необхідних виробництв (соціальних продуктів)

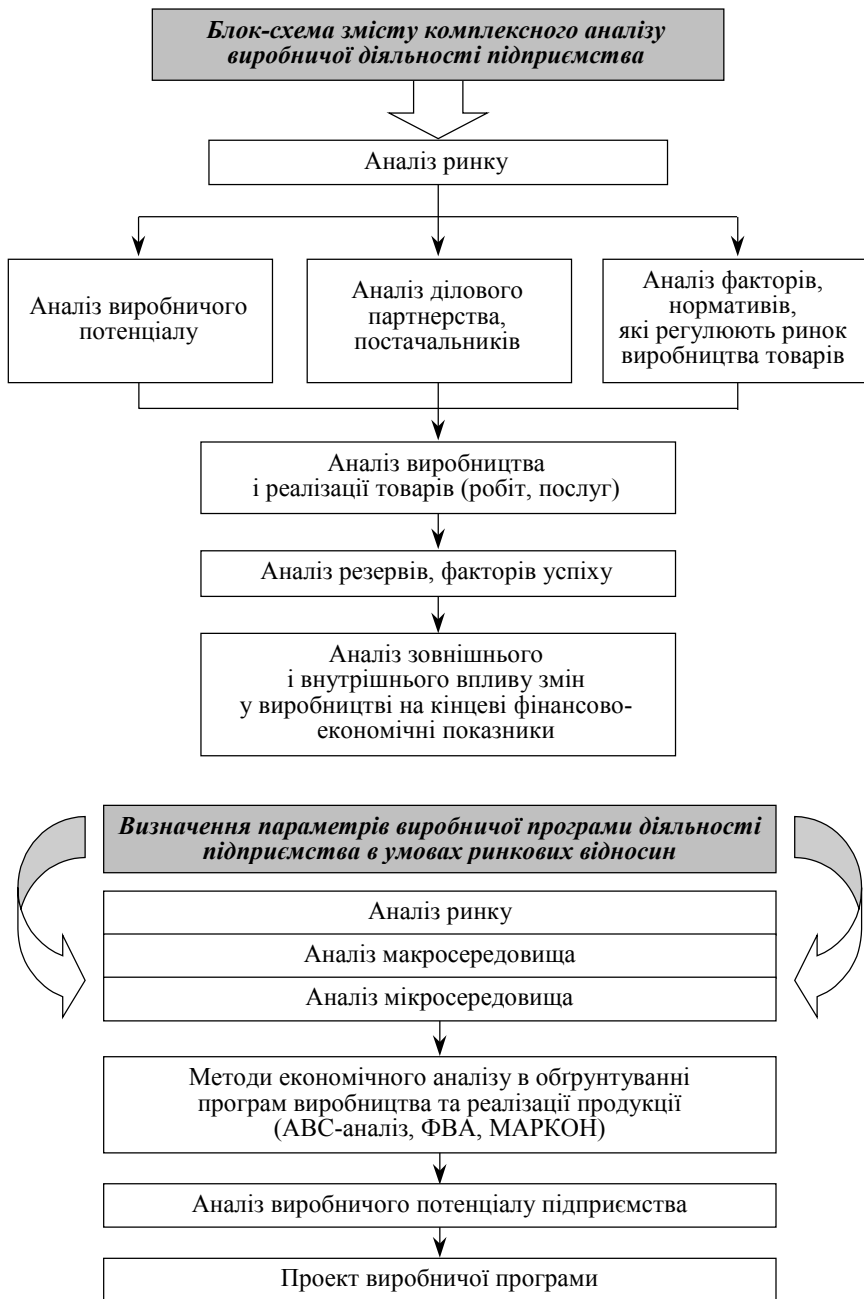
→ Виробнича діяльність пов'язана з ризиком вкладень у відповідну сферу. Для мінімізації ризику під час розроблення виробничої програми слід орієнтуватися на «портфель замовлень»

→ Налагодження системи партнерських відносин щодо створення необхідних умов виробництва за допомогою аналітичних досліджень вибору обґрунтування партнерів господарської діяльності

→ Досягнення тісної інтеграції тактичних і стратегічних цілей у виробництві за допомогою оперативного маневрування ресурсами і капіталом з метою максимального використання сприятливих умов зовнішнього економічного середовища та мінімізації можливих втрат

→ Максимальне використання економічного потенціалу підприємства, досягнень науки і техніки, підвищення конкурентоспроможності продукції

7.2. Використання маржинального аналізу (CVP-аналізу) для обґрунтування виробничої програми та формування портфеля замовлень

Оснoву обґрунтування виробничої програми складає визначення *мінімального обсягу реалізації продукції*, що забезпечує підприємству беззбиткову роботу.

Використання методики маржинального аналізу ґрунтується на розподілі витрат на **умовно-постійні** та **умовно-змінні**

Умовно-постійні

Не залежать від обсягу виробництва і реалізації:

- амортизація;
- податок на майно;
- страхування;
- витрати на рекламу;
- заробітна плата управлінського персоналу;
- витрати на охорону;
- представницькі витрати;
- частина витрат на збут

Умовно-змінні

Залежать від обсягу виробництва і реалізації:

Прямі змінні витрати:

- Витрати сировини та матеріалів;
- Витрати на оплату праці робітників (за відрядної системи оплати праці)
- Нарахування на заробітну плату
- Інші прямі витрати

Накладні змінні витрати:

- витрати на утримання та експлуатацію устаткування;
- загальновиробничі витрати

Під «**точкою беззбитковості**» розуміють мінімально допустимий дохід (МДД), за якого підприємство не отримує прибутку, але й не несе збитку:

$$\text{МДД} = \frac{B_{\text{пост}}}{M_3} D_{\text{заг}} ,$$

де $B_{\text{пост}}$ – умовно-постійні витрати;

$D_{\text{заг}}$ – загальні доходи підприємства;

M_3 – загальний маржинальний дохід підприємства ($M_3 = D_{\text{заг}} - B_{\text{зм}}$)

$B_{\text{зм}}$ – змінні витрати підприємства

На основі точки беззбитковості розраховується найважливіший показник фінансового аналізу – **рівень фінансової міцності (РФМ)**, під яким розуміють питому вагу (частку) мінімально допустимого доходу підприємства у сукупному доході. Чим нижчою є частка МДД підприємства у сукупному доході, тим вищий запас його фінансової міцності.

Запас фінансової міцності (ЗФМ) указує на рівень зниження сукупного доходу, що його здатне витримати підприємство без загрози стійкості його фінансовому стану, і який розраховується за формулою

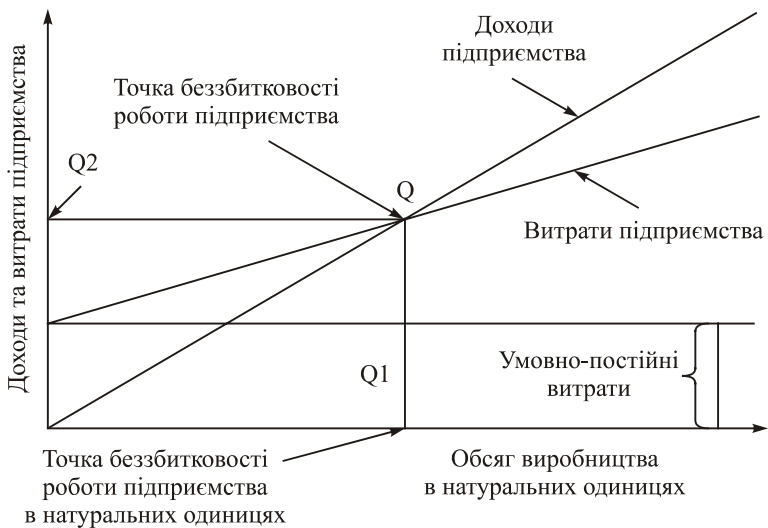
$$\begin{aligned} \text{ЗФМ} &= 100 - \text{РФМ} = 100 - \frac{\text{МДД}}{D} \cdot 100 = \\ &= 100 - \frac{\frac{B_{\text{пост}}}{D - B_{\text{зм}}} \cdot D}{D} \cdot 100 = \left(1 - \frac{B_{\text{пост}}}{D - B_{\text{зм}}} \right) \cdot 100, \end{aligned}$$

де МДД – мінімально допустимий дохід;

D – чистий дохід підприємства;

$B_{\text{пост}}$ – витрати постійні;

$B_{\text{зм}}$ – витрати змінні

**Точка безбитковості роботи підприємства
в натуральних одиницях розраховується за формулою**

$$Q1 = \frac{B_{\text{пост}}}{M_3} Q,$$

якщо ж планується отримати певний рівень прибутку, то формула набуває такого вигляду:

$$Q1 = \frac{B_{\text{пост}} + P}{M_3} Q,$$

де $B_{\text{пост}}$ – умовно-постійні витрати;

Q – фактичний обсяг виробництва підприємства;

M_3 – загальний маржинальний дохід підприємства ($M_3 = D_{\text{заг}} - B_{\text{зм}}$);

P – плановий прибуток

7.3. Способи оптимізації асортименту та структури випуску продукції з метою максимізації доходу та прибутку на основі АВС-аналізу, функціонально-вартісного аналізу, матриці «МАРКОН»

АВС-АНАЛІЗ

Вихідною позицією застосування методу «АВС» є ранжування виробленої продукції, що входить у виробничу програму, за трьома групами, які різняться обсягом та рентабельністю

Результати АВС-аналізу показують, яким виробам слід надавати перевагу, а які небажані в асортименті

Відповідно до обраного критерію виробнича номенклатура поділяється за значенням і обсягом випуску виробів на такі групи

група А – найважливіша група виробів, яка включає приблизно 15–20 % номенклатурних позицій виробничої програми (мале число великого значення)

група В – за важливістю це середня група, включає 20 % номенклатурних позицій виробничої програми (середнє число середнього значення)

група С – суттєво не важлива, включає 60–65 % номенклатурних позицій виробничої програми (велике число малого значення)

АВС-аналіз виробничої програми може здійснюватись за такими основними критеріями

1. Питома вага продукції в загальному обсязі реалізації

2. Частка в загальних витратах (собівартість)

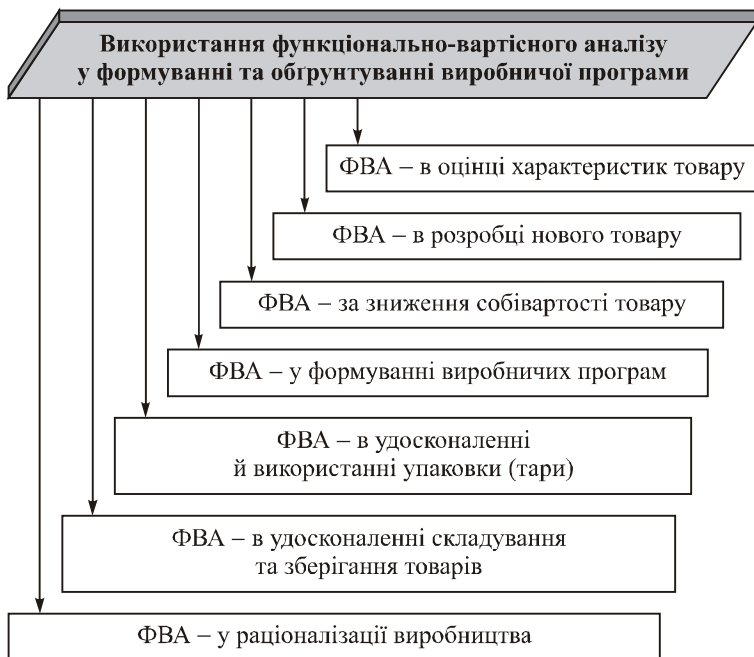
3. Частка в прибутку (рентабельність)

АВС-АНАЛІЗ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ

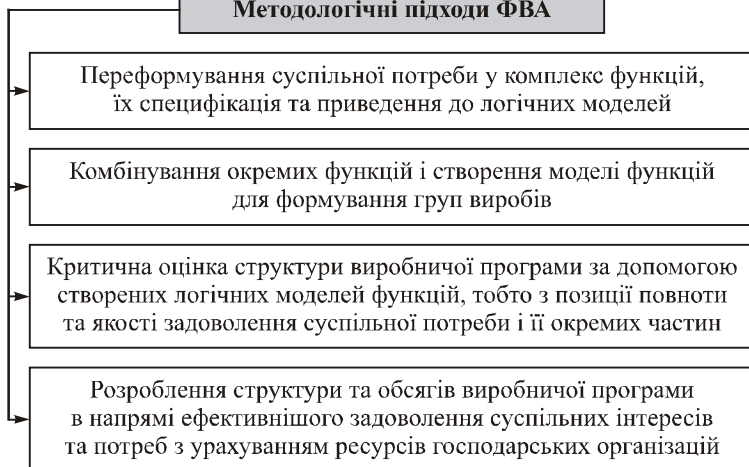
Категорії «АВС»-груп	Кількість виробів	Частка в асортименті, у % до підсумку	Частка в збуті, витра- тах, прибутку у % до підсумку
Ранжування виробів за обсягом збуту (реалізації), грн			
«А» — великий внесок в обсяг реалізації (понад 80 %)	8	9,6	87,7
«В» — середній внесок (5—15 %)	29	35,0	11,0
«С» — невеликий внесок (до 5 %)	46	55,4	1,3
Разом	83	100,0	100,0
Ранжування виробів за сумою витрат (собівартості), грн			
«А» — частка у витратах (понад 80 %)	11	13,3	88,2
«В» — частка у витратах (5—15 %)	23	26,5	9,7
«С» — частка у витратах (до 5 %)	49	59,0	2,1
Разом	83	100,0	100,0
Аналіз збуту за сумою прибутку, грн			
«А» (понад 80 %)	5	6,0	86,0
«В» (5—15 %)	17	20,5	11,1
«С» (до 5 %)	61	73,5	2,9
Разом	83	100,0	100,0

Перевагою АВС-аналізу є кількісне вимірювання значущості окремих видів продукції в обсязі доходів підприємства і в розмірі прибутку та їх внеску в кінцеві результати діяльності підприємства. За допомогою цього методу можна проілюструвати абсолютне й відносне значення продуктів та їхніх груп при обґрунтуванні виробничої програми підприємства. **Недоліком даного методу** є його трудомісткість

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ВАРТІСНИЙ АНАЛІЗ

Методологічні підходи ФВА

Використання матриці МАРКОН при аналітичному обґрунтуванні оптимального асортименту продукції

У методі МАРКОН використовуються три цільові параметри,
що вказують на ефективність асортиментної позиції

1) загальна маржа, маржинальний дохід або маржинальний прибуток (MCA):

$$MCA = PQ - CQ,$$

де P — ціна одиниці продукції;

З — середні змінні витрати на одиницю продукції;

Q — кількість проданих одиниць продукту

2) маржа на одиницю продукції (MCU):

$$MCU = MCA/Q$$

3) відсоток (частка) валової маржі (MCI):

$$MCI = MCA/(P \cdot Q) \text{ або } MCU/P$$

*Інформаційною базою методу МАРКОН слугує база даних,
яка включає*

→ асортиментні позиції, що випускаються підприємством

→ середню ціну продажу з урахуванням усіх знижок (по кожній позиції)

→ обсяг реалізації в натуральних одиницях (по кожній позиції)

→ виручку-нетто (по кожній позиції)

→ змінні витрати на одиницю продукції (по кожній позиції)

→ загальну валову маржу MCA (по кожній позиції)

→ абсолютну валову маржу на одиницю продукції MCU (по кожній позиції)

→ відсоток (частку) валової маржі MCI (по кожній позиції)

Послідовність аналізу асортименту випуску продукції підприємства за методом МАРКОН

Перший етап реалізації методу — складання бази даних

На другому етапі надаються двійкові коди (0 і 1) різним параметрам кожного артикулу на підставі того, чи дає артикул за даним конкретним параметром «вигоду» або «програш» щодо середньозваженого значення даного критерію за товарним асортиментом

На третьому етапі будуються гради (матриці) для аналізу всіх асортиментних позицій. Для цього необхідно побудувати таблицю подвійного введення, у вертикальних колонках якої вказуються трійки кодів Q, P, Z, а в горизонтальних — трійки кодів MCA, MCU, MCI

На четвертому етапі аналізу в матриці виявляються можливі однорідні групи. За використання середньозваженого значення для визначення дво-значного коду виходить, що із 64 теоретично можливих осередків (8×8) залишаються тільки 24 математично можливі осередки, розбиті на однорідні групи

На п'ятому етапі всі асортиментні позиції підприємства заносяться в матрицю МАРКОН, проводиться аналіз отриманого результату. На основі аналізу можна зробити відповідні висновки щодо політики розвитку й існування конкретної продукції в асортименті виробництва підприємства

Можливі асортиментні групи матриці МАРКОН

QPC \ AUI	111	110	101	100		011	010	001	000
111									
110	Білі гіганти					Сині карлики			
101									
100	Червоні гіганти								
011									
010						Білі карлики			
001	Чорні діри								
000						Супутники			

Матриця МАРКОН характеризується такими особливостями:

у верхній частині матриці розташовані осередки, в яких згруповані артикули з високою сумою загальної валової маржі,

у нижній частині матриці — осередки з низькою сумою загальної маржі;

у лівій частині матриці — осередки з високими об'ємними показниками,

у правій частині матриці — осередки з низькими об'ємними показниками

Застосування методу МАРКОН на підприємстві «Х» дозволяє виділити пріоритетні види продукції та визначити напрями маркетингової діяльності. Детально проаналізувавши положення кожного артикула в матриці МАРКОН, можна прийняти обґрунтовані рішення щодо доцільності додаткового виробництва окремих видів продукції, урахувуючи їх перспективність, попит, «маржинальну міцність», тобто оцінити перспективність вкладень в окремі асортиментні позиції

**За розташуванням у матриці МАРКОН
асортиментним групам виробів надаються
такі характеристики**

«Білі гіганти» (товари, що потрапляють в осередки матриці **111/111; 110/111; 101/111; 110/110**) — вони успішно продаються на ринках зі стабільним або зростаючим попитом, що приносять фірмі основні прибутки внаслідок великих обсягів продажу і великої валової маржі

«Червоні гіганти» (товари, що потрапляють в осередки матриці з кодами **110/100; 101/101; 101/100; 100/100**) — мають також «енергію», хоча й меншу, ніж білі гіганти. Унаслідок великих обсягів продажу вони мають високе значення загальної валової маржі, хоча маржа на одиницю у них нижча, ніж у «білих гігантів». Відповідно товари даної групи приносять значну частку прибутку

«Сині карлики» (товари, що потрапляють в осередки матриці з кодами **011/111; 010/111; 001/111; 010/110**) — відрізняються значною рентабельністю, але користуються обмеженим попитом. Це може бути елітний товар високої якості (високі ціни і припустимі змінні витрати виробництва за малого попиту). Товари даної групи мають бути в центрі уваги маркетологів як перспективний високорентабельний товар із сильною «енергією»

Якщо не здійснювати контроль витрат і не просувати більш інтенсивно на ринок **«червоного гіганта»**, то він згодом може перетворитися на **«чорну діру»** (осередки матриці з кодами **101/001; 110/000; 101/000; 100/000**), тобто товар, що поглинає великий обсяг ресурсів, але не приносить відповідну віддачу у вигляді валової маржі. Такі товари необхідно або знімати з виробництва, або, якщо керівництво відчуває, що потенціал продажу у них іще є, вкладати кошти в удосконалення їх виробництва та більш активно просувати на ринок

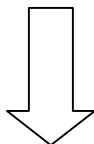
«Білі карлики» (товари, що потрапляють в осередки матриці з кодами **110/011; 100/011; 010/111; 100/010**) — продукція має певний резерв рентабельності, але внаслідок малих обсягів продажу не приносить значного абсолютного доходу і валової маржі. Це можуть бути нові товари, що вводяться на ринок, або різновиди основних товарів, які насичують асортимент фірми. Позиція **«білого карлика»** за зниження рентабельності перетворюється на **«супутника»**, а за помилкових рішень керівництва стосовно можливостей продукту і відсутності дієвого контролю витрат — на **«чорну діру»**

«Супутники» (товари, що потрапляють в осередки з кодами **001/001; 010/000; 001/000; 000/000**) — не приносять високих прибутків, але й не виробляються у великому обсязі. Ситуація характерна, коли керівництво не поспішає знімати з виробництва якийсь «безперспективний» з погляду прибутку товар, обмежуючи обсяг його виробництва, або цей товар, незважаючи на свою фінансову вразливість, необхідний фірмі для певних цілей (престиж, реклама, традиції, соціальна значимість)

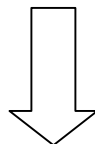
**Коди моделей холодильних приладів
за параметрами для побудови матриці МАРКОН
для підприємства «Х»**

Вид продукції	Q	P	C	A	U	I
H-241-7	0	0	1	0	0	0
H-239-7	1	1	0	1	1	1
H-183-7	0	1	0	0	1	1
H-245-6	0	0	1	0	0	0
H-548-7	0	0	1	0	0	0
H-155-3	0	0	1	0	0	0
H-180-7	0	1	0	0	1	1
H-241	1	0	1	1	0	1
H-184-7	0	1	0	1	1	1
H-241-6	1	0	1	0	0	0
H-218-7	0	1	0	1	1	1
H-183-7 Оскар	0	1	0	0	1	1
H-244-7	0	0	0	0	0	0
H-245-7	0	0	1	0	0	0
H-244-6	0	1	0	0	1	1
H101-7 Оскар	0	1	0	0	1	1
H-245	1	0	1	1	0	0
H-244	1	0	1	1	0	0
H-184-7 Оскар	0	1	0	0	0	0
H-180-7 Оскар	0	1	0	0	1	0
H-244-ЕК	0	0	0	0	0	0
H-239-7 ЕК	0	1	0	0	0	0
H-245-ЕК	0	0	1	0	0	0
H-548-7 ЕК	0	0	1	0	0	0
H-241 ЕК	0	0	1	0	1	1
H-218-7 Оскар	0	1	0	0	1	1
H-239-7 Оскар	0	1	0	0	1	1

Після кодування відповідних моделей холодильних приладів,
для аналізу їх пріоритетності, асортиментні позиції вводяться
в матрицю МАРКОН, яка буде виглядати так

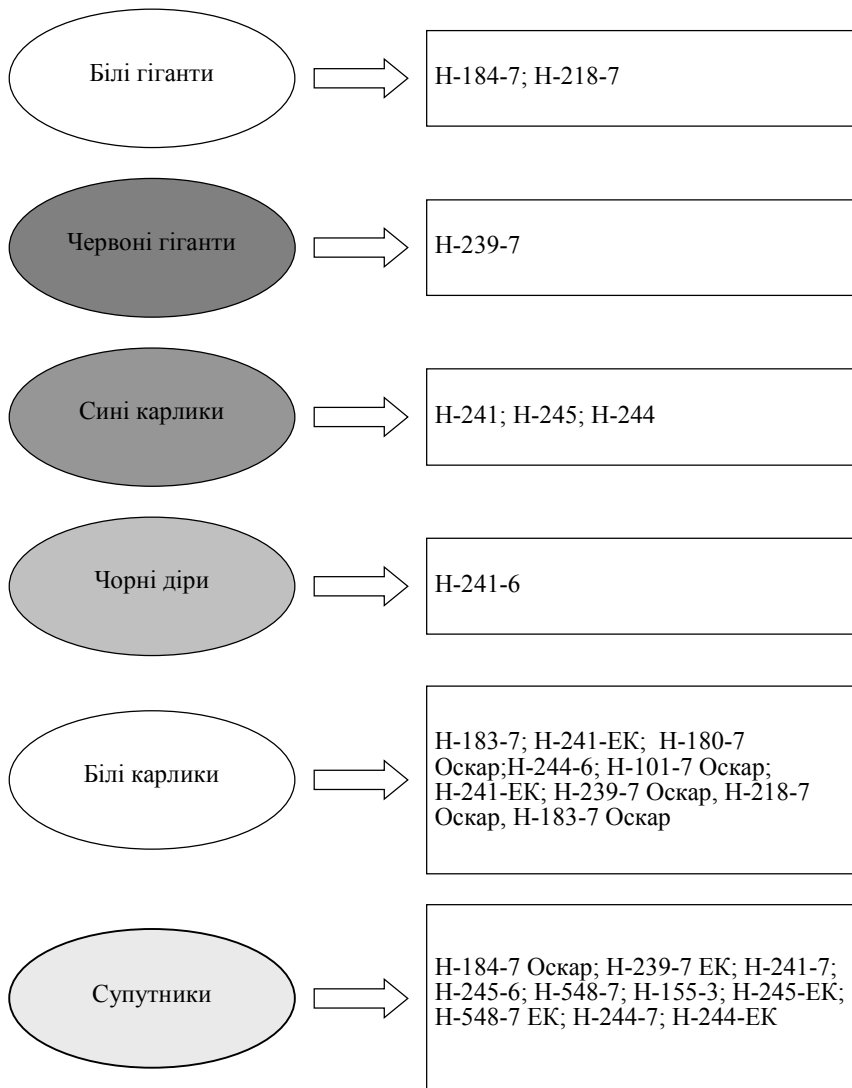

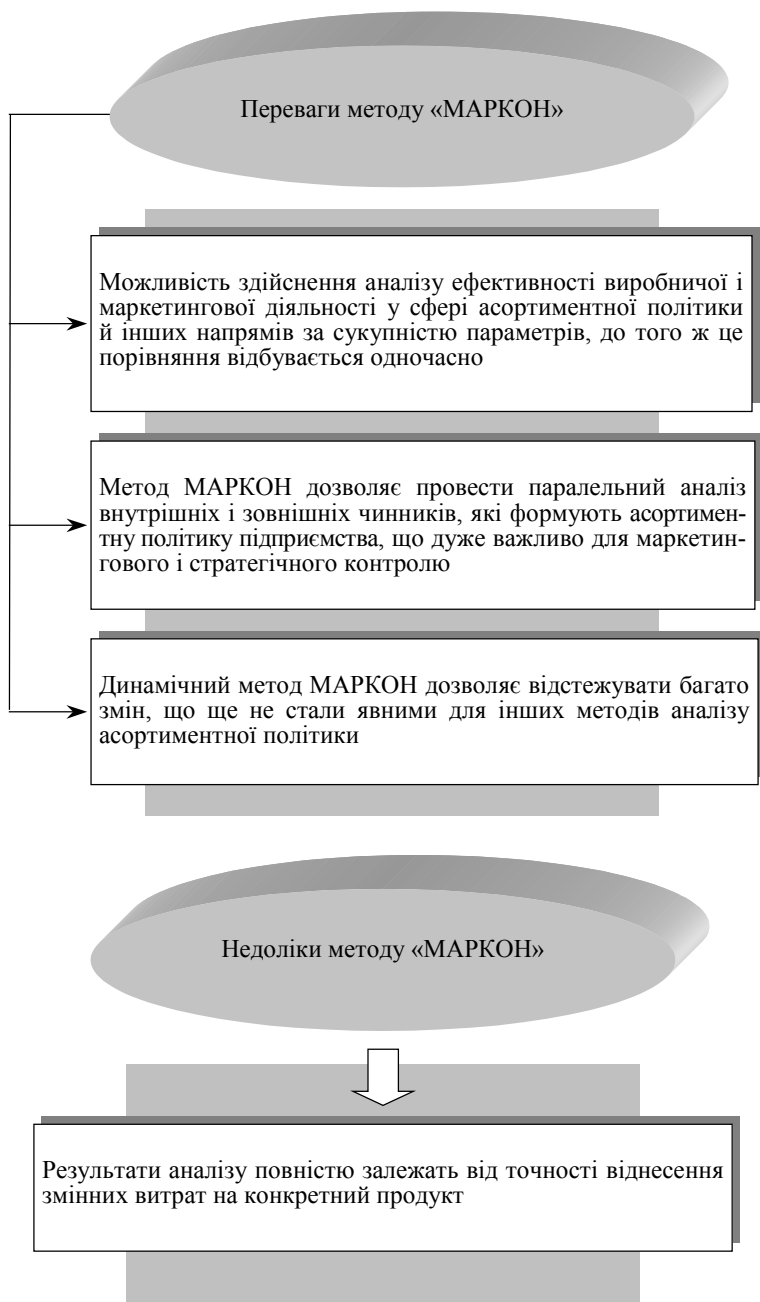
Матриця МАРКОН
для підприємства «Х»

	111	110	101	100	011	010	001	000
111		Н-239-7				Н-184-7 Н-218-7		
110								
101			Н-241					
100			Н-245 Н-244					
011						Н-183-7 Оскар Н-180-7 Н-183-7 Н-244-6 Н-101-7 Оскар Н-241-ЕК Н-239-7 Оскар		
010						Н-180-7		
001								
000			Н-241-6			Н-184-7 Оскар Н-239-7 ЕК	Н-241-7 Н-245-6 Н-548-7 Н-155-3 Н-245-7 Н-245-ЕК Н-548-7ЕК	Н-244-7 Н-244-ЕК

Розподіл основних моделей холодильних приладів підприємства «Х»
за асортиментними групами матриці МАРКОН

7.4. Аналіз динаміки обсягів виробництва та оцінка виконання виробничої програми по підприємству, центрах відповідальності та окремих видах продукції

Аналіз динаміки обсягів виробництва здійснюється на основі таких показників:

- абсолютний приріст валової та товарної продукції підприємства загалом;
- абсолютний приріст обсягів виробництва окремих видів продукції;
- темп зростання обсягу виробництва підприємства загалом;
- темп зростання обсягів виробництва окремих видів продукції;
- темп приросту обсягів валової та товарної продукції підприємства;
- темп приросту обсягів виробництва окремих видів продукції

Аналіз динаміки реалізації основних видів продукції може здійснюватись на основі таблиці

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ОСНОВНИХ ВИДІВ

Вироби	Обсяг виробництва продукції, тис. шт.			Ланцюгові темпи зростання		Абсолютний приріст	
	Рік			%		Тис. шт.	
	2008	2009	2010	2009 до 2008	2010 до 2008	2009 порівняно з 2008	2010 порівняно з 2009
Продукція «А»	300	350	360	117	103	50	10
Продукція «Б»	500	520	580	104	112	20	60
Продукція «В»	200	240	300	120	125	40	60
Усього	1000	1110	1240	111	112	110	130

Аналіз динаміки обсягів реалізації проводиться на основі таких показників

Базисні темпи зростання і приросту

Ланцюгові темпи зростання і приросту

Середньорічні темпи зростання і приросту

Середньорічний темп зростання (зниження) реалізації продукції або приросту (АТ) можна розрахувати за **середньгеометричною** або **середньоарифметичною** зваженою

Середньоарифметична темпів зростання обсягів виробництва обчислюється за формулою:

$$T_{ap} = (T_1 + T_2 + T_3)/3.$$

Середньгеометрична темпів зростання (зниження) обсягів виробництва обчислюється за формулою:

$$\bar{T} = \sqrt[n]{T_1 \times T_2 \times T_3}$$

Оцінка виконання **плану виробництва** за звітний період (місяць, квартал, рік) може здійснюватись на основі таблиці

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВОМ ЗА РІК

Виріб	Випуск продукції, тис. шт.			
	План	Факт	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
Продукція «А»	380	360	-20	-5,3
Продукція «Б»	500	580	+80	+16
Продукція «В»	320	300	-20	- 6,3
Всього	1200	1240	+40	+3,3

7.5. Аналіз виконання бюджету за асортиментом та структурою випущеної продукції

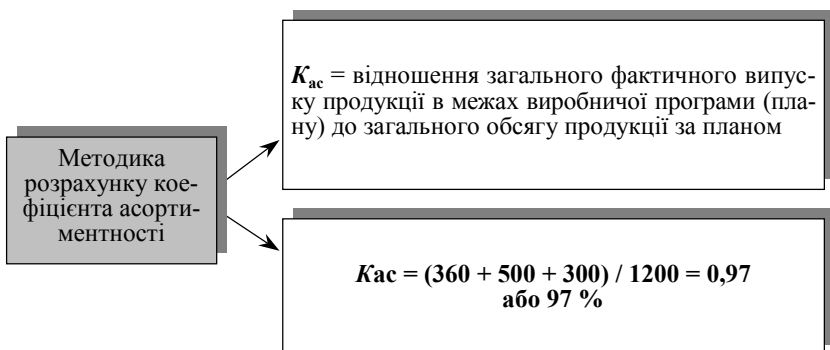
Мета аналізу – обґрунтування рекомендацій щодо зміни асортименту та структури випуску продукції на майбутній період з урахуванням потреб ринку, внутрішнього потенціалу підприємства та стратегічних цілей щодо підвищення прибутковості діяльності

Номенклатура – це перелік найменувань окремих видів продукції і їх кодів, установлених для відповідних видів продукції у загальному класифікаторі промислової продукції

Вид продукції	Згідно з бюджетом (планом)	Фактично	Відхилення від плану	Зараховується у виконання плану з асортименту
Продукція «А»	380	360	–20	360
Продукція «Б»	500	580	+80	500
Продукція «В»	320	300	–20	300
Усього	1200	1240	+40	1160

Обґрунтування необхідності вдосконалення асортименту випуску продукції з метою підвищення прибутковості діяльності підприємства

Первинний варіант асортименту

Показники	A	B	C	Усього
Ціна	5	10	12	
Обсяг реалізації, шт.	200	200	150	
Виручка (дохід)	1000	2000	1800	4800
Змінні витрати на 1 од.	6	7,5	5	×
Змінні витрати всього	1200	1500	750	3450
Маржинальний дохід на 1 од.	-1	+2,5	+7	×
Маржинальний дохід загальний	-200	+500	+1050	1350
Постійні витрати	417	522	261	1200
Прибуток по продуктах	-217	-22	+789	+550
Прибуток на 1 од.	-1,085	-0,11	+5,26	×
Рентабельність, %	-21,7	-1,1	+43,8	11,45

Збільшення випуску нерентабельної продукції «В» на 200 одиниць

Показники	A	B	C	Усього
Ціна	5	10	12	
Обсяг реалізації, шт.	200	400	150	
Виручка (дохід)	1000	4000	1800	4800
Змінні витрати на 1 од.	6	7,5	5	×
Змінні витрати всього	1200	3000	750	3450
Маржинальний дохід на 1 од.	-1	+2,5	+7	×
Маржинальний дохід загальний	-200	+1000	+1050	1350
Постійні витрати	417	522	261	1200
Прибуток по продуктах	-217	+478	+789	+1050
Прибуток на 1 од.	-1,085	+1,195	+5,26	×
Рентабельність, %	-21,7	+11,95	+43,8	21,88

7.6. Аналіз якості та конкурентоспроможності продукції

Якість продукції — це сукупність властивостей і характеристик продукції (або послуг) відповідного рівня, котрі характеризують ступінь задоволення нею відповідних суспільних потреб

Основними завданнями аналізу якості продукції є

- оцінка динаміки показників якості, виконання завдання щодо їх рівня
- вивчення причин впливу на зміну якості продукції
- оцінка впливу якості продукції на показники діяльності підприємства
- обґрунтування пропозицій щодо прийняття оптимальних рішень з управління якістю продукції

Органоліптичний

**МЕТОДИ
ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ
ЯКОСТІ
ПРОДУКЦІЇ**

Диференційований

Об'єктивний

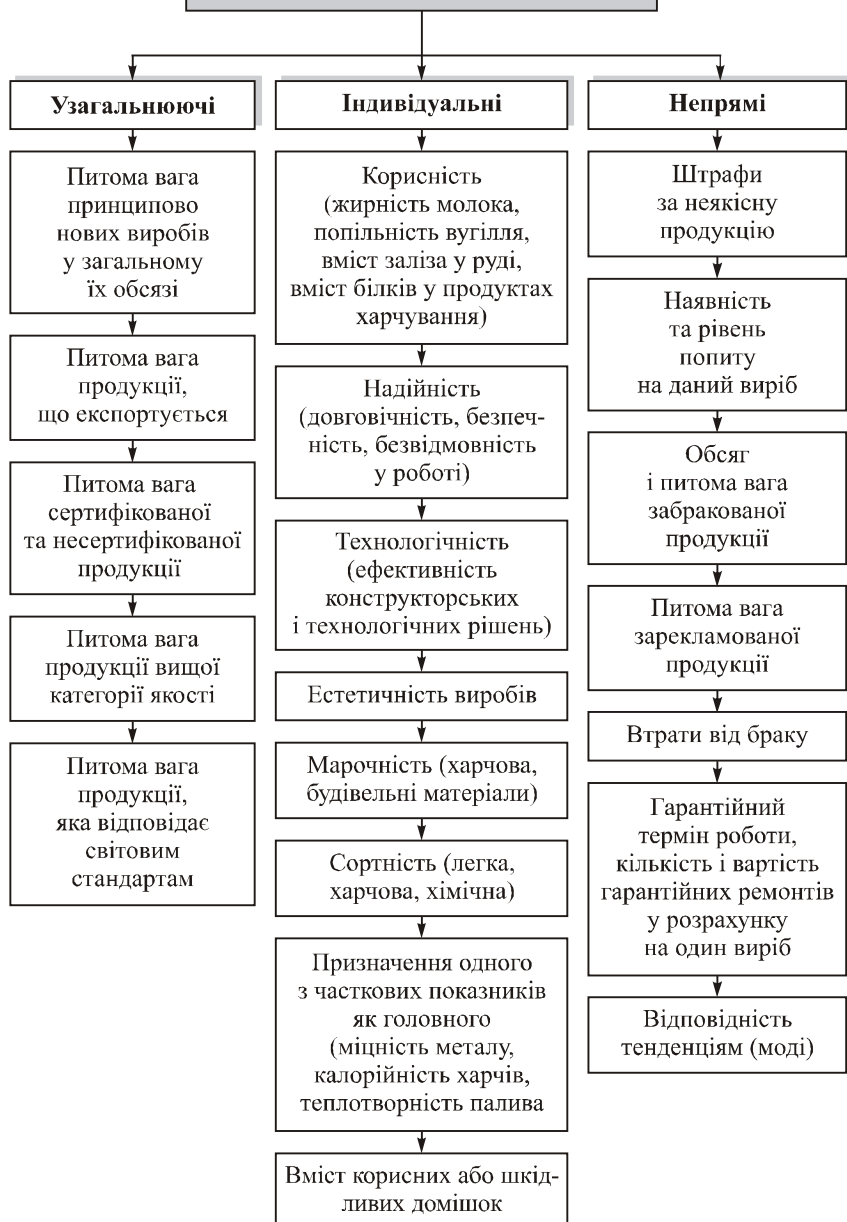
Комплексний

Показник якості продукції — це кількісна характеристика однієї або кількох властивостей продукції, що становлять її якість.

Джерела інформації для аналізу якості продукції

патенти
нормативно-технічна документація
акти випробувань
дані лабораторного контролю
дані відділів технічного контролю
журнали та графіки бездефектності продукції

ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Методи проведення узагальнюючої оцінки виконання
планів з якості продукції

метод порівняння фактичної питомої ваги з плановою, або з фактичною питомою вагою минулих періодів сертифікованої продукції, віднесеної до різних категорій якості; забракованої та зарекламованої продукції

визначення середнього коефіцієнта сортності

бальний метод

метод порівняння фактичних показників втрат браку (у сумі та відсотках до виробничої собівартості товарної продукції) з плановими (на тих підприємствах, де втрати від браку плануються) або з показниками минулих періодів, а також конкурентами

Середній коефіцієнт сортності — визначається як співвідношення вартості продукції всіх сортів та можливої вартості продукції за ціною 1 сорту

$$K_{\text{сорт}} = Q_i \cdot \Pi_i / Q_{\text{заг}} \cdot \Pi_1,$$

де $K_{\text{сорт}}$ — узагальнюючий коефіцієнт сортності;

Q_i — кількість виробленої продукції i -го сорту;

Π_i — ціна продукції i -го сорту

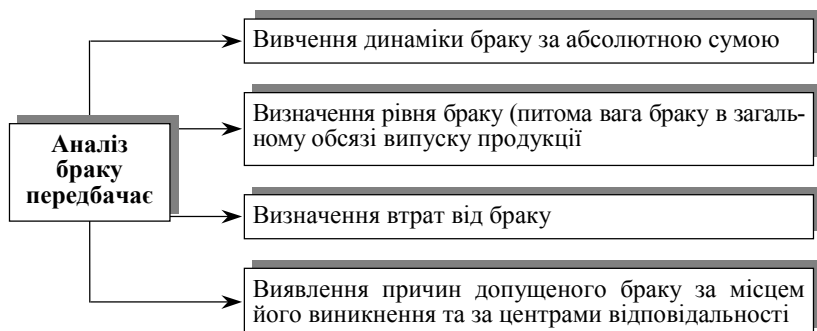
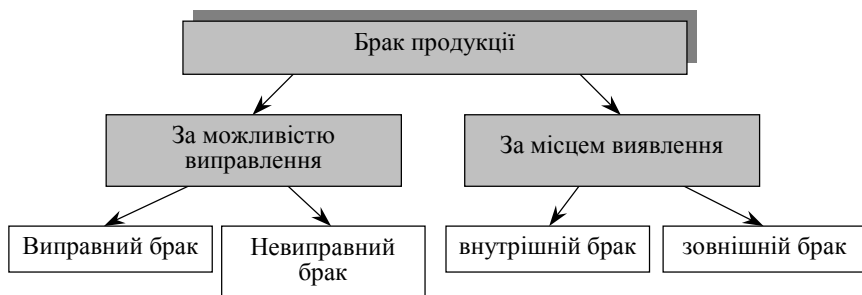
$Q_{\text{заг}}$ — загальний обсяг випущеної продукції;

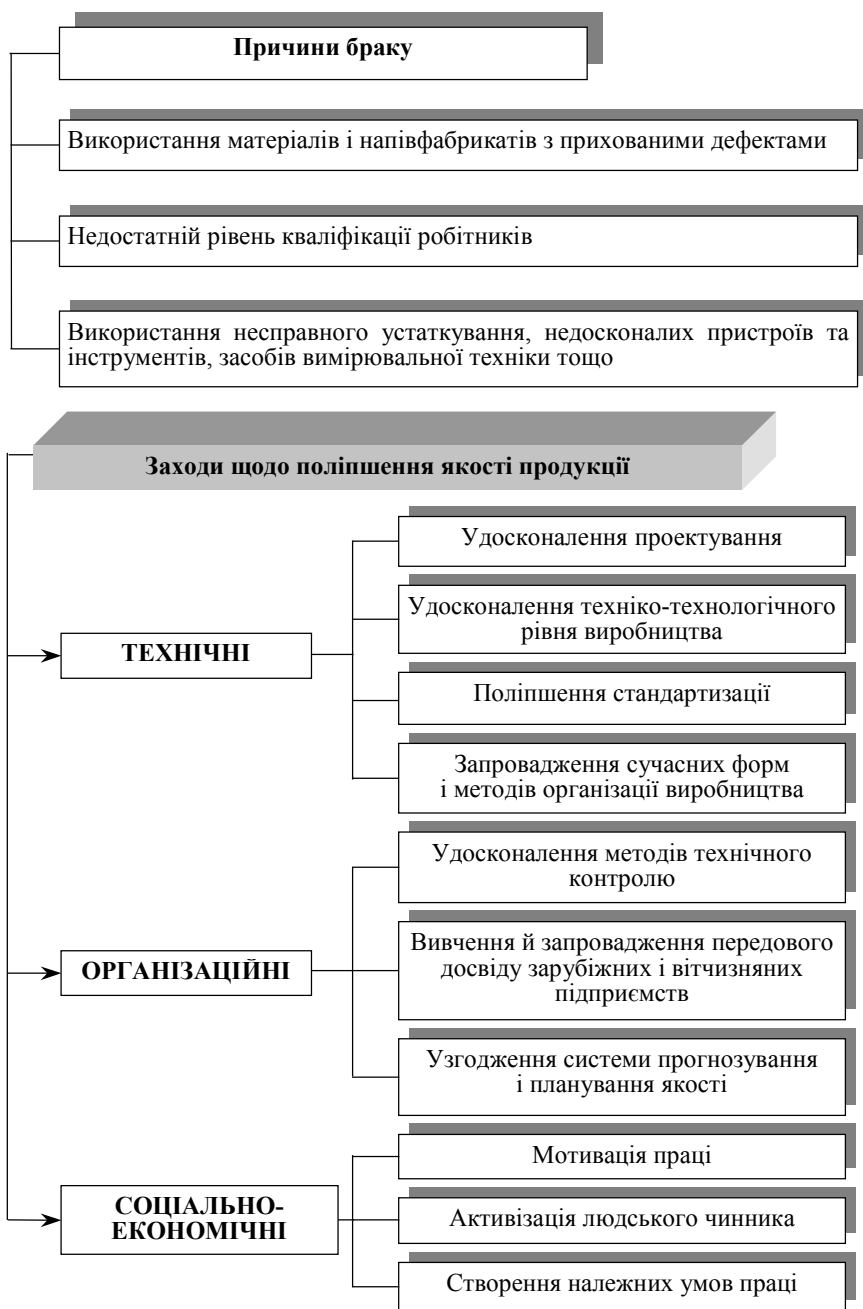
Π_1 — ціна продукції i -го сорту

АНАЛІЗ СОРТНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Сорт продукції	Ціна за 1 т	Випуск продукції, т		Вартість випуску, тис. грн			
		за планом	фактично	за планом	фактично	за ціною 1 сорту	
						за планом	фактично
1	10 000	8900	7800	89 000	78 000	89 000	78 000
2	8000	4300	5200	34 400	41 600	43 000	52 000
3	5000	3000	3700	15 000	18 500	30 000	37 000
Усього		16 200	16 700	138 400	13 8100	162 000	167 000

Коефіцієнт сортності:
 За планом — $0,8\ 54\ 321\ (138\ 400 : 162\ 000)$
 Фактично — $0,8\ 269\ 4611\ (138\ 100 : 167\ 000)$

Аналіз конкурентоспроможності продукції

Під конкурентоспроможністю розуміють характеристику продукції, яка показує її відмінність від товару-конкурента як за ступенем відповідності конкретній суспільній потребі, так і за витратами на її задоволення

Основні завдання аналізу

оцінка конкурентоспроможності продукції

вивчення факторів, що впливають на її рівень

розроблення заходів щодо забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності продукції

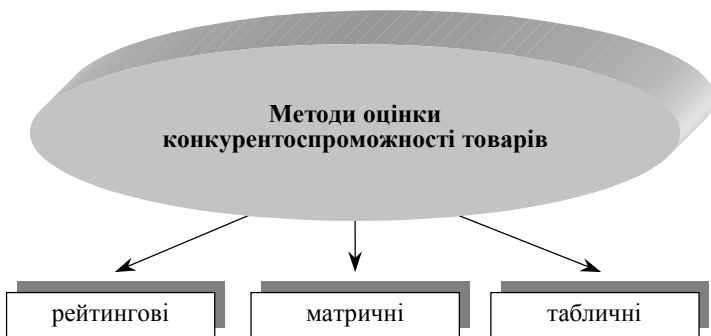
Оцінка конкурентоспроможності продукції ґрунтується на дослідженні потреб покупця та вимог ринку. Для задоволення потреб покупців товар має відповідати таким параметрам

технічним (властивість товару, галузь його використання і призначення)

ергономічним (відповідність товару властивостям людського організму)

естетичним (зовнішній вигляд товару)

нормативним (відповідність товару чинним нормам і стандартам)

Для оцінки конкурентоспроможності необхідно порівняти параметри виробу, який аналізується, і товару конкурента з рівнем, заданим потребою покупця (параметрами, прийнятими за зразок). З цією метою розраховують **одиничні та групові** показники конкурентоспроможності продукції

Одиничні показники відображають процентне відношення рівня будь-якого параметра, наприклад технічного, до величини того самого параметра виробу-конкурента (або іншого параметра, вибраного за зразок)

$$q^3 = \frac{P^3}{P_{so}} \times 100 \%,$$

де q_i — одиничний параметричний показник;

P_i — величина параметру виробу, що досліджується;

P_{io} — величина параметру виробу, прийнятого за зразок

Груповий показник (G) об'єднує одиничні показники (q_i) за однорідною групою параметрів (технічних) за допомогою вагових коефіцієнтів (a_i), визначених експертним шляхом, n — число параметрів, що підлягають розгляду

$$Gt = \sum_{i=1}^n a_i \times q_i$$

7.7. Методика аналізу інноваційного розвитку підприємства

Інновація — кінцевий результат діяльності зі створення і використання новацій, утілених у вигляді вдосконалених або нових товарів (виробів чи послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва та збуту товарів, які сприяють розвитку й підвищенню ефективності функціонування їх виробників і споживачів

Основні цілі інновацій

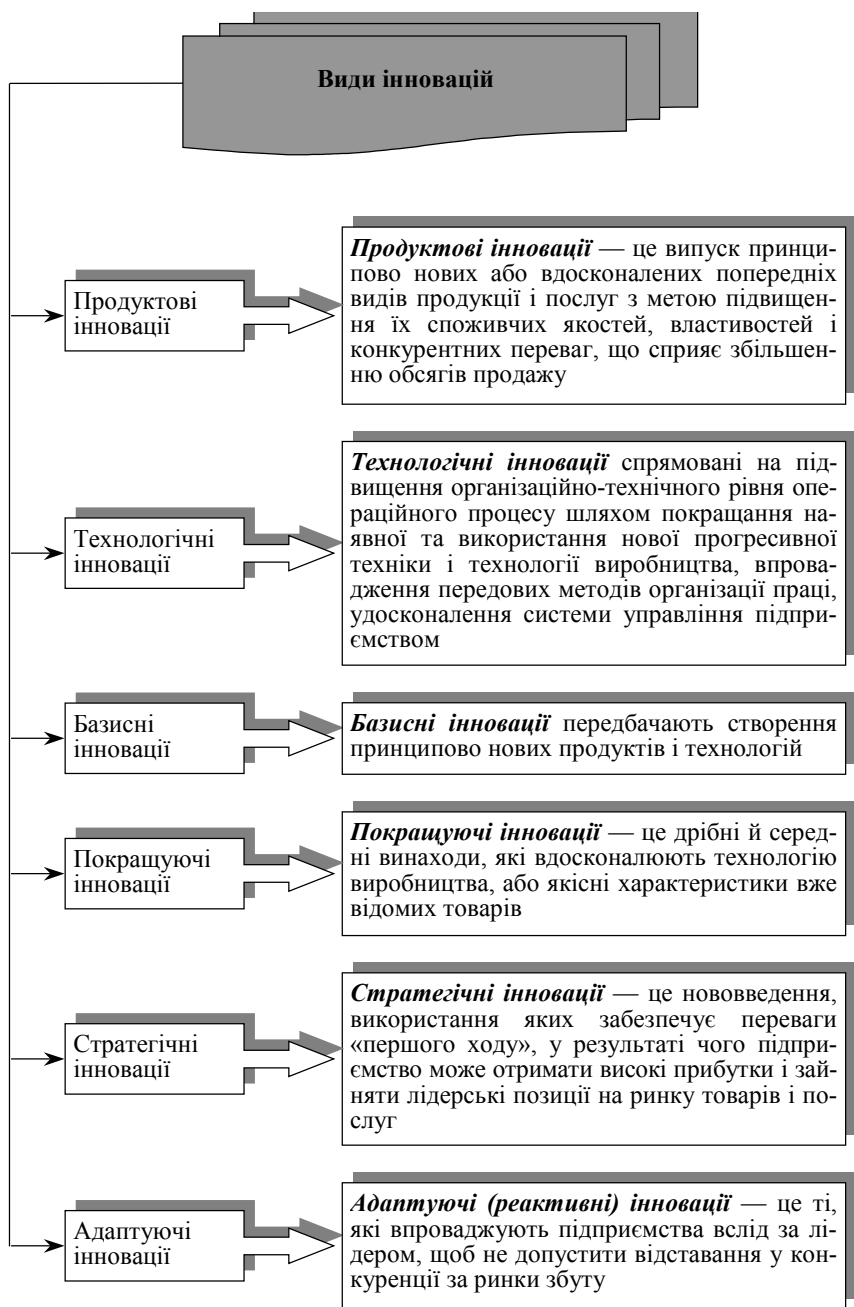
Мінімізація
собівартості
продукції
(робіт, послуг)

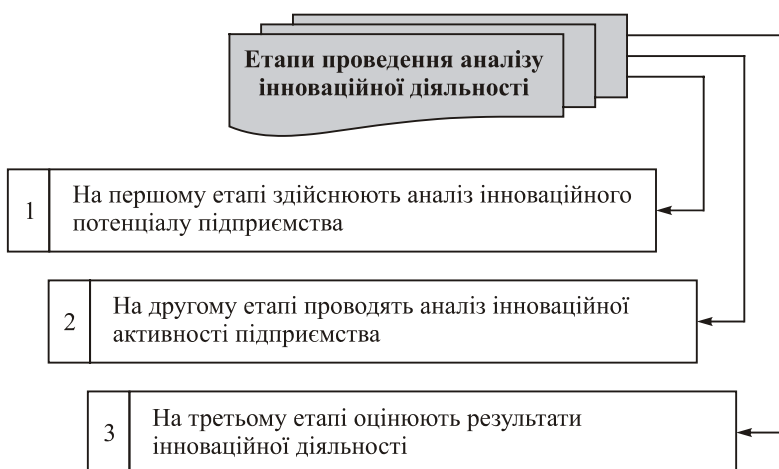
Удосконалення
технології
виробництва

Підвищення
конкурентоспро-
можності продукції
та організації

Метою аналізу
інноваційної
діяльності
підприємства є

визначення стану його інно-
ваційної активності, джерел
фінансування, а також ре-
зультатів здійснення іннова-
ційної діяльності

Показники інноваційної активності підприємства

- кількість найменувань нових видів продукції за роками;
- частка нових видів продукції в загальному її обсязі за роками;
- конкурентоспроможність технологій;
- ступінь прогресивності технологій;
- коефіцієнт інноваційного випуску;
- приріст прибутку внаслідок упровадження результатів інноваційної діяльності

За результатами аналізу обґрунтовують доцільність розроблення та реалізації управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності інноваційної діяльності

Питання для самоконтролю знань

1. Зміст загальної моделі комплексного аналізу виробничої програми.
2. Особливості формування виробничої програми в умовах ринкового середовища.
3. Позитивні та негативні аспекти використання маржинального аналізу в обґрунтуванні виробничої програми.
4. Зміст методики АВС-аналізу.
5. Основні напрями використання ФВА у формуванні виробничої програми.
6. Особливості, переваги та недоліки методу МАРКОН.
7. Основні показники оцінки динаміки обсягів виробництва.
8. Класифікація та основні показники якості продукції.
9. Основні напрями поліпшення якості продукції.
10. Основні етапи проведення аналізу інноваційної діяльності підприємства.
11. Особливості аналізу конкурентоспроможності продукції.
12. Основні показники ефективності інновацій та їх класифікація.

Тема 8. Аналіз ресурсозабезпечення та ресурсовикористання в операційній діяльності підприємства

8.1. Види та класифікація виробничих ресурсів підприємства

8.2. Аналіз трудових ресурсів підприємства

8.3. Аналіз основних засобів підприємства.

8.4. Аналіз матеріальних ресурсів підприємства

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 8

У процесі вивчення теми 8 студенти ознайомлюються з інструментарієм аналізу забезпеченості й ефективності використання ресурсів підприємства, що сприяє аналізу виконання виробничої програми.

Суттєве навантаження в аналізі ресурсозабезпечення та ресурсовикористання персоналу відводиться оцінці та діагностиці трудових можливостей працездатного колективу, який реально здатний досягати конкретних цілей розвитку підприємства. При цьому «трудовий капітал» підприємства розуміється як накопичений за рахунок інвестицій запас здоров'я, знань, навичок, умінь, мотивацій та інших здібностей працівників, що є висхідною характеристикою економічного потенціалу підприємства, котре функціонує адекватно соціально орієнтованій ринковій економіці.

Суттєве навантаження в аналізі ресурсозабезпечення та ресурсовикористання основних засобів відводиться оцінці та діагностиці технічної бази підприємства для забезпечення безперервності його функціонування, пошуку факторів, що впливають на процес матеріального відтворення у виробничій діяльності протягом тривалого часу, отриманню економічних вигід від використання засобів праці, поліпшенню технічної оснащеності виробництва.

Суттєве навантаження в аналізі ресурсозабезпечення та ресурсовикористання виробничих запасів відводиться оцінці кількісного та якісного стану матеріально-сировинної бази на підприємстві, діагностиці руху матеріалів протягом звітної періоду або операційного циклу, а також пошуку факторів зниження матеріаломісткості продукції.

Знаннєві компетенції за змістом даної теми студент може отримати тільки за умови вдумливої роботи над опрацюванням як лекційного матеріалу, так і запропонованого до виконання комплексу завдань на практичних заняттях і в процесі самостійної роботи.

Вивчивши матеріал за темою, студент повинен

ЗНАТИ:

- об'єкти, напрями та порядок аналізу витрат підприємства та собівартості продукції;
- процедури визнання витрат підприємства у звітному періоді, різницю між виробничою собівартістю та собівартістю реалізованої продукції, умови поділу витрат на прямі та непрямі;
- характеристики статей витрат, що включаються і не включаються у собівартість реалізованої продукції;
- класифікацію витрат операційної діяльності за економічними елементами, склад витрат звичайної діяльності підприємства;
- інформаційну базу для проведення аналізу витрат підприємства;
- прийоми аналізу витрат звичайної діяльності підприємства, у тому числі адміністративних, витрат на збут, фінансових витрат;
- порядок аналізу операційних витрат за економічними елементами, за статтями витрат, за місцями їх виникнення, за центрами відповідальності;
- алгоритм аналізу виробничої собівартості продукції, модель аналізу прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції, фактори, що впливають на зміну норми витрат сировини і матеріалів;
- види аналізу прямих витрат на оплату праці у виробничій собівартості продукції;
- процедуру аналізу загальновиробничих витрат підприємства;
- прийоми аналізу собівартості окремих видів продукції;
- способи аналізу витратомісткості продукції.

Знаннєві компетенції за змістом даної теми студент може отримати тільки за умови вдумливої роботи над опрацюванням як лекційного матеріалу, так і запропонованого до виконання комплексу завдань на практичних заняттях і в процесі самостійної роботи.

УМІТИ:

- проводити горизонтальний та вертикальний аналіз витрат звичайної діяльності підприємства за статтями бюджету підприємства;
- проводити діагностичний аналіз операційних витрат за економічними елементами, за статтями витрат, за місцями їх виникнення, за центрами відповідальності за даними кошторисів виробництва;
- здійснювати факторний аналіз виробничої собівартості продукції в моно- та багатопродуктовому виробництві, оцінювати вплив факторів на зміну прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції, на зміну прямих витрат на оплату праці робітників;
- здійснювати діагностичний аналіз загальновиробничих витрат підприємства, вміти поділяти їх на умовно-змінні та умовно-постійні, розуміти причини їх зміни;
- давати оцінку та проводити факторний аналіз собівартості одиниці окремого виду продукції, здійснювати пошук шляхів зниження собівартості одиниці продукції;
- визначати витратомісткість продукції, будувати факторну модель аналізу витрат на 1 грн виробленої продукції, проводити факторний аналіз і визначати фактори і вироби, які негативно впливають на витратомісткість виробництва підприємства;
- здійснювати діагностичний аналіз екстенсивного й інтенсивного використання одиниці обладнання; інтенсивності використання технічної потужності підприємства;
- проводити горизонтальний і факторний аналіз фондівіддачі та фондорентабельності;
- здійснювати морфологічний аналіз каналів надходжень та каналів вибуття основних засобів, визначати доцільність оновлення технічної бази підприємства;
- проводити горизонтальний аналіз наявності виробничих запасів, вертикальний аналіз їх структури, коефіцієнтний аналіз якісного стану та руху виробничих запасів у виробництво;
- здійснювати діагностичний аналіз екстенсивного та інтенсивного використання виробничих запасів;
- проводити факторний аналіз матеріаломісткості продукції;
- здійснювати диференціальний аналіз обсягів складських виробничих запасів.

8.1. Види та класифікація виробничих ресурсів підприємства

Мета аналізу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання — пошук внутрішньогосподарських резервів (потенційних можливостей) підвищення ефективності використання ресурсів і розроблення проектів управлінських рішень щодо збільшення виробничої потужності та зростання організаційно-технічного рівня підприємства

Об'єкт аналізу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання — ресурси підприємства, що забезпечують виконання виробничої програми

Предмет аналізу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання — причинно-наслідкові зв'язки між забезпеченням і ефективністю використання ресурсів підприємства та результатами виконання виробничої програми

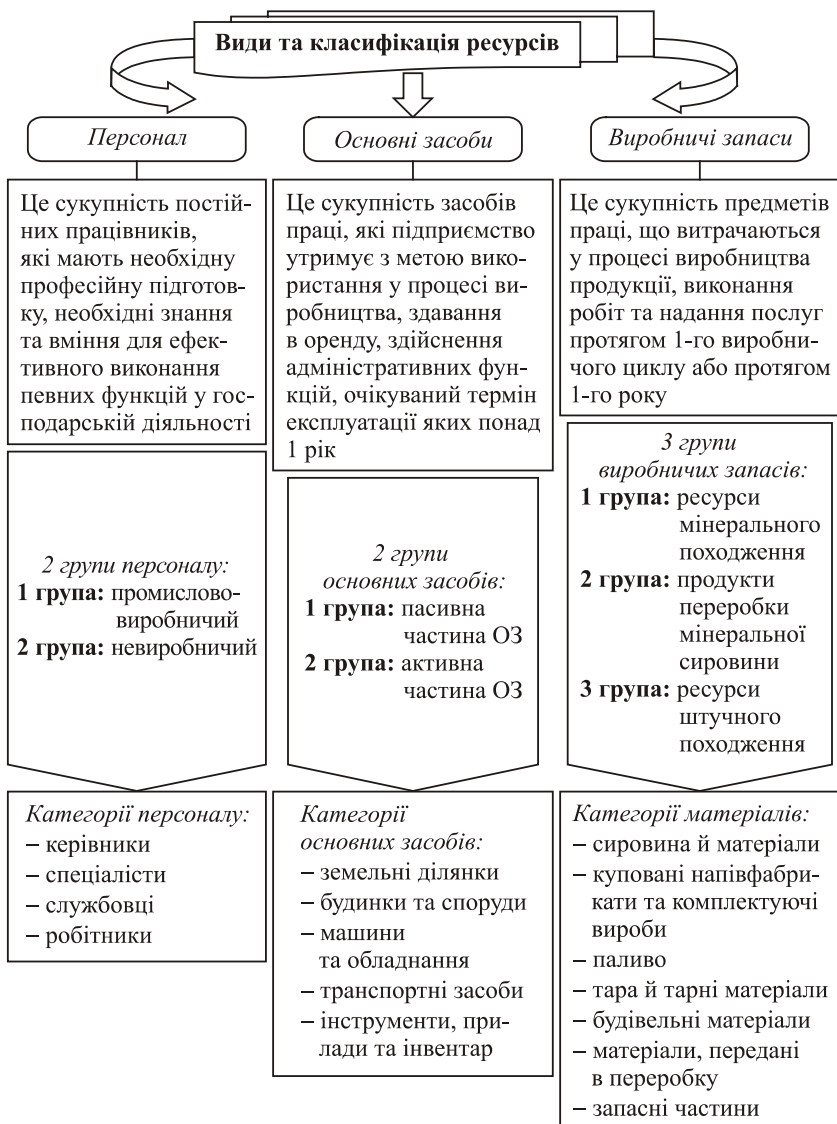
Завдання аналізу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання

1. Оцінка відповідності наявних ресурсів підприємства цільовим параметрам виробничої програми.
2. Діагностика причинно-наслідкових змін індикаторів виробничих ресурсів у кількісному і якісному вимірюванні, їхній вплив на виробничу потужність підприємства.
3. Пошук потенційних можливостей зростання організаційно-технічного рівня підприємства, обґрунтування механізмів їх мобілізації

Види і прийоми аналізу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання

1. Порівняльний аналіз: горизонтальний і вертикальний (табличний прийом)
2. Коефіцієнтний аналіз (балансовий прийом).
3. Діагностичний аналіз (прийоми контролінгу).
4. Факторний аналіз (прийоми моделювання, елімінування).
5. Стратегічний аналіз (прийом бенчмаркінгу)
6. Морфологічний аналіз (матричний прийом)

Ресурси – (фр. *ressource* – допоміжний засіб) – основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні підприємство і які використовуються для досягнення конкретних цілей його економічного розвитку

8.2. Аналіз персоналу підприємства

Мета аналізу персоналу підприємства – якісна оцінка складу й руху трудових ресурсів, оцінка ефективності їх використання у виробничому процесі та пошук потенційних можливостей підвищення продуктивності праці та забезпечення мотиваційних прагнень працівників

Об'єкти аналізу персоналу

Чисельність і структура персоналу підприємства	Рух кадрів протягом звітного періоду	Фонд робочого часу робітників	Стимули працівників	Виробіток продукції 1-го працівника	Фонд оплати праці персоналу
--	--------------------------------------	-------------------------------	---------------------	-------------------------------------	-----------------------------

Напрями аналізу персоналу

Аналіз забезпеченості підприємства персоналом, оцінка відповідності кадрового забезпечення організаційній структурі	Горизонтальний порівняльний аналіз кількісного і якісного складу та кваліфікації персоналу
	Вертикальний порівняльний аналіз структури персоналу підприємства
	Коефіцієнтний порівняльний аналіз руху кадрів протягом звітного періоду
Аналіз ефективності використання робочого часу персоналом підприємства	Порівняльний аналіз балансу робочого часу
	Діагностичний аналіз використання робочого часу робітниками підприємства
	Факторний аналіз фонду робочого часу робітників
Аналіз продуктивності праці персоналу та трудомісткості виконання виробничої програми	Порівняльний аналіз динаміки показників продуктивності праці у звітному періоді
	Факторний аналіз продуктивності праці персоналу у звітному періоді
	Діагностичний аналіз питомої трудомісткості видів продукції підприємства
Аналіз мотивації працівників та оцінка рентабельності персоналу	Факторний аналіз середнього рівня питомої трудомісткості продукції
	Стратегічний аналіз професійного зростання працівників та розвитку персоналу
	Факторний аналіз рентабельності персоналу
Аналіз фонду оплати праці персоналу	Горизонтальний порівняльний аналіз фонду оплати праці персоналу
	Вертикальний порівняльний аналіз структури фонду оплати праці
	Факторний аналіз зміни фонду оплати праці

Аналіз забезпеченості підприємства персоналом

Горизонтальний порівняльний аналіз кількісного складу персоналу підприємства (проводиться у таблиці 1)

Таблиця 1

Показники	Минул. рік	Звітний рік		Відхилення			
		Планове завд.	факт	Абсолютне		Відносне, %	
				від плану	від минул. року	від плану	від минул. року
1. Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	180	175	174	-1	-6	-0,57	-3,33
2. У тому числі працівники основної діяльності, осіб	156	151	152	+1	-4	+0,66	-2,56
3. У тому числі робітники, осіб	141	137	138	+1	-3	+0,73	-2,13
4. У тому числі керівники і спеціалісти, осіб (п. 2 — п. 3)	15	14	14	-	-1	-	-6,66
4. Невиробничий персонал (службовці), осіб (п. 1 — п. 2)	24	24	22	-2	-2	-8,33	-8,33
5. Обсяг виробництва, тис. грн	1801	2356	2989	+633	+1188	+26,87	+65,96

Вертикальний порівняльний аналіз кількісної структури персоналу підприємства (проводиться у таблиці 2)

Таблиця 2

Категорії персоналу	Поперед. період		Звітний період				Відхилення, пунктів структури	
	Чисельність, осіб	Питома вага, %	Планове завдання		Фактичні дані		Від поперед. періоду	Від планов. завдання
			Чисельність, осіб	Питома вага, %	Чисельність, осіб	Питома вага, %		
Середньооблікова чисельність персоналу, у т. ч.:	180	100	175	100	174	100	—	—
Працівники основної діяльності, у т. ч.:	156	86,67	151	86,29	152	87,36	+0,69	+1,07
— робітники	141	78,34	137	78,29	138	79,32	+0,98	+1,03
— керівники	7	3,88	7	4	7	4,02	+0,14	+0,02
— спеціалісти	8	4,45	7	4	7	4,02	-0,43	+0,02
Невиробничий персонал (службовці)	24	13,33	24	13,71	22	12,64	-0,69	-1,07

**Вертикальний порівняльний аналіз
якісного складу персоналу підприємства
у звітному періоді
(проводиться у таблиці 3)**

Таблиця 3

Вік, років	Чисель- ність, осіб	Питома вага, %	Трудовий стаж, років	Чисель- ність, осіб	Питома вага, %	Освіта	Чисель- ність, осіб	Питома вага, %	Стать	Чисель- ність, осіб	Питома вага, %
До 18	2	1,1	До 3	6	3,4	Незавершена середня	2	1,1	Чоло- віки	79	45,4
18—30	36	20,7	3—6	22	12,6						
30—40	51	29,3	6—8	40	23,1						
40—50	47	27	8—15	98	56,3	Середня спеціальна	108	62,1	Жі- нки	95	54,6
50—60	27	15,6	Понад 15	8	4,6						
Понад 60	11	6,3									
РАЗОМ	174	100	РАЗОМ	174	100	РАЗОМ	174	100	РА- ЗОМ	17 4	100

**Аналіз професійного та кваліфікаційного рівня
робітників (проводиться у таблиці)**

Оцінка відповідності кваліфікації робітників ступеню складності робіт

Розрахунок коефіцієнтів

1. Середній тарифний коефіцієнт робітників

$$\overline{TKP} = \frac{\sum_{i=1}^n ЧР_i \times TK_i}{\sum_{i=1}^n ЧР_i},$$

де $\overline{TKP}$ — середній тарифний коефіцієнт робітників;
 $ЧР_i$ — чисельність робітників кожного розряду;
 TK_i — тарифний коефіцієнт відповідного розряду;
 n — кількість розрядів.

Розрахунок коефіцієнтів

2. Середній тарифний коефіцієнт складності робіт

$$\overline{\text{TKC}} = \frac{\sum_{i=1}^n \Phi\text{ЧР}_i \times \text{TK}_i}{\sum_{i=1}^n \Phi\text{ЧР}_i},$$

де $\overline{\text{TKC}}$ — середній тарифний коефіцієнт складності робіт;
 $\Phi\text{ЧР}_i$ — фонд робочого часу робітників кожного розряду відповідно до виробничої програми, люд.-год;
 TK_i — тарифний коефіцієнт відповідного розряду;
 n — кількість розрядів

Розрахунок коефіцієнтів

3. Середній розряд робітників

$$\overline{\text{PP}} = \text{P}_\text{M} + \frac{\overline{\text{TKP}} - \text{TK}_\text{M}}{\text{TK}_\text{Б} - \text{TK}_\text{M}}.$$

4. Середній розряд робіт

$$\overline{\text{PC}} = \text{P}_\text{M} + \frac{\overline{\text{TKC}} - \text{TK}_\text{M}}{\text{TK}_\text{Б} - \text{TK}_\text{M}},$$

де $\overline{\text{PP}}$ — середній розряд робітників на підприємстві;

$\overline{\text{PC}}$ — середній розряд складності робіт;

P_M — менший розряд із двох суміжних, між якими знаходиться значення середнього тарифного коефіцієнта;

TK_M — тарифний коефіцієнт, менший за два суміжні;

$\text{TK}_\text{Б}$ — тарифний коефіцієнт, більший за два суміжні

ТАРИФНІ КОЕФІЦІЄНТИ РОЗРЯДІВ РОБІТНИКІВ

Таблиця 4

Розряд робітника	Тарифний коефіцієнт
I	1,0
II	1,1
III	1,3
IV	1,5
V	1,7
VI	1,9

Таблиця 5

ВИХІДНІ ДАНІ ДЛЯ АНАЛІЗУ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ РОБІТНИКІВ

Розряд робітників	Плановий фонд робочого часу	Фактична чисельність робітників	Середній тарифний коефіцієнт		Середній розряд ($\overline{PC}$)		Відхилення	
			Складності робіт ($\overline{TKC}$)	робітників ($\overline{TKP}$)	робіт ($\overline{PC}$)	робітників ($\overline{PP}$)	Серед. тарифного коефіцієнта	Серед. розряду
I	—	—	$(45\,211 \times 1,1 + 33\,908 \times 1,3 + 83\,641 \times 1,5 + 29\,387 \times 1,7 + 33\,910 \times 1,9) / 226\,057 = 1,476$	$(29 \times 1,1 + 23 \times 1,3 + 47 \times 1,5 + 20 \times 1,7 + 19 \times 1,9) / 138 = 1,466$	$3 + [(1,476 - 1,3) / (1,5 - 1,3)] = 3,88$	$3 + [(1,466 - 1,3) + (1,5 - 1,3)] = 3,83$	—0,01	—0,05
II	45 211	29						
III	33 908	23						
IV	83 641	47						
V	29 387	20						
VI	33 910	19						
РАЗОМ	226 057	138						

Висновки:

- Зниження тарифного коефіцієнта робітників на 1 % може призвести до зниження якості продукції
- Рівень кваліфікації робітників не відповідає запланованій складності робіт на 5 %.

**Показники руху кадрів
протягом звітного періоду**

Таблиця 6

Показники	Методика розрахунку	Економічний зміст
Коефіцієнт обороту з прийому працівників	Відношення кількості прийнятих за звітний період працівників до середньооблікової чисельності штатних працівників	Характеризує частку прийнятих працівників на роботу в загальній чисельності штатного персоналу
Коефіцієнт обороту з вибуття працівників	Відношення кількості працівників, які вибули за звітний період, до середньооблікової чисельності штатних працівників	Характеризую частку звільнених працівників незалежно від причин у загальній чисельності штатного персоналу
Коефіцієнт загального обороту	Відношення суми прийнятих працівників та тих, які вибули за звітний період, до середньооблікової чисельності штатних працівників	Характеризує частку прийнятих та звільнених працівників за визначений період у загальній чисельності штатного персоналу
Коефіцієнт плинності кадрів	Відношення кількості працівників, яких звільнено за звітний період за порушення трудової дисципліни, невідповідність займаній посаді, а також за власним бажанням (крім звільнених за власним бажанням з поважних причин), до середньооблікової чисельності штатних працівників	Характеризує надлишковий оборот, тобто частку звільнених без поважних причин у загальній чисельності штатного персоналу
Коефіцієнт постійності кадрів	Відношення кількості працівників, які перебували в обліковому складі весь звітний рік, до середньооблікової чисельності штатних працівників	Характеризує стабільність кадрів підприємства і часто використовується в оцінці недостатнього обороту, тобто уповільненні необхідного оновлення працівників і збільшення чисельності працівників пенсійного віку

**Коефіцієнтний порівняльний аналіз
руху кадрів підприємства
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 7

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
1. Прийнято на підприємство (люд.)	27	33	+6	+22,2
2. Вибуло з підприємства (люд.), у т. ч.	40	26	-14	-35
а) на навчання	6	2	-4	-66,6
б) у Збройні сили України	4	1	-3	-75
в) на пенсію та за іншими поважними причинами	9	6	-3	-33,3
г) за власним бажанням	18	16	-2	-11,1
д) за порушення трудової дисципліни	3	1	-2	-66,6
3. Середньооблікова чисельність штатних працівників, люд.	180	174	-6	-3,3
4. Коефіцієнти:				
— обороту з приймання (п. 1 / п. 3)	0,15	0,19	+0,04	+26,6
— обороту зі звільнення (п. 2 / п.3)	0,22	0,15	-0,07	-31,8
— загального обороту ((п. 1 + п. 2) / п. 3)	0,37	0,34	-0,03	-8,1
— плинності ((п. 2г + п. 2д) / п. 3)	0,12	0,09	-0,03	-25

**Аналіз ефективності використання робочого часу
персоналом підприємства**

**Порівняльний аналіз балансу робочого
часу (проводиться у таблиці)**

Таблиця 8

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне, %
1. Календарний фонд часу, людино-дні у тому числі: — святкові — вихідні	65 700 3744 18 720	63 510 3568 18 096	-2190 -176 -624	-3,3 -4,7 -3,3
2. Номінальний фонд робочого часу, дні (п. 1 — святкові та вихідні дні)	43 236	41 846	-1390	-3,2
3. Невиходи на роботу (втрати робочого часу), людино-днів у тому числі: — відпустки — хвороби — простої — прогули	5076 2679 1551 564 282	5480 3014 1233 822 411	+404 +335 -318 +258 +129	+7,9 +12,5 -20,5 +45,7 +45,7
4. Реальний фонд робочого часу, людино-дні (п. 2 — п. 3)	38 160	36 366	-1794	-4,7
5. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	180	174	-6	-3,3
6. Середня кількість днів, відпрацьованих 1 працівником (п. 4 / п. 5)	212	209	-3	-1,4
Бюджет робочого часу, людино-години (за табелем)	294 214	279 655	-14 559	-4,9
8. Скорочені дні, люд.-год.	1800	2088	+288	+16
9. Пільговий час підліткам, люд.-год.	—	—	—	—
10. Внутрішньозмінні простої, люд.-год.	71 494	60 405	-11 089	-15,5
11. Корисний фонд робочого часу, людино-год. (п. 7 — п.8 — п.9 — п.10)	220 920	217 162	-3758	-1,7
12. Середня тривалість робочої зміни, год. (п. 7 : п. 4)	7,71	7,69	-0,02	-0,3
13. Понаднормово відпрацьований час, людино-год.	10 886	14 262	+3376	+31

**Діагностичний аналіз використання
робочого часу робітниками підприємства
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 9

Показники	Мину- лий рік	Звітний рік		Відхилення			
		Планове завдання	факт	Від поперед. року		Від плану	
				Абсо- лют.	Від- нос.,%	Абсо- лют.	Від- нос. %
1. Середньооблікова чисельність робітників, осіб	141	137	138	-3	-2,1	+1	+0,7
2. Відпрацьовано робітниками людиноднів	29 892	29 318	28 566	-1326	-4,4	-752	-2,6
3. Фонд робочого часу робітників, людино-годин	231 065	226 057	220 188	-10877	-4,7	-5869	-2,6
4. Кількість днів, відпрацьованих одним робітником за рік (п. 2 / п. 1)	212	214	207	-5	-2,4	-7	-3,3
5. Кількість годин, відпрацьованих одним робітником за рік (п. 3 / п. 1)	1639	1650	1595	-44	-2,7	-55	-3,3
6. Середня тривалість робочого дня, год. (п. 3 / п. 2)	7,73	7,71	7,7	-0,03	-0,4	-0,01	-0,1

**Факторний аналіз фонду робочого
часу робітників звітного періоду**

Факторна модель аналізу:

$$\text{ФРЧ} = \text{Ч}_p \times \text{Д}_p \times \text{Т}_p$$

де ФРЧ — фонд робочого часу робітників – результат Р

Ч_p — середньооблікова чисельність штатних робітників — фактор Ф1

Д_p — середньорічна кількість днів, відпрацьованих 1-им робітником – фактор Ф2

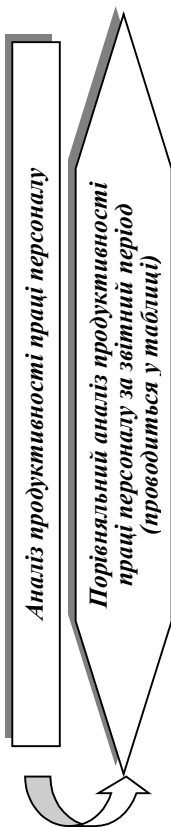
Т_p — середня тривалість робочого дня 1-го робітника — фактор Ф3

**Визначення впливу факторів на зміну
фонду робочого часу робітників
прийомом абсолютних різниць**

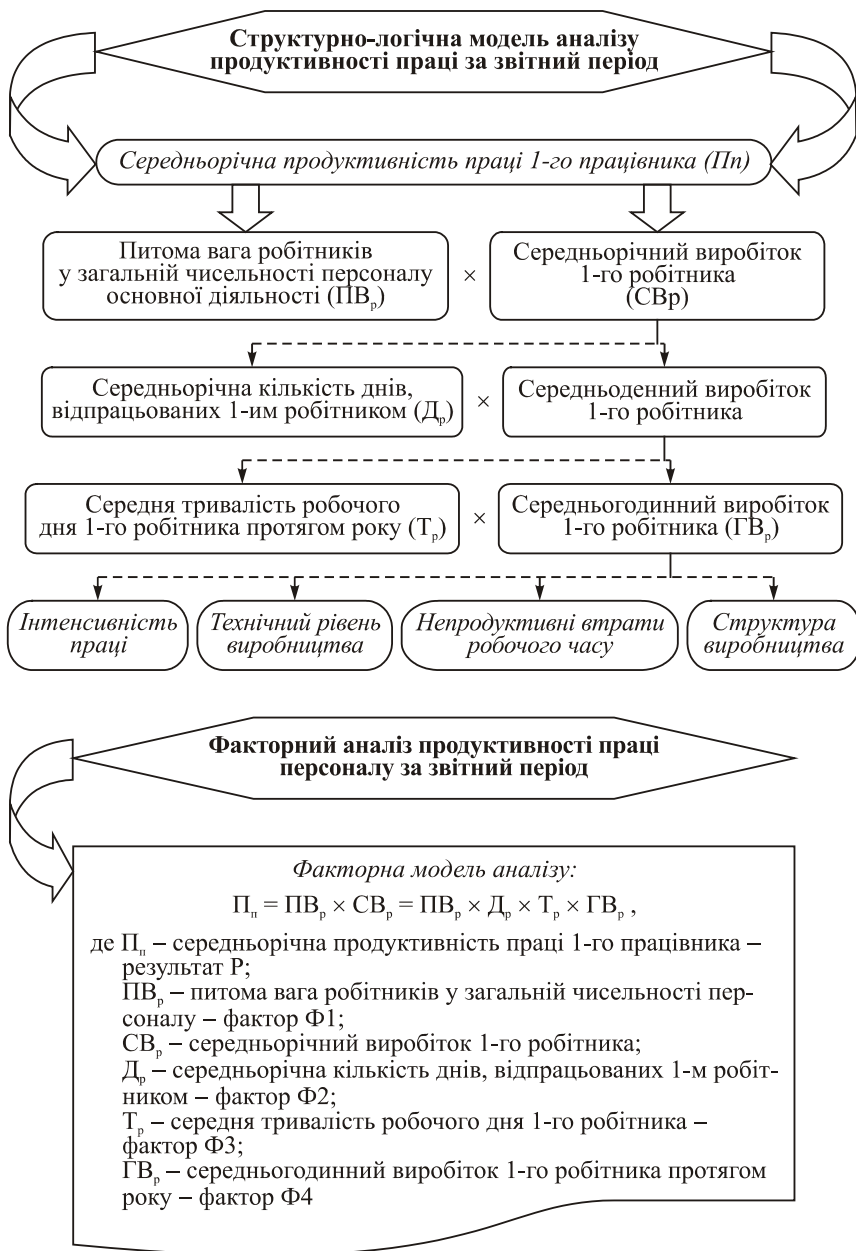
Таблиця 10

Підста- новка	Фактори			Вплив фактора (Δ ФРЧ)	Пояснення до розрахунку	Заходи щодо пошуку резервів
	$\mathcal{C}_p$	$\mathcal{D}_p$	T_p			
0	137	214	7,71	226 057	Прогнозний рівень ФРЧ на початок звітного періоду	—
1	+1	214	7,71	$\Delta P(\Phi 1) =$ $= + 1649,94$	Величина, на яку змінився ФРЧ за рахунок зміни середньооблікової чисельності робітників протягом року	Виявлення причин руху основно-го виробничого персоналу протягом звітного року
2	138	-7	7,71	$\Delta P(\Phi 2) =$ $= -7447,86$	Величина, на яку змінився ФРЧ за рахунок зміни середньої кількості днів, відпрацьованих 1-им робітником протягом звітного року	Виявлення причин цілоденних втрат робочого часу
3	138	207	- 0,01	$\Delta P(\Phi 3) =$ $= -285,66$	Величина, на яку змінився ФРЧ за рахунок зміни середньої тривалості робочого дня 1-го робітника протягом звітного року	Виявлення причин внутрішньо змінних втрат робочого часу

Таблиця 11

Показники	Планове завдання на почат. Звітного періоду	Фактичні дані за звітний період	Відхилення	
			Абс.	Відн. %
1. Обсяг виробництва, тис. грн	2356	2989	+633	+26,9
2. Середньооблікова чисельність працюючих в основному виробництві, осіб, у т. ч.:	151	152	+1	+0,7
а) середньооблікова чисельність робітників, осіб	137	138	+1	+0,7
3. Пітрома вага робітників у складі працівників, % (п. 2а : п. 2)	90,73	90,79	+0,06	+0,001
4. Фонд робочого часу робітників: а) людино-днів б) людино-годин	29 318 226 057	28 566 220 188	-752 -5869	-2,6 -2,6
5. Кількість днів, відпрацьованих одним робітником (п. 4а : 2а)	214	207	-7	-3,3
6. Середня тривалість робочого дня робітника, год. (п. 4б : 4а)	7,71	7,7	-0,01	-0,1
7. Середній виробіток одного робітника, грн: а) річний (п. 1 : 2а) б) денний (п. 7а : 5) в) годинний (7б : 6)	17197 80,36 10,42	21659 104,63 13,59	+4462 +24,27 +3,17	+25,9 +30,2 +30,4
8. Середньорічний виробіток одного працюючого, грн. (п. 1 : п. 2)	15 603	19 664	+4061	+26

**Визначення впливу факторів на зміну продуктивності
праці 1-го працівника прийомом абсолютних різниць**

Таблиця 12

Під- ста- новка	Фактори				Вплив фактора ($\Delta\Pi_n$)	Пояснення до розрахунку	Заходи щодо пошуку резервів
	ПВ _р	Д _р	Т _р	ГВ _р			
0	0,9073	214	7,71	10,42	15 603	Планове завдання на поточний звітний рік	—
1	+0,001	214	7,71	10,42	$\Delta P_{(01)} = +17,19$ грн	Величина, на яку змінилася середньорічна Π_n 1-го працівника за рахунок зміни питомої ваги робітників протягом року	Виявлення причин структурних змін у чисельності персоналу основної діяльності підприємства
2	0,9079	-7	7,71	10,42	$\Delta P_{(02)} = -510,57$ грн	Величина, на яку змінилася середньорічна Π_n 1-го працівника за рахунок зміни середньої кількості днів, випрацьованих 1-им робітником протягом звітного року	Виявлення причин цілоденних втрат робочого часу
3	0,9079	207	-0,01	10,42	$\Delta P_{(03)} = -19,58$ грн	Величина, на яку змінилася середньорічна Π_n 1-го працівника за рахунок зміни середньої тривалості робочого дня 1-го робітника протягом звітного року	Виявлення причин внутрішньо змінних втрат робочого часу
4	0,9079	207	7,7	+3,17	$\Delta P_{(04)} = +4587,31$ грн	Величина, на яку змінилася середньорічна Π_n 1-го працівника за рахунок зміни середньогодинного виробітку 1-го робітника протягом року	Факторний аналіз впливу інтенсивності праці, технології виробництва, непродуктивних втрат, структури виробництва

Аналіз трудомісткості продукції

*Діагностичний аналіз питомої
трудомісткості видів продукції
підприємства (проводиться у таблиці)*

Таблиця 13

Показник	Минулий звітний період	Звітний період		Темп зростання показника, %		
		Планове завдання	Фактичні дані	Плану до мин. року	Факту до мин. року	Факту до плану
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2356	2989	130,8	165,9	126,9
2. Фонд робочого ча- су робітників, люди- но-годин	231 065	226 057	220 188	97,83	95,3	97,4
3. Питома трудоміст- кість, люд.-год. на 1 тис. грн (п. 2 : п. 1)	128	96	74	75	57,8	77
4. Середньогодинний виріток 1-го робіт- ника протягом року, тис. грн (п. 1 : п. 2)	7,79	10,42	13,57	133,8	174,2	130,2

*Факторний аналіз середнього рівня
питомої трудомісткості продукції
у звітному періоді*

Факторна модель аналізу

$$ПТМ = \frac{\sum_1^i OB_i \times ТМ_i}{\sum_1^i OB_i},$$

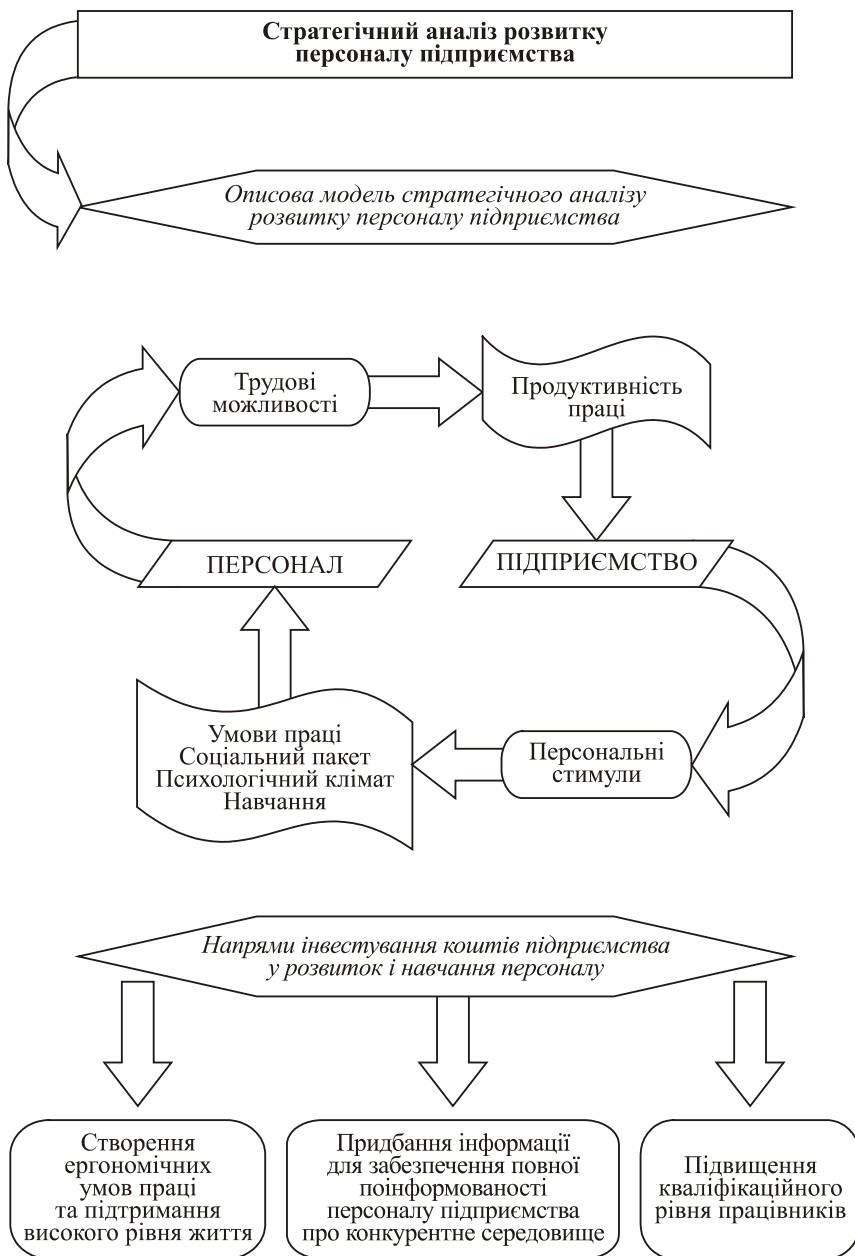
де ПТМ — середній рівень питомої трудомісткості — результат Р
 OB_i — обсяг випуску i -го виду продукції у натуральному
вимірі — фактор Ф1
 $ТМ_i$ — трудомісткість i -го виду продукції — фактор Ф2

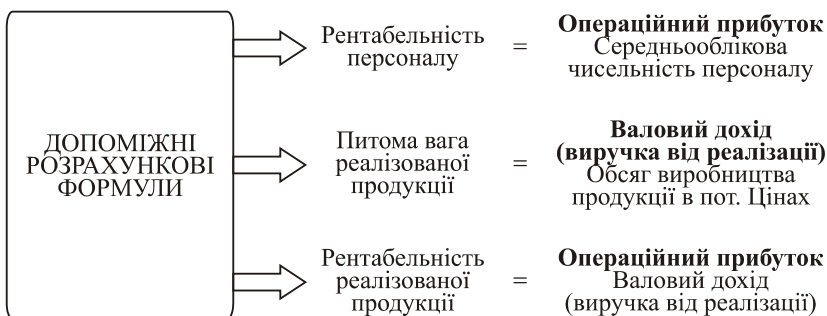
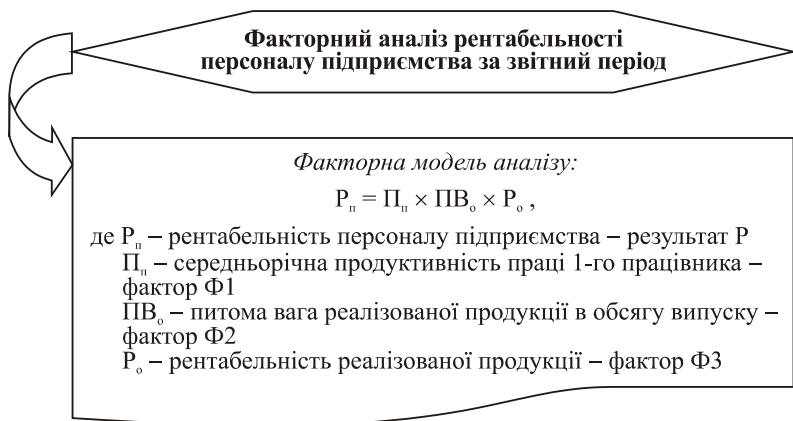
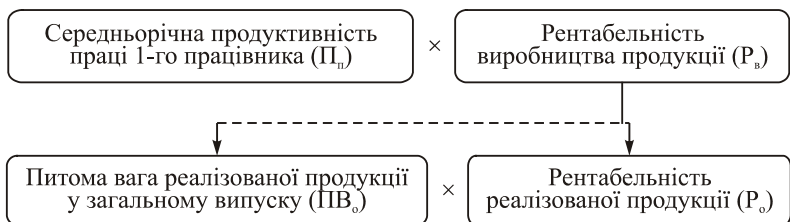
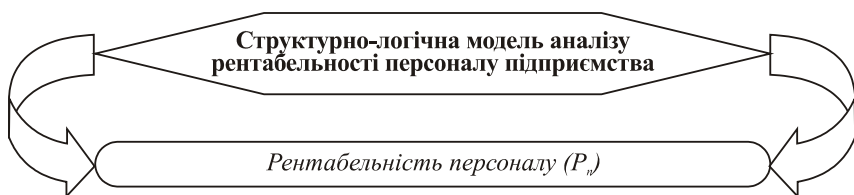
**Визначення впливу факторів на зміну
середньої питомої трудомісткості
продукції прийомом ланцюгових
підстановок**

Таблиця 14

Підстановка	Методика розрахунку	Вплив фактора (Δ ПТМ)	Пояснення до розрахунку	Заходи щодо пошуку резервів
0	$\frac{\sum_{i=1}^i OB_{i(0)} \times TM_{i(0)}}{\sum_{i=1}^i OB_{i(0)}}$	ПТМ(0)	Планове завдання на поточний звітний рік	—
1	$\frac{\sum_{i=1}^i OB_{i(факт)} \times TM_{i(0)}}{\sum_{i=1}^i OB_{i(факт)}} - ПТМ_{(0)}$	Δ ПТМ(Ф1)	Кількість людино-годин на 1 тис. грн, на яку змінилася середня ПТМ за рахунок зміни структури виробництва продукції	Виявлення причин збільшення питомої ваги більш трудомісткої продукції
2	$ПТМ_{факт} - \frac{\sum_{i=1}^i OB_{i(факт)} \times TM_{i(0)}}{\sum_{i=1}^i OB_{i(факт)}}$	Δ ПТМ(Ф2)	Кількість людино-годин на 1 тис. грн, на яку змінилася середня ПТМ за рахунок зміни індивідуальної трудомісткості окремих виробів	Виявлення причин збільшення індивідуальної трудомісткості окремих виробів

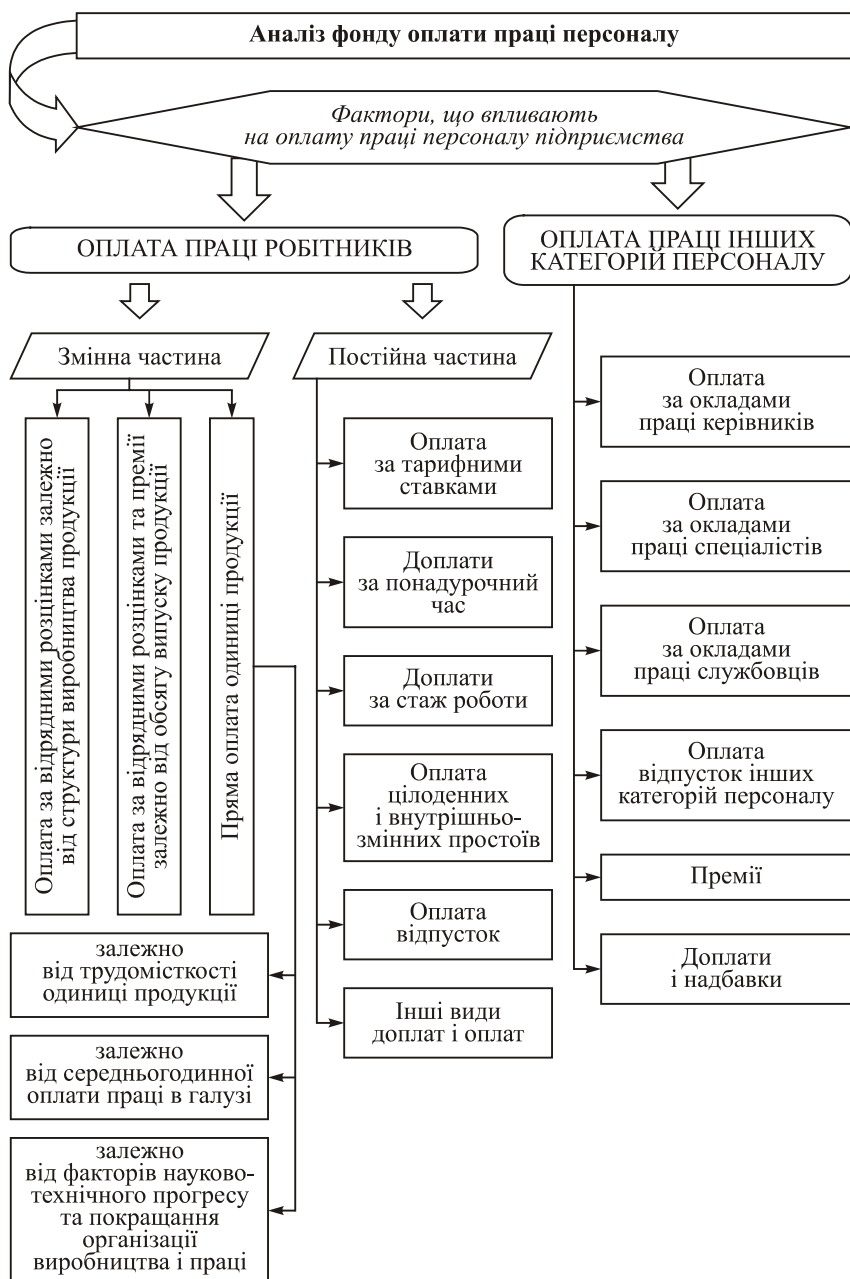

Фрагмент BSC- аналізу персоналу
(BSC-Balanced ScoreCards — концептуальний підхід до організації управління бізнесом, що забезпечує інформаційно-методичну підтримку прийняття управлінських рішень згідно з прийнятою стратегією розвитку підприємства)

4-та складова системи BSC: Навчання та розвиток персоналу

Напрями	Показники та способи виміру
Оцінка можливостей персоналу (кадрової ситуації на підприємстві)	1. Показник задоволеності працівника роботою Оцінка ступеня задоволеності персоналу здійснюється шляхом опитування. Запитання, на які повинні відповісти працівники, включають: — участь у прийнятті рішень; — визнання керівництвом якісно виконаної роботи; — доступ до інформації, необхідної для виконання роботи на високому професійному рівні; — активне заохочення ініціативи та творчого підходу до виконання роботи; — рівень підтримки з боку колег; — ставлення до підприємства загалом. Оцінки виставляються працівниками за бальною системою (від 1 до 3 або до 5), сукупний показник включається в систему збалансованих показників. 2. Показник збереження кадрової бази вимірюється коефіцієнтом плинності висококваліфікованих кадрів та його динамікою. 3. Показник ефективності працівника вимірюється продуктивністю праці персоналу, а також продуктивністю капіталу, витраченого на оплату праці
Оцінка потенціалу персоналу	1. Показник стратегічного перенавчання персоналу розраховується як відношення працівників, перепідготовлених для спеціальної діяльності, до загальної чисельності спеціалістів. Показник стратегічної поінформованості персоналу розраховується як відношення обсягу доступної інформації до обсягу потрібної інформації і показує частку необхідних даних, отриманих у режимі реального часу за зворотним зв'язком
Оцінка мотивації персоналу	1. Показник кількості пропозицій на одного працівника. Може бути доповнений показником кількості впроваджених пропозицій 2. Показник якості та швидкості впровадження пропозицій окремим працівником. 3. Показники відповідності особистих цілей корпоративним: передбачають розрахунок відсотка співробітників (робітників, топ-менеджерів, директорату), чий особисті цілі визначені на рівні корпоративної стратегії, та відсотка співробітників, що вже досягли своїх особистих цілей. Оцінювання відбувається шляхом опитування та бальної оцінки. 4. Показники роботи у команді: передбачають визначення відсотка співвідношення результатів усіх сумісних проєктів із командними досягненнями

**Горизонтальний порівняльний аналіз
фонду оплати праці персоналу
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 15

Показники	У мину- лому році	Бюджет підприєм- ства	У звітному періоді	Відхилення	
				від бюджету	від мин. року
1. Фонд оплати праці підприємства, тис. грн	7327	7518	8853	+1335	+1526
У тому числі: — фонд основної заробітної плати	6574	6738	7943	+1205	+1369
— фонд додаткової заробітної плати (надбав- ки та оплата відпусток)	613	630	737	+107	+124
— інші заохочувальні й компенсаційні випла- ти (матеріальна допомога)	140	150	173	+23	+33
2. Середньооблікова чисельність персоналу підприємства, люд	180	175	174	-1	-6
3. Обсяг випуску продукції, тис. грн	1801	2356	2989	+633	+1188

**Вертикальний порівняльний аналіз структури фонду
оплати праці персоналу (проводиться у таблиці)**

Таблиця 16

Показники	У минулому у році		Бюджет витрат на оплату праці		У звітному періоді		Відхилення		
	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	Від мин.року
1. Змінна частина фонду основної заробітної плати робітників, тис. грн	3000	40,9	3550	47,2	4000	45,2	+450	-2	+1000 +4,3
У тому числі: — за відрядними розцін- ками	2700	36,8	2900	38,6	3750	42,3	+850	+3,7	+1050 +5,5
— премії за виробничі ре- зультати	300	4,1	650	8,6	250	2,9	-400	-5,7	-50 -1,2
2. Постійна частина фонду основної заробітної плати робітників, тис. грн	2366	32,3	2022	26,9	2838	32	+816	+5,1	+472 -0,3
У тому числі: — тарифні ставки	2300	31,4	2000	26,6	2700	30,5	+700	+3,9	+400 -0,9
— доплати, у т. ч.:	66	0,9	22	0,3	138	1,5	+116	+1,2	+72 +0,6
➤ за понадурочний час;	20	0,3	-	-	47	0,5	+47	+0,5	+27 +0,2
➤ за стаж роботи;	29	0,4	22	0,3	30	0,3	+8	-	+1 -0,1
➤ за простої	17	0,2	-	-	61	0,7	+61	+0,7	+44 +0,5

Закінчення табл. 15

Показники	У минулому році		Бюджет витрат на оплату праці		У звітному періоді		Відхилення			
							Від бюджету		Від мин.року	
	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %
3. Фонд основної заробітної плати робітників (п. 1 + п. 2)	5366	73,2	5572	74,1	6838	77,2	+1266	+3,1	+1472	+4
4. Фонд додаткової заробітної плати робітників, у т. ч.:	291	4	250	3,4	254	2,9	+4	-0,5	-37	-1,1
— оплата відпусток	239	3,3	233	3,0	238	2,7	+5	-0,3	-1	-0,6
5. Фонд основної заробітної плати інших категорій персоналу, у т. ч.:										
— керівників	380	5,2	384	5,1	400	4,5	+16	-0,6	+20	-0,7
— спеціалістів	332	4,5	330	4,4	338	3,8	+8	-0,6	+6	-0,7
— службовців	528	7,2	532	7	533	6,1	+1	-0,9	+5	-1,1
6. Фонд додаткової заробітної плати інших категорій персоналу	290	4	300	4	317	3,6	+17	-0,4	+27	-0,4
7. Заохочувальні та компенсаційні виплати з фонду оплати праці	140	1,9	150	2	173	1,9	+23	-0,1	+33	—
8. Загальний фонд оплати праці підприємства, тис. грн (п. 3 + п. 4 + п. 5 + п. 6 + п. 7)	7327	100	7518	100	8853	100	+1335	*	+1526	*

**Факторний аналіз
фонду оплати праці підприємства
за звітний період**

**Факторна модель аналізу
змінної частини фонду оплати праці робітників**

$$\text{ФОП}_{\text{змінна частина}} = \Sigma(\text{ОВ}_i \cdot \text{ТМ}_i \cdot \text{ГЗ}_i),$$

де $\text{ФОП}_{\text{зм. част.}}$ — змінна частина фонду оплати праці робітників — результат Р

ОВ_i — обсяг виробництва i -го виду продукції — фактор Ф1

ТМ_i — трудомісткість i -го виду продукції — фактор Ф2

ГЗ_i — середньогодинна оплата праці за виробництво i -го виду продукції — фактор Ф3

Увага! Для розрахунку впливу факторів застосовується спосіб ланцюгових підстановок. При цьому в багатомономенклатурній діяльності показник обсягу виробництва включає вплив 2-х факторів:

- 1) вплив обсягів виробництва у натуральному вимірі (в одиницях)
- 2) вплив структури виробництва продукції

**Факторна модель аналізу
постійної частини фонду оплати праці
всіх категорій персоналу підприємства**

$$\text{ФОП}_{\text{постійна частина}} = \text{Ч}_n \cdot \text{Д}_n \cdot \text{Т}_n \cdot \text{ГЗ}_n$$

де $\text{ФОП}_{\text{пост. част.}}$ — постійна частина фонду оплати праці персоналу — результат Р

Ч_n — середньооблікова чисельність працівників підприємства — фактор Ф1

Д_n — середньорічна кількість днів, відпрацьованих 1-м працівником — фактор Ф2

Т_n — середня тривалість робочого дня 1-го працівника — фактор Ф3

ГЗ_n — середньогодинна оплата праці 1-го працівника протягом року — фактор Ф4

Співвідношення темпів зростання середньої заробітної плати і продуктивності праці I -го працівника

$$I_{\text{продуктивності праці}} > I_{\text{середньої оплати праці}}$$

$$K_{\text{випередження}} = \frac{I_{\text{продуктивності праці}}}{I_{\text{середньої оплати праці}}} > 1$$

8.3. Аналіз основних засобів підприємства

Мета аналізу основних засобів підприємства – кількісна та якісна оцінка складу, структури і динаміки основних засобів, оцінка забезпеченості й ефективності їх використання у виробничому процесі та пошук потенційних можливостей підвищення фондовіддачі і покращання технічної оснащеності виробництва за умови найбільш інтенсивного використання основних засобів

Об'єкти аналізу основних засобів

Напрями аналізу основних засобів

Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами

*Горизонтальний порівняльний аналіз
складу основних засобів підприємства
(проводиться у таблиці)*

Таблиця 1

Види основних засобів	Минулий рік	Фактичні дані	Відхилення від минулого року	
			Абсолют.	Віднос, %
1. Виробничі основні засоби основного виду економічної діяльності підприємства, тис. грн:	752	1016	+264	+35,1
2. У тому числі активна частина основних засобів, тис. грн	383	512	+129	+33,7
— у тому числі робочі машини та обладнання, тис. грн	181	247	+66	+36,5
3. Виробничі основні засоби інших видів економічної діяльності підприємства, тис. грн	255	171	-84	-32,9
4. Невиробничі основні засоби підприємства, тис. грн	45	38	-7	-15,5
5. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9

Вертикальний порівняльний аналіз структури основних засобів підприємства (проводиться у таблиці)

Таблиця 2

Вид основних засобів	На початок року		На кінець року		Відхилення	
	сума	пит. вага	сума	пит. вага	сума	Пунктів структури
1. Виробничі основні засоби основного виду економічної діяльності підприємства, тис. грн (первісна вартість)	752	71,5	1016	82,9	+264	+35,1
У тому числі:	383	36,4	512	41,8	+129	+33,7
а) активна частина основних засобів, тис. грн, у т. ч.:						
— машини та обладнання	181	17,2	247	20,2	+66	+36,5
— транспортні засоби	137	13,1	172	14	+35	+25,5
— інструменти	52	4,9	66	5,4	+14	+26,9
— інвентар та приладдя	13	1,2	27	2,2	+14	+107,7
б) пасивна частина основних засобів, тис. грн, у т. ч.:	369	35,1	504	41,1	+135	+36,6
— земельні ділянки	73	7	87	7,1	+14	+19,2
— будинки та споруди	279	26,5	394	32,1	+115	+41,2
— передавальні пристрої	17	1,6	23	1,9	+6	+35,3
2. Виробничі основні засоби інших видів економічної діяльності підприємства, тис. грн (первісна вартість)	255	24,2	171	13,9	-84	-32,9

Закінчення табл. 2

Вид основних засобів	На початок року			На кінець року			Відхилення	
	сума	пит. вага		сума	пит. вага		сума	Пунктів структури
У тому числі: — будівлі закладів торгівлі	100	9,5		121	9,9		+21	+21
— будівлі закладів харчування	90	8,5		20	1,6		-70	-77,8
— інші основні засоби непрямого виробничого призначення	65	6,2		30	2,4		-35	-53,8
3. Невиробничі основні засоби підприємства, тис. грн (первісна вартість)	45	4,3		38	3,2		-7	-15,5
У тому числі: — будівлі соціально-побутового призначення	40	3,8		30	2,4		-10	-25
— господарський інвентар	2	0,2		1	0,2		-1	-50
— інші основні засоби	3	0,3		7	0,6		+4	+133,3
РАЗОМ основних засобів підприємства	1052	100		1225	100		+173	—

Вертикальний порівняльний аналіз технічної і вікової структури активної частини основних засобів (діючого обладнання) підприємства (проводиться у таблиці)

Таблиця 3

Вікова група обладнання, інтервали років	Силові машини та обладнання		Робочі машини та обладнання		Вимірні прилади		Обчислювальна техніка		Транспортні засоби		Інструменти		Інше обладнання		РАЗОМ	
	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %	сума	пит. вага, %
До 3-х років	28	36,4	5	11,4	-	-	12	25	16	11,7	17	32,7	5	38,5	83	21,7
Від 3 до 5 років	17	22,1	8	18,2	5	41,7	12	25	40	29,2	19	36,5	2	15,4	103	26,9
Від 5 до 7 років	15	19,5	19	43,2	5	41,7	12	25	78	56,9	11	21,2	—	—	140	36,5
Від 7 до 10 років	6	7,8	9	20,5	2	16,6	12	25	2	1,5	3	5,8	—	—	34	8,9
Від 10 до 15 років	10	12,9	3	6,7	—	—	—	—	1	0,7	2	3,8	—	—	16	4,2
Понад 15 років	31	1,3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	46,1	7	1,8
РАЗОМ	77	100	44	100	12	100	48	100	137	100	52	100	13	100	383	100
Віткова вага у структурі діючого обладнання, %	20,1		11,5		3,1		12,5		35,8		13,6		3,4		100	

***Середній вік обладнання
(середній термін експлуатації обладнання)***
обчислюється за формулою

$$T_{св} = \frac{\sum_{i=1}^n T_i \times K_i}{\sum_{i=1}^n K_i},$$

де $T_{св}$ — середній вік обладнання, років;

T_i — середньоарифметичне значення відповідного інтервалу в роках;

K_i — кількість верстатів відповідної вікової групи;

$\sum K_i$ — загальна кількість верстатів відповідної групи

**Показники забезпеченості, руху
та технічного стану основних засобів
підприємства**

Таблиця 4

Показники	Методика розрахунку	Економічний зміст
Аналіз забезпеченості основними засобами		
Коефіцієнт фондоозброєності праці	Відношення середньорічної первісної вартості всіх основних засобів до середньооблікової чисельності робітників у найбільшу зміну	Показує рівень забезпеченості всіх працівників підприємства основними засобами та тенденції зростання продуктивності праці персоналу
Коефіцієнт технічної озброєності	Відношення середньорічної первісної вартості активної частини основних засобів (виробничого обладнання) до середньооблікової чисельності робітників у найбільшу зміну	Показує рівень забезпеченості робітників підприємства обладнанням та тенденції зростання продуктивності праці робітників
Аналіз руху основних засобів		
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Відношення первісної вартості введених в експлуатацію основних засобів до первісної вартості основних засобів на кінець року	Характеризує інтенсивність оновлення основних засобів, показує частку вартості засобів, які надійшли за звітний період, у їх загальній вартості на кінець періоду
Коефіцієнт вибуття основних засобів	Відношення первісної вартості основних засобів, що вибули, до первісної вартості основних засобів на початок періоду	Показує частку вартості засобів, що вибули, у загальній вартості основних засобів на початок періоду
Частка зданих в операційну оренду основних засобів	Відношення первісної вартості основних засобів, зданих в оренду, до первісної вартості основних засобів на кінець року	Показує частку основних засобів, що не беруть участі у процесі виробництва
Частка взятих у фінансову оренду основних засобів	Відношення первісної вартості основних засобів, взятих в оренду, до первісної вартості основних засобів на кінець року	Показує частку основних засобів, що беруть участь у процесі виробництва, але не належать підприємству
Коефіцієнт приросту основних засобів	Відношення абсолютного відхилення первісної вартості основних засобів до первісної вартості основних засобів на початок періоду	Характеризує рівень приросту основних засобів або окремих його груп за певний період
Аналіз технічного стану основних засобів		
Коефіцієнт зносу	Відношення суми зносу на кінець періоду до первісної вартості основних засобів на кінець періоду	Характеризує частку вартості основних засобів, що списана на витрати діяльності в попередніх періодах
Коефіцієнт придатності	Різниця між 1 та коефіцієнтом зносу або відношення залишкової вартості основних засобів на кінець року до первісної вартості основних засобів на кінець року	Показує частку не перенесеної на новий продукт вартості основних засобів і ступінь можливості використання основних засобів, їх сучасності та технічної новизни
Середній вік обладнання	Відношення середньозваженого терміну експлуатації всього обладнання до кількості одиниць обладнання	Показує середній термін експлуатації обладнання та його технічну новизну або застарілість

**Коефіцієнтний порівняльний аналіз
забезпеченості, руху та технічного
стану основних засобів підприємства
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 5

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення	
			абсолютне	відносне, %
1. Первісна вартість виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності підприємства на початок року, тис. грн	1037	1064	+27	+2,6
2. Обсяг надходження виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності за рік, тис. грн	79	470	+391	+494,9
3. Обсяг вибуття виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності за рік, тис. грн	52	30	-22	-42,3
4. Первісна вартість виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності підприємства на кінець року, тис. грн (п. 1 + п.2 – п. 3)	1064	1504	+440	+41,3
5. Знос основних засобів на кінець року, тис. грн	312	488	+176	+56,4
6. Залишкова вартість виробничих основних засобів основного виду економічної діяльності підприємства на кінець року, тис. грн (п. 4 – п. 5)	752	1016	+264	+35,1
7. Середньооблікова чисельність персоналу підприємства, люд.	180	174	-6	-3,3
РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТІВ				
1. Коефіцієнт фондоозброєності праці $[(п. 1 + п. 4) / 2] / п. 7]$	5,836	7,379	+1,543	+26,4
2. Коефіцієнт оновлення основних засобів (п. 2 / п. 4)	0,074	0,312	0,238	+321,6
3. Коефіцієнт вибуття основних засобів (п. 3 / п. 1)	0,05	0,028	-0,022	-44
4. Коефіцієнт приросту основних засобів $((п. 4 - п. 1) / п. 1)$	0,026	0,413	+0,387	+1488,5
5. Коефіцієнт зносу основних засобів (п. 5 / п. 4)	0,293	0,324	+0,031	+10,6
6. Коефіцієнт придатності основних засобів (п. 6 / п. 4)	0,707	0,676	-0,031	-4,38

Аналіз повноти використання машин і обладнання підприємства за часом

Ключові поняття:

Екстенсивне використання машин і обладнання — це спосіб збільшення обсягів виробництва продукції шляхом збільшення кількісного використання часу роботи обладнання або збільшення кількості одиниць обладнання.

Інтенсивне використання машин і обладнання — це спосіб збільшення обсягів виробництва продукції шляхом збільшення завантаження обладнання на основі модернізації, застосування сучасних технологій організації виробництва, високого рівня кваліфікації промислово-виробничого персоналу

Календарний фонд часу роботи машин і обладнання — це максимально можливий час роботи всього наявного обладнання підприємства протягом року, що дорівнює добутку кількості календарних днів у звітному році, кількості годин у добі (24 год.), кількості одиниць обладнання. Він поділяється на:

Режимний фонд часу роботи машин і обладнання — це час роботи всього встановленого обладнання згідно з чинним режимом роботи підприємства, що дорівнює добутку кількості одиниць установленого обладнання, кількості робочих днів звітного періоду, коефіцієнта змінності та тривалості робочого дня.

Позарежимний фонд часу роботи машин і обладнання — це вихідні та святкові дні, час невиробничих змін, перерви.

Плановий фонд часу роботи машин і обладнання — це час роботи встановленого обладнання, який відповідає режимному фонду часу роботи машин і обладнання за мінусом часу, виділеного на перебування обладнання у плановому простої (на ремонті, у резерві).

Фактичний фонд часу роботи машин і обладнання — це фактична кількість відпрацьованих діючим обладнанням машино-годин для випуску продукції.

Коефіцієнт змінності одиниці обладнання показує, скільки робочих змін (1 робоча зміна — 8 годин) пропрацював верстат за добу, та визначається як відношення кількості відпрацьованих одиницею обладнання годин за добу до тривалості однієї робочої зміни (8 год.)

Коефіцієнт змінності всього обладнання є середньозваженим показником, який визначається як відношення суми відпрацьованих за добу машинозмін усіма групами встановленого обладнання до загальної кількості встановленого обладнання.

**Діагностичний аналіз екстенсивності
використання одиниці обладнання
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 6

Показники	Мину- лий рік	Звітний рік	Відхилення	
			Від мин.ро ку	Відно- сне, %
1. Календарний фонд часу роботи діючого обладнання, машино-годин	227 760	245 280	+17 520	+7,7
2. Середньорічна кількість діючого обладнання, шт.	26	28	+2	+7,7
3. Режимний фонд часу роботи діючого обладнання:				
— а) машино-дні	9490	10 248	+758	+8
— б) машино-зміни	8895	11 184	+2289	+25,7
— в) машино-години	54 387	57 487	+3100	+5,7
4. Середня кількість робочих днів, відпрацьованих одиницею обладнання (п. 3а / п. 2)	365	366	+1	+0,3
5. Середня кількість змін, відпрацьованих одиницею обладнання (п. 3б / п. 2)	342	399	+57	+16,7
6. Середня кількість годин, відпрацьованих одиницею обладнання (п. 3в / п. 2)	2092	2053	–39	–1,8
7. Коефіцієнт змінності роботи обладнання (п. 3б / п. 3а)	0,94	1,09	+0,15	+15,9
8. Середня тривалість робочого дня, год. (п. 6 / 4 або п. 3в / п. 3а)	5,73	5,61	–0,12	–2,1

Факторна модель аналізу режимного фонду часу роботи обладнання:

$$\Phi ЗЧ_0 = K_0 \times D_0 \times Z_0 \times T_0,$$

де ФРЧ₀ — режимний фонд часу роботи машин і обладнання — результат Р;

K₀ — середньорічна кількість діючого обладнання — фактор Ф1;

D₀ — середньорічна кількість днів, відпрацьованих 1-цею обладнання — фактор Ф2;

Z₀ — коефіцієнт змінності роботи обладнання — фактор Ф3;

T₀ — середня тривалість робочого дня, годин — фактор Ф4

**Діагностичний аналіз інтенсивності
використання одиниці обладнання
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 7

Показники	Минулий рік	Звітний період	Відхилення	
			Від мин. року	Відносне, %
1. Обсяг випуску продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9
2. Середньорічна кількість діючого обладнання, шт.	26	28	+2	+7,7
3. Середньорічний виробіток продукції 1-цею обладнання, грн. (п. 1 / п. 2)	69 269	106 750	+37 481	+54,1
4. Середня кількість робочих днів, відпрацьованих 1-цею обладнання	365	366	+1	+0,3
5. Коефіцієнт змінності роботи обладнання	0,94	1,09	+0,15	+15,9
6. Середня тривалість робочого дня, год	5,73	5,61	-0,12	-2,1
7. Середній виробіток за 1 машино-день (п. 3 / п. 4), грн	189,78	291,67	+101,89	+53,7
8. Середній виробіток за 1 машино-змінну (п. 7 / п. 5), грн	201,89	267,59	+65,7	+32,5
9. Середній виробіток за 1 машино-годину (п. 8 / п. 6), грн	35,23	47,7	+12,47	+35,4

Факторна модель аналізу середньорічного виробітку одиниці обладнання:

$$PB_0 = D_0 \times Z_0 \times T_0 \times GB_0$$

де PB_0 — середньорічний виробіток одиниці обладнання — результат Р;

D_0 — середньорічна кількість днів, відпрацьованих 1-цею обладнання — фактор Ф1;

Z_0 — коефіцієнт змінності роботи обладнання — фактор Ф2;

T_0 — середня тривалість робочого дня, годин — фактор Ф3;

GB_0 — середній виробіток за 1 машино-годину — фактор Ф4

**Показники
ефективності
експлуатації
машин
і обладнання**

$$K_{\text{інтенсивності завантаження одиниці обладнання}} = \frac{\text{Фактичний середній виробіток за 1 машино - годину}}{\text{Плановий середній виробіток за 1 машино - годину}};$$

$$K_{\text{екстенсивності завантаження одиниці обладнання}} = \frac{\text{Фактичний режимний фонд часу роботи обладнання}}{\text{Плановий режимний фонд часу роботи обладнання}};$$

$$K_{\text{інтегрального завантаження одиниці обладнання}} = K_{\text{інтенсивності завантаження одиниці обладнання}} \times K_{\text{екстенсивності завантаження одиниці обладнання}}$$

**Аналіз повноти використання машин
і обладнання підприємства за потужністю**

Ключові поняття:

Виробнича потужність підприємства — це максимальна здатність підприємства (цеху, діляниці) випускати за певний період часу (рік, місяць, зміну, годину) продукцію певного асортименту, технічного рівня і якості. Ця здатність може вимірюватися такими показниками:

1. Показники, що характеризують упровадження досягнень НТП.
2. Техніко-економічні показники, що характеризують кількість енергії, якою озброєна праця на даному підприємстві.
3. Показники, що характеризують технічну оснащеність виробництва.
4. Показники, які відображають стан обладнання та рівень його використання.
5. Показники, що характеризують використання сировини, паливно-енергетичних ресурсів.
6. Показники, що характеризують продукцію підприємства.

Технічна потужність підприємства — це сукупність знарядь праці, верстатів, машин, механізмів, автоматичних ліній та іншого обладнання, що використовується на підприємстві для виробництва продукції.

Активна частина основних засобів — це частина основних засобів, яка безпосередньо взаємодіє з предметами праці. До активної частини основних засобів належать усі види машин та обладнання, якими оснащено підприємство і котрі забезпечують його технічну потужність, а також транспортні засоби, інструменти, прилади та інвентар.

Пасивна частина основних засобів — це частина основних засобів, яка створює умови для здійснення виробничого процесу та використання технічних потужностей підприємства. До пасивної частини основних засобів належать земельні ділянки, будівлі, споруди, передавальні пристрої.

*Групи машин та обладнання
за ознакою участі в процесі виробництва*

Група обладнання	Характеристика обладнання
Наявне обладнання	Усе наявне обладнання незалежно від того, де воно знаходиться (на ділянці або на складі) і в якому стані. Наявне майно враховується на балансі підприємства і занесене в інвентарні картки обліку основних засобів
Встановлене обладнання	Змонтоване та підготовлене до роботи обладнання, що знаходиться на ділянках, у цехах. Частина встановленого обладнання може знаходитися в резерві або на консервації, у плановому ремонті та модернізації
Діюче обладнання	Фактично використовується у виробничому процесі у звітному періоді
Резервне обладнання	Знаходиться в резерві або на консервації, у плановому ремонті, вимушеному простой та модернізації
Невстановлене обладнання	Зберігається на складі в очікуванні монтажу, монтується, змонтоване, але не здане в експлуатацію, а також зайве та непридатне, яке підлягає списанню

*Показники
повноти
використання
технічної
потужності
підприємства*

$$K_{\text{ефективності використання технічної потужності}} = \frac{\text{Кількість діючого обладнання}}{\text{Кількість наявного обладнання}}$$

$$K_{\text{інтенсивності використання технічної потужності}} = \frac{\text{Сер. річний обсяг виробництва продукції}}{\text{Технічна потужність підприємства}}$$

Баланс технічної потужності

$$П_k = П_n + П_{\text{н}} + П_p + П_m \pm П_c - П_v,$$

де $П_k$ і $П_n$ — технічна потужність відповідно на кінець і початок періоду;

$П_{\text{н}}$ — збільшення потужності за рахунок надходження нового обладнання;

$П_p$ — збільшення потужності за рахунок реконструкції діючого обладнання;

$П_m$ — збільшення потужності за рахунок модернізації діючого обладнання;

$П_c$ — зміна потужності у зв'язку зі зміною структури випуску продукції;

$П_v$ — зменшення потужності у зв'язку з вибуттям обладнання

**Діагностичний аналіз інтенсивності
використання технічної потужності
(машин і обладнання) підприємства
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 8

Показники	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
			Абс. від мин. року	Відно-сне, %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9
2. Баланс технічної потужності підприємства, тис. грн	1900	3000	+1100	+57,9
3. Збільшення технічної потужності підприємства, у т. ч.:				
— за рахунок введення в дію нового обладнання внаслідок розширення виробництва	50	300	+250	+500
— за рахунок введення в дію нового обладнання внаслідок зміни трудомісткості продукції	29	170	+141	+486
— за рахунок реконструкції діючого обладнання	31	58	+27	+87
— за рахунок модернізації обладнання	12	76	+64	+533,3
4. Зменшення технічної потужності, тис. грн	52	30	-22	-42,3
5. Інтенсивність використання технічної потужності (п. 1 / п. 2), %	94,8	99,6	+4,8	+5,1

*Діагностичний аналіз рівня
використання потужності пасивної
частини основних засобів
(проводиться у таблиці)*

Таблиця 9

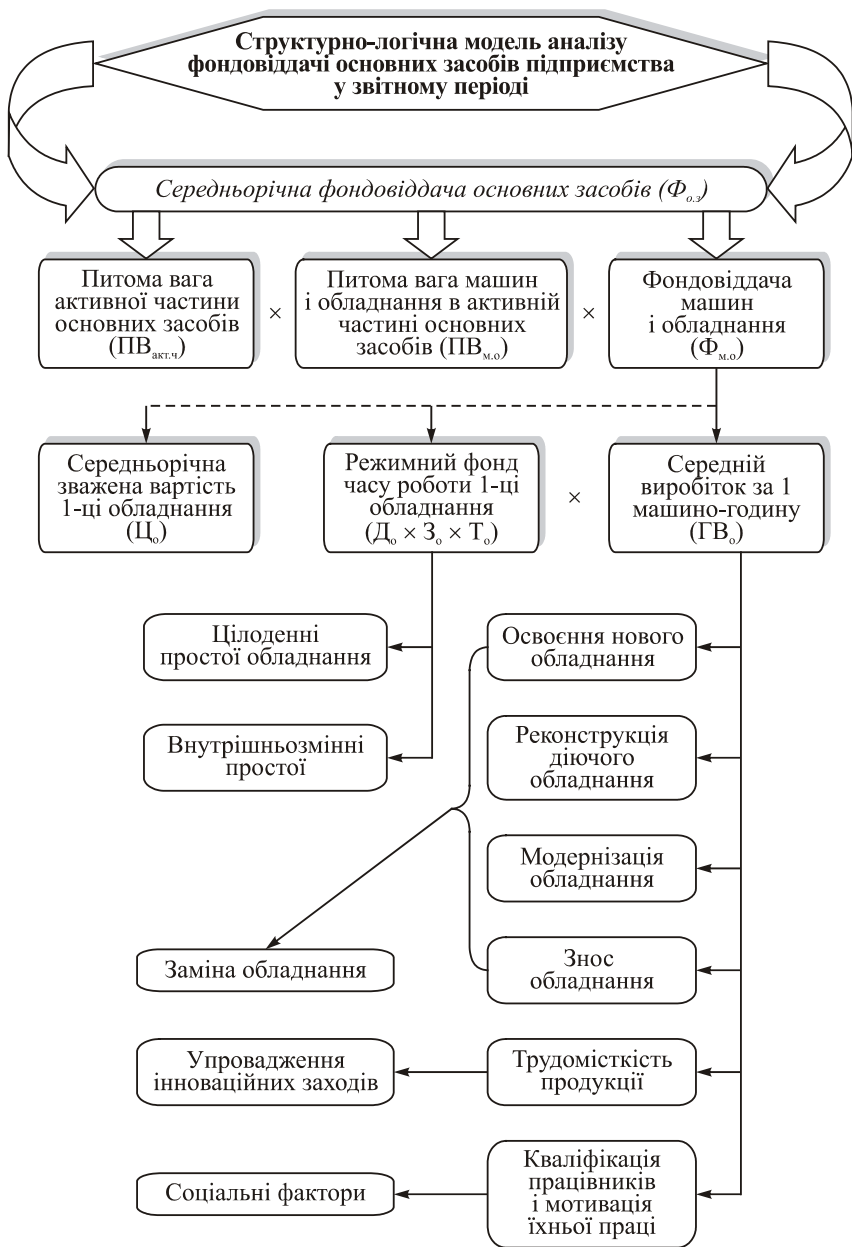
Показники	Мину- лий рік	Звітний рік	Відхилення	
			Абс. від мин. року	Відносне, %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9
2. Виробничі площі, тис. м ² , у т. ч.: — а) площа цехів	276 264	387 233	+111 -31	+40,2 -11,7
3. Питома вага площі цехів у загальній виробничій площі, % (п. 2а / п. 2)	95,6	60,2	-35,4	-37
4. Збільшення потужності пасивної частини основних засобів підприємства, тис. грн, у т. ч.: — за рахунок будівництва нових цехів	50 39	115 —	+65 -39	+130 -100
5. Інтенсивність використання потужності пасивної частини основних засобів, у т. ч.: — вихід продукції з 1 м ² виробничої площі (п. 1 / п. 2), грн	6525	7723	+1198	+18,4
— вихід продукції з 1 м ² площі цехів (п. 1 / п. 2а), грн	6822	12828	+6006	+88

Аналіз фондовіддачі та фондорентабельності підприємства

Горизонтальний порівняльний аналіз фондовіддачі підприємства у звітному періоді (проводиться у таблиці)

Таблиця 10

Показники	Минулий рік	Звітний період	Відхилення	
			Абс.	Відн.,%
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9
2. Середньорічна вартість основних виробничих засобів підприємства, тис. грн, у т. ч.:	752	1016	+264	+35,1
а) активної частини основних засобів, тис. грн, у т. ч.:	383	512	+129	+33,7
б) машин і обладнання, тис. грн	181	247	+66	+36,4
3. Фондовіддача основних засобів (п. 1 / п. 2), грн	2395	2942	+547	+22,8
4. Фондовіддача активної частини основних засобів (п. 1 / п. 2а), грн	4702	5838	+1136	+24,1
5. Фондовіддача машин і обладнання (п. 1 / п. 2б), грн	9950	12101	+2151	+21,6
6. Питома вага активної частини основних засобів (п. 2а / п. 2), %	50,9	50,4	– 0,5	– 0,1
7. Питома вага машин і обладнання:				
а) в активній частині основних засобів (п. 2б / п. 2а), %	47,2	48,2	+1	+2,1
б) у загальній вартості основних засобів (п. 2б / п. 2), %	24,1	24,3	+0,2	+0,8

Факторний аналіз фондovіддачі основних засобів

Факторна модель аналізу:

$$\Phi_{0,3} = \text{ПВ}_{\text{акт.ч}} \times \text{ПВ}_{\text{м.о}} \times \Phi_{\text{м.о}},$$

де $\Phi_{0,3}$ — середньорічна фондovіддача основних засобів — результат Р;
 $\text{ПВ}_{\text{акт.ч}}$ — питома вага активної частини основних засобів — фактор Ф1;
 $\text{ПВ}_{\text{м.о}}$ — питома вага машин і обладнання в активній частині ОЗ-фактор Ф2;
 $\Phi_{\text{м.о}}$ — фондovіддача машин і обладнання — фактор Ф3

Факторний аналіз фондovіддачі машин і обладнання (фактори другого порядку)

Факторна модель аналізу:

$$\Phi_{\text{м.о}} = \frac{Д_{\text{о}} \times З_{\text{о}} \times Т_{\text{о}} \times ГВ_{\text{о}}}{Ц_{\text{о}}},$$

де $\Phi_{\text{м.о}}$ — середньорічна фондovіддача машин і обладнання — результат Р;
 $Ц_{\text{о}}$ — середньорічна зважена вартість 1-ці обладнання — фактор Ф1;
 $Д_{\text{о}}$ — середньорічна кількість днів, відпрацьованих 1-цею обладнання — фактор Ф2;
 $З_{\text{о}}$ — коефіцієнт змінності роботи обладнання — фактор Ф3;
 $Т_{\text{о}}$ — середня тривалість робочого дня, годин — фактор Ф4;
 $ГВ_{\text{о}}$ — середній виробіток за 1 машино-годину — фактор Ф5

✍ Підрахунок впливу факторів на зміну фондovіддачі машин і обладнання ($\Delta\Phi_{\text{м.о}}$) проводиться прийомом ланцюгових підстановок

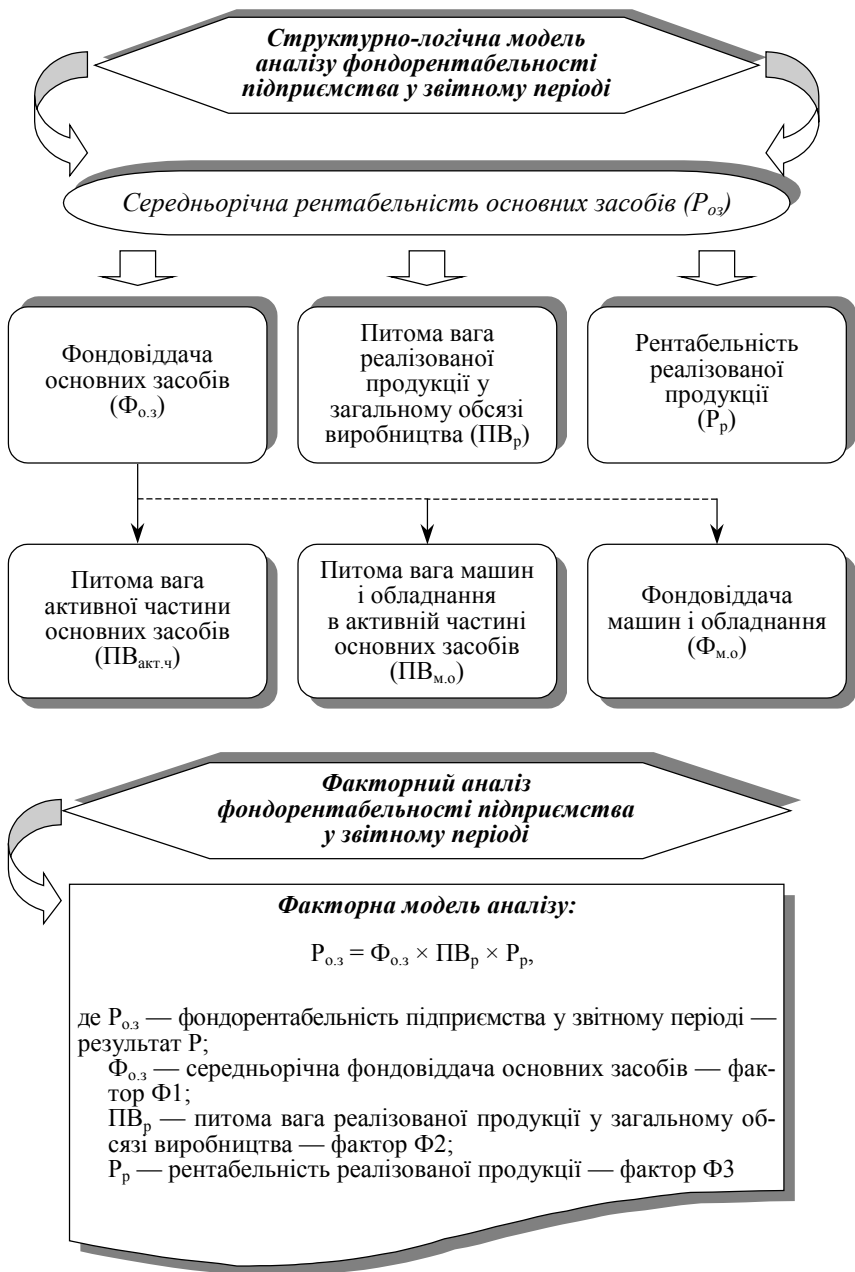
Увага! Для визначення ступеня впливу факторів другого порядку на середньорічну фондovіддачу основних засобів необхідно кожний одержаний результат ($\Delta\Phi_{\text{м.о}}$) помножити на фактичну питому вагу машин і обладнання в загальній вартості основних засобів

**Діагностичний аналіз
фондорентабельності підприємства
(проводиться у таблиці)**

Таблиця 11

Показник	Минулий період	Фактичні дані	Відхилення	
			Абсолютне	Відносне, %
1. Обсяг виробництва продукції, тис. грн	1801	2989	+1188	+65,9
2. Виручка від реалізації продукції, тис. грн	1818	2988	+1170	+64,3
3. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	367	500	+133	+36,2
4. Середньорічна вартість виробничих основних засобів підприємства, тис. грн, у т. ч.:	752	1016	+264	+35,1
а) активної частини основних засобів, тис. грн, у т. ч.:	383	512	+129	+33,7
б) машин і обладнання, тис. грн	181	247	+66	+36,4
5. Рентабельність основних засобів, % (п. 3 / п. 4 × 100 %)	48,8	49,2	+0,4	+0,8
6. Рентабельність активної частини основних засобів, % (п. 3 / п. 4а × 100 %)	95,8	97,6	+1,8	+1,9
7. Рентабельність машин і обладнання, % (п. 3 / п. 4б × 100 %)	202,7	202,4	−0,3	−0,1
8. Питома вага реалізованої продукції у загальному обсязі виробництва, % (п. 2 / п. 1 × 100 %)	100,9	99,9	−1	−1
9. Рентабельність реалізованої продукції, % (п. 3 / п. 2 × 100 %)	20,2	16,7	−3,5	−17,3

**Аналіз напрямків
капітальних інвестицій
та лізингу об'єктів основних засобів
підприємства**

Ключові поняття:

Капітальні інвестиції — це вкладення капіталу підприємства у основні засоби, а саме у споруди та обладнання, а також вкладення у наукові дослідження та дослідні розробки, рекламу та складські приміщення. Причини, що зумовлюють необхідність капітальних інвестицій, умовно поділяють на три види:

- 1) оновлення матеріально-технічної бази;
- 2) нарощування обсягів виробничої діяльності;
- 3) освоєння нових видів діяльності.

Лізинг — це довгострокова оренда, зміст якої полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений термін лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або утримується ним за дорученням продавця майна, на умовах сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів та передбачає можливість подальшого викупу майна лізингоодержувачем.

Оренда — це угода, за якою орендар набуває права користування основними засобами за плату протягом погодженого з орендодавцем терміну.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів — це період часу, упродовж якого підприємство передбачає використовувати відповідний об'єкт, або кількість одиниць продукції, яку підприємство очікує отримати від його використання.

Ліквідаційна вартість основних засобів — це сума коштів, яку підприємство очікує отримати від продажу (ліквідації) об'єкта основних засобів після закінчення строку його корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з ліквідацією.

Морфологічний аналіз — це спосіб отримання нових або вдосконалення існуючих ідей у формі матриці «можливостей» шляхом комбінації всіх можливих альтернатив розв'язання проблеми по кожній морфологічній особливості об'єкта дослідження.

**Вплив господарських операцій
з надходження та вибуття основних засобів
на фінансовий стан і результати діяльності
підприємства**

Таблиця 12

Зміст господарської операції	Вплив на фінансовий стан і результати діяльності підприємства
<i>Надходження основних засобів</i>	
Придбання за кошти	Збільшуються необоротні активи підприємства. Скорочуються розміри більш ліквідних активів, погіршується платоспроможність підприємства і маневреність капіталу, збільшуються витрати, пов'язані з утриманням основних засобів
Внесок учасників (власників)	Збільшується власний капітал підприємства, що призводить до зростання фінансової стійкості підприємства, але також збільшується питома вага амортизаційних відрахувань і витрати на ремонт. Також збільшуються зобов'язання перед акціонерами
Безоплатне отримання	Збільшується власний капітал підприємства, що призводить до зростання фінансової стійкості підприємства, але також збільшується питома вага амортизаційних відрахувань і витрати на ремонт
Поточна оренда	Витрати орендаря збільшуються на суму орендної плати, а також на суму витрат з капітального ремонту, якщо це обумовлено умовами договору оренди. Також даний вихідний грошовий потік потребує дисконтування
Лізинг	Збільшується сума необоротних активів і сума заборгованості орендодавцям. Періодично зменшуються грошові кошти на суму орендної плати й відсотків за оренду, на суму відсотків зменшується чистий прибуток
Капітальне будівництво	Збільшується пасивна частина основних засобів. Скорочуються розміри більш ліквідних активів, погіршується платоспроможність підприємства і маневреність капіталу, збільшуються капітальні витрати підприємства

Зміст господарської операції	Вплив на фінансовий стан і результати діяльності підприємства
<i>Вибуття основних засобів</i>	
Виготовлення основних засобів власними силами	Збільшуються витрати підприємства на виготовлення основних засобів, збільшуються необоротні активи підприємства, зменшується власний оборотний капітал
Продаж за кошти	Збільшується грошовий потік підприємства від інвестиційної діяльності, збільшується чистий рух коштів підприємства, зменшуються необоротні активи підприємства, збільшується ліквідність активів
Внесок до статутного капіталу іншого підприємства	Зменшується грошовий потік підприємства від фінансової діяльності, збільшуються фінансові результати підприємства від фінансової діяльності, зменшуються необоротні активи підприємства, збільшується ліквідність активів
Обмін на інші активи	Змінюється структура активів, відбувається реконструкція виробництва та збільшується виробнича потужність підприємства
Вилучення засновником (учасником)	Зменшується власний капітал підприємства. Зменшується фінансова стійкість підприємства, підвищується маневреність власного оборотного капіталу, знижується рентабельність власного капіталу, зменшуються витрати на утримання основних засобів
Безоплатна передача	Зменшується чистий прибуток або нерозподілений прибуток підприємства минулих років. Зменшується вартість оборотних засобів, знос основних засобів, витрати на утримання основних засобів
Ліквідація (списання)	Зменшується вартість основних засобів, зменшується питома вага фізично або морально застарілого обладнання, змінюється вікова структура обладнання, термін експлуатації якого вже закінчився, з'являються можливості для модернізації виробництва, зменшується знос основних засобів, покращується технічний стан підприємства, зменшується фонд часу роботи машин і обладнання

Морфологічний аналіз каналів надходжень основних засобів на підприємство (проводиться у матриці)

Таблиця 13

<i>Морфологічні особливості надходження основних засобів</i>					
Економічні передумови ефективного функціонування підприємства	Економічна необхідність капітальних інвестицій	Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів	Можливі обсяги інвестицій, грн (будь-які)	Канали надходжень основних засобів	
Наявність засобів виробництва	Заміна обладнання	До 3-х років	100 000	Придбання за кошти	
Оновлення матеріально-технічної бази	НДДКР	Від 3 до 5 років	200 000	Внесок учасників	
Нарощування обсягів виробничої діяльності	Впровадження інноваційних заходів	Від 5 до 7 років	300 000	Безоплатне отримання	
Освоєння нових видів діяльності	Переоцінка основних засобів	Від 7 до 10 років	400 000	Лізинг	
Зменшення трудомісткості продукції	Зміна стратегії розвитку підприємства	Від 10 до 15 років	500 000	Капітальне будівництво	
Кваліфікаційне зростання виконавців виробничої програми	Об'єднання економічних інтересів партнерів діяльності	Понад 15 років	600 000	Виготовлення основних засобів власними силами	

**Морфологічний аналіз каналів вибуття
вільних основних засобів
з підприємства
(проводиться у матриці)**

Таблиця 14

Морфологічні особливості вибуття основних засобів				
Вплив на фінансовий стан підприємства	Закінчення строку корисного використання (експлуатації) основних засобів	Можливі обсяги вибуття основних засобів, грн (будь-які)	Канали вибуття основних засобів	
Збільшення чистого грошового потоку підприємства	До 3-х років	100 000	Продаж за кошти	
Зменшення вартості необоротних активів	Від 3 до 5 років	200 000	Внесок до статутного капіталу іншого підприємства	
Підвищення ліквідності активів	Від 5 до 7 років	300 000	Обмін на інші активи	
Збільшення обсягів інвестиційної діяльності	Від 7 до 10 років	400 000	Вилучення засновником (учасником)	
Збільшення обсягів фінансової діяльності	Від 10 до 15 років	500 000	Безоплатна передача	
Модернізація виробництва	Понад 15 років	600 000	Ліквідація (списання)	

8.4. Аналіз матеріальних ресурсів підприємства

Мета аналізу матеріальних ресурсів підприємства — оцінка потреби і забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, діагностика організації їх постачання й раціональності використання у ході операційної діяльності та пошук потенційних можливостей зниження матеріаломісткості продукції і оптимізації вкладень підприємства у виробничі запаси

Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами

**Оцінка загальної потреби підприємства
у матеріальних ресурсах
(проводиться за допомогою формули)**

$$\Pi^n = H^n + H^n z,$$

де Π^n — загальна потреба підприємства в n -виді матеріалу;
 H^n — норма витрат n -матеріалу за всіма видами продукції всіх видів діяльності;
 $H^n z$ — норма запасу n -матеріалу на складі, який необхідно мати для забезпечення ритмічної роботи підприємства

**Забезпеченість підприємства
матеріальними ресурсами
(визначається за допомогою формули)**

$$z^n = O^n : C^n,$$

де z^n — забезпеченість n -видом матеріалу в днях;
 O^n — фактичний обсяг запасу n -виду матеріалу (у натуральних вимірниках);
 C^n — середнє добове споживання n -матеріалу (у натуральних вимірниках)

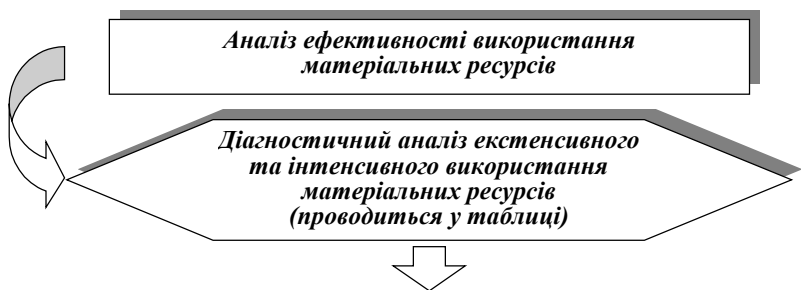
Таблиця 1

АНАЛІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Вид матеріалу	Од. виміру	Планова потреба	Інтервал поставки, днів	Фактично надійшло	Середнє добове споживання	Забезпеченість, днів (гр.5/гр.6)	Відхилення	
							у днях: (+) — надлишок, (-) — незабезпеченість (гр. 7 — гр. 4)	від загальної потреби (гр. 5 — гр. 3)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	т	4800	12	4300	400	10,75	-1,25	-500
2	шт.	5750	25	4460	230	19,4	-5,6	-1290
3	м ²	400	20	600	20	30	+10	+200
...	...	...	...	...	...	...	...	...
n	*	Π^n	Γ^n	O^n	C^n	z^n	Δz^n	$\Delta \Pi^n$

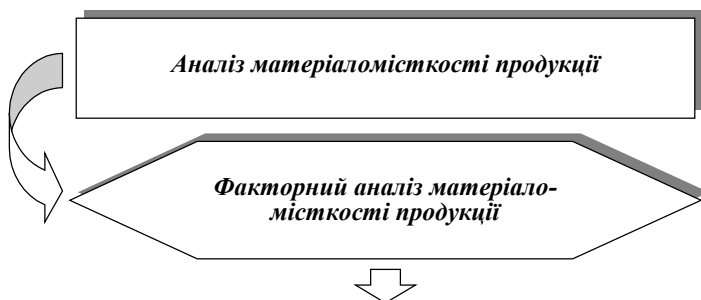
248

Вид матеріалу	Одиниця виміру	Планова потреба	Укладено договорів				Задоволено потребу, % (рп.4 : рп.3) × 100	Фактичне надходження				Викорнано договорів, % (рп.10 : рп.4) × 100	Відхилення: недопоставлено (-), поставлено надміру (+)						
			разом	у розрізі поставачальників				разом	у розрізі поставачальників				разом (рп.10 – рп.4)	у розрізі поставачальників					
				1	2	...			m	1	2			...	m	1	2	...	m
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	кг	13 800	13 800	6000	6000	...	800	100	13 500	5000	4000	...	1000	97,8	–300	–1000	–2000	...	+200
2	кв. м	7400	7300	2000	5300	–	–	98,6	7300	1900	5300	100	–	100	0	–100	0	+100	–
3	шт.	760	755	–	50	...	400	99,3	700	–	50	...	250	92,7	–55	–	0	...	–150
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
n	од.-ви-мiру	П ^п	D ^п 3	D ^п 3 (I)	D ^п 3 (II)	...	D ^п 3 (m)	%	F ^п	F ^п (I)	F ^п (II)	...	F ^п (m)	%	ΔD ^п 3	ΔD ^п 3 (I)	ΔD ^п 3 (II)	...	ΔD ^п 3 (m)

Таблиця 3

Показник	Попередній період	Планові (нормативні) дані	Фактич-но	Відхилення	
				від попереднього періоду	від планових (нормативних) даних
1. Товарна продукція, тис. грн	8000	8400	8500	+500	+100
2. Повна собівартість виготовленої продукції, тис. грн	6500	6783	7145	+645	+362
3. Залишок матеріальних запасів на початок періоду, тис. грн	320	370	400	+80	+30
4. Надходження матеріальних ресурсів за період, тис. грн	2600	2600	3000	+400	+400
5. Матеріальні витрати за період, тис. грн	2700	2845	2992	+292	+147
6. Залишок матеріальних запасів на кінець періоду, тис. грн	220	125	408	+188	+283
7. Матеріаломісткість товарної продукції, коп. (п. 5/п. 1)	33,75	33,86	35,20	+1,45	+1,34
8. Матеріаловіддача, грн (п. 1/п. 5)	2,96	2,95	2,84	-0,12	-0,11
9. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, % (п. 5/п. 2)	41,54	41,94	41,88	+0,34	-0,06
10. Коефіцієнт споживання матеріалів	*	1	1,04	*	+0,04
12. Швидкість обороту матеріальних запасів, дні	36	31	49	+13	+18
13. Оборотність матеріальних запасів, раз (п. 1/[(п. 3 + п. 6)/2])	29,6	33,9	21,0	-8,6	-12,9
14. Термін зберігання запасів, дні	12	11	17	+5	+6
15. Коефіцієнт співвідношення темпів зростання обсягів виробництва і темпів зростання матеріальних витрат	*	1	0,96	*	-0,04

Факторна модель аналізу:

$$M_m = \frac{\sum K \times ПВ^n \times Н^n \times Ц^n}{\sum K \times ПВ^n \times Ц_t},$$

де M_m — матеріаломісткість продукції, грн — результат Р;
 K — обсяг виробництва продукції (в одиницях) — фактор Ф1;
 $ПВ^n$ — питома вага n -виду продукції у загальному випуску — фактор Ф2;
 $Н^n$ — норма витрачання n -матеріалу на одиницю продукції (у натуральних вимірниках) — фактор Ф3;
 $Ц^n$ — ціна одиниці n -виду матеріалу за період, що аналізується, грн — фактор Ф4;
 $Ц_t$ — відпускна ціна на одиницю продукції, грн — фактор Ф5

Увага! Для розрахунку впливу факторів застосовується спосіб ланцюгових підстановок. При цьому в багатонаменклатурній діяльності визначають вплив таких 5-ти факторів:

- 1) вплив обсягів виробництва у натуральному вимірі (в одиницях);
- 2) вплив структури виробництва продукції;
- 3) вплив питомої витрати сировини і матеріалів;
- 4) вплив цін на сировину і матеріали;
- 5) вплив цін на готову продукцію

Факторний аналіз матеріаломісткості продукції (проводиться у таблиці)

Таблиця 4

Показник матеріаломісткості	Вплив факторів				Розрахунок показника матеріаломісткості	Рівень матеріаломісткості, коп.	Розмір впливу фактору на матеріаломісткість, коп.
	структури та обсягу випуску продукції	питомої матеріаломісткості окремих виробів	ціни на матеріальні ресурси	випускних цін на продукцію			
Мм 0	0	0	0	0	$2845 : 8400 \times 100$	33,86	–
Мм 1	Ф	0	0	0	$2879 : 8430 \times 100$	34,15	+0,29
Мм 2	Ф	Ф	0	0	$2923 : 8430 \times 100$	34,67	+0,52
Мм 3	Ф	Ф	Ф	0	$3028 : 8430 \times 100$	35,92	+1,25
Мм Ф	Ф	Ф	Ф	Ф	$2992 : 8500 \times 100$	35,20	– 0,72

**Факторний аналіз зміни обсягу випуску продукції з *n*-ви-
ду матеріалу у натуральних одиницях**

Таблиця 5

Показник	План	Факт	Відхилення	Алгоритм розрахунку впливу фактори	Розрахунок впливу фактори	Вплив фактори, шт.
Обсяг випуску продукції, шт. (V^n)	5486	6336	+850			
Витрати <i>n</i> -матеріалу на випуск продукції, кг (M^n)	8229	9187	+958	$\frac{M^n\phi - M''0}{P''0}$	+958 : 1,5	+639
Кількість придбаного <i>n</i> -матеріалу, кг (K^n)	8650	9734	+1084	$\frac{K^n\phi - K''0}{P''0}$	+1084 : 1,5	+723
Зміна залишків <i>n</i> -матеріалу за період, кг (ΔO^n)	+10	-4	-14	$\frac{-(\Delta O^n\phi - \Delta O''0)}{P''0}$	- (-14) : 1,5	+9
Відходи з <i>n</i> -матеріалу, кг (B^n)	411	551	+140	$\frac{-(B^n\phi - B''0)}{P''0}$	- (+140) : 1,5	-93
Витрачання <i>n</i> -матеріалу на одиницю продукції, кг ($P^n = M^n : V^n$)	1,5	1,45	-0,05	$\frac{-(P^n\phi - P''0) \times V''\phi}{P''0}$	- (-0,05 × 6336) 1,5	+211

**Аналіз обсягів інвестування коштів
у матеріальні ресурси**

**Оцінка вартості обслуговування
матеріальних запасів
(проводиться за допомогою формули)**

$$B = \Pi^n_p \times \frac{\Pi^n}{q} + \Pi^n_z \times \frac{q}{2},$$

де B — загальна щорічна вартість витрат на управління запасами (у грн);
 Π^n — щорічна загальна потреба (попит) у матеріальних запасах (в одиницях);
 Π^n_p — змінна вартість розміщення одного замовлення (у грн);
 Π^n_z — змінна вартість зберігання одиниці запасу (у грн);
 q — обсяг разового замовлення партії запасів (в одиницях)

**Диференціальний аналіз
оптимальних розмірів замовлення
матеріальних ресурсів
(проводиться за допомогою формули)**

$$EOQ^n = \sqrt{\frac{2 \times \Pi^n \times \Pi^n_p}{\Pi^n_z}},$$

де EOQ^n — оптимальний розмір партії замовлення матеріальних ресурсів;
 Π^n — щорічна загальна потреба (попит) у матеріальних запасах (у одиницях);
 Π^n_p — змінна вартість розміщення одного замовлення (у грн);
 Π^n_z — змінна вартість зберігання одиниці запасу (у грн)

**Оцінка інтервалів розміщення
повторного замовлення
матеріальних ресурсів
(проводиться за допомогою формул)**

1-й спосіб (кількісний):

$$T_1 = \frac{L \times \Pi^n}{365 \text{ днів}};$$

2-й спосіб (часовий з використанням точки EOQ):

$$T_2 = \frac{EOQ^n \times 365 \text{ днів}}{\Pi^n};$$

3-й спосіб (часовий без використання точки EOQ):

$$T_3 = \sqrt{\frac{2 \times \Pi_p^n}{\Pi^n \times \Pi_3^n}} \times 365 \text{ днів},$$

де L — час доставки замовлення матеріальних ресурсів;
 Π^n — щорічна загальна потреба (попит) у матеріальних запасах (в одиницях);
 EOQ^n — оптимальний розмір партії замовлення матеріальних ресурсів;
 Π_p^n — змінна вартість розміщення одного замовлення (у грн);
 Π_3^n — змінна вартість зберігання одиниці запасу (у грн)

**Оцінка оптимальності обсягів
виробничих запасів за умов зростання
щоденного споживання матеріалів**

Важливо: Імовірність коливань попиту на споживання матеріалів може набувати значення від 0 (попит не зміниться) до 1 (попит зросте).

**Етапи прийняття рішення
про розмір виробничого запасу:**

1. Визначається стандартне відхилення від середньодобового споживання ($\pm\Delta$), кількість замовлень за рік (Π/EOQ).
2. Розраховується ймовірність виникнення нестачі виробничих запасів (Z) протягом одного операційного циклу за максимального зростання середньоденного попиту на матеріали:

$$Z = \frac{EOQ}{\Pi^n} \quad \text{або} \quad Z = \frac{T_3}{365 \text{ днів}}.$$

3. Імовірність того, що виникнення нестачі виробничих запасів на складі протягом року за зростання середньоденного попиту не відбудеться, складатиме $1 - Z$.
4. Середнє значення змінного попиту (K) обчислюється за формулою:

$$K = (T_3 + L) \times (\Pi^n / 365 \text{ днів}).$$

5. Розмір резервного запасу (P) пропонується визначати як середнє квадратичне відхилення від нормального розподілу попиту протягом інтервалу отримання повторного замовлення і рекомендується розраховувати за формулою:

$$P = \sqrt{(T_3 + L) \times (\pm\Delta)^2}.$$

6. Для розрахунку оптимального розміру запасу (M) у разі подання повторного замовлення з урахуванням зростання середньодобового споживання та необхідністю утримання резервного запасу рекомендується використовувати формулу:

$$M = K + P \times (1 - Z)$$

Алгоритм аналізу оптимальності обсягів матеріальних ресурсів (представлено у таблиці)

Таблиця 6

Показники і критерії управлінської проблеми оптимальності обсягів матеріальних ресурсів	Варіант 1: Прийняття рішення за умов незмінності середньодобового попиту		Варіант 2: Прийняття рішення за умов прогнозування зростання щоденного попиту до максимального	
	Умовні позначення та методика їх розрахунку	Сума	Умовні позначення та методика їх розрахунку	Сума
1. Визначення ключових параметрів (одиниць, грн, днів)	Π^n Π_p^n $\Pi_{c_3}^n$ Ц — ціна виробничого запасу (грн) L		Π^n Π_p^n $\Pi_{c_3}^n$ Π L $T_3 = \sqrt{\frac{2 \times \Pi_p^n}{\Pi^n \times \Pi_{c_3}^n}} \times 365 \text{ днів}$	
2. Визначення ймовірних параметрів	—		$\pm \Delta$ $Z = T_3 / 365 \text{ днів}$ $K = (T_3 + L) \times (\Pi^n / 365 \text{ днів})$ $P = \sqrt{(T_3 + L) \times (\pm \Delta)^2}$	
3. Розрахунок оптимального обсягу замовлення, од.	$EOQ^n = \sqrt{\frac{2 \times \Pi_p^n \times \Pi^n}{\Pi_{c_3}^n}}$		$M = K + P \times (1 - Z)$	

Закінчення табл. 6

Показники і критерії управлінської проблеми оптимальності обсягів матеріальних ресурсів	Варіант 1: Прийняття рішення за умов незмінності середньодобового попиту		Варіант 2: Прийняття рішення за умов прогнозування зростання щоденного попиту до максимального	
	Умовні позначення та методика їх розрахунку		Умовні позначення та методика їх розрахунку	
4. Розрахунок інтервалу роз- міщення повторного замов- лення (днів або одиниць)	$T_2 = \frac{EOQ^n \times 365 \text{ днів}}{\Pi^n}$		$T_1 = L \times \frac{\Pi^n}{365 \text{ днів}} + P$	
	$T_1 = L \times \frac{\Pi^n}{365 \text{ днів}}$			
5. Щорічна вартість витрат на обслуговування (управління) запасів, грн	$B = \Pi_p^n \times \frac{\Pi^n}{EOQ} + \Pi_v^n \times \frac{EOQ}{2}$		$B = \Pi_p^n \times \frac{\Pi^n}{M} + \Pi_3^n \times \frac{M}{2}$	
6. Річний обсяг інвестицій у матеріальні ресурси, грн (I)	$I = (\Pi^n \times \Pi) + B$		$I = (\Pi^n \times \Pi) + B$	

**Оцінка оптимальності обсягів
матеріальних ресурсів з урахуванням на-
даних постачальником знижок
(проводиться за допомогою формули)**

$$B_z = C^n_p \times \frac{\Pi^n}{q} + C^n_z \times \frac{q}{2} + (C - \%C) \times \Pi^n,$$

де B_z — загальна щорічна вартість витрат на управління запасами з урахуванням наданих знижок (у грн);

Π^n — щорічна загальна потреба (попит) у матеріальних запасах (в одиницях);

C^n_p — змінна вартість розміщення одного замовлення (у грн);

C^n_z — змінна вартість зберігання одиниці запасу, (у грн);

C — ціна придбання матеріалів у постачальників (у грн);

$\%C$ — розмір знижки на матеріал (у грн);

q — обсяг разового замовлення партії запасів, на ціну яких надається знижка (в одиницях)

Увага! При визначенні оптимальності товарно-матеріальних запасів завжди слід перевіряти доцільність отримання знижок. Адже зі збільшенням розміру замовлення ціна одиниці запасу зменшиться, при цьому зменшаться сукупні витрати на розміщення замовлень (їх протягом року стане менше), проте зростуть витрати на зберігання

**Приклад аналізу оптимальності обсягів
матеріальних ресурсів з урахуванням наданих
постачальником знижок (представлено у таблиці)**

Таблиця 7

Параметри і критерій розв'язання проблеми оптимальності товарно-матеріальних запасів	Варіант 1: Замовлення телевізорів у оптимальному обсязі (EOQ = = 50 одиниць)	Варіант 2: Замовлення телевізорів у обсязі $q = 100$ одиниць	Варіант 3: Замовлення телевізорів у обсязі $q = 150$ одиниць
1. Розмір знижки, %Ц	–	5	10
2. Ціна 1-го телевізора, грн (Ц – %Ц)	1000	950	900
3. Річна закупівельна вартість усього запасу, грн ($(Ц - \%Ц) \times \Pi^n$)	1 460 000	1 387 000	1 314 000
4. Загальна вартість розміщення замовлень за рік ($\Pi^n p \times \Pi^n / q$), грн	5840	2920	1947
5. Загальна вартість зберігання запасів за рік ($\Pi^n_3 \times q/2$), грн	6250	12 500	18 750
6. Річний обсяг інвестицій у запаси $V_3 = (\Pi^n p \times \Pi^n / q) + (\Pi^n_3 \times q/2) + (Ц - \%Ц) \times \Pi^n$, грн	1 472 090	1 402 420	1 334 697

Як видно з табл. 4, менший річний обсяг інвестицій у матеріальні запаси магазину буде у варіантах 2 і 3, тобто коли знижка становитиме 5 %.

**Алгоритм АВС-аналізу обґрунтованості
портфеля замовлень на матеріальні ресурси**

1-й етап:

*Складання переліку всіх видів матеріальних запасів на звітний
період у порядку **зменшення** сукупних річних витрат
на їх придбання по кожній статті запасу*

Таблиця 8

Назва статті матеріального запасу магазину	Річний прогноз реалі- зації, одиниць (Пп)	Середньозважена закупівельна ціна одиниці запасу, грн $\bar{Ц} = \frac{\sum_{i=1}^n P^n \times Ц^n}{n}$	Річні сукупні витрати на придбання у постачаль- ника статті запасу, грн (Пп × Ц)	Ранг
Кондиціонери настінні	1500	3000	4 500 000	1
Пральні машини	1000	2500	2 500 000	2
Принтери лазерні	1000	2500	2 500 000	2
Мобільні телефони	4000	500	2 000 000	4
Телевізори	1460	1000	1 460 000	5
Відеокамери	720	2000	1 440 000	6
Холодильники дво- камерні	600	2000	1 200 000	7
Електрочайники	5000	200	1 000 000	8
Вимірювачі тиску	4000	200	800 000	9
М'ясорубки	2200	350	770 000	10
Ноутбуки	120	6000	720 000	11
Електроплити	300	2000	600 000	12
Фени	5000	100	500 000	13
Домашні кінотеатри	400	1200	480 000	14
Пилососи	1500	300	450 000	15
Кавоварки	100	3000	300 000	16
Обігрівачі (масляні радіатори)	1000	250	250 000	17
Мікрохвильові печі	400	600	240 000	18
РАЗОМ	—	—	21 710 000	—

2-й етап:

Відбувається групування статей матеріальних запасів за такими правилами: 10 % статей відноситься до категорії А, 20 % — до категорії В та 70 % — до категорії С

3-й етап:

Для підрахунку оптимальних обсягів матеріальних запасів та інтервалів повторних замовлень відбираються лише ті статті запасів, що входять у групи А і В

4-й етап:

Складається бюджет інвестицій у матеріальні запаси на наступний період шляхом підсумовування сукупних річних закупівельних витрат за статтями запасів, що увійшли до груп А і В

Увага!

Для решити статей матеріальних запасів (група С) магазину доцільніше робити замовлення у великих партіях (наприклад, 1 раз на квартал або 1 раз на півріччя).

Чим більшим є кількісний перелік статей запасу, тим точнішою має бути класифікація.

Управління оптимальністю матеріальних запасів стає більш легким, якщо головна увага приділяється відносно невеликій частині запасів, на яку припадає більша частина всіх інвестиційних ресурсів.

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть об'єкти, напрями та порядок аналізу персоналу, основних засобів і виробничих запасів підприємства.
2. Охарактеризуйте процедури аналізу забезпеченості підприємства персоналом та оцінки кадрового забезпечення організаційної структури.
3. Сформулюйте алгоритм аналізу ефективності використання робочого часу персоналу підприємства.
4. Назвіть методи аналізу продуктивності праці персоналу та трудомісткості виконання виробничої програми.
5. Опишіть процедури аналізу фонду оплати праці персоналу.
6. Розкрийте порядок оцінки рентабельності персоналу для підвищення мотивації працівників.
7. Охарактеризуйте процедури аналізу забезпеченості підприємства основними засобами та оцінки відповідності складу і структури технічної бази параметрам виробничої програми.
8. Перелічіть види аналізу ефективності експлуатації машин і обладнання (активної частини основних засобів) підприємства.
9. Наведіть процедури аналізу повноти використання технічних потужностей підприємства.
10. Назвіть способи аналізу фондівіддачі та фондорентабельності підприємства.
11. Опишіть процедури аналізу забезпеченості підприємства виробничими запасами та оцінки їх відповідності встановленій потребі.
12. Сформулюйте алгоритм аналізу ефективності використання виробничих запасів.
13. Назвіть прийоми аналізу матеріаломісткості продукції.
14. Розкрийте порядок оцінки обсягів інвестування в матеріальні ресурси.
15. За якими показниками здійснюється коефіцієнтний аналіз руху кадрів протягом звітного періоду?
16. Як проводиться порівняльний аналіз балансу робочого часу, діагностичний аналіз використання робочого часу протягом звітного періоду за категоріями персоналу, факторний аналіз фонду робочого часу робітників?
17. У чому суть діагностичного аналізу питомої трудомісткості видів продукції підприємства, факторного аналізу продуктивності праці персоналу та середнього рівня питомої трудомісткості продукції?
18. Для чого здійснюється стратегічний аналіз трудового потенціалу персоналу підприємства, факторний аналіз прибутковості праці персоналу?

19. За допомогою яких видів аналізу необхідно проводити аналіз складу, структури та змін у фонді оплати праці персоналу?

20. У чому полягає сутність коефіцієнтного аналізу забезпеченості, руху й технічного стану основних засобів протягом звітного періоду?

21. З якою метою здійснюється діагностичний аналіз екстенсивного та інтенсивного використання одиниці обладнання; інтенсивності використання технічної потужності підприємства?

22. Для чого необхідно здійснювати диференціальний аналіз обсягів складських виробничих запасів?

Тема 9. Аналіз витрат підприємства та собівартості продукції (товарів, робіт, послуг)

9.1. Загальна схема формування витрат підприємства та їх аналізу, інформаційні джерела аналізу.

9.2. Аналіз виконання кошторису виробничих витрат за елементами, статтями, місцями виникнення витрат, центрами відповідальності, об'єктами калькуляції.

9.3. Аналіз матеріальних витрат та витрат на оплату праці.

9.4. Аналіз загальновиробничих, адміністративних та інших операційних витрат.

9.5. Аналіз собівартості окремих видів продукції.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 9

У процесі вивчення теми 9 студенти ознайомлюються з інструментарієм аналізу витрат, які виникають у ході здійснення підприємством операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, а також із методами аналізу собівартості продукції.

Суттєве навантаження в аналізі витрат підприємства відводиться оцінці їх структури за елементами і статтями, діагностиці кошторисів витрат виробництва та бюджетів підприємства, оцінці собівартості одиниці продукції та собівартості реалізованої продукції в цілому по підприємству, діагностиці інформації за центрами витрат, способам включення витрат до собівартості окремих видів продукції, нормуванню витрат за місцями їх виникнення у центрах відповідальності, факторному аналізу матеріальних витрат та витрат на оплату праці, процедурам визначення резервів зменшення витратомісткості виробництва, а також шляхам оптимізації витрат.

Вивчивши МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН

ЗНАТИ:

- об'єкти, напрями і порядок аналізу витрат підприємства та собівартості продукції;
- процедури визнання витрат підприємства у звітному періоді, різницю між виробничою собівартістю та собівартістю реалізованої продукції, умови поділу витрат на прямі та не-прямі;

- характеристику статей витрат, що включаються і не включаються у собівартість реалізованої продукції;
- класифікацію витрат операційної діяльності за економічними елементами, склад витрат звичайної діяльності підприємства;
- інформаційну базу для проведення аналізу витрат підприємства;
- методи аналізу витрат звичайної діяльності підприємства, у тому числі адміністративних, витрат на збут, фінансових витрат;
- порядок аналізу операційних витрат за економічними елементами, статтями витрат, за місцями їх виникнення, центрами відповідальності;
- алгоритм аналізу виробничої собівартості продукції, модель аналізу прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції, фактори, що впливають на зміну норми витрат сировини і матеріалів;
- види аналізу прямих витрат на оплату праці у виробничій собівартості продукції;
- процедуру аналізу загальновиробничих витрат підприємства;
- способи аналізу собівартості окремих видів продукції;
- способи аналізу витратомісткості продукції.

УМІТИ:

- проводити горизонтальний та вертикальний аналіз витрат звичайної діяльності підприємства за статтями бюджету підприємства;
- проводити діагностичний аналіз операційних витрат за економічними елементами, статтями витрат, за місцями їх виникнення, центрами відповідальності за даними кошторисів виробництва;
- здійснювати факторний аналіз виробничої собівартості продукції в моно- та багатопродуктовому виробництві, оцінювати вплив факторів на зміну прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції, на зміну прямих витрат на оплату праці робітників;
- здійснювати діагностичний аналіз загальновиробничих витрат підприємства, уміти поділяти їх на умовно-змінні та умовно-постійні, розуміти причини їх зміни;
- давати оцінку та проводити факторний аналіз собівартості одиниці окремого виду продукції, здійснювати пошук шляхів зниження собівартості одиниці продукції;
- визначати витратомісткість продукції, будувати факторну модель аналізу витрат на 1 грн виробленої продукції; проводити факторний аналіз та визначати фактори і виробниці, які негативно впливають на витратомісткість виробництва підприємства.

9.1. Загальна схема формування витрат підприємств та їх аналізу, інформаційні джерела аналізу

Витрати — це зменшення обсягу матеріальних цінностей та коштів, які відбуваються в процесі свідомої людської діяльності; зменшення певних ресурсів у фізичних процесах; зменшення економічних вигод у результаті вибуття грошових коштів або іншого майна

Визнання витрат підприємства у звітному періоді

1. Витрати відображаються в бухгалтерському обліку одночасно зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань

2. Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені

3. Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені

4. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені

5. Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами

Собівартість продукції — це вартісне вираження спожитих у процесі операційної діяльності різних видів економічних ресурсів (праці, сировини, матеріалів, основних засобів), а також фінансових ресурсів, витрачених у процесі забезпечення обігу й розподілу виготовленої продукції на товарних ринках

2 категорії:

Виробнича собівартість

Складається з прямих матеріальних витрат; прямих витрат на оплату праці; інших прямих витрат; змінних загальновиробничих та постійних розподілених загальновиробничих витрат

Собівартість реалізованої продукції

Складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат

Класифікація витрат за способом віднесення на собівартість реалізованої продукції:

Прямі

- ✍ прямі матеріальні витрати;
- ✍ прямі витрати на оплату праці;
- ✍ інші прямі витрати;
- ✍ змінні загальновиробничі витрати

Непрямі

- ✍ постійні загальновиробничі витрати

Характеристика статей витрат, що включаються у собівартість реалізованої продукції

До складу **прямих матеріальних витрат** включається вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат

До складу **прямих витрат на оплату праці** включаються заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат

До складу **інших прямих витрат** включаються всі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема: відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку

До складу загальновиробничих витрат включаються:

- ✍ витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо; відрахування на соціальні заходи й медичне страхування апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць);
- ✍ амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;
- ✍ амортизація нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення;
- ✍ витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення;

✍ витрати на вдосконалення технології й організації виробництва (оплата праці та відрахування на соціальні заходи працівників, зайнятих удосконаленням технології й організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, купівельних комплектуючих виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій тощо);

✍ витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень;

✍ витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників та апарату управління виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами та якістю продукції, робіт, послуг);

✍ витрати на охорону праці, техніку безпеки і охорону навколишнього природного середовища;

✍ інші витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів до цехів і готової продукції на склади; нестачі незавершеного виробництва; нестачі й втрати від псування матеріальних цінностей у цехах; оплата простой тощо).

До **змінних загальновиробничих витрат** належать витрати на обслуговування і управління виробництвом (цехів, дільниць), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності. Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо), виходячи з фактичної потужності звітного періоду.

До **постійних загальновиробничих витрат** відносять витрати на обслуговування і управління виробництвом, що залишаються незмінними (або майже незмінними) за зміни обсягу діяльності. Постійні загальновиробничі витрати розподіляють на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо) за нормальної потужності. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) у періоді їх виникнення. Загальна сума розподілених та нерозподілених постійних загальновиробничих витрат не може перевищувати їх фактичну величину.

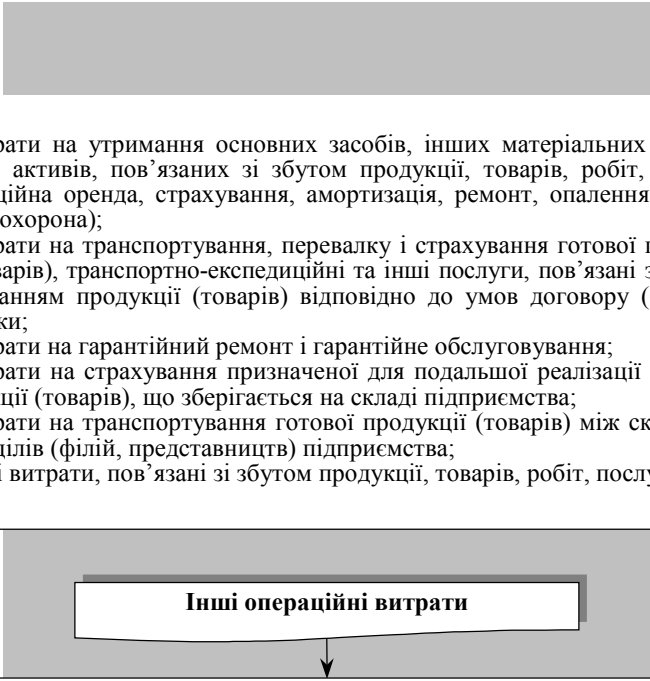
***Характеристика статей витрат операційної діяльності,
що не включаються
у собівартість реалізованої продукції***

Адміністративні витрати

- ✍ загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо);
- ✍ витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;
- ✍ витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання (операційна оренда, страхування майна, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);
- ✍ винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна тощо);
- ✍ витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, телекс, факс тощо);
- ✍ амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;
- ✍ витрати на врегулювання спорів у судових органах;
- ✍ податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);
- ✍ плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- ✍ інші витрати загальногосподарського призначення.

Витрати на збут

- ✍ витрати пакувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції;
- ✍ витрати на ремонт тари;
- ✍ оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам і працівникам підрозділів, що забезпечують збут;
- ✍ витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);
- ✍ витрати на передпродажну підготовку товарів;
- ✍ витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;

-
- ✍ витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);
 - ✍ витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору (базису) поставки;
 - ✍ витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
 - ✍ витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства;
 - ✍ витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів (філій, представництв) підприємства;
 - ✍ інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг

Інші операційні витрати

- ✍ витрати на дослідження та розробки;
- ✍ собівартість реалізованої іноземної валюти, яка для цілей бухгалтерського обліку визначається шляхом перерахунку іноземної валюти в грошову одиницю України за курсом Національного банку України на дату продажу іноземної валюти, плюс витрати, пов'язані з продажем іноземної валюти;
- ✍ собівартість реалізованих виробничих запасів, яка для цілей бухгалтерського обліку складається з їх облікової вартості та витрат, пов'язаних з їх реалізацією;
- ✍ сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів;
- ✍ втрати від операційної курсової різниці (тобто від зміни курсу валюти за операціями, активами і зобов'язаннями, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства);
- ✍ втрати від знецінення запасів;
- ✍ нестачі й втрати від псування цінностей;
- ✍ визнані штрафи, пеня, неустойка;
- ✍ витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- ✍ інші витрати операційної діяльності

**Класифікація витрат операційної діяльності
за економічними елементами**

**Матеріальні
затрати**

До складу елементу «Матеріальні затрати» включається вартість витрачених у виробництві (крім продукту власного виробництва): сировини й основних матеріалів; купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів; палива й енергії; будівельних матеріалів; запасних частин; тари й тарних матеріалів; допоміжних та інших матеріалів

**Витрати
на оплату
праці**

До складу елементу «Витрати на оплату праці» включаються заробітна плата за окладами й тарифами, премії та заохочення, матеріальна допомога, компенсаційні виплати, оплата відпусток та іншого невідпрацьованого часу, інші витрати на оплату праці

**Відрахування
на соціальні
заходи**

До складу елементу «Відрахування на соціальні заходи» включаються: відрахування на пенсійне забезпечення, відрахування на соціальне страхування, страхові внески на випадок безробіття, відрахування на індивідуальне страхування персоналу підприємства, відрахування на інші соціальні заходи

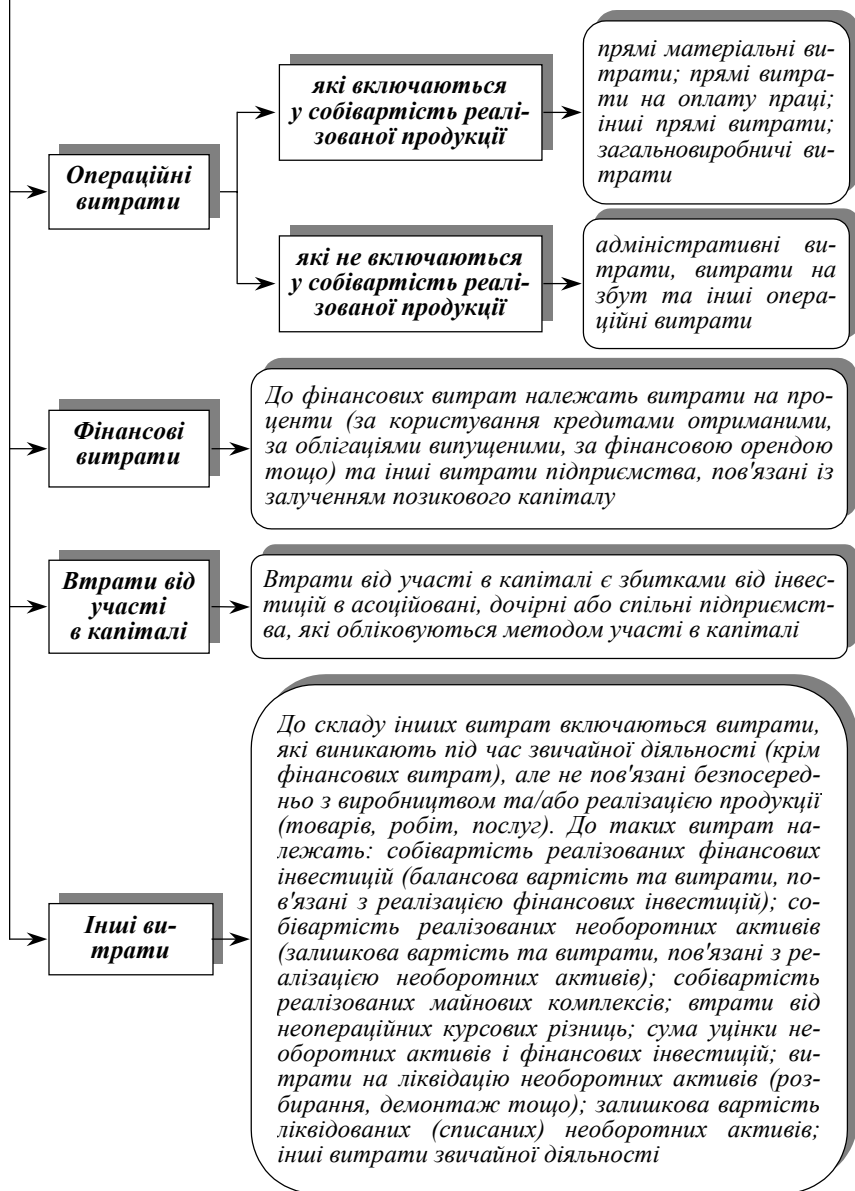
Амортизація

До складу елементу «Амортизація» включається сума нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних матеріальних активів

**Інші операційні
витрати**

До складу елементу «Інші операційні витрати» включаються витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу елементів, наведених вище, зокрема, витрати на відродження, послуги зв'язку, плата за розрахунково-касове обслуговування тощо

Склад витрат звичайної діяльності підприємства

**Інформаційна база для економічного
аналізу витрат підприємства**

Таблиця 1

№ п/п	Група джерел інформації	Джерела інформації
1	Первинні документи	<i>Акти-вимоги, акти на списання палива, енергії, акти-вимоги на заміну (внутрішнє переміщення) матеріалів, лімітно-забірні картки, матеріальні звіти, акти виконаних робіт, наряди, табелі обліку використання робочого часу та розрахунку заробітної плати, посвідчення про відрядження, звіти про використання коштів, наданих на відрядження або під звіт, довідки бухгалтерії, розрахунки бухгалтерії, накладні, рахунки, калькуляції</i>
2	Дані синтетичного та аналітичного обліку за рахунками	<i>23 «Виробництво», 80 «Матеріальні витрати», 81 «Витрати на оплату праці», 82 «Відрахування на соціальні заходи», 83 «Амортизація», 84 «Інші операційні витрати», 90 «Собівартість реалізації», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності»</i>
3	Облікові реєстри	<i>Журнал 5, 5А</i>
4	Фінансова звітність	<i>Ф. № 1 «Баланс», ф. № 2 «Звіт про фінансові результати», ф. № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»</i>
5	Статистична звітність	<i>Ф. № 1-ПВ «Звіт з праці», ф. № 1П-НПП (річна) «Звіт про виробництво промислової продукції», ф.1-підприємство «Звіт про основні показники діяльності підприємства», ф. 1-П (термінова) «Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (робіт, послуг)», ф. 1П –ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос) за рік»</i>
6	Планова, технічна і технологічна інформація	<i>Операційні і фінансові бюджети, кошториси, бізнес-план, перспективні, поточні, оперативні, стратегічні плани; план-графіки виробництва та поставок продукції, технологічні карти, проектні завдання; планові розрахунки; спеціальні обстеження, доповідні записки (журнали обліку роботи обладнання, хронометраж роботи робітників, паспортна потужність обладнання), норми та нормативи споживання ресурсів, дані про відхилення від норм</i>

Мета аналізу витрат підприємства та собівартості продукції — пошук шляхів зниження собівартості продукції та витратомісткості виробництва на основі оцінки динаміки і структури витрат звичайної та операційної діяльності підприємства, діагностики виконання кошторисів виробництва та бюджетів підприємства

Об'єкти аналізу витрат та собівартості продукції

Загальна сума та склад витрат у бюджетах підприємства

Структура витрат у кошторисах виробництва

Виробнича собівартість готової продукції

Собівартість одиниці продукції

Витратомісткість виробництва (витрати на 1 грн продукції)

Напрями аналізу витрат та собівартості продукції

Аналіз витрат звичайної діяльності та оцінка виконання бюджетів підприємства

Горизонтальний аналіз витрат звичайної діяльності підприємства

Вертикальний аналіз структури витрат звичайної діяльності підприємства

Аналіз операційних витрат та діагностика виконання кошторису виробництва

Діагностичний аналіз операційних витрат за економічними елементами

Діагностичний аналіз операційних витрат за статтями

Діагностичний аналіз операційних витрат за місцями виникнення

Діагностичний аналіз операційних витрат за центрами відповідальності

Аналіз виробничої собівартості готової продукції

Порівняльний аналіз показника виробничої собівартості готової продукції

Факторний аналіз виробничої собівартості готової продукції

Діагностичний та факторний аналіз прямих матеріальних витрат

Діагностичний та факторний аналіз прямих витрат на оплату праці

Діагностичний аналіз загальновиробничих витрат

Аналіз собівартості окремих видів продукції

Порівняльний аналіз собівартості найважливіших виробів підприємства

Факторний аналіз собівартості одиниці окремого (найважливішого) виду продукції

Аналіз витратомісткості виробленої продукції

Порівняльний аналіз витрат на 1 грн виробленої продукції

Факторний аналіз витрат на 1 грн виробленої продукції

**Горизонтальний та вертикальний аналіз
витрат звичайної діяльності підприємства**

Таблиця 2

Статті виконаного бюджету підприємства	За попередній період		За звітний період		Відхилення		
	Сума, тис. грн	Структура, %	Сума, тис. грн	Структура, %	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структури, пункти
1. Операційні витрати, разом:	24 158,3	97,5	38 457,8	98,1	+14 299,5	+59,2	+0,6
У тому числі:							
1.1. Собівартість реалізованої продукції	18 453,9	74,5	30 875,3	78,7	+12 421,4	+67,3	+4,2
1.2. Адміністративні витрати	1448,0	5,8	2658,1	6,8	+1210,1	+83,6	+1
1.3. Витрати на збут	1380,2	5,6	2106,8	5,4	+726,6	+52,6	- 0,2
1.4. Інші операційні витрати	2876,2	11,6	2817,6	7,2	-58,6	-2,1	- 4,4
2. Фінансові витрати	587,6	2,4	600,2	1,5	+12,6	+2,1	- 0,9
3. Втрати від участі в капіталі	—	—	138,5	0,3	+138,5	+100	+0,3
4. Інші витрати	24,9	0,1	25,7	0,1	+0,8	+3,2	-
РАЗОМ витрати звичайної діяльності	24 770,8	100,0	39 222,2	100,0	+14 451,4	+58,3	*

9.2. Аналіз виконання кошторису виробничих витрат за елементами, статтями, місяцями виникнення витрат, центрами відповідальності, об'єктами калькуляції

Діагностичний аналіз операційних витрат за економічними елементами

Таблиця 3

Елементи операційних витрат	За попередній період		За звітний період		Відхилення		
	Сума, тис. грн	Структура, %	Сума, тис. грн	Структура, %	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структури, пункти
1. Матеріальні затрати	10 111,6	41,9	15 420,8	40,1	+5309,2	+52,5	-1,8
2. Витрати на оплату праці	5487,3	22,7	7650,9	19,9	+2163,6	+39,4	-2,8
3. Відрахування на соціальні заходи	1646,2	6,8	2295,3	6	+649,1	+39,4	-0,8
4. Амортизація	1208,8	5	5508,3	14,3	+4 299,5	+355,7	+9,3
5. Інші операційні витрати	5704,4	23,6	7582,5	19,7	+1878,1	+32,9	-3,9
РАЗОМ операційних витрат	24 158,3	100,0	38 457,8	100,0	+14 299,5	+59,2	*

Діагностичний аналіз операційних витрат за статтями

Таблиця 4

Статті кошторису витрат виробництва	Сума витрат, тис. грн		Відхилення	
	За кошторисом	Фактично	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %
1. Прямі витрати, разом	16 216,7	24 344,4	+8127,7	+50,1
У тому числі:				
1.1. Сировина і матеріали	9529,6	14 187,2	+4657,6	+48,9
1.2. Паливо й енергія на технологічні потреби	582,0	1233,6	+651,6	+111,9
1.3. Заробітна плата основних робітників	4128,6	5986,1	+1857,5	+44,9
1.4. Відрахування на соціальні заходи	1238,6	1795,8	+557,2	+44,9
1.5. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування	208,8	508,3	+299,5	+143,4
1.6. Змінні загальновиробничі витрати	529,1	633,4	+104,3	+19,7
2. Непрямі постійні розподілені загальновиробничі витрати	1100	4000	+2900	+263,6
3. Загальновиробничі витрати, разом (п. 1.6. + п. 2)	1629,1	4633,4	+3004,3	+184,4
4. Виробнича собівартість продукції (п. 1 + п. 2)	17 316,7	28 344,4	+11 027,7	+63,7
5. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати	1137,2	1172,7	+35,5	+3,1
6. Наднормативні виробничі витрати	—	1358,2	+1358,2	+100
7. Собівартість реалізованої продукції (п. 4 + п. 5 + п. 6)	18 453,9	30 875,3	+12 421,4	+67,3
8. Адміністративні витрати	1448,0	2658,1	+1210,1	+83,6
9. Витрати на збут	1380,2	2106,8	+726,6	+52,6
10. Інші операційні витрати	2876,2	2817,6	-58,6	-2,1
РАЗОМ операційних витрат	24 158,3	38 457,8	+14 299,5	+59,2

Діагностичний аналіз операційних витрат за місяцями виникнення

Таблиця 5

Місяця виникнення витрат	Сума витрат, тис. грн		Відхилення	
	За кошторисом	Фактично	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %
1. Виробничі підрозділи, разом:	17316,7	29702,6	+12 385,9	+71,5
у тому числі:				
1.1. Цех №1	4086,1	7744,2	+3658,1	+89,5
1.2. Цех №2, у т. ч.:	5173,5	8692,4	+3518,9	+68
— бригада 1	3258,4	4588,6	+1330,2	+40,8
— бригада 2	1915,1	4103,8	+2188,7	+114,3
1.3. Цех №3, у т. ч.:	5952,8	9111,3	+3158,5	+53
— дільниця №1	2555,9	5897,1	+3341,2	+130,7
1.4. Склад №1	785,6	1090,3	+304,7	+38,8
1.5. Склад №2	811,8	1199,2	+387,4	+47,7
1.6. Технологічне бюро	506,9	1865,2	+1358,3	+267,9
2. Обслуговуючі підрозділи:	6841,6	8755,2	+1913,6	+27,9
2.1. Заводуправління	2585,2	3830,8	+1245,6	+48,2
2.2. Відділ маркетингу	1380,2	2106,8	+726,6	+52,6
2.3. Відділ НТР	2876,2	2817,6	-58,6	-2,1
РАЗОМ операційних витрат	24 158,3	38 457,8	+14 299,5	+59,2

Діагностичний аналіз операційних витрат за центрами відповідальності

Таблиця 6

Центр відповідальності	Сума витрат, тис. грн		Відхилення	
	За кошторисом	Фактично	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %
1. Начальник цеху № 1	4086,1	7744,2	+3658,1	+89,5
2. Начальник цеху № 2	5173,5	8692,4	+3518,9	+68
3. Начальник цеху № 3	5952,8	9111,3	+3158,5	+53
4. Головний механік	700,5	800	+99,5	+14,2
5. Головний інженер	550,4	600,1	+49,7	+9
6. Начальник відділу матеріально-технічного постачання	1597,4	2289,5	+692,1	+43,3
7. Директор з виробництва	3783,3	6144,6	+2361,3	+62,4
8. Директор з маркетингу	1856,2	2547,1	+690,9	+37,2
9. Зав. ідальнею	458,1	528,6	+70,5	+15,4
РАЗОМ операційних витрат	24 158,3	38 457,8	+14 299,5	+59,2

Аналіз виробничої собівартості продукції

Факторний аналіз виробничої собівартості продукції в багатопродуктовому виробництві

Факторна модель аналізу:

$$C_{в.п} = \Sigma(OB_{нат(i)} \times ПВ_{(i)} \times ЗВ_{(i)}) + СПВ,$$

де $C_{в.п}$ – виробнича собівартість продукції, тис. грн результат Р;
 $OB_{нат(i)}$ – обсяг виробництва і-го виду продукції у натуральному вимірі – фактор Ф1;
 $ПВ_{(i)}$ – питома вага і-го виду продукції у загальному випуску – фактор Ф2;
 $ЗВ_{(i)}$ – змінні витрати на 1-цю і-го виду продукції – фактор Ф3;
 $СПВ$ – сукупні постійні загальновиробничі витрати – фактор Ф4

✍ Підрахунок впливу факторів на зміну виробничої собівартості загального випуску продукції ($\Delta C_{вп}$) проводиться способом ланцюгових підстановок

Структурно-логічна модель аналізу прямих матеріальних витрат

Прямі матеріальні витрати на виробництво продукції

ОБСЯГ
ВИРОБНИЦТВА

СТРУКТУРА
ПРОДУКЦІЇ

МАТЕРІАЛЬНІ ВИТРАТИ
НА ОДИНИЦЮ ПРОДУКЦІЇ

Норма витрат сировини
і матеріалів на одиницю продукції

Вартість заготівлі одиниці
сировини і матеріалів

Ціна придбання
матеріалів
у постачальників

Транспортні витрати
на доставку одиниці
матеріалів

Витрати на підготовку
замовлення та утримання
одиниці матеріалу

9.3. Аналіз матеріальних витрат на оплату праці

Фактори, що впливають на зміну норми витрат сировини і матеріалів

Упровадження ресурсозаощаджувального устаткування та прогресивної технології

Підвищення якості матеріалів, що застосовуються у виробництві продукції

Ліквідація браку продукції та витрат ресурсів

Застосування прогресивних норм, що діють у галузі

Повторне використання відходів виробництва

Зміна конструкцій виробу з метою зниження його матеріаломісткості

Удосконалення рецептур з метою часткової або повної заміни дефіцитних або коштовних компонентів

Інші заходи щодо економії матеріальних ресурсів

Фактори, що впливають на зміну транспортних витрат на доставку сировини і матеріалів

Факторна модель аналізу транспортних витрат :

$$TB = B_o \times CT = K_n \times D_n \times CT,$$

де TB — транспортні витрати на доставку матеріалів, тис. грн — результат Р;

B_o — вантажообіг, тонно-км — $(K_n \times D_n)$

K_n — обсяг перевезених матеріалів, тонн — фактор Ф1;

D_n — дальність перевезення матеріалів, км — фактор Ф2;

CT — середній транспортний тариф, грн-км — фактор Ф3;

**Факторний аналіз прямих
матеріальних витрат
у виробничій собівартості продукції
в багатопродуктовому виробництві**

**Факторна модель аналізу сукупних прямих
матеріальних витрат:**

$$\text{ПМВ}_{\text{в.с}} = \Sigma(\text{ОВ}_{\text{нат}(i)} \times \text{ПВ}_{(i)} \times \text{НВ}_{(i)} \times \text{ЦМ}_{(i)}),$$

де $\text{ПМВ}_{\text{в.с}}$ — прями матеріальні витрати у виробничій собівартості продукції, тис. грн — результат Р;

$\text{ОВ}_{\text{нат}(i)}$ — обсяг виробництва i -го виду продукції у натуральному вимірі — фактор Ф1;

$\text{ПВ}_{(i)}$ — питома вага i -го виду продукції у загальному випуску — фактор Ф2;

$\text{НВ}_{(i)}$ — норма витрат матеріалів на 1-цю i -го виду продукції — фактор Ф3;

$\text{ЦМ}_{(i)}$ — ціна одиниці матеріалу, витраченого на i -й вид продукції — фактор Ф4

**Факторна модель аналізу прямих матеріальних витрат
на випуск окремого виду продукції:**

$$\text{ПМВ}_{(i)} = \text{ОВ}_{\text{нат}(i)} \times \text{НВ}_{(i)} \times \text{ЦМ}_{(i)}$$

де $\text{ПМВ}_{\text{в.с}}$ — прями матеріальні витрати у виробничій собівартості окремого виду продукції, тис. грн — результат Р;

$\text{ОВ}_{\text{нат}(i)}$ — обсяг виробництва i -го виду продукції у натуральному вимірі — фактор Ф1;

$\text{НВ}_{(i)}$ — норма витрат матеріалів на 1-цю i -го виду продукції — фактор Ф2;

$\text{ЦМ}_{(i)}$ — ціна одиниці матеріалу, витраченого на i -й вид продукції — фактор Ф3

✍ Підрахунок впливу факторів на зміну прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції ($\Delta\text{ПМВ}$) проводиться способом ланцюгових підстановок

Приклад факторного аналізу прямих матеріальних витрат у випуску окремого виду продукції (спосіб ланцюгових підстановок)

Таблиця 7

Статті прямих матеріальних витрат	Витрати матеріалів на виробництво продукції, тис. грн				Зміна прямих матеріальних витрат, тис. грн			
	За кошторисом ($OB_{\text{ншт}(i)}^0 \times HB_{(i)}^0 \times \Pi M_{(i)}^0$)	Фактично за базовими нормами та цінами ($OB_{\text{ншт}(i)}^0 \times HB_{(i)}^0 \times \Pi M_{(i)}^0$)	Фактично в базових цінах ($OB_{\text{ншт}(i)}^1 \times HB_{(i)}^1 \times \Pi M_{(i)}^0$)	Фактично ($OB_{\text{ншт}(i)}^1 \times HB_{(i)}^1 \times \Pi M_{(i)}^1$)	Разом (гр.5 — гр.2)	У т. ч. за рахунок зміни		
						Кількості виробленої продукції ($\Delta OB_{\text{ншт}(i)}$) (гр.3 — гр.2)	Норми витрат ($\Delta HB_{(i)}$) (гр.4 — гр.3)	Цін на матеріали ($\Delta \Pi M_{(i)}$) (гр.5 — гр.4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сировина і матеріали (без поворотних відходів)	8154,3	9213,8	9588,1	11855,9	+3701,6	+1059,5	+374,3	+2267,8
Куповані напівфабрикати	1375,3	1955,4	2000,7	2331,3	+956,0	+580,1	+45,3	+330,6
Паливо й енергія	582,0	799,3	1010,8	1233,6	+651,6	+217,3	+211,5	+222,8
РАЗОМ	10 111,6	11 968,5	12 599,6	15 420,8	+5309,2	+1856,9	+631,1	+2821,2

Факторна модель аналізу прямих матеріальних витрат на виробництво одиниці окремого виду продукції:

$$PMBO_{(i)} = HB_{(i)} \times \Pi M_{(i)},$$

де $PMBO_{(i)}$ — прями матеріальні витрати у виробничій собівартості одиниці окремого виду продукції, тис. грн — результат Р;
 $HB_{(i)}$ — норма витрат матеріалів на 1-цю i -го виду продукції — фактор Ф1;
 $\Pi M_{(i)}$ — ціна одиниці матеріалу, витраченого на i -й вид продукції — фактор Ф2

Факторна модель аналізу сукупних прямих витрат на оплату праці:

$$\text{ПВОП}_{\text{в.с}} = \Sigma(\text{ОВ}_{\text{нат}(i)} \times \text{ПВ}_{(i)} \times \text{T}_{(i)} \times \text{ГОП}_{(i)}),$$

де $\text{ПВОП}_{\text{в.с}}$ — прямі витрати на оплату праці у виробничій собівартості продукції, тис. грн — результат Р;

$\text{ОВ}_{\text{нат}(i)}$ — обсяг виробництва i -го виду продукції у натуральному вимірі, од. — фактор Ф1;

$\text{ПВ}_{(i)}$ — питома вага i -го виду продукції у загальному випуску — фактор Ф2;

$\text{T}_{(i)}$ — трудомісткість 1-ці i -го виду продукції, люд.-год. — фактор Ф3;

$\text{ГОП}_{(i)}$ — середньогодинна оплата праці робітників за відрядними розцінками — фактор Ф4

9.4. Аналіз загальноновиробничих, адміністративних та інших операційних витрат

Діагностичний аналіз загальноновиробничих витрат (проводиться у таблиці)

Таблиця 8

Статті загальноновиробничих витрат	За попередній період		За звітний період		Відхилення		
	Сума, тис. грн	Структура, %	Сума, тис. грн	Структура, %	Абсолютне, тис. грн	Відносне, %	Структура, пункти
1. Виробнича собівартість продукції, разом	17 316,7	×	28 344,4	×	+11 027,7	+63,7	×
2. Загальноновиробничі витрати, разом	1629,1	100,0	4633,4	100,0	+3004,3	+184,4	×
У тому числі:							
2.1. Змінні загальноновиробничі витрати, у т. ч.:	529,1	32,5	633,4	13,7	+104,3	+19,7	-18,8
— вартість послуг підприємств організації з утримання та ремонту основних засобів	123,8	7,6	177,3	3,8	+53,5	+43,2	-3,8
— оплата праці робітників, зайнятих ремонтом та експлуатацією основних засобів	55,9	3,4	85,2	1,8	+29,3	+52,4	-1,6
— відрахування на соціальні заходи апарату управління цехами	17,0	1,1	24,7	0,6	+7,7	+45,3	-0,5

Закінчення табл. 8

Статті загальноновиробничих витрат	За попередній період		За звітний період		Відхилення		
	Сума, тис. грн	Струк- тура, %	Сума, тис. грн	Струк- тура, %	Абсо- люте, тис. грн	Віднос- не, %	Струк- тура, пункти
— витрати на електроенергію для освітлення і вентиляції	323,6	19,9	333,7	7,2	+10,1	+3,1	-12,7
— вартість МШП	8,8	0,5	12,5	0,3	+3,7	+42	-0,2
2.2. Постійні розподілені загальноновиробничі витрати	1100,0	67,5	4000,0	86,3	+2900,0	+263,6	+18,8
3. Питома вага у виробничій собівартості продукції, % (п.2 / п.1)	9,4	×	16,3	×	+6,9	+73,4	×

1. Аналіз умовно-постійних витрат здійснюється шляхом порівняння і потребує вивчення причин, що викликали перевитрачання або економії.

2. Аналіз умовно-змінних витрат потребує перерахунок кошторису на фактичний обсяг виробництва у натуральному вимірі, а потім уже здійснюється порівняння фактичних витрат із цими даними.

9.5. Аналіз собівартості окремих видів продукції

Факторний аналіз собівартості одиниці окремого виду продукції

Факторна модель аналізу:

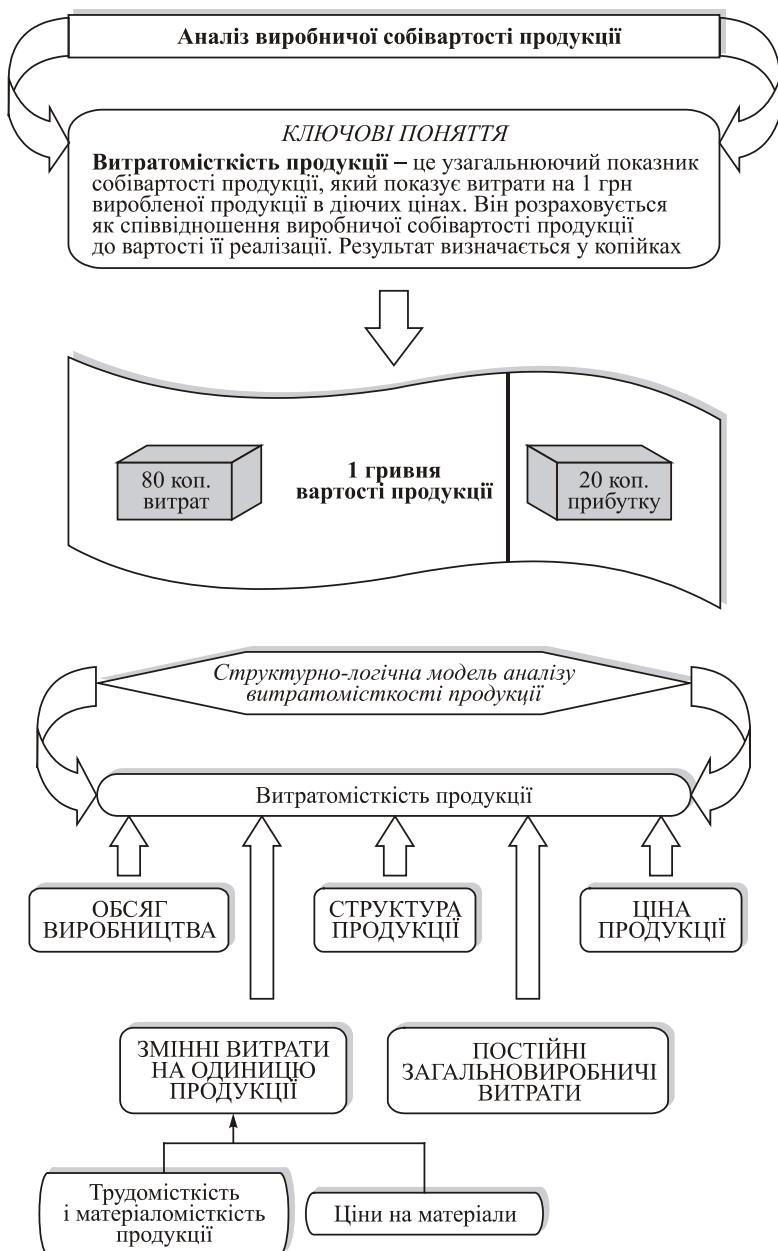
$$CO_{(i)} = \frac{СПВ}{ОВ_{нат(i)}} + ЗВ_{(i)},$$

де $CO_{(i)}$ — собівартість одиниці i -го виду продукції, грн — результат Р;
 $ОВ_{нат(i)}$ — обсяг виробництва i -го виду продукції у натуральному вимірі, одиниць — фактор Ф1;
 $СПВ$ — сукупні постійні загальновиробничі витрати — фактор Ф2;
 $ЗВ_{(i)}$ — змінні витрати на 1-цю i -го виду продукції — фактор Ф3

Приклад факторного аналізу собівартості одиниці окремих видів продукції підприємства (прийм ланцюгових підстановок)

Таблиця 9

Вид продукції	Собівартість одиниці продукції, грн (CO_i)				Зміна собівартості одиниці продукції, грн (ΔCO_i)			
	За кошторисом ($СПВ^0 / ОВ_{нат(i)}^0 + ЗВ_{(i)}^0$)	За кошторисом, перерахованим на фактичний обсяг виробництва ($СПВ^0 / ОВ_{нат(i)}^1 + ЗВ_{(i)}^0$)	Фактично при базовому рівні змінних витрат ($СПВ^1 / ОВ_{нат(i)}^1 + ЗВ_{(i)}^0$)	Фактично ($СПВ^1 / ОВ_{нат(i)}^1 + ЗВ_{(i)}^1$)	Разом (гр. 5 – гр. 2)	У т.ч. за рахунок зміни		
						Кількості виробленої продукції ($\Delta ОВ_{нат(i)}$) (гр. 3 – гр. 2)	Постійних загальновиробничих витрат ($\Delta СПВ$) (гр. 4 – гр. 3)	Змінних витрат на 1-цю продукцію ($\Delta ЗВ_{(i)}$) (гр. 5 – гр. 4)
Виріб А	500,0	514,0	520,0	510,0	+10	+14,0	+6,0	-10,0
Виріб Б	400,0	417,4	420,0	450,0	+50,0	+17,4	+2,6	+30,0
Виріб В	587,4	527,2	575,3	575,0	-12,4	-60,2	+48,1	-0,3
І т. д.								

**Факторний аналіз витрат на 1 грн
виробленої продукції**

Факторна модель аналізу:

$$B_M = \frac{\sum (OB_{\text{нат}(i)} \times PB_{(i)} \times 3B_{(i)}) + СПВ}{\sum (OB_{\text{нат}(i)} \times PB_{(i)} \times Ц(i))},$$

де B_M — витратомісткість продукції, коп. — результат P ;

$OB_{\text{нат}(i)}$ — обсяг виробництва i -го виду продукції у натуральному вимірі, одиниць — фактор $\Phi 1$;

$PB_{(i)}$ — питома вага i -го виду продукції у загальному випуску — фактор $\Phi 2$;

$3B_{(i)}$ — змінні витрати на 1-цю i -го виду продукції — фактор $\Phi 3$;

$СПВ$ — сукупні постійні загальновиробничі витрати — фактор $\Phi 4$;

$Ц(i)$ — ціна одиниці i -го виду продукції, грн — фактор $\Phi 5$

Приклад факторного аналізу витрат на 1 грн виробленої продукції підприємства (спосіб ланцюгових підстановок)

Таблиця 10

Вид продукції	Витрати на 1 грн. продукції, коп. (В _н)				Зміна витратомісткості продукції, коп. (ΔВ _н)			
	За кошторисом		За кошторисом, перерахованим на фактичний обсяг і структуру виробництва		Фактично на продукцію при базовому рівні цін		Фактично	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Виріб А	86,67	88,40	87,94	87,85	+1,18	+1,73	-0,46	-0,09
Виріб Б	80,12	79,81	78,23	83,49	+3,37	-0,31	-1,58	+5,26
Виріб В	76,15	76,68	77,09	76,08	-0,07	+0,53	+0,41	-1,01
...	...	...	...	...	...	...	...	...
Разом по підприємству	86,35	85,44	82,11	85,66	-0,69	-0,91	-3,33	+3,55

У т.ч. за рахунок зміни

Кількості і структури виробленої продукції (ΔВ_{н(т)} та ΔПВ_(т)) (гр.3 – гр.2)

Змінних і постійних витрат на продукцію (ΔЗВ_(т) та ΔСПВ) (гр.4 – гр.3)

Ціни на продукцію (ΔЦ_(т)) (гр.5 – гр.4)

Вид продукції

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть об'єкти, напрями і порядок аналізу витрат підприємства та собівартості продукції.
2. Які джерела інформації використовуються для аналізу витрат підприємства та собівартості продукції?
3. У чому полягають особливості аналізу за економічними елементами, статтями калькуляції, центрами відповідальності? Назвіть склад витрат звичайної діяльності підприємства, склад витрат за економічними елементами.
4. У чому виявляються особливості аналізу загальновиробничих витрат підприємства?
5. Охарактеризуйте процедури визнання витрат підприємства у звітному періоді.
6. Дайте характеристику статтям витрат, що включаються у собівартість реалізованої продукції: прямим матеріальним витратам, прямим витратам на оплату праці, іншим прямим витратам, загальновиробничим витратам.
7. Назвіть статті витрат операційної діяльності, які не розглядаються в аналізі виробничої собівартості продукції.
8. У чому полягає сутність горизонтального та вертикального аналізу витрат звичайної діяльності підприємства?
9. Які показники беруться для проведення діагностичного аналізу операційних витрат за місцями виникнення та центрами відповідальності?
10. Які фактори впливають на зміну виробничої собівартості продукції в багатопродуктовому виробництві? За допомогою яких прийомів здійснюється факторний аналіз виробничої собівартості продукції підприємства?
11. Назвіть фактори, що впливають на зміну прямих матеріальних витрат у виробничій собівартості продукції. Які способи аналізу використовуються для визначення впливу факторів на зміну норми витрат сировини і матеріалів, транспортних витрат на їх доставку?
12. Опишіть процедури факторного аналізу прямих матеріальних витрат у випуску окремого виду продукції, факторного аналізу прямих витрат на оплату праці у виробничій собівартості продукції в багатопродуктовому виробництві.
13. Розкрийте порядок оцінки загальновиробничих витрат підприємства, назвіть умови їх поділу на змінні та постійні, розподілені та нерозподілені.

14. Для чого необхідно аналізувати собівартість окремих видів продукції підприємства? Які види продукції слід брати до уваги? У чому полягає сутність порівняльного аналізу собівартості найважливіших виробів підприємства?

15. Перелічіть фактори, що впливають на зміну собівартості одиниці продукції. За допомогою яких способів аналізу можна оцінити їхній вплив та здійснити пошук резервів зниження собівартості одиниці продукції?

16. Дайте визначення витратомісткості продукції. У чому полягає основне завдання аналізу витрат на 1 грн виробленої продукції? Як результати аналізу витратомісткості продукції впливають на стратегію розвитку підприємства?

17. Назвіть способи аналізу витратомісткості продукції. Опишіть процедуру факторного аналізу витрат на 1 грн виробленої продукції підприємства.

18. Які шляхи зниження витрат підприємства та собівартості продукції можна визначити за результатами факторного аналізу витратомісткості?

Тема 10. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

10.1. Значення, задачі та інформаційні джерела аналізу.

10.2. Аналіз динаміки обсягів реалізації продукції та виконання бюджету продажу.

10.3. Аналіз виконання договірних зобов'язань.

10.4. Факторний аналіз зміни доходу від реалізації продукції та рентальності продажу.

10.5. Аналіз конкурентоспроможності та конкурентної позиції підприємства.

10.6. Аналіз ділового партнерства.

10.7. Аналіз резервів збільшення реалізації продукції.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ЩО ЇХ НАБУВАЮТЬ СТУДЕНТИ ПІСЛЯ ОПАНУВАННЯ МАТЕРІАЛУ ЗА ТЕМОЮ 10

У міру насичення ринку товарами і посилення конкуренції обсяг продажу та формування портфеля замовлень визначаються не стільки внутрішніми факторами, скільки такими індикативними параметрами, як попит на продукцію, її якість й конкурентоспроможність, критична маса продажу, цінова конкуренція, ефективна маркетингова стратегія. У цьому зв'язку важливими й актуальними є питання методичного забезпечення аналізу маркетингової діяльності підприємства, формування дієвого механізму реалізації випущеної продукції та встановлення довготривалих і вигідних договірних відносин з партнерами (споживачами, покупцями, клієнтами, контрагентами). Зростає значення аналітичної інформації в обґрунтуванні обсягів реалізації та контролю за їх виконанням, що, врешті, має забезпечити досягнення стратегічних планів підприємства.

Слід урахувати, що процеси виробництва та реалізації продукції перебувають у прямому взаємозв'язку, що в кінцевому підсумку впливає на загальний фінансовий стан суб'єкта господарювання. Врешті, завдяки проявам оціночно-діагностичної функції економічного аналізу реалізується функція пошуку невикористаних можливостей підвищення ефективності діяльності підприємства.

Вивчивши МАТЕРІАЛ ЗА ТЕМОЮ, СТУДЕНТ ПОВИНЕН

ЗНАТИ:

- найважливіші показники та напрями маркетингового аналізу;
- основні методики аналізу формування портфеля замовлень;
- методику аналізу структурно-динамічного аналізу обсягів реалізації;

- порядок оцінки виконання договірних зобов'язань, зокрема за експортними контрактами;
- методику факторного аналізу зміни доходу від реалізації та рентабельності продажу; основні методи оцінки конкурентоспроможності підприємства;
- методику аналізу ділового партнерства;

УМІТИ:

- обирати потрібні прийоми і методики аналізу;
- виявляти фактори впливу на обсяг реалізації продукції;
- аналізувати стан ділового партнерства;
- визначати конкурентну позицію підприємства;
- виявляти резерви збільшення обсягів реалізації продукції з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів.

10.1. Значення, завдання та інформаційні джерела аналізу

Продукція вважається реалізованою на момент визнання доходу (незалежно від факту надходження грошових коштів) за наявності наведених нижче умов:

- покупцеві передані ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією;
- сума доходу може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені

Основною метою аналізу реалізації продукції є обґрунтування шляхів збільшення обсягів реалізації та виробництва продукції порівняно з конкурентами, розширення частки ринку за максимального використання виробничих потужностей та збільшення прибутку підприємства

Цільовим спрямуванням аналізу реалізації продукції є аналіз конкурентних позицій підприємства та його здатності до швидкого маневрування ресурсами за зміни кон'юнктури ринку

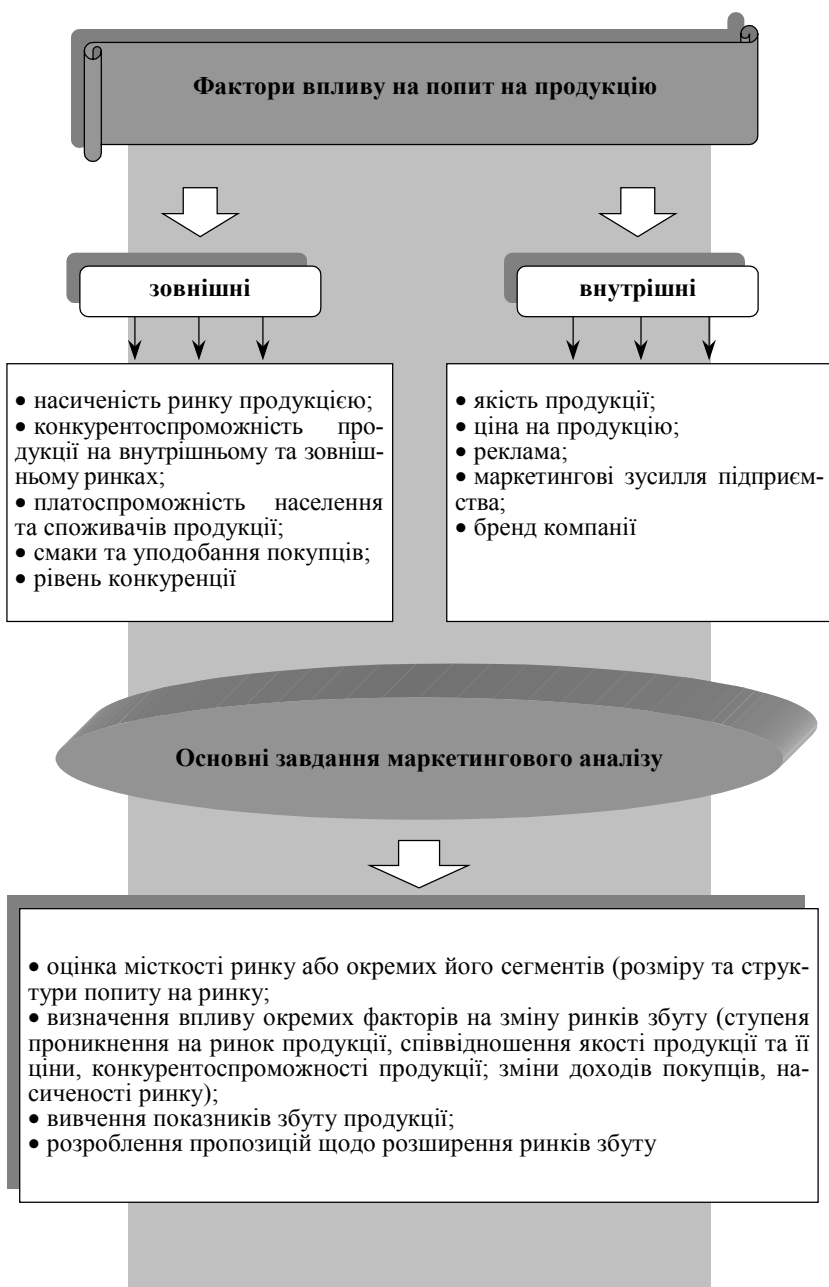
Основні завдання аналізу:

- обґрунтування критичного обсягу реалізації та визначення необхідного розміру «портфеля замовлень»;
- проведення маркетингового аналізу для визначення попиту на продукцію, що виробляється та реалізується підприємством;
- оцінка ступеня виконання бюджету продажу;
- аналіз динаміки обсягів реалізації продукції;
- аналіз реалізації за сегментами;
- визначення впливу факторів на зміну обсягу реалізованої продукції;
- розроблення заходів щодо збільшення обсягів реалізації продукції;
- оцінка та контроль виконання договірних зобов'язань у розрізі асортименту, термінів поставки та договірних цін

Джерела інформації для аналізу реалізації продукції

Бізнес-план підприємства, оперативні плани-графіки, звітність ф. № 1 П «Звіт підприємств по продукції», ф. № 5-ЗЕЗ, Звіт про експорт (імпорт) товарів, що не проходять митного декларування», ф. № 2 «Звіт про фінансові результати», відомість № 16 «Рух готових виробів, їх відвантаження та реалізація» та ін.

Показники, що використовуються в маркетинговому аналізі

Ринкова частка підприємства — визначається відношенням обсягу продажу певного виду продукції даного підприємства до сумарного обсягу продажу даного виду продукції всіма підприємствами, що функціонують на ринку

Відносна частка ринку даного підприємства — визначається відношенням частки ринку підприємства до середньої частки ринку підприємств, що функціонують на ринку

Коефіцієнт цінової еластичності (E_{π}) визначає ступінь чутливості попиту до зміни ціни та обчислюмо за формулою

$$E_{\pi} = \frac{\Delta \Pi T_i}{\Delta \Pi_i}$$

де $\Delta \Pi T_i$ — відсоткова зміна попиту i -го товару;
 $\Delta \Pi_i$ — відсоткова зміна ціни на товар

Коефіцієнт еластичності попиту до доходу (E_d) характеризує ступінь чутливості попиту на товар при зміні доходу споживачів і визначається за формулою

$$E_d = \frac{\Delta \Pi T_i}{\Delta D_i},$$

де $\Delta \Pi T_i$ — відсоткова зміна попиту i -го товару;
 ΔD_i — відсоткова зміна доходу споживачів

10.2. Аналіз динаміки обсягів реалізації продукції та виконання бюджету продажу

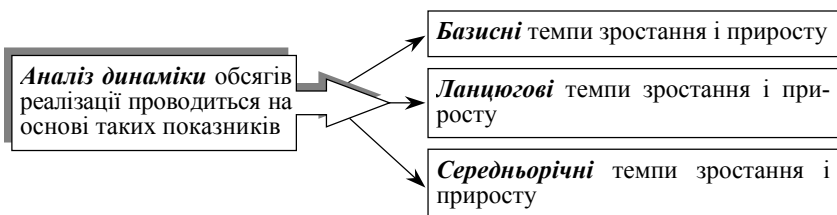
Аналіз динаміки обсягів реалізації здійснюється на основі таких показників:

- абсолютний приріст доходів підприємства загалом;
- абсолютний приріст обсягів реалізації окремих видів продукції;
- темп зростання доходу підприємства загалом;
- темп зростання обсягів реалізації окремих видів продукції;
- темп приросту загального доходу підприємства;
- темп приросту обсягів реалізації окремих видів продукції

Аналіз динаміки реалізації основних видів продукції може здійснюватись на основі таблиці

ДИНАМІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ У ДІЮЧИХ ЦІНАХ

Вироби	Обсяг реалізації продукції, тис. грн			Темпи зростання (зниження), %			
	Рік			базисні		ланцюгові	
	2008	2009	2010	2009 до 2008	2010 до 2008	2009 до 2008	2010 до 2009
Холодильні прилади 1	552,2	338,1	263,9	64,7	50,5	64,7	78,0
Холодильні прилади 2	343,8	228,3	121,2	66,4	35,2	66,4	53,0
Холодильні прилади 3	47,1	10,3	2,7	21,8	5,7	21,8	26,2
Обчислювальна техніка	320,0	132,8	63,0	41,5	19,7	41,5	47,4
Медична апаратура	3,0	4,5	3,1	150,0	103,3	150,0	68,8
Реввербатори	399,6	885,8	20,6	221,6	5,2	221,6	2,3
Годинники	346,2	132,9	26,1	38,3	7,5	38,3	19,6
інші	104,2	72,4	2,3	69,4	2,2	69,4	3,1

Середньорічний темп зростання (зниження) реалізації продукції або приросту (АТ) можна розрахувати за **середньогогеометричною** або **середньоарифметичною** зваженою

Середньогогеометрична темпів зростання (зниження) обсягів реалізації по холодильному приладу 1:

$$\bar{T} = \sqrt[n]{T_1 \times T_2 \times T_3} = \sqrt[3]{1,0 \times 0,64 \times 0,78} = 0,79 ;$$

$$\bar{T} = 79 - 100 = -21\%$$

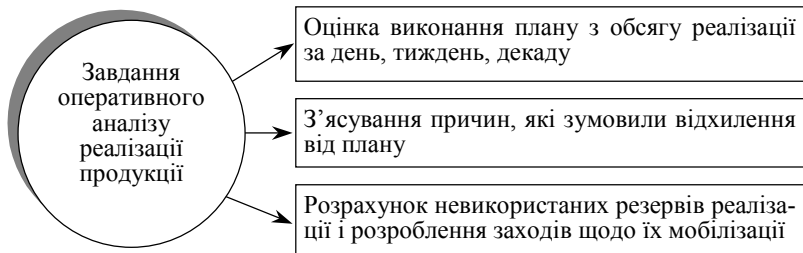
Оцінка виконання **плану реалізації продукції за звітний період** (місяць, квартал, рік) може здійснюватись на основі такої таблиці

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВОМ за рік

Виріб	Реалізація продукції, тис. грн			
	план	факт	+, -	% до плану
Продукція А	237,0	176,4	- 60,6	- 25,6
Продукція Б	2926,5	352,3	- 2573,95	- 87,6
Продукція В	2829	1486	-1343	- 47,4
Продукція Г	2179	1770	- 0409	-18,7
Усього	8171,5	3784,7	- 4386,8	-53,7

Оперативний моніторинг виконання бюджету продажу

Оперативний моніторинг слід розглядати як процес постійного спостереження, збирання та оброблення інформації про стан об'єкта (процесу, явища, системи) з метою виявлення закономірностей його зміни і розвитку чи відповідності заданим параметрам

Оперативний аналіз реалізації продукції здійснюється на підставі інформації про планові та фактичні обсяги реалізації продукції в розрізі номенклатурних позицій за день і наростаючим підсумком з початку місяця (або інші інтервали часу).

ОПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ПЛАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ, тис. шт.

Продукція	План реалізації		05.03.2010 р.					06.03
	за добу	За місяць	план з початку місяця	фактичний обсяг		відхилення від плану за добу	Відхилення від плану з початку місяця	І т. д.
				за добу	з початку місяця			
Виріб А	3,2	79	16,0	2,8	64	-0,4	-15	
Виріб Б	40,6	975,5	203,0	38,6	180,0	-2,0	-23,0	
... І т. д.	...							

10.3. Аналіз виконання договірних зобов'язань

Аналіз виконання договірних зобов'язань
передбачає дослідження та оцінку:

- виконання договірних зобов'язань із поставок продукції за асортиментом, якістю і строками поставок;
- змін у структурі поставок продукції;
- причин відхилень у виконанні договірних зобов'язань;
- впливу невиконання зобов'язань за договорами поставки на економічні показники діяльності підприємства.

Етапи аналізу виконання договірних зобов'язань

I етап

Загальна оцінка виконання зобов'язань за день, декаду, місяць, наростаючим підсумком з початку звітної періоду (обґрунтованість та напруженість договірних зобов'язань)

II етап

Аналіз виконання договорів за окремими видами та групами продукції

III етап

Аналіз виконання договірних зобов'язань за асортиментом, якістю та строками поставок

IV етап

Аналіз причин та наслідків порушення умов договорів між партнерами

Аналіз виконання договірних зобов'язань здійснюється в розрізі окремих *споживачів (покупців)* і *номенклатурних позицій, термінів поставки, асортименту та цін*. Процент виконання договірних зобов'язань обчислюється за формулою

$$K_{\Pi} = (T\Pi_{\Pi} - T\Pi_{\Pi}) : T\Pi_{\Pi} \times 100,$$

де K_{Π} — відсоток плану виконання договірних зобов'язань;

$T\Pi_{\Pi}$ — плановий обсяг поставки продукції;

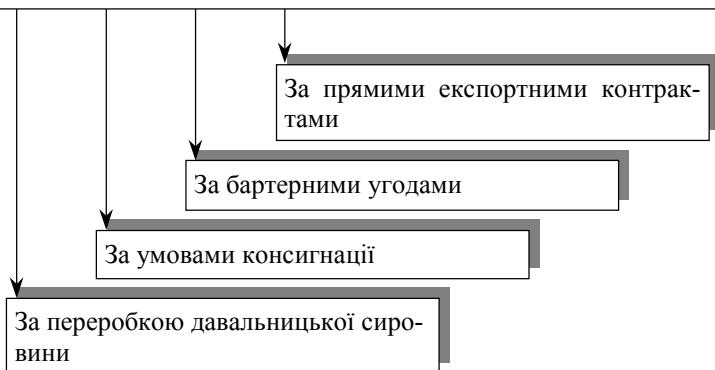
$T\Pi_{\Pi}$ — недопоставлено продукції за договорами

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА МІСЯЦЬ, тис. шт.

Виріб	Споживач	План поставки за договором	Фактично реалізовано	Недопоставка продукції	Залишковий обсяг у межах плану
Виріб А Виріб Б	АТ «Електронмаш», Київ	25	25	—	25
	з-д «Еталон», Мінськ	42	42	—	42
	АТ «Електрон», Дніпро- петровськ	50	40	—10	40
	АТ «Консан», Казань	8920	8800	—120	8800
	АТ «Електронмаш», Київ	1916	2000	—	1916
Усього		18 000	13 000	—5400	12 600

$$K_{\Pi} = \frac{(18000 - 5400) \times 100}{18000} = 70\%$$

Світове визнання продуктів діяльності підприємства є характеристикою конкурсних переваг підприємства та може бути непрямим вимірником **якості продукції**. Аналіз обсягу та динаміки експортних поставок продукції здійснюється в розрізі їх окремих видів

АНАЛІЗ ОБСЯГУ, СТРУКТУРИ І ДИНАМІКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ЕКСПОРТНИМИ КОНТРАКТАМИ

Показники	Базисний рік			Звітний рік			Відхилення		
	Обсяг реалізації, тис. грн	Частка, %		Обсяг реалізації, тис. грн	Частка, %		Обсягу, тис. грн	Частки у загаль- ній структурі, %	Частки у струк- турі експорту, %
		У загальній структурі	У структурі експорту		У загальній структурі	У структурі експорту			
Обсяг реалізо- ваної продук- ції (робіт, по- слуг), без ПДВ	25 000	100,0	×	28 000	100,0	×	+3000	×	×
Обсяг реалізо- ваної продук- ції (робіт, по- слуг) за екс- портними кон- trakтами, усього, у т. ч.:	3500	14,0	100,0	3900	13,9	100,0	+400	-0,1	-
Продукція А	1200	4,8	34,3	1100	3,9	28,2	-100	-0,9	-6,1
Продукція Б	900	3,6	25,7	1000	3,6	25,6	+100	0	-0,1
Продукція В	1400	5,6	40,0	1800	6,4	46,2	+400	+0,8	+6,2

10.4. Факторний аналіз зміни доходу від реалізації продукції та рентабельності продажу

Під факторним аналізом розуміють методику комплексного й системного вивчення та виміру впливу факторів та величину результативних показників. За допомогою факторного аналізу вирішуються такі завдання: розрахунок впливу факторів на виробництво та реалізацію продукції; обґрунтованість витрат на виробництво і реалізацію продукції; оцінка впливу використання виробничих ресурсів на обсяг продажу тощо

Методика факторного аналізу зміни обсягу реалізованої продукції

Приклад розрахунку впливу факторів на зміну доходу від реалізації продукції

Вид продукції	За планом (згідно з бюджетом продажу)			Фактично			За планом у перерахунку на фактичний обсяг реалізації
	Обсяг реалізації, шт	Ціна, грн	Дохід (виручка)	Обсяг реалізації, шт	Ціна, грн	Дохід (виручка)	
1	2	3	$4 = 2 \cdot 3$	5	6	$7 = 5 \cdot 6$	$8 = 5 \cdot 3$
А	30	10	300	40	12	480	400
Б	50	5	250	45	6	270	225
В	20	15	300	25	12	300	375
Усього	100	×	850	110	×	1050	1000

Відхилення фактичного доходу від планового (бюджету продажу) становить:

$$\Delta Д = 1050 - 850 = +200$$

У тому числі за рахунок таких факторів:

За рахунок зміни обсягу реалізованої продукції:

Коефіцієнт виконання плану з обсягу реалізації:

$$I_{\text{обсягу реалізації}} = 110/100 = 1,1;$$

$$\Delta Д_{\text{обсягу реалізації}} = 850 \cdot (1,1 - 1,0) = +85$$

За рахунок структури реалізованої продукції:

$$\Delta Д_{\text{структури реалізації}} = 1000 - 850 \cdot 1,1 = +65$$

За рахунок зміни ціни реалізації окремих видів продукції:

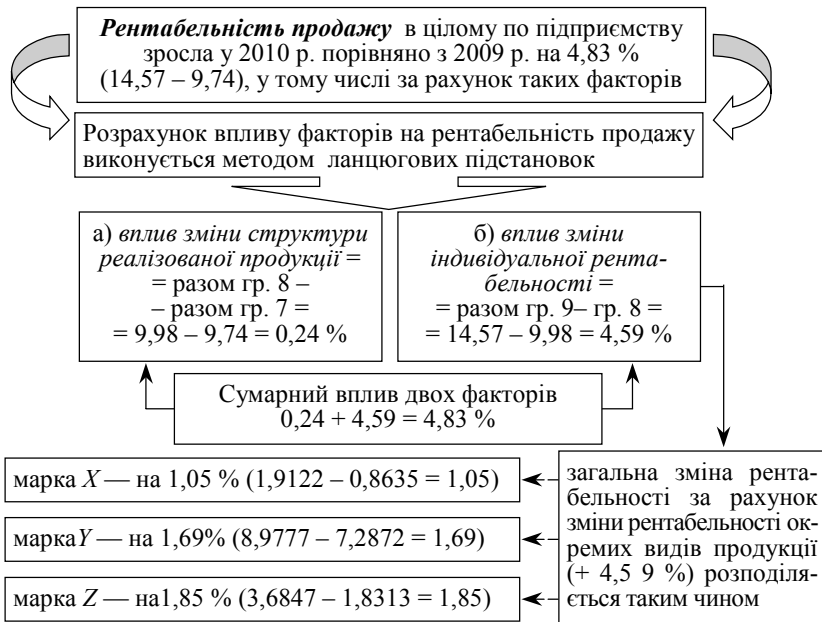
$$\Delta Д_{\text{структури реалізації}} = 1050 - 1000 = +50$$

Сумарний вплив трьох факторів = (+85) + (65) + (+50) = 200

Приклад аналізу впливу факторів на рентабельність продажу

РОЗРАХУНОК ВПЛИВУ СТРУКТУРИ ПРОДАЖУ І РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОДУКЦІЇ

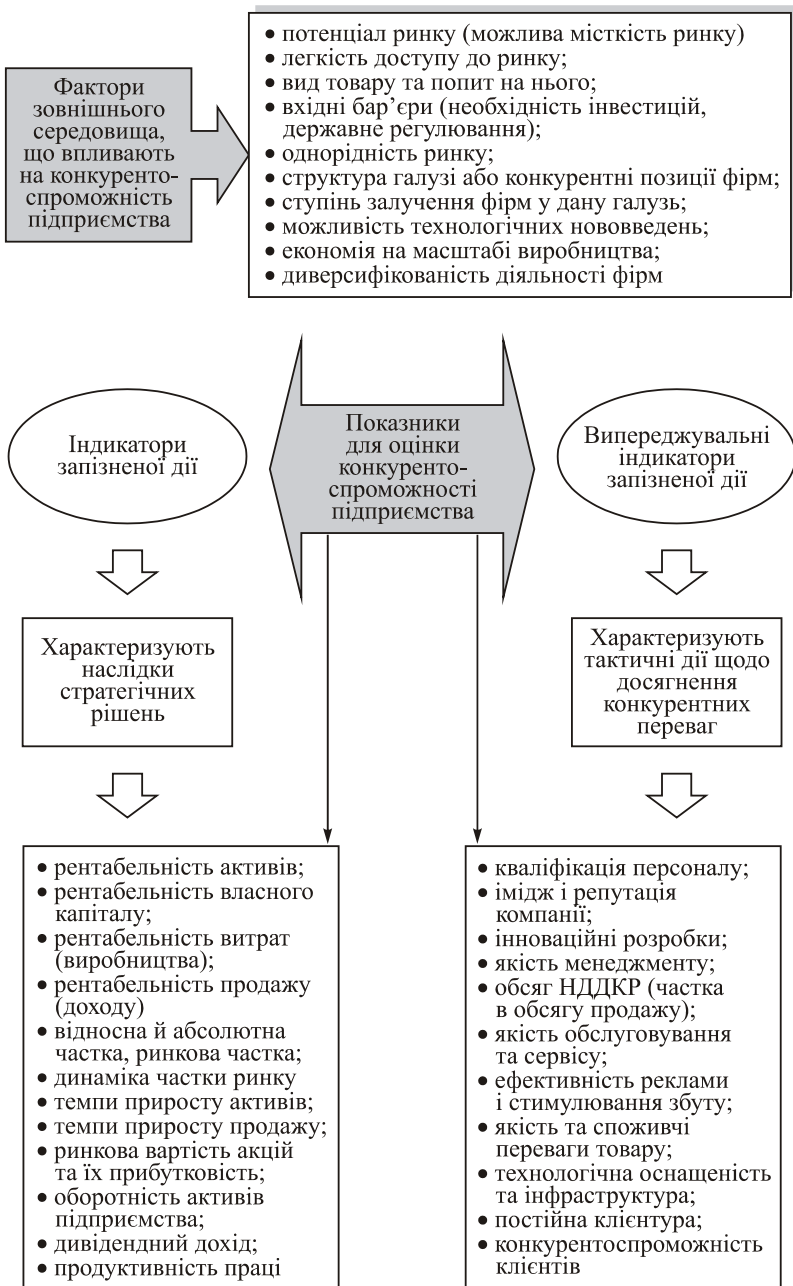
Вид продукції	Виручка від продажу, тис. грн		Структура виручки від продажу, %		Рівень рентабельності окремих видів продукції, %		Розрахунок впливу факторів на рентабельність продажу, тис. грн		
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.	$\frac{\text{гр. 3} \cdot \text{гр. 5}}{100}$	$\frac{\text{гр. 3} \cdot \text{гр. 5}}{100}$	$\frac{\text{гр. 3} \cdot \text{гр. 5}}{100}$
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9
X	4715	5100	15,89	15,31	5,64	12,49	0,8962	0,8635	1,9122
Y	15804	19019	53,27	57,11	12,76	15,72	6,7973	7,2872	8,9777
Z	9151	9185	30,84	27,58	6,64	13,36	2,0478	1,8313	3,6847
Разом	29670	33304	100,00	100,00	9,74	14,57	9,74	9,98	14,57

10.5. Аналіз конкурентоспроможності та конкурентної позиції підприємства

Під конкурентоспроможністю підприємства слід розуміти комплексну характеристику його здатності вести ефективно конкурентну боротьбу шляхом органічного поєднання можливості розширення ринкової частки та обсягів продажу швидшими темпами, ніж конкуренти, та адаптації до умов зовнішнього середовища на основі адекватного зростання ефективності використання внутрішнього потенціалу

Визначення конкурентоспроможності підприємства є основою оцінювання його конкурентної позиції

Конкурентна позиція — це позиція, яку те чи інше підприємство займає на ринку відповідно до результатів своєї діяльності, а також відповідно до своїх переваг і недоліків порівняно з іншими підприємствами

Основні етапи діагностики конкурентної позиції підприємства

1. Виділення окремих сегментів ринку, які є стратегічно важливими

2. Визначаються основні конкуренти на певних сегментах ринку

3. Здійснюється відбір основних факторів, які визначають конкурентні позиції банку на відповідному сегменті ринку

4. Отримання для кожного підприємства за кожним із параметрів одиничних показників конкурентоспроможності

5. Визначення важливості окремих факторів для забезпечення конкурентоспроможності підприємства

6. Визначення зваженого інтегрального рейтингу конкурентоспроможності; формування висновків щодо ключових факторів успіху

10.6. Аналіз ділового партнерства

Партнерство – це форма організації бізнесу, за якої дві чи більше окремих юридичних або фізичних осіб вступають у ділові взаємовідносини.

Головні завдання економічного аналізу партнерських відносин:

- об'єктивна оцінка виробничого потенціалу підприємства та його стану на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- аналіз і оцінка ризику партнерських відносин;
- аналіз діяльності контрагентів, який охоплює оцінку їхніх виробничих можливостей, характеру діяльності та можливої інтеграції;
- об'єктивний аналіз діяльності ділового партнерства;
- оцінка іміджу ділового співробітництва потенційного партнерства в різних аспектах виробничо-господарської, фінансової та інших видів діяльності

Підприємства-партнери можуть бути поділені на три категорії:

конкуренти

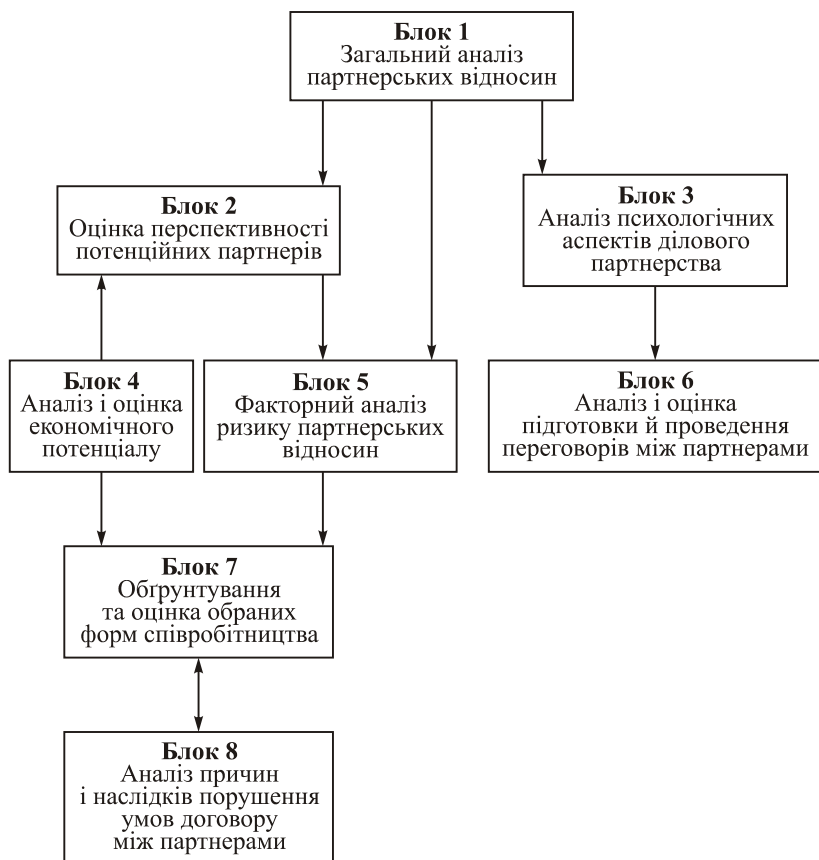
«нейтралі»

потенційні партнери

Підприємства-конкуренти поділяються на три групи:

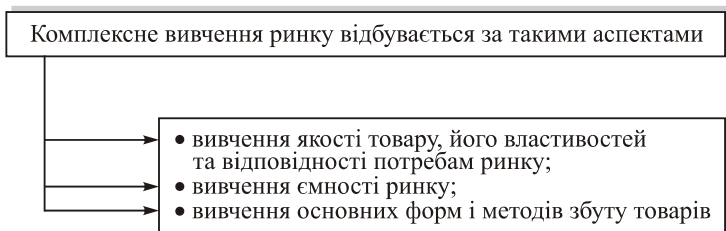
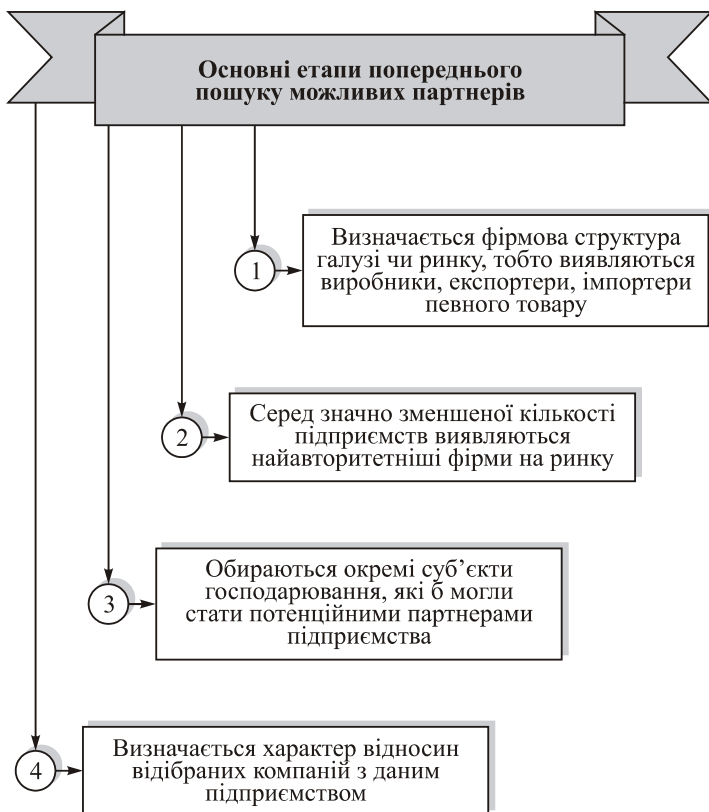
- підприємства, які пропонують аналогічний товар на тому самому ринку;
- підприємства, які в перспективі можуть запропонувати аналогічний товар;
- підприємства, які постачають товари-замінники

Блок-схема економічного аналізу ділового партнерства

**Інформаційна
база аналізу
партнерських
відносин**

Фірмові довідники підприємства (річні звіти, каталоги, проспекти, рекламні видання тощо), матеріали спеціалізованих інформаційних компаній та організацій, довідки банків, матеріали періодики, інтернет-джерела

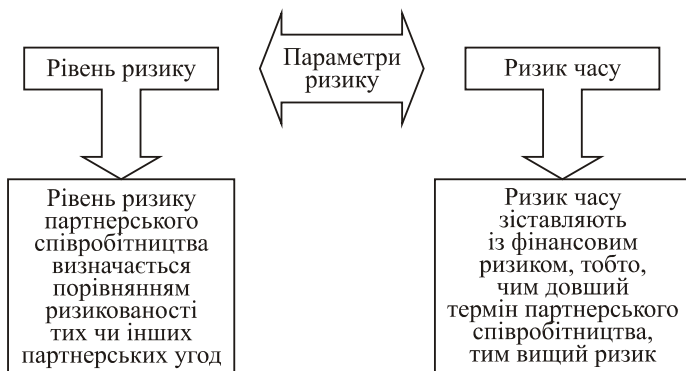

Факторний аналіз ризику ділового партнерства проводиться за факторами макроекономічного рівня (зміна загальних економічних показників розвитку галузей, регіонів і держави) та факторами мікроекономічного рівня (зміна попиту, пропозиції та цін)

**Система показників
для аналізу покупців та споживачів
продукції підприємства**

Ризик визначається як відхилення очікуваних результатів від середньої чи сподіваної величини. Ступінь ризику зростає пропорційно до очікуваного доходу

10.7. Аналіз резервів збільшення реалізації продукції

Фактори, які впливають на обсяг реалізації продукції

1. Фактори, пов'язані з маркетинговою діяльністю

- стратегія маркетингу та її вплив на діяльність підприємства;
- ємність ринків збуту;
- стратегія та методи основних конкурентів;
- цінова політика;
- методи розповсюдження товарів;
- рекламна діяльність

2. Фактори, пов'язані з виробництвом

- рівень виконання виробничої програми;
- якість продукції;
- асортиментно-структурні зрушення у випуску продукції;
- ритмічність випуску продукції

3. Фактори, пов'язані зі збутом і складуванням

- організаційно-технічний рівень вантажно-розвантажувальних і складських робіт;
- величина портфеля замовлень;
- стан і комплектність залишків готової продукції на складі;
- забезпеченість тарою та упаковкою;
- наявність договорів на поставку та дотримання їх умов під час відвантаження продукції покупцям;
- канали збуту

4. Фактори, пов'язані із транспортуванням продукції

- відповідність кількості й видів транспортних засобів потребам підприємства;
- ритмічність подачі транспортних засобів;
- придатність наданих транспортних засобів для завантаження відповідних видів продукції;
- дотримання термінів перевезень та інших договірних умов

5. Фактори, пов'язані з роботою фінансового та інших підрозділів підприємства

- вибір форм розрахунків з покупцями;
- своєчасність та якість оформлення платіжних документів, а також стан контролю за їх сплатою;
- вивчення платоспроможної здатності покупців і можливих форм співпраці з ними;
- своєчасність та якість оформлення санкцій за порушення зобов'язань за сплати боргів покупцями та іншими установами;
- терміни документообігу, якість опрацювання документів в установах банку;
- зняття виробів з виробництва у підприємств-споживачів;
- рішення арбітражних судів щодо позовів;
- зміни митних правил і загального законодавства

Питання для самоконтролю знань

1. Основні зовнішні та внутрішні фактори впливу на попит на продукцію.
2. Показники, показники, що використовуються в маркетинговому аналізі для оцінки ринку збуту.
3. Основні показники динаміки обсягів реалізації продукції.
4. Зміст методики аналізу договірних зобов'язань.
5. Методика факторного аналізу зміни обсягів реалізації продукції.
6. Зміст методів оцінки конкурентоспроможності підприємства.
7. Сутність понять «конкурентоспроможність організації» та «конкурентна позиція організації».
8. Основні зовнішні фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємства.
9. Характеристика основних етапів діагностики конкурентної позиції підприємства.
10. Головні завдання економічного аналізу партнерських відносин.
11. Порядок і способи обрання ділового партнера.
12. Зміст загальної моделі аналізу ділового партнерства.
13. Система показників для аналізу покупців та споживачів продукції.
14. Порядок визначення резервів збільшення обсягів продажу.

Список літератури

1. *Андрєєва Г. І.* Економічний аналіз: навч.-метод. посібник. — К. : Знання, 2008. — 263 с.
2. *Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Олійник О. В.* Економічний аналіз. Практикум: Навч. посіб. для студ. вузів. — Житомир: ЖІТІ, 2000. — 416 с.
3. *Гейк П., Джексон П.* Вчись аналізувати ринок: Методика і практика. Пер. з англ. — Львів: Укр.-амер. фонд «Сейбр-Світло», 1995. — 270 с.
4. *Грабовецький Б. Є.* Економічний аналіз: навч. посіб. — Вінниця : ВНТУ, 2007. — 191 с.
5. Економічний аналіз: Навч. посіб. / Колектив авторів під керівництвом акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — 2-ге вид. — К.: КНЕУ, 2003. — 556 с.
6. *Карлин Г., Макмин А.* Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP). — М.: ИНФРА-М, 1998 г. — 452 с.
7. *Кармазін В. А., Савицька О. М.* Економічний аналіз: практикум. — К. : Знання, 2007. — 255 с.
8. *Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г.* Економічний аналіз: Підручник / За ред.проф. А. Г.Загороднього. — К.: Знання, 2008. — 487 с.
9. *Ковальчук М. І.* Економічний аналіз діяльності підприємств АПК: Підручник.— К.: КНЕУ, 2005. — 390 с.
10. *Лазаришина І. Д.* Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика. — Рівне : НУВГП, 2005. — 369 с.
11. *Мних Є. В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: Підручник. — К., 2008. — 513 с.
12. *Мошенський С. З., Олійник О. В.* Економічний аналіз: Підручник / Ф. Ф. Бутинець (відп.ред.). — 2-ге вид., доповн. і перероб. — Житомир : ПП «Рута», 2007. — 704 с.
13. *Парасій-Вергуненко І. М.* Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика: монографія. — К. : КНЕУ, 2007. — 360 с.
14. *Поповенко Н. С., Бельтюков Є. А., Акіменко Н. В., Лапін О. В.* Техніко-економічний аналіз: Навч. посібник / Н. С. Поповенко (ред.), Є. А. Бельтюков (ред.). — О. : ОНПУ, 2006. — 135 с.
15. *Попович В. Я.* Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. — К.: Знання, 2008. — 630 с.
16. *Прокопенко І. Ф., Ганін В. І., Петряєва З. Ф.* Курс економічного аналізу. — Харків: Легас, 2004. — 384 с.
17. *Савицька Г. В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. — 3-тє вид., випр. і доп. — К. : Знання, 2007. — 668 с.
18. *Череп А. В.* Економічний аналіз. — К.: Кондор, 2005. — 159 с.
19. *Шеремет А. Д.* Теория экономического анализа: Учебник. — М.: Инфра-М, 2002. — 232 с.
20. *Шубіна С. В., Торяник Ж. І.* Економічний аналіз: практикум. — К. : Знання, 2007. — 230 с.
21. *Шурпенкова Р. К.* Економічний аналіз. Практикум: Навч. посіб. — Л. : ЛБІ НБУ, 2006. — 254 с.

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	5
<i>Тема 1. Економічний аналіз та його роль в управлінні підприємством</i>	5
1.1. Сутність економічного аналізу, мета, завдання, предмет, об'єкти та суб'єкти аналізу	5
1.2. Економічний аналіз у системі управління підпри- ємством	10
1.3. Функції економічного аналізу	12
1.4. Види економічного аналізу та їх класифікація	13
<i>Тема 2. Метод та інструментарій економічного аналізу</i>	21
2.1. Метод економічного аналізу. Категорії та прин- ципи аналізу	23
2.2. Класифікація методичних прийомів економічно- го аналізу	28
2.3. Абстрактно-логічні прийоми економічного аналі- зу, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування	30
2.4. Описові кількісні прийоми економічних дослі- джень, їх сутність, функціональна спрямованість та сфери застосування	38
2.5. Використання матричного аналізу в аналітичних дослідженнях V43	
2.6. Прийоми факторного аналізу та методика їх за- стосування	48
2.7. Сутність прийомів прогнозування і оптимізації та сфери їх застосування	54
<i>Тема 3. Інформаційне забезпечення та організація еконо- мічного аналізу на підприємстві</i>	65
3.1. Інформаційні ресурси аналізу	67

3.2. Загальні підходи до організації економічного аналізу	73
3.3. Методичне забезпечення проведення економічного аналізу діяльності суб'єктів господарювання	79
3.4. Оформлення результатів економічного аналізу	80
3.5. Організація аналітичних досліджень в умовах застосування інформаційних технологій	82

РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 85

Тема 4. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності 85

4.1. Роль і значення аналізу фінансового стану в сучасних умовах розвитку економіки	87
4.2. Основні види та етапи аналізу фінансової звітності	88
4.3. Склад і зміст фінансової звітності підприємств	91
4.4. Баланс як основне джерело інформації для оцінки фінансового стану підприємства	92
4.5. Аналіз складу та структури необоротних (імобілізованих) активів	101
4.6. Аналіз оборотності запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості	102
4.7. Аналіз та оцінка платоспроможності та ліквідності	111
4.8. Аналіз фінансової стійкості підприємства	114

Тема 5. Аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства 121

5.1. Значення, завдання та основні напрями аналізу фінансових результатів	122
5.2. Факторний аналіз валового та операційного прибутку	124
5.3. Аналіз рентабельності діяльності підприємства	126
5.4. Факторний аналіз рентабельності діяльності підприємства	128

Тема 6. Аналіз грошових потоків 132

6.1. Звіт про рух грошових коштів як інформаційне джерело аналізу. Горизонтальний і вертикальний аналіз грошових потоків	134
6.2. Методика аналізу руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та операційної діяльності	144
6.3. Методика аналізу та оцінки капітальних інвестиційних проектів	149

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІНСЬКИЙ АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 155

Тема 7. Аналітичне обґрунтування виробничої програми та оцінка її виконання 155

- 7.1. Зміст, завдання та інформаційне забезпечення аналізу виробництва продукції 156
- 7.2. Використання маржинального аналізу (CVP-аналізу) в обґрунтуванні виробничої програми та формування портфеля замовлень. 161
- 7.3. Способи оптимізації асортименту та структури виробничої програми з метою максимізації доходу та операційного прибутку на основі ABC-аналізу, функціонально-вартісного аналізу, матриці «Маркон» 164
- 7.4. Аналіз динаміки обсягів виробництва та оцінка виконання виробничої програми в цілому по підприємству, центрах відповідальності та за окремими видами продукції 175
- 7.5. Аналіз виконання бюджету за асортиментом та структурою випущеної продукції 177
- 7.6. Аналіз якості та конкурентоспроможності продукції 180
- 7.7. Методика аналізу інноваційного розвитку підприємства 188

Тема 8. Аналіз ресурсозабезпечення та ресурсовикористання в операційній діяльності підприємства 193

- 8.1. Види та класифікація виробничих ресурсів підприємства 196
- 8.2. Аналіз персоналу підприємства 198
- 8.3. Аналіз основних засобів підприємства 221
- 8.4. Аналіз матеріальних ресурсів підприємства 246

Тема 9. Аналіз витрат підприємства та собівартості продукції (товарів, робіт, послуг) . . . 264

- 9.1. Загальна схема формування витрат підприємства та їх аналізу, інформаційні джерела аналізу 266
- 9.2. Аналіз виконання кошторису виробничих витрат за елементами, статтями, місцями виникнення витрат, центрами відповідальності, об'єктами калькуляції 277
- 9.3. Аналіз матеріальних витрат та витрат на оплату праці 282
- 9.4. Аналіз загальновиробничих, адміністративних та інших операційних витрат 286
- 9.5. Аналіз собівартості окремих видів продукції 288

Тема 10. Аналіз реалізації продукції та виконання договірних зобов'язань	294
10.1. Значення, задачі та інформаційні джерела аналізу	295
10.2. Аналіз динаміки обсягів реалізації продукції та виконання бюджету продажу	300
10.3. Аналіз виконання договірних зобов'язань	303
10.4. Факторний аналіз зміни доходу від реалізації продукції та рентабельності продажу	306
10.5. Аналіз конкурентоспроможності та конкурентної позиції підприємства	309
10.6. Аналіз ділового партнерства	312
10.7. Аналіз резервів збільшення реалізації продукції	317

Навчальне видання

**ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО Ірина Михайлівна
КАЛАБУХОВА Світлана Вікторівна
ЯМБОРКО Галина Анатоліївна
ІВАХНЕНКО Валентин Михайлович
БУРЧЕВСЬКИЙ Володимир Зосимович
ПАСТЕРНАК Андрій Любомирович**

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

Навчальний посібник

За загальною редакцією професорів
Л. М. Кіндрацької та І. М. Парасій-Вергуненко

Редактор *Л. Гордієнко*
Художник обкладинки *Є. Мироненко*
Коректор *А. Фіялка*
Верстка *В. Піхота*

Підп. до друку 06.03.12. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 19,06. Обл.-вид. арк. 21,69. Зам. № 10-3960

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідectво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44

E-mail: publish@kneu.kiev.ua

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток